

ALEXANDRE
DUMAS

SİYAH LALE

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
VOLKAN YALÇINTOKLU

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 3550

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALEXANDRE DUMAS
SİYAH LALE

ÖZGÜN ADI
LA TULIPE NOIRE

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
VOLKAN YALÇINTOKLU

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2009
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
HANDE KOÇAK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MUSTAFA AYDIN

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

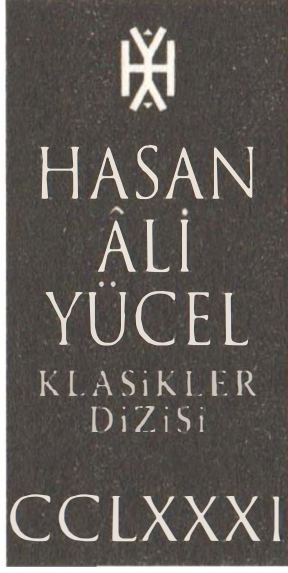
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA VII. BASIM
HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ'NDE I. BASIM, NİSAN 2016, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-755-4 (CİLTİ)
ISBN 978-605-332-754-7 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

ALEXANDRE DUMAS

SİYAH LALE

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
VOLKAN YALÇINTOKLU

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

I

Kıymet Bilen Bir Halk

20 Ağustos 1672 günü, daima hareketli, düzenli ve şirin görünümüyle her günü pazar gibi geçen; gölgeli parklarıyla, gotik evlerine doğru eğilmiş ulu ağaçları ve oryantal denebilecek kubbelerinin, çan kulelerinin yansıdığı geniş aynaları andıran kanallarıyla Yedi Birleşik Eyalet'in başkenti olan Lahey şehrinin tüm anacaddelerinden kırmızı ve siyah bir kalabalık sel gibi akıyordu, soluk soluğa kalmış bu kaygılı insanlar bellerinde bıçaklar, omuzlarında tüfekler ya da ellerinde sopalarla, Hollanda'nın eski başbakanı Jan-Johan de Witt'in Cerrah Tichelear tarafından cinayete azmettirmekle suçlanan kardeşi Cornelis Witt'in tutulduğu ve parmaklıklılı pencereleri bugün bile herkes tarafından gösterilen ürkütücü Buitenhof Hapishanesi'ne doğru koşuyorlardı.

O günlerin ve özellikle de ortasında hikâyemizin başladığı 1672 yılının Ağustos ayının, isimlerini saydığımız bu iki kişiyle bağlantısı olmasa, yapacağımız birkaç satırlık açıklama fuzuli kabul edilebilirdi; ama en başında --daima daha ilk sayfadan keyif vadettiğimiz ve kendisine verdiğimiz sözü ilerleyen sayfalarda elimizden geldiğince tuttuğumuz eski dostumuza-- okura, bu açıklamaların, hikâyemizin daha iyi anlaşılması açısından en az hikâyemizin dayandığı o büyük siyasi vakanın anlatılması kadar önem taşıdığını söylemek istiyoruz.

Cumhuriyet rejiminden usanan Hollanda halkının, eski başbakanı Johan de Witt'in buyruğuyla Birleşik Eyaletler'de sonsuza dek yasaklanmış olan krallığı geri getirme arzusuyla yanıp tutuştuğu o günlerde, ülkenin mendireklerden sorumlu müfettişi, doğduğu kent olan Dordrecht'in eski belediye başkanı ve Hollanda eyaleti temsilcisi Cornelis ya da Cornelis de Witt kırk dokuz yaşındaydı.

Böyle çalkantılı günlerde kamuoyunun her kurumun arkasında birilerini görmemesine nadir rastlandığından, halk cumhuriyet rejiminin arkasında, milli gururu yüceltmeye niyetli olmayan, ölçülü bir özgürlük ve aşırıya kaçmayan bir refahın kararlı dostları olan Witt kardeşlerin sert yüz ifadelerini, Hollanda'nın Romalılarını görüyordu; krallığın arkasında ise çağdaşlarının gelecek kuşaklara Suskun lakabıyla tanıttıkları genç Willem van Oranje'nin¹ öne eğilmiş, ciddi ve düşünceli yüzü belirliyordu.

Witt kardeşler, Avrupa'yı manevi açıdan etkisi altına alan ve Guiche kontu olarak tanınan roman kahramanlarının göklere çıkardığı,² Boileau tarafından şarkıları yazılan, üç ay içinde Birleşik Eyaletler'in askerî gücünü tüketen o muhteşem Ren seferiyle Hollanda'yı da maddi açıdan etkisi altına alan XIV. Louis'ye karşı çok dikkatli davranıyorlardı.

XIV. Louis, Hollanda'daki Fransız sığınmacıların söyledikleri gibi, kendisine sürekli hakaret eden Hollandalılara uzun zamandır düşmandı. Milli gurur onu cumhuriyetin Mithridates'i yapıyordu. Bu yüzden Wittler, milli onuru ayaklar altına alan bir güce karşı koyan güçlü bir direnişten ve başka bir liderin kendisini bu yıkımdan ve utançtan kurtaracağını düşünen yenik halklardaki doğal usanmışlıktan kaynaklanan iki tür tepkiyle karşı karşıyaydı.

1 Günümüzde Hollanda'nın ulusal rengi "oranj" (turuncu), Willem van Oranje'nin isminden gelmektedir. (e.n.)

2 Guiche kontu, yani Armand de Gramont Dumas'nın kiler dâhil çok sayıda romanda görünür. (e.n.)

Bu lider, geleceği ne kadar parlak görünürse görünsün XIV. Louis'yle boy ölçüşmeye hazır olan, II. Willem'in oğlu, Henriette Stuart tarafından İngiltere Kralı I. Charles'ın torunu olan Willem van Oranje'ydi; bu suskun çocuğun gölgesi kraliyet tahtının ardında belirliyordu.

Johan Witt, 1672'de yirmi iki yaşında olan bu eski prensi iyi bir yurttaş olması için eğitmiş, vatan sevgisi öğrencisinin sevgisine ağır bastığı için, verdiği buyrukla Willem'in krallık umutlarını yıkmıştı. Ama dünyevi güçlerini Göklerin Kralı'na danışmadan kullanan insanların bu niyetlerine gülen Tanrı, Hollandalıların kaprislerini ve XIV. Louis konusundaki endişelerini kullanarak Johan de Witt'in hesaplarını altüst etmiş ve geleceğin gizemli derinliklerinde saklı olan niyetlerini gerçekleştirmesi için Willem van Oranje'yi tahta geçirmeye karar vermişti.

Başbakan, yurttaşlarının taleplerine boyun eğse de, daha dikbaşı olan Cornelis Witt, Dordrecht'teki evini kuşatan Willem yandaşlarının ölüm tehditlerine rağmen krallığa izin veren belgeyi imzalamayı reddetmişti.

Gözyaşları içindeki karısının ısrarları üzerine, sonunda imza atmayı kabul etmiş, ama imzasının yanına baskı altında alınmıştır anlamına gelen V. C. (*vi coactus*) harflerini eklemeyi ihmal etmemişti.

O gün düşmanlarının darbelerinden kurtulması gerçek bir mucizeydi.

Johan Witt'e gelince, yurttaşlarının taleplerini hiç zorluk çıkarmadan çabucak yerine getirmesi, onun için çok da yararlı olmamıştı. Birkaç gün sonra bir suikast girişiminin kurbanı olmuş, bıçak darbeleriyle yaralanmış ama ölmemişti.

Ama Willem yandaşları bununla yetinmedi. İki kardeşin hayatta olmaları, projelerini gerçekleştirmelerinin önünde büyük bir engeldi; bu yüzden zamanı geldiğinde ilk girişimlerini ikincisiyle taçlandırmak üzere, geçici bir taktik değişikliğiyle hançerin yapamadığı işi iftira ile halletmeye karar vermişlerdi.

Tanrı'nın elinin altında gerekli zamanlarda büyük bir eylemi gerçekleştirecek büyük bir adamın bulunmasına nadiren rastlanırdı, işte bu yüzden bu ilahî rastlantı gerçekleştiğinde tarih hemen bu seçilmiş adamı kaydederek gelecek kuşakların hayranlığına sunardı.

Oysa bir kişiyi mahvetmek ya da bir imparatorluğu devirmek üzere insanlığın işine karışan şeytansa, görevini yerine getirmesi için kulağına fısıldanması yeterli olacak bir alçağı şeytan kolayca bulurdu.

Bu olayda şeytana hizmet edecek o alçak, daha önce de söylediğimiz gibi Cerrah Tichelear'dı.

Tichelear, buyruğunun yürürlükten kalkması için imzaladığı belgeye eklediği dipnotun da kanıtladığı gibi, Willem van Oranje'ye büyük bir kin besleyen Cornelis Witt'in umutsuzluğa kapılıp kendisini cumhuriyeti bu yeni kraldan kurtarması için görevlendirdiğini, ama bu düşüncenin verdiği vicdan azabıyla baş edemeyince cinayet işlemek yerine her şeyi açıklamaya karar verdiğini söylemişti.

Tahmin edilebileceği gibi bu komplo haberi Willem'in yandaşları arasında büyük tepki toplamış; bölge savcısı, Cornelis'i evinde tutuklatmıştı. 16 Ağustos 1672 günü, Johan Witt'in soylu kardeşine, Buitenhof'taki bir hücresinde bu sözde komployu itiraf etmesi için adi suçlular gibi işkence ediliyordu.

Ama Cornelis de Witt yalnız zeki değil, aynı zamanda yürekli bir adamdı da. Dini değerleri için acı çekmeyi göze alan, işkence karşısında gülümseyen bir aileden geliyordu ve siyasi değerleri de vardı. İşkence sırasında dizeleri ölçü kalıplarına uydurarak kararlı bir ses tonuyla Horatius'un *Justum et Tenacem*'inin ilk kıtasını söyledi, hiçbir şey itiraf etmediği gibi işkencecilerin gücünü ve sapık fantezilerini de tüketti.

Yine de, Tichelear'ın tanıklığını dikkate alan yargıçlar, Cornelis'i tüm görevlerinden uzaklaştırarak ve tüm saygınlığından yoksun bırakarak ömür boyu sürgün cezasına çarptırdılar.

Bu karar, Cornelis de Witt'in hiç durmadan çıkarları için çalıştığı halkı tatmin etmeye yarayabilirdi, ama görüleceği gibi suçsuz ve değerli bir yurttaşa verilen bu ceza yeterli gelmeyecekti.

Nankörlük konusunda nam salmış olan Atinalılar şimdi bu unvanlarını Hollandalılara bırakıyorlardı; ne de olsa onlar Aristides'i sürgüne göndermekle yetinmişlerdi.

Johan Witt kardeşinin suçlandığını duyar duymaz görevinden istifa etmişti. O da ülkesi için yaptığı fedakârlıkların karşılığını fazlasıyla aldı. Kendilerini unutarak ülkeleri için çalışmakla suçlanan onurlu insanların başına sıklıkla geldiği gibi, sıkıntılar ve yaralarının verdiği acıları içine atıyordu.

Bu arada, gücünü olayları hızlandırmak için pek kullanmayan Willem van Oranje, kahramanı haline geldiği halkının, kendisinin kraliyet tahtına çıkacağı basamakları iki kardeşin cesetiyle döşemesini bekliyordu.

Böylece bölümün başında da belirttiğimiz gibi, 20 Ağustos 1672 günü tüm şehir, sürgün edilen Cornelis de Witt'in hapishaneden çıkışını izlemeye ve işkencenin Horatius'unu çok iyi bilen bu adamın soylu yüzünde ne gibi izler bıraktığını görmeye koşuyordu.

Şunu da hemen ekleyelim ki, Buitenhof'a yönelen bu kalabalığın tamamı bir gösteri izlemek gibi masum bir niyet taşıyor, birçoğu bu davada bir rol oynamak istiyor ya da daha doğrusu yarıda kalmış bir işi hakkıyla tamamlamak istiyordu.

Sözünü ettiğimiz iş celladın göreviydi.

Doğrusu bu ya, bazılarının niyetleri bu kadar düşmanca değildi. Onlar için önemli olan, uzun süre iktidarda kalmış birinin düşmüş halini görmek, içgüdüsel kibri tatmin etmektir.

O korkusuz Cornelis de Witt hapse kapatılıp işkenceye maruz kalmamış mıydı? Onu solmuş, kanlar içinde kalmış, gururu kırılmış bir halde görmek mümkün olmayacak mıydı? Bu gelişme sıradan halktan daha ihtiraslı olan burjuvazi

için büyük bir zafer değil miydi? Ve Lahey'in hatırı sayılır burjuvaları bu zaferde pay sahibi olmayacak mıydı?

Dahası, ustaca arasına karıştıkları bu kalabalığı hem kesici hem de moral bozucu bir silah gibi kullanmayı planlayan Willem yandaşı tahrikçilerin söylediklerine göre, Buitenhof'tan şehrin kapısına kadar, Willem van Oranje'nin belgesini baskı altında imzaladığını belirtmekle kalmayıp bir de onu öldürtmek isteyen Cornelis'e biraz çamur, hatta birkaç taş atmaya fırsat bulamayacaklar mıydı?

Bunun yanı sıra, Fransa'nın azılı düşmanları, Lahey'de daha temkinli davransa da; yurt dışına çıktığında Fransa'yla birlikte entrikalar çevirip vicdansız ağabeyi Johan'la, Louvois markisinin parasıyla yaşayacak olan Cornelis de Witt'in sürgüne gitmesine izin verilemeyeceğini söylüyorlardı.

Bu koşullar altında, izleyicilerin yürümekten ziyade koşmaları anlaşılabilir. İşte Lahey sakinleri Buitenhof'a doğru bu yüzden böyle hızlı koşuyorlardı.

En acelecilerin başında gelen ve Willem yandaşları tarafından dürüstlüğü, milli onurun, Hristiyan merhametinin timsali ilan edilen onurlu Tichelear, hiç plan yapmadan yüreğindeki öfkeyle koşuyordu.

Bu yürekli alçak, Cornelis de Witt'in kendisini etkilemek için neler yaptığını, ona teklif ettiği paraları ve suikastın başarılı olması, tüm güçlükleri ortadan kaldırmak için çevirdiği şeytani entrikaları, hayalgücünün tüm çiçekleriyle ve tüm zenginlikleriyle donatarak anlatıyordu.

Halkın can kulağıyla dinlediği söylevinin her cümlesinin sonunda, Prens Willem için sevgi, Cornelis de Witt için öfke çığlıkları yankılanıyordu.

Kalabalık, haksız kararlar verip bu acımasız katilin sağ salim yurt dışına gönderilmesini sağlayan yargıçlara da lanet okuyordu.

Birkaç tahrikçi alçak sesle şu sözcükleri tekrarlıyordu:

“Yola çıkacak! Elimizden kurtulacak!”

Diğerleri yanıt veriyorlardı:

“Tichelear, Scheveningen’de bir Fransız gemisinin onu beklediğini görmüş.”

“Yürekli Tichelear! Onurlu Tichelear!” diye haykırıyordu kalabalık.

“Hiç kuşku yok ki Cornelis ile birlikte en az onun kadar hain olan kardeşi Johan da kaçacak.”

“Ve o iki alçak, Fransa’da XIV. Louis’ye satılan gemilerimizin, cephaneliklerimizin, tersanelerimizin parasını yiyecekler!”

“Yola çıkmalarına engel olalım!” diye haykırıyordu kalabalığın önünde gidenlerden biri.

“Hapishaneye! Hapishaneye!” diye tekrarlıyordu kalabalık.

Ve bu bağrışlar üzerine burjuvalar daha hızlı koşmaya, tüfeklerini doldurmaya, alev alev yanan gözleriyle baltalarını sallamaya başlamışlardı.

Yine de şu ana kadar herhangi bir şiddet uygulanmamıştı ve soğukkanlılığı, sessizliği ve kendinden emin ifadesiyle, çığlıklar atan, çalkalanan, tehditler savuran burjuvalardan daha tehditkâr bir görünüm sergileyen süvari birliği Buitenhof Hapishanesi’ni savunmayı sürdürüyordu. Lahey süvari birliği, kılıcını çekse de ucunu aşağıda, mahmuzunun hizasında tutan komutanının bakışları altında hazırolda bekliyordu.

Hapishaneyi savunan bu tek birlik, düzensiz ve yaygaracı halk kitlelerinin yanı sıra, kendisiyle birlikte düzeni sağlamak için Buitenhof’un karşısına konuşlanmış olan ve isyankâr kalabalığı tahrik ederek, “Yaşasın Willem! Kahrolsun hainler!” diye haykıran bir burjuva muhafız birliğini de zapt ediyordu.

Doğrusu bu ya, Tilly ve süvarilerinin varlığı, bu burjuva askerlerine karşı bir emniyet supabı işlevi görüyordu; ama birazdan kendilerine özgü çığlıklar atmaya başlayan burjuvalar, bağırmadan cesaret toplamanın mümkün olmadığını

düşünüp, süvarilerin sessizliğini kararsızlıklarına yorarak arkalarına aldıkları halkla birlikte hapishaneye doğru ilerlediler.

Bunun üzerine, kılıcını havaya kaldırıp kaşlarını çatan Tilly kontu tek başına onlara yöneldi.

“Hey! Sayın burjuva muhafız birliği askerleri, böyle nereye gidiyorsunuz? Ne istediğinizi söyler misiniz?” diye sordu.

Burjuvalar tüfeklerini sallayarak slogan atmaya devam ettiler:

“Yaşasın Willem! Hainlere ölüm!”

“Yaşasın Willem! Peki öyle olsun!” dedi Mösyö Tilly, “Neşeli yüzleri asık suratlı yüzlere tercih etsem de. ‘Hainlere ölüm!’ Bunu dileyebilirsiniz, ama sadece çıgıllarla. Dilediğiniz kadar bağırın ‘Hainlere ölüm!’ diye, ama böyle bir şey yapmaya kalkarsanız, size engel olmak için buradayım, bunu yapmanıza engel olacağım!”

Sonra askerlerine dönüp:

“Nişan al!” diye bağırdı.

Askerlerinin soğukkanlı bir itaatkârlıkla emirlerini yerine getirmesinin, burjuva kuvvetlerinin ve halkın karmaşa içinde geri çekilmesine neden olduğunu gören süvari subayının dudaklarına bir gülümseme yayıldı.

“Hadi sakın olun burjuvalar!” dedi yiğit subaylara özgü alaycı bir ses tonuyla, “Askerlerim bir avuç barut bile harcamayacaklar, ama siz de hapishaneye doğru bir adım dahi atmayacaksınız.”

“Tüfeklerimiz olduğunu biliyor musunuz bayım?” diye sordu burjuvaların komutanı öfkeyle.

“Elbette biliyorum,” dedi Tilly, “tüfekleriniz gözlerimi yeterince kamaştırdı; ama siz de bizim elli adımdan hedefi kolayca vuran tabancalarımız olduğunu ve bize yirmi beş adım mesafede bulunduğunuzu aklınızdan çıkarmayın.”

“Hainlere ölüm!” diye haykırdı öfkelenen burjuvalar.

“Ah! Hep aynı şeyi tekrarlıyorsunuz,” diye homurdandı subay, “bu çok can sıkıcı!”

Ve Buitenhof'un çevresindeki uğultu artarken birliğin başına döndü.

Yine de kurbanlarından birinin kokusunu alan bu öfke-li kalabalık, diğer kurbanının o sırada kaderinin önünden gitmek istercesine, süvari birliğin yüz adım gerisinden Buitenhof'a girmek üzere olduğunu bilmiyordu.

Gerçekten de, uşağı ile birlikte arabasından inen Johan Witt sükûnetle, hapishaneye giden ön avluda yürüyordu.

Kendisini tanıyan kapıcıya seslendi:

“İyi günler Gryphus, sürgüne mahkûm edilen kardeşim Cornelis Witt'i şehir dışına götürmeye geldim.”

Hapishane kapısını açıp kapamak için eğitilmiş bir ayı-yı andıran kapıcı kapıyı açıp kendisini selamladıktan sonra, içeri giren Johan de Witt'in arkasından kapıyı kapadı.

On adım ötede, Friz adalarına özgü giysileri içinde, on yedi on sekiz yaşlarında, genç ve güzel bir kızla karşılaştı. Kızın kendisini hoş bir reveransla selamlaması üzerine eliyle çenesini tutarak:

“İyi günler güzel ve iyi yürekli Rosa,” dedi, “kardeşim nasıl?”

“Ah! Bay Johan,” diye karşılık verdi genç kız, “ona yapı-lan kötülükten korkmuyorum, şimdiden izleri kaybolmaya başladı bile.”

“Ama ya neden korkuyorsun güzel kızım?”

“Ona yapılmak istenen kötülükten korkuyorum.”

“Ah! Evet,” dedi Witt, “bu kalabalıktan söz ediyorsun, değil mi?”

“Duyuyor musunuz?”

“Gerçekten de çok hararetli bir kitle; ama onlara bir kötü-lük yapmadığımız için, bizi gördüklerinde sakinleşeceklerdir.”

“Ne yazık ki durum böyle değil,” diye mırıldandı babası-nın buyurgan işareti üzerine uzaklaşan genç kız.

“Evet evladım, evet; söylediklerin doğru,” dedi Johan Witt.

Sonra yoluna devam etti.

“İşte,” diye mırıldandı, “büyük ihtimalle okumasını bilmeyen ve bu yüzden hiçbir şey okumamış küçük bir kız, hayatın öyküsünü bir sözcükle özetliyor.”

Ve eski başbakan her zamanki gibi sakin, ama içeri girdiği andakinden daha hüzünlü bir ifadeyle kardeşinin odasına doğru ilerledi.

II

İki Kardeş

Johan de Witt kardeşinin odasına giden merdiveni çıkarırken, Tilly'nin can sıkıcı birliğini uzaklaştırmak isteyen burjuvalar, güzel Rosa'nın kaygılı önsezilerini haklı çıkaracak şekilde ellerinden geleni yapıyorlardı.

Halkın, birliklerinin girişimini desteklediğini gören burjuva muhafız birliğinin komutanı avazı çıktığı kadar bağıyordu:

“Yaşasın burjuvalar!”

Kararlı olduğu kadar temkinli de davranan Tilly ise tabancalarıyla nişan almış askerlerinin desteği altında, burjuva birliğinin komutanlarıyla görüşüyor, Eyaletler'den aldığı emirleri yerine getirmek için üç bölüğüyle birlikte hapishaneyi ve çevresini koruması gerektiğini anlatıyordu.

“Ama bu emir hangi amaçla verildi? Hapishanenin korunması neden gerekiyor?”

“Ah!” diye yanıtlıyordu Tilly. “İşte şimdiden size söyleyemeyeceğim şeyleri soruyorsunuz. Bana ‘Koruyun,’ dendi, ben de koruyorum. Sizler de neredeyse asker sayılırsınız, emirlerin tartışılmayacağını bilirsiniz.”

“Ama bu emir size hainlerin şehir dışına çıkabilmeleri için verildi!”

“Bu mümkündür,” diye yanıtlıyordu Tilly. “Ne de olsa hainler sürgün cezasına çarptırıldılar.”

“Ama bu emri kim verdi?”

“Elbette ki Eyaletler!”

“Eyaletler ihanet ediyor.”

“Bu konuda bir şey söyleyemeyeceğim.”

“Hatta siz de ihanet ediyorsunuz.”

“Ben mi?”

“Evet siz.”

“Ah! Bir konuda anlaşalım baylar, ben kime ihanet edebilirim ki? Eyaletler’e mi? Emirlerini harfiyen yerine getirdiğim için böyle bir ihtimal yok.”

Bunun üzerine, kontun tamamıyla haklı olduğunu gören ve bu yanıtı tartışmanın mümkün olmadığını anlayan burjuvalardan, kontun sessiz bir nezaketle karşılık verdiği ürkütücü haykırırlar ve tehditler yükseldi.

“Ama beyler, lütfen tüfeklerinizi indirin; biri yanlışlıkla patlayıp askerlerimden birini yaralayabilir... Bu durumda canımız çok sıkılacağı için iki yüz adamınız mermilerle yere serilebilir, ama sanırım sizin de benim de, iki tarafın da böyle bir şeye niyeti yok.”

“Bunu yaparsanız,” diye haykırdı burjuvalar, “biz de size ateş edeceğiz.”

“Evet, ama bize ateş ederek hepimizi öldürene kadar, sizin ölümleriniz de öldükleriyle kalacaklar.”

“Burayı terk edin, böylece iyi bir yurttaş sayılacaksınız.”

“Öncelikle bir yurttaş değil, askerim,” diye karşılık verdi Tilly. “Bunlar çok farklı şeyler; üstelik bir Hollandalı değil, Fransız’ım, bu daha da farklı bir şey. Bu yüzden yalnızca bana maaşımı ödeyen Eyaletler’i tanırım; bana Eyaletler’den burayı terk etme emrini getirin, canım çok sıkıldığı için buradan hemen ayrılacağım.”

“Evet, evet!” diye haykırdı yüzlerce ses, hemen ardından eklenen kalabalığın uğultusuyla. “Kent meclisine gidip temsilcilerle görüşelim!”

“İşte bu kadar,” dedi en öfkeliilerin uzaklaştığını gören Tilly. “Evet, gidip böyle alçakça bir emir vermelerini talep

edin, verip vermeyeceklerini göreceksiniz, hadi gidin dost-larım, gidin.”

Yürekli subay, temsilcilerin onuruna, onlar da onun as-ker onuruna güveniyordu.

“Komutanım, temsilcilere bu kudurganların taleplerini reddetmelerini ve bize biraz takviye göndermelerini söyle-yin,” dedi teğmeni, kontun kulağına.

Bu arada, zindancı Gryphus ve kızı Rosa ile konuştuğundan sonra taş merdivenleri çıkarken bıraktığımız Johan de Witt, savcının talimatı üzerine, işkenceye maruz kalan kardeşi Cornelis’in bir döşekte yattığı odanın kapısına ulaşmıştı.

Sürgün kararının gelmesi daha fazla işkenceyi gereksiz kılmıştı.

Bilekleri ve parmakları kırılrsa da, işlemediği bir suçu itiraf etmeyen Cornelis, üç gün süren bir işkenceden sonra, hakkında ölüm kararı vereceklerini düşündüğü hâkimlerin sürgün cezasıyla yetindiklerini öğrenince yatağına uzanmış, toparlanmaya başlamıştı.

Düşmanları, onun dirençli bedenini, yenilmez yüreğini ve Buitenhof’un derin karanlıklarında gökyüzünün yücelikleri-ni gördükten sonra, dünyanın pisliğine aldırmayan çilecinin solgun yüzündeki gülümsemeyi görseler, büyük bir hayal kı-rıklığına uğrayacaklardı.

Bir tedaviden çok irade gücüyle kendisini toparlamaya başlayan Cornelis yasal işlemler yüzünden hapiste kaç gün daha tutulacağını hesaplıyordu.

O sırada, burjuvaların ve halkın birbirine karışan çığlık-ları, iki kardeşi savunan tek barikat olan Tilly’nin birliğini tehdit ediyordu. Yükselen bir dalga gibi hapishanenin du-varlarına çarpan bu uğultular tutsağa kadar ulaşıyordu.

Ama ne kadar tehditkâr olursa olsun Cornelis bu gürül-tüden etkilenmiyor, ışığın ve dışarıdaki seslerin içeri girme-sine izin veren demir parmaklıklı dar pencereden neler olup bittiğine bakmaya çalışmıyordu.

Acılar öylesine üst üste gelmişti ki, neredeyse onlara alışmıştı. Büyük bir keyifle ruhunun ve zihninin, dünyevi kaygılardan uzaklaşmaya çok yakın olduğunu hissediyor, maddi dünyanın sıkıntılarından arınan bu ruhun ve zihnin, neredeyse sönmüş ocakta son bir alevin gökyüzüne yükselmesi gibi dünya üzerinde süzüldüğünü duyumsuyordu.

O da kardeşini düşünüyordu.

Hiç kuşku yok ki âdeta o zamanlar keşfedilen manyetik çekim gücünün bilinmedik sırlarının etkisiyle onun yaklaştığını hissediyordu. Johan, Cornelis'i düşünür, Cornelis de onun ismini mırıldanırken kapı açıldı; içeri giren Johan, çaputlarla sarılmış yaralı ellerini, yalnızca ülkeye verdiği hizmetlerde değil, Hollandalıların kinini üzerine çekmekte de kendisini geride bırakmış bu kahraman kardeşe doğru uzatan tutsağın yatağına doğru ilerledi.

Kardeşinin alnını şefkatle öpen Johan onun yaralı ellerini hafifçe döşegün üzerine bıraktı.

“Cornelis, zavallı kardeşim,” dedi. “Çok acı çekiyorsunuz, değil mi?”

“Sizi gördükten sonra artık acı çekmiyorum.”

“Ah! Sevgili Cornelis, yokluğunuzda, size neler yaptıklarını düşünerek çok acı çektim.”

“Ben de işkence altındayken, kendimden çok sizi düşündüm. Yalnızca bir kez, ‘Zavallı kardeşim!’ demek için yakındım. Ama işte buradasın, her şey geride kaldı. Beni almaya geldin, öyle değil mi?”

“Evet.”

“İyileştim; ayağa kalkmama yardım ederseniz ne kadar iyi yürüdüğümü göreceksiniz.”

“Uzun süre yürümeniz gerekmeyecek dostum, arabam Tilly'nin muhafızlarının arkasındaki balık havuzunun önünde.”

“Tilly'nin muhafızları mı? Ama neden oradalar ki?”

“Ah! Laheyliker yola ıkışınızı görmek için toplanmışlar, bir kargaşa çıkmasından endişeleniyorlar,” dedi eski başbakan, her zamanki hüzünlü gülümsemesiyle.

“Kargaşa mı?” diye sordu Cornelis, gözlerini canı sıkkın gözüken kardeşine sabitleyerek.

“Evet Cornelis.”

“Demek az önce duyduğum gürültüler bundandı,” dedi tutsak, kendi kendine konuşur gibi.

Sonra kardeşine dönerek:

“Buitenhof’un n çok kalabalık, değil mi?” diye sordu.

“Evet kardeşim.”

“Ama buraya gelmenize nasıl izin verdiler?”

“Bildiğiniz gibi pek sevilmiyoruz Cornelis,” dedi eski başbakan kederli bir ifadeyle. “Issız yolları kullandım.”

“Yani gizlenerek mi geldiniz Johan?”

“Zaman kaybetmek istemediğim için, siyasette ve denizde rüzgâr karşı ynden estiğinde ne yapılırsa onu yaptım: Dolambaçlı yolları kullandım.”

O sırada hapishanenin önündeki meydanda daha da öfkeli uğultular yankılandı. Tilly burjuva muhafızlarla görüşüyordu.

“şuraya bakın!” dedi Cornelis. “Siz usta bir kılavuzsunuz Johan, ama kardeşinizi bu öfkeli kalabalığın içinden çıkartmanın, donanmayı Tromp’tan Anvers’e kadar Escaut sığlıklarından götürmek kadar kolay olup olmayacağını bilemiyorum.”

“Tanrı’nın yardımıyla bunu deneyeceğiz,” diye yanıtladı Johan. “Ama önce bir şey soracağım.”

“Sorun.”

Uğultular yeniden yükseldi.

“Bu insanlar ne kadar feliler! Bu fke sizin için mi, yoksa benim için mi?”

“Sanırım her ikimiz için Cornelis. Size bunu söylemek istiyordum, Willem yandaşları bizi Fransa’yla görüşmek gibi ahmakça bir iftira ile suçluyorlar.”

“Evet, ama yalnızca suçluyorlar.”

“Ahmaklar!”

“Ama o görüşmeler başarılı olsaydı, Rees, Orsay, Vesel, Rheinberg ve Ren bozgunları yaşanmayacak, Hollanda, batıklıklarının ve kanallarının ortasında hâlâ yenilmez olduğunu düşünecekti.”

“Bunlar doğru kardeşim, ama bundan daha doğru bir şey varsa, o da şu: Mösyö Louvois ile yazışmalarımız ortaya çıkarsa, ne kadar iyi bir kılavuz olursam olayım, Wittleri ve servetlerini Hollanda’nın dışına çıkaracak küçücük bir sandalın bile batmasını engelleyemem. Dürüst insanlara ülkemi ne kadar sevdiğimi, onun özgürlüğü ve onuru için ne fedakârlıklar yaptığımı kanıtlayacak olan bu yazışmalar, Willem yandaşları tarafından ihanet olarak değerlendirilecek. Bu yüzden sevgili Cornelis, umarım Lahey’e yanıma gelmek için Dordrecht’ten yola çıkmadan önce onları yakmışsınızdır.”

“Kardeşim,” diye karşılık verdi Cornelis, “Mösyö Louvois ile yazışmalarınız, son zamanlarda bu ülkenin, gördüğü en soylu, en yüce gönüllü, en yetenekli yurttaşı olduğunuzu kanıtlar. Ülkemin onuruna, özellikle de kardeşimin onuruna önem veririm, bu yüzden yazışmaları yakmadım.”

“O zaman bu dünyadaki işimiz bitti,” dedi pencereye yaklaşan eski başbakan sakince.

“Hayır, tam tersine Johan, hem hayatta kalacak, hem de halkın gözündeki itibarımızı yükselteceğiz.”

“O mektupları ne yaptınız?”

“Onları, Dordrecht’te yaşayan ve sizin de tanıdığınız vafiz oğlum Cornelis van Baerle’ye emanet ettim.”

“Ah! Zavallı çocuk! Sevgili saf çocuk! Nadir rastlanan, çok şey bilen ve Tanrı’yı selamlayan çiçeklerden ve çiçekleri-

ni yaratan Tanrı'dan başka bir şey düşünmeyen bilge çocuk! Ona ölümcül bir emanet bırakmışsınız; ama bu durumda zavallı Cornelis'in işi bitti!”

“İşi bitti mi?”

“Evet, çünkü ya güçlü ya da zayıf davranacak. Güçlüyse (çünkü Dordrecht'ten hiç çıkmadığı ve işiyle meşgul olduğu için başımıza gelenleri bilmese de, bir gün mucize eseri her şeyi öğrenecek) bizimle övünecek; zayıfsa, bize yakın olduğu için korkacak; güçlüyse sırrımızı saklayacak, zayıfsa her şeyi anlatacak. Her iki durumda da, Cornelis, o da biz de kaybedeceğiz. Bu yüzden hâlâ zamanımız varsa hemen kaçalım.”

Yatağından kalkan Cornelis çaputlara değdiğinde içi titreyen kardeşinin ellerini tuttu.

“Ben vaftiz oğlumu tanımıyor muyum?” dedi. “Van Baerle'nin kafasındaki her düşünceyi, yüreğindeki her duyguyu okumayı bilmiyor muyum? Bana güçlü ya da zayıf olup olmadığını soruyorsun. İkisi de değil, ama bunun hiç önemi yok! Sırrımı bilmediği için hiçbir şey anlatmayacak.”

Johan şaşırarak kardeşine baktı.

“Ah!” diye devam etti Cornelis o tatlı gülümsemesiyle. “Cornelis, Johan'ın okulunda yetişmiş bir siyasetçidir; size tekrar ediyorum Johan, van Baerle ona bıraktığım mektuplarını içeriğini ve önemini bilmiyor.”

“O zaman, hâlâ vakit olduğuna göre, ona mektupları yakması için haber gönderelim.”

“Ama bu haberi kim iletecek?”

“Bize atla eşlik edecek olan ve sizi merdivenden indirme yardımcı olmak için hapishaneye giren uşağım Craeke.”

“Bu değerli mektupları yaktırmadan önce bir kere daha düşünün.”

“Yürekli Cornelis, her şeyden önce, itibarımızı kurtarmak için hayatta kalmamız gerektiğini düşünüyorum. Ölürsek bizi kim savunacak? Bizi kim anlayacak?”

“Yani bu belgeleri ele geçirirlerse bizi öldüreceklerini mi düşünüyorsunuz?”

Kardeşine yanıt vermeyen Johan, ona vahşi çığlıkların dalga dalga yayıldığı meydana gösterdi.

“Evet, evet,” dedi Cornelis. “Bu uğultuları duyuyorum, ama ne diyorlar?”

Johan pencereyi açtı.

“Hainlere ölüm!” diye haykırıyordu kalabalık.

“Şimdi duyuyor musunuz Cornelis?”

“Hain biziz demek!” dedi gözlerini gökyüzüne kaldıran tutsak, omuzlarını silkerek.

“Biziz,” diye tekrarladı Johan de Witt.

“Craeke nerede?”

“Kapıda.”

“Onu içeri çağırın.”

Gerçekten de, Johan kapıyı açtığı anda sadık hizmetkâr eşikte bekliyordu.

“Gelin, Craeke ve kardeşimin söyleyeceklerini aklınızda tutun.”

“Ah hayır, söylemek yetmez, Johan, ne yazık ki yazmam lazım.”

“Ama neden?”

“Çünkü van Baerle kesin bir belge olmadan, onları yakmaz.”

“Ama yazabilecek misiniz dostum?” diye sordu yanmış ve yara bere içinde kalmış o zavallı ellere bakan Johan.

“Ah! Dolmakalemim ve mürekkebim olsaydı, buna tanık olacaktınız!” dedi Cornelis.

“İşte en azından bir kurşunkalem.”

“Kâğıdınız var mı? Çünkü burada bana hiçbir şey bırakmadılar.”

“Şu *Kutsal Kitap*’ın ilk sayfasını yırtın.”

“Tamam.”

“Ama yazınız okunabilecek mi?”

“Hadi canım!” dedi kardeşine bakan Cornelis.” Celladın burgusuna dayanan bu parmaklar, acıyı yenen bu iradeyle ortak çalışacaklar, içiniz rahat olsun kardeşim, satırlarda en ufak bir düzensizlik olmayacak.”

Gerçekten de, kalemi alan Cornelis yazmaya başladı.

O zaman, beyaz çaputun üzerinde, parmakların kalem üzerindeki baskısıyla açılan yaralardan sızan kan damlaları belirdi.

Eski başbakanın şakaklarından terler boşalıyordu.

Cornelis şunları yazdı:

Sevgili vaftiz oğlum,

Sana emanet ettiğim mektupları açmadan, içeriğini öğrenmeden yak. İçlerindeki sırlar emanet edilen kişinin hayatına mal olabilir. Onları yakarak Johan ve Cornelis'i kurtarmış olacaksın.

Elveda ve beni sev.

20 Ağustos 1672

Cornelis de Witt.

Gözleri yaşlarla dolan Johan kâğıda damlayan kanı sildikten sonra mektubu son bir talimatla birlikte Craeke'a verdi; ardından yüzü acıyla solan ve bayılacakmış gibi görünen Cornelis'in yanına geldi.

“Şimdi...” dedi, “Yürekli Craeke balık havuzunun ötesine geçip kalabalıktan uzaklaştığında, eski lostromo düdüğünü çalacak... O zaman biz de yola çıkacağız.”

Beş dakika geçmemişti ki, karaağaçların siyah yapraklarını aşan, denizci gürültüsüyle Buitenhof'un uğultusunu bastıran uzun ve güçlü bir düdük sesi duyuldu.

Johan, Tanrı'ya şükretmek için kollarını kaldırdı.

“Ve şimdi...” dedi, “yola çıkalım.”

III

Johan de Witt'in Öğrencisi

Buitenhof'un önünde toplanan kalabalıktan yükselen öfke dolu çığlıklar Johan de Witt'in, kardeşini oradan bir an önce götürme kararını vermesine neden olurken, daha önce de söylediğimiz gibi, bir burjuva heyeti, Tilly'nin birliğinin hapislananın önünden çekilmesi emrini almak üzere kent meclisine gitmişti.

Buitenhof ile Hoogstraat arası uzun bir mesafe değildi; olaylar başladığı andan beri tüm ayrıntıları merakla izleyen bir yabancı, olan bitenleri bir an önce öğrenmek için kent meclisine giden heyeti takip ediyordu.

Yirmi iki yirmi üç yaşlarındaki bu genç adam pek de güçlü görünmüyordu. Solgun ve uzun yüzünü, terli alnını ve kurumuş dudaklarını silip durduğu, Friz kumaşından ince bir mendille saklıyordu, hiç kuşkusuz tanınmamak için bazı nedenleri vardı.

Yırtıcı bir kuş kadar keskin gözleri, kartalı andıran uzun burnu, ince ve düzgün, bir yaranın dudakları gibi yarık ağızıyla, o dönem yaşasa, fizyolojik araştırmalarının ilk başlarında şansı yaver gitmeyen Lavater'ye sunulabilirdi.

Eskiler, bir fatih ile korsanın yüzü arasında ne fark vardır diye sorar ve bunu kartal ile akbabanın yüzleri arasındaki fark diye yanıtlarlardı.

Dinginlik ya da endişe.

Öfkeli kalabalığın ardından giden solgun yüzlü, hastalıklı ve ince vücutlu, yürüyüşü endişeli bu genç şüpheli bir efendiyi ya da kaygılı bir hırsız andırıyordu ve bir polis memuru onu görse, hep saklamaya çalıştığı yüzüne bakıp onu bu ikinci özelliği nedeniyle durdururdu.

Zaten oldukça sade giyinmişti ve üzerinde silah görünmüyordu; zayıf ama gergin kolunu, kuru ama beyaz, narin, soylu elini, elinde kılıçla, yola koyulduğundan beri olan bite-

ni anlaşılması kolay bir ilgiyle izleyerek kendisine eşlik eden bir subayın omzuna koymuştu. Hoogstraat Meydanı'na vardıklarında, solgun yüzlü adam, subayı açık bir pencere kanadının gölgesine çekip gözlerini kent meclisine sabitledi.

Halkın öfkeli çığlıkları üzerine pencere açıldı ve bir adam kalabalıkla konuşmak üzere ilerledi.

“Balkondaki kim?” diye sordu genç adam subaya, gözleriyle, çok heyecanlı görünen ve konuşma yapmak üzere öne eğilmekten ziyade parmaklıklara tutunan konuşmacıyı işaret ederek.

“Temsilci Bowelt,” diye karşılık verdi subay.

“Bu Bowelt nasıl bir adamdır? Onu tanır mısınız?”

“Babayiğit olduğunu sanıyorum altesleri.”

Subayın, Bowelt'in kişiliğiyle ilgili olarak yaptığı bu tanımlamayı duyan genç adam hayal kırıklığını ve hoşnutsuzluğunu belli eden bir hareket yapınca, bunu fark eden subay hemen ekledi:

“En azından öyle söyleniyor, efendim. Bana gelince, Bowelt'i kişisel olarak tanımadığım için yorum yapamam.”

“Babayiğit,” diye tekrarladi, *efendim* diye hitap edilen kişi: “Babayiğit mi demek istiyorsunuz yoksa yiğit bir adam mı?”

“Ah! Efendim, söylediğim gibi yalnızca simaen tanıdığım bir kişi hakkında böyle bir değerlendirme yapacağım için beni bağışlasın.”

“Gerçekten de öyle,” dedi genç adam, “bunu öğrenmek için bekleyeceğiz.”

Başını onaylarcasına öne eğen subay sustu.

“Bu Bowelt babayiğitse,” diye devam etti altes, “bu kudurmuş adamların önerilerini oldukça garip karşılayacaktır.”

Ve yol arkadaşının omzuna koyduğu elini tıpkı tuşlara dokunan bir piyanist gibi sinirli sinirli gezdirmesi, bazı anlarda ve özellikle şu sırada soğuk ve somurtkan suratına rağmen hiç gizleyemediği sabırsızlığını belli ediyordu.

O sırada burjuva heyetinin sözcüsü temsilciye diğer üyelerin nerede olduğunu soruyordu.

“Baylar...” diye tekrarladı Bowelt ikinci defa, “şu anda burada ben ve Mösyö Asperen dışında kimse yok ve bu kararı tek başıma alamam.”

“Emir! Emir!” diye haykırdı binlerce kişi.

Temsilci Bowelt konuşmaya çalışsa da, sözleri duyulmuyor, yalnızca kollarını umutsuzca salladığı görülüyordu.

Ama sesini duyuramayacağını anlayınca açık pencereden içeri bakıp Mösyö Asperen’e seslendi.

Balkonda beliren Mösyö Asperen, on dakika önce temsilci Bowelt konuşmaya başladığı sırada atılan çığlıklardan daha kararlı çığlıklarla karşılandı.

O da kalabalığa hitap etmek gibi zorlu bir görevi yerine getirmeye çalışsa da, halk onu dinlemek yerine kent meclisinin önünde bekleyen ve hiç direnç göstermeyen muhafızların üzerine yürüdü.

“Hadi gidelim,” dedi genç adam, halk Hoogstraat’ın ana kapısından içeri dolarken, soğuk bir ifadeyle “öyle görünüyor ki görüşmeler içeride yapılacak. Hadi albay, gidip konuşanları dinleyelim.”

“Ah! Efendim, dikkat edin!”

“Neden?”

“Temsilcilerden birçoğu sizinle görüştü ve içlerinden biri alteslerini tanıyabilir.”

“Evet ve beni bu olayların kışkırtıcısı olarak suçlayabilirler. Haklısın,” dedi arzularını böyle aceleyle dışa vurduğu için bir an yanakları kızaran genç adam; “evet, haklısın, burada kalalım. İzni alıp almadıklarını görmek için burada bekleyeceğiz, böylece temsilci Bowelt’in babayiğit mi yoksa yiğit bir adam olup olmadığını öğrenmiş olacağız, özellikle bunu merak ediyorum.”

“Ama,” dedi subay, *efendim* diye hitap ettiği kişiye şaşkınlıkla bakarak; “Altesleri temsilcilerin Tilly’nin süvarilerine çekilme emri verebileceklerini düşünüyorlar mı?”

“Neden olmasın?” diye sordu genç adam soğuk bir ifadeyle.

“Çünkü bu emir, Cornelis ve Johan de Witt’in ölüm fermanı sayılır.”

“Bunu göreceğiz,” diye yanıtladı altes; “insanların kafalarından neyin geçtiğini yalnızca Tanrı bilir.”

Yol arkadaşının yüzüne kaçamak bir bakış yönelten subayın, o aldırılmaz ifade karşısında benzi soldu.

Bu subay hem babayiğit, hem de yiğit bir adamdı.

Altes ve albay bulundukları yerden kent meclisinin merdivenlerini çıkan halkın uğultusunu ve ayak seslerini duyuyorlardı. Az önce Mynheers Bowelt ve D’Asperen’in belirmediği balkondan gelen bir gürültü meydana yayıldı, bu iki adam halkın itmesiyle aşağıya düşmekten korktuklarından içeri çekilmişlerdi.

Sonra pencerelerin önünde kıpır kıpır ve geçip giden gölgeler belirdi.

Halk görüşme salonuna doluyordu.

Aniden kesilen gürültü birazdan daha da şiddetlenerek öyle bir patlamaya dönüştü ki, eski bina çatısına kadar sarsıldı.

Sonra insan seli koridorlar ve merdivenlerden kapıya doğru aktı, kapının kemerinin altında ise âdeta bir hortuma dönüşmüştü.

İlk grubun önündeki adam koşmaktan ziyade uçuyordu, yüzü coşkudan iğrenç bir biçimde çarpılmıştı. Bu adam Cerah Tichelear’dan başkası değildi.

“Aldık! Aldık!” diye haykırdı elindeki kâğıdı sallayarak.

“Emri almışlar!” diye mırıldandı subay şaşkınlıkla.

“Tamam, şimdi anladım!” dedi Altes sakın bir ifadeyle. “Sevgili albayım, temsilci Bowelt babayiğit mi yoksa yiğit mi olduğunu bilmiyordunuz. Ben size söyleyeyim, ikisi de değil.”

Sonra önünden akıp giden kalabalığı, istifini hiç bozmadan izledi.

“Şimdi albay,” dedi, “Buitenhof’a gidelim, orada bizi ilginç bir gösteri bekliyor.”

Albay öne doğru eğilerek, hiç yanıt vermeden efendisini izledi.

Kalabalık giderek daha da artsa da, Tilly’nin muhafızları meydanı ve hapishane civarını aynı başarı ve kararlılıkla savunmaya devam ediyorlardı.

Kısa süre sonra, kont yaklaşan insan selinin yükselen uğultusunu duydu, birazdan bir şelale gibi hızla akan kalabalığın öncülerini fark etti.

Aynı anda, gerilmiş kolların, parlayan silahların arasında havada sallanan kâğıdı gördü.

“Şuraya bak!” dedi üzengisinin üzerinde doğrulup teğmenini kılıcının topuzuyla dürterken, “sanırım bu sefiller emri almışlar.”

“Alçaklar!” diye bağırdı teğmen.

Gerçekten de, burjuva muhafızların sevinç kükremeleriyle aldıkları emirdi bu.

Silahları öne eğilmiş bir halde Tilly’nin muhafızlarına doğru korkunç çığlıklar atarak ilerlediler.

Ama kont ölçüsüz davranmalarına izin verecek bir adam değildi.

“Durun!” diye bağırdı, “durun! Atımın göğüs kayışını bırakın, yoksa saldırı emri veririm!”

“İşte emir!” diye karşılık verdi yüzlerce küstah ses.

Kont şaşkınlıkla aldığı kâğıdın üzerine hızla bir göz attı ve sonra yüksek sesle:

“Bu emri imzalayanlar Cornelis de Witt’in gerçek cellatlarıdır,” dedi. “Bana gelince, böyle alçakça bir emri imzalayacağıma iki elimi vermeyi tercih ederdim.”

Kâğıdı geri almaya çalışan adamı kılıcının topuzuyla iterek:

“Bir dakika,” dedi, “böyle önemli bir belgeyi saklamak gerekir.”

Kâğıdı katlayıp özenle üniformasının cebine yerleştirdi. Sonra birliğine dönerek:

“Tilly’nin süvarileri, sağa dön!” diye bağırdı.

Ardından, biraz alçaltsa da herkes tarafından duyulabilecek bir sesle:

“Ve şimdi katiller,” dedi. “İşinizi görebilirsiniz.”

Süvarilerin çekilmesi karşısında, kabaran kini ve vahşi sevinci yansıtan öfkeli bir çığlık Buitenhof’ta yankılandı.

Süvariler meydanı yavaşça terk ediyorlardı.

En arkada kalan kont, süvarilerinin yerini alan bu kendinden geçmiş kalabalığın karşısında son ana kadar bekledi.

Anlaşılabileceği gibi, Johan Witt tehlikeyi abartmamıştı, bir an önce oradan ayrılmak için kardeşini ayağa kaldırmaya çalışıyordu.

Eski başbakanın koluna giren Cornelis avluya açılan merdivenleri indi.

Merdivenin dibinde güzel Rosa’nın titrediğini gördüler.

“Ah! Bay Johan,” dedi, “ne büyük bir felaket!”

“Neler oluyor çocuğum?” diye sordu Witt.

“Halkın, Tilly’nin süvarilerinin çekilmesi emrini almak üzere Hoogstraat’a gittiği söyleniyor.”

“Ah!” dedi Johan, “gerçekten de, kızım, süvarilerin çekilmesi bizim için çok kötü olur.”

“Bu yüzden size bir tavsiye vermek isterdim...” dedi genç kız titreyerek.

“Ver kızım. Tanrı’nın bana senin ağzınla hitap etmesinde şaşılacak ne var?”

“Tamam o zaman! Bay Johan, ben olsam anacaddeye açılan kapıdan çıkmazdım.”

“Ama Tilly’nin muhafızları görevlerinin başındaysa, buna ne gerek var?”

“Evet, çekilme emri gelmedikçe söylediğiniz doğru.”

“Hiç şüphesiz.”

“Sizi şehir dışına götürecek birileri var mı?”

“Hayır.”

“O zaman, süvarilerin hattını geçer geçmez halkın eline düşeceksiniz.”

“Peki ya burjuva muhafızlar?”

“Burjuva muhafızlar bu ayaklanmada başı çekiyorlar.”

“O zaman, ne yapmalı?”

“Yerinizde olsaydım,” diye devam etti genç kız çekine-
rek, “kalabalığın beklediği ana giriş yerine ıssız bir caddeye
açılan gizli kapıdan çıkıp şehrin kapılarına yönelirdim.”

“Ama kardeşim yürüyemiyor,” dedi Johan.

“Bunu deneyeceğim,” dedi Cornelis son derece kararlı
bir ifadeyle.

“Ama arabanız yok mu?” diye sordu genç kız.

“Araba büyük kapının eşiğinde.”

“Hayır,” diye yanıtladı Rosa. “Arabacınızın sadık bir
adam olduğunu düşünüp ona arabayı gizli kapının önüne
çekmesini söyledim.”

İki kardeş duygulu gözlerle birbirlerine baktıktan sonra,
minnet dolu bakışlarını genç kıza çevirdiler.

“Şimdi,” dedi eski başbakan, “Gryphus’un bize bu kapı-
yı açıp açmayacağını öğrenmek gerekiyor.”

“Ah! Hayır,” dedi Rosa, “bunu yapmayacak.”

“O zaman?”

“Bu teklifi reddedeceğini bildiğim için, o biraz önce pen-
cereden muhafızlardan biriyle konuşurken, anahtarı aldım.”

“Yani anahtar sende mi?”

“İşte burada Bay Johan.”

“Çocuğum,” dedi Cornelis, “odamda bulacağın *Kutsal
Kitap* dışında bu iyiliğinin karşılığını ödeyecek hiçbir şeyim
yok: Onurlu bir insanın son hediyesi bu, umarım sana mut-
luluk getirir.”

“Teşekkürler Bay Cornelis, onu yanımdan hiç ayırma-
yacağım.”

Sonra iç çekerek kendi kendine:

“Okumayı bilmemem ne büyük bir talihsizlik!” dedi.

“İşte uğultular artıyor kızım,” dedi Johan, “sanırım kaybedecek bir anımız bile yok.”

“Gelin o zaman,” dedi güzel Frizli ve iki kardeşi bir iç koridordan hapishanenin diğer ucuna doğru götürdü.

Rosa’nın rehberliğinde on iki basamaklı bir merdiveni indikten sonra, duvarları mazgallı küçük bir avluyu geçip, kemerli kapıdan hapishanenin diğer ucundaki ıssız caddeye çıktılar. Karşıda basamağı indirilmiş araba kendilerini bekliyordu.

“Hey! Çabuk olun, çabuk olun efendilerim, onları duyuyor musunuz?” diye bağırdı arabacı, paniğe kapılmıştı.

Önden Cornelis’i arabaya bindiren Johan de Witt genç kıza döndü.

“Elveda çocuğum,” dedi, “sana olan minnettarlığımızı ifade etmeye sözler yetmez. Seni, iki insanın hayatını kurtardığını unutmayacağını umduğum Tanrı’ya emanet ediyoruz.”

Rosa eski başbakanın elini saygıyla öptükten sonra:

“Haydi gidin,” dedi, “sanırım kapıyı zorluyorlar.”

Hızla arabaya binip kardeşinin yanına oturan Johan Witt’in pencereyi kapadıktan sonra bağırdı:

“Tol-Hek’e!”

Tol-Hek, küçük bir geminin iki kardeşi bekledikleri Scheveningen Limanı’na giden kapının adıydı.

Kaçakları dörtnala uzaklaştıran arabayı iki güçlü Flaman atı çekiyordu.

Rosa onları caddenin köşesinde gözden kaybolana kadar izledi.

Sonra kapıyı arkasından kapatıp anahtarı bir kuyuya attı.

Rosa’nın duyduğu o gürültü gerçekten de, meydanı boşaltıp kapıyı zorlayan halktan geliyordu.

Gryphus’un açmayı ısrarla reddettiği kapının –hakkını vermek gerekir– ne kadar sağlam olursa olsun uzun süre dayanamayacağı belliydi ve rengi solan Gryphus nasıl olsa kı-

rılacak olan bu kapıyı açmanın daha doğru olup olmayacağını düşünürken birinin yavaşça gömleğini çektiğini hissetti.

Geri dönüp Rosa'yı gördüğünde:

“Öfkeli kalabalığı duyuyor musun?” dedi.

“Gayet iyi duyuyorum baba, yerinizde olsam...”

“Kapıyı açardın, öyle değil mi?”

“Hayır, kırmalarını beklerdim.”

“Ama beni öldürecekler.”

“Evet, sizi görürlerse.”

“Beni görmemeleri mümkün mü?”

“Saklanın.”

“Nereye?”

“Gizli hücreye.”

“Ama ya sen?”

“Ben de sizinle geleceğim. Kapıyı üzerimize kapatıp hapishaneyi terk etmelerini bekleyeceğiz ve ancak o zaman sığınamızdan çıkacağız.”

“Evet, haklısın,” diye haykırdı Gryphus, “bu küçük kafanın içinde bu kadar zekâ olması ne şaşırtıcı.”

Sonra kapının, halkın büyük sevinç gösterileri arasında sarsılması üzerine:

“Gelin, gelin,” dedi yerdeki gizli bir kapağı açarak.

“Ama tutsaklarımız?” dedi Gryphus.

“Tanrı onları gözetecektir baba,” dedi genç kız, “izin verin ben de sizi gözeteyim.”

Gryphus kızını izledi ve kapak, kapıyı kıran halkın hapishaneye dolduğu anda başlarının üzerine indi.

Zaten Rosa'nın babasını indirdiği ve bazen büyük suçluların bir ayaklanma ihtimaline karşı saklı tutuldukları bu gizli hücre yalnızca yetkililer tarafından bilindiğinden, bir anlığına yanlarından uzaklaşmak zorunda kalacağımız baba ve kızı için oldukça güvenli bir sığınaktı.

İçeri dolan halkın bağırıışları duyuluyordu:

“Hainlere ölüm! Cornelis de Witt darağacına!”

IV Katiller

Buitenhof'un bir köşesindeki kapalı bir dükkânın sundurmasının gölgesinde, geniş şapkasını çıkarmadan, subayın koluna girmiş bir halde bekleyen genç adam, mendiliyle alnını ve dudaklarını silmeye devam ederken, amacına ulaşmaya çok yaklaşmış gibi görünen öfkeli kalabalığı izliyordu.

“Ah! Şuraya bakın,” dedi subaya, “sanırım haklısınız, van Deken, temsilcilerin imzaladığı o emir Bay Cornelis'in ölüm fermanıymış. Şu halkı duyuyor musunuz? Witt kardeşler için hiç de iyi şeyler düşünmüyorlar!”

“Gerçekten de,” dedi subay, “böyle öfkeli bir uğultuyu daha önce hiç duymamıştım.”

“Adamımızın hücrelerini bulmuş olmalılar. Ah! Baksanıza, şu pencere Mösyö Cornelis'in kapatıldığı odanınki değil mi?”

Gerçekten de, bir adam var gücüyle, Cornelis'in on dakika önce terk ettiği hücrenin demir parmaklıklarını sarsıyordu.

“Hey! Şuraya bakın,” diye haykırıyordu adam, “burada yok!”

“Nasıl, orada yok mu?” diye soruyordu hapishane olduğu için içeri giremeyip dışarıda kalanlar.

“Hayır! Hayır!” diye tekrarlıyordu öfkeli adam, “burada yok, kaçmış olmalı.”

“Bu adam ne diyor?” dedi altes, rengi solarak.

“Ah efendim, doğruysa çok mutlu bir haber veriyor.”

“Evet, kuşkusuz, doğruysa mutlu bir haber,” dedi genç adam, “ama ne yazık ki doğru olamaz.”

“Ama baksanıza,” dedi subay.

Gerçekten de, pencerelerin önünde öfkeli yüzler belirmişti, dış gıcırdatarak haykırıyorlardı:

“Kaçmış! Kurtulmuş! Onu kaçırmışlar!”

Ve caddedeki halk da korkunç küfürler yağıdırıyordu:

“Kaçmışlar! Kurtulmuşlar! Peşlerinden gidelim!”

“Altesleri, öyle görünüyor ki, Mösyö Cornelis de Witt gerçekten kurtulmuş,” dedi subay.

“Evet, belki hapisten kurtuldu,” dedi genç adam, “ama göreceksiniz van Deken, zavallı adam şehrin kapılarını umduğu gibi açık bulamayacak.”

“Altesleri, şehrin kapılarının kapatılması emri verildi mi?”

“Hayır, sanmıyorum, bu emri kim vermiş olabilir ki?”

“Ama o zaman şehirden çıkamayacağını nereden biliyorsunuz?”

“Bazen kaderin oyunlarından en güçlü adamlar bile kurtulamaz,” diye karşılık verdi altes, aldırılmaz bir ifadeyle.

Tutsağın bir şekilde öldürüleceğini anlayan subay, kanının çekildiğini hissetti.

O sırada Cornelis de Witt’in hapisanede olmadığı kesinleştiği için, kalabalıktan gök gürültüsünü andıran bir uğultu yükseldi.

Gerçekten de, balık havuzunu geçtikten sonra Tol-Hek’e giden anacaddeye çıkan Cornelis ve Johan, şüphe uyandırmaması için arabacıya yavaş gitme talimatını vermişlerdi.

Ama yolun ortasına gelip uzaktan demir parmaklıklılı kapıyı gören arabacı arkasında hapisane ve ölüm, önünde ise özgürlük ve yaşam olduğunu anlayınca atları dört nala sürmeye başlamıştı.

Aniden durdu.

“Ne oldu?” diye sordu kafasını pencereden uzatan Johan.

“Ah! Efendilerim,” diye haykırdı arabacı, “Kapı...”

Korku yürekli adamın sesini bastırıyordu.

“Kapı kapalı.”

“Nasıl, kapı kapalı mı? Gündüzleri kapılar kapanmaz ki.”

“Kendiniz bakın.”

Arabadan dışarı doğru sarkan Johan de Witt kapının kapalı olduğunu gördü.

“Sen devam et,” dedi Johan, “çıkış iznim var, kapıcı kapıyı açacaktır.”

Araba yeniden yola koyuldu ama yola aynı güvenle devam etmediği hissediliyordu.

Üstelik pencereden kafasını çıkaran Johan Witt, dükkânını kapatıp aceleyle Buitenhof’taki arkadaşlarına yetişmeye çalışan bir bira üreticisi tarafından fark edilmişti.

Adam şaşkınlıkla bir çığlık atıp arabaya yetişmek için önünden koşan iki adamın peşine takıldı.

Yüz adım sonra onlara yetiştiğinde üç adam, uzaklaşan arabanın içinde kimin bulunduğundan tam olarak emin olmadan arkasından baktılar.

Bu arada araba kapıya ulaşmıştı.

“Açın!” diye bağırdı arabacı.

“Açmak mı, ama neyle?” dedi evinin kapısında beliren kapıcı.

“Elbette anahtarla!” dedi arabacı.

“Evet ama bunun için anahtarın olması lazım.”

“Nasıl, kapının anahtarı sizde değil mi?” diye sordu arabacı.

“Hayır.”

“Onu ne yaptınız?”

“Benden aldılar.”

“Bunu kim yaptı?”

“Kimsenin şehirden ayrılmamasını isteyen biri olmalı.”

“Dostum,” dedi kafasını arabadan çıkarıp her şeyi göze alan eski başbakan, “ben Johan de Witt, ağabeyim Cornelis’i sürgüne götürüyorum.”

“Bay Witt, çok üzgünüm,” dedi kapıcı arabaya doğru gelerek, “ama onurum üzerine yemin ederim ki, anahtarı benden aldılar.”

“Bu ne zaman oldu?”

“Bu sabah.”

“Anahtarı kim aldı?”

“Yirmi iki yaşlarında, zayıf ve soluk yüzlü bir genç.”

“Ama ona anahtarı neden verdiniz?”

“Çünkü elinde imzalı ve mühürlü bir belge vardı.”

“Belgede kimin imzası vardı?”

“Kent meclisi üyelerinin.”

“Tamam,” dedi Cornelis sakın bir ifadeyle, “anlaşılan o ki işimiz bitti. Aynı önlem tüm kapılar için mi geçerli?”

“Bunu bilmiyorum.”

“Gidelim,” dedi Johan arabacıya, “Tanrı hayatta kalmak için her yolu denemeyi emreder; başka bir kapıya doğru git.”

Ardından, arabacı arabayı geri döndürürken:

“İyi niyetin için teşekkürler dostum,” dedi Johan kapıcıya, “niyet insanın ne yapacağını gösterir, bizi kurtarmak istedin ve Tanrı’nın gözünde bunu yapmış sayılırsın.”

“Ah!” dedi kapıcı, “Şuraya bakın!”

“Bu grubun yanından dörtlüye geç,” diye bağırdı Johan arabacıya, “ve sola dön, tek umudumuz bu.”

Johan’ın sözünü ettiği grup arabayı arkadan izleyen üç adamdan oluşuyordu. Johan kapıcıyla konuşurken yanlarına gelenlerle sayıları yedi sekiz kişiyi bulmuştu.

Bu adamların arabanın içindekiler hakkında iyi şeyler düşünmedikleri belliydi.

Atların dörtlüye üzerlerine geldiğini görünce, kenara çekilip ellerindeki sopaları sallayarak bağırdılar:

“Dur! Dur!”

Arabacı ise öne doğru eğilerek kamçısını onlara doğru salladı.

Sonunda araba adamlara çarptı.

Arabanın içinde oldukları için hiçbir şey göremeseler de, Witt kardeşler atların şaha kalktığını ve arabanın şiddetle sarsıldığını hissettiler. Bir anlık duraksama ve yeniden başlayan sarsıntıların ardından yere devrilmiş bir insan bedenine benzeyen bir şeyin üzerinden geçen araba küfürler arasında yoluna devam etti.

“Ah!” dedi Cornelis, “Korkarım birini ezdik.”

“Dörtnala! Dörtnala!” diye haykırdı Johan.

Ama bu emre rağmen arabacı aniden durdu.

“Neler oluyor?” diye sordu Johan.

“Şuraya bakın!” dedi arabacı.

Arabanın izlemesi gereken yolun karşısında, Buitenhof’tan, uğuldayan bir kasırga gibi yaklaşan bir kalabalık belirdi.

“Dur ve canını kurtar,” dedi Johan arabacıya; “daha ileri gitmeye gerek yok, işimiz bitti.”

“İşte oradalar!” diye haykırdı yüzlerce ses.

“Evet oradalar, hainler! Katiller!” diye karşılık verdiler, atların dizginlerini yakalamak isterken yere devrilip yaralanan arkadaşlarını kollarının arasına almış, yaklaşıyorlardı.

Arabacı dursa da, efendisinin tüm ısrarlarına rağmen kaçmayı denemedi.

Araba bir anda önden ve arkadan gelenler tarafından sarıldı.

Araba kalabalığın ortasında yükselip alçalarak yüzen bir adaya benziyordu.

Araba yüzmeyi bıraktı. Bir astsubayın tek darbesiyle atlardan biri koşum takımlarıyla birlikte yere devrildi.

O sırada bir pencerenin kanadı açıldı ve genç adamın solgun yüzü ve olayları izleyen kaygılı gözleri belirdi.

Arkasında, yüzü en az onunki kadar soluk bir albay duruyordu.

“Ah! Tanrım! Tanrım! Neler olacak?” diye mırıldandı subay.

“Hiç kuşku yok ki korkunç şeyler,” diye karşılık verdi genç adam.

“Ah! Şuraya bakın efendim, eski başbakanı dışarı çıkardılar, onu hırpalıyor, üstünü başını yırtıyorlar.”

“Gerçekten de, bu adamların bu kadar öfkelenmelerinin bir nedeni olmalı,” dedi genç adam, şimdiye kadar hiç

kaybetmediği soğukkanlılığıyla. “İşte şimdi de, işkenceden ayakta duramayan Cornelis’i arabadan çıkarıyorlar. Şuraya bakın, şuraya bakın!”

“Evet, bu gerçekten de Cornelis.”

Cornelis, merdivenin son basamağında ayaklarını yere basamadan, kafasını parçalayan demir bir çubuk darbesiyle yere yığıldı.

Ayağa kalkmaya çalışsa da, gerisin geri yere düştü.

Sonra, onu ayaklarından kavrayıp kan izleri bırakan bedenini, coşku dolu çığlıklarla kendisini saran kalabalığın içine sürüklediler.

Yüzü inanılmaz derecede solgun genç adamın gözleri, bir an için gözkapaklarının altında görünmez oldu.

Soğukkanlı gencin yüzünde ilk kez beliren bu acıma ifadesini fark eden subay, bu yumuşama anından yararlanarak “Gelin efendim, gelin,” dedi, “çünkü eski başbakanı da öldürecekler.”

Ama genç adam gözlerini açmıştı. “Gerçekten de,” dedi, “bu halk çok acımasız. Ona ihanet etmek hiç doğru değil.”

“Efendim,” dedi subay, “Alteslerini yetiştiren bu zavallı adamı kurtarmamız mümkün mü? Yapılacak bir şey varsa söyleyin, canım pahasına da olsa...”

Alnı uğursuz bir şekilde kırışan Willem van Oranje, bakışlarındaki öfke kıvılcımlarını gözkapaklarının altında söndürdükten sonra karşılık verdi:

“Albay van Deken, gidip birliklerimi bulmanızı rica ediyorum, her ihtimale karşı silahlarını alsınlar.”

“Ama alteslerini burada, bu katillerin karşısında yalnız mı bırakacağım?”

“Benim için endişelenmeyin,” dedi prens sertçe, “haydi gidin.”

Subay, itaatkârlığından ziyade, ikinci kardeşin iğrenç bir şekilde katledilmesini seyretmeyecek olmanın sevincini kanıtlarcasına hızla çıktı.

Daha odanın kapısını kapatmamıştı ki, insanüstü bir gayretle öğrencisinin saklandığı evin karşısındaki evin basamaklarına ulaşan Johan, her yandan gelen darbelerin etkisiyle sarsılırken, “Kardeşim, kardeşim nerede?” diye bağıyordu.

Öfkeli kalabalığın içinden biri bir yumrukta şapkasını uçurdu.

Cornelis’in karnını deşmiş olan ve aynısını Johan de Witt’e yapma fırsatını kaçırmamak için koşarak gelen bir diğeri ise kanlı ellerini ona gösterirken, ceset darağacına sü-rükleniyordu.

İçler acısı bir çığlık atan Johan gözlerini kapadı.

“Ah! Demek gözlerini kapıyorsun,” dedi burjuva muhafızlardan biri, “tamam, o zaman senin için onları oyacağım.”

Ve salladığı bir mızrak darbesiyle Johan’ın yüzünü kan içinde bıraktı.

“Kardeşim!” diye bağırdı, gözlerini kör eden kan seline rağmen Cornelis’e ne olduğunu görmeye çalışan Witt.

“Haydi onun yanına git!” diye gürledi bir başka katil, tüfeğini şakağına dayayıp tetiği çekerek.

Ama silah ateş almadı.

Bunun üzerine, canı silahını çevirip namluyu iki elinin arasına aldıktan sonra, dipçiğini Johan Witt’in kafasına indirdi.

Sendeleyerek yere düşen Johan olağanüstü bir çabayla yeniden doğruldu.

“Kardeşim!” diye bağırdı, genç adamın pencere kanadını kapatmasına neden olacak kadar acıklı bir sesle.

Zaten görececek fazla bir şey kalmamıştı. Üçüncü katil, tabancasını ateşleyerek beynini dağıttı.

Johan de Witt bir daha kalkmamak üzere yere yığıldı.

Bu düşüş üzerine cesaretlenen alçaklar mermilerini cesedin üzerine boşaltmak istediler. Her biri bir kılıç, bir sopa,

bir bıçak darbesi indirmek, eline bir damla kan sürmek, bir parça giysi koparabilmek için çabalıyordu.

Her ikisi de soyulup parça parça edildikten sonra, halkın darağacına doğru sürüklediği cansız bedenleri, amatör celatlar tarafından ayaklarından asıldı.

Nihayet sıra en alçaklara geldi: Canlı ete vurmaya cesaret edemedikleri için ölü etleri parçalara ayırdılar, ardından Johan ve Cornelis'in küçük parçalarını on meteliğe satmak için şehre gittiler.

Genç adamın pencere kanadının fark edilmeyen aralığından bu korkunç sahnenin sonunu izleyip izlemediğini söyleyemesek de, iki kardeşin cansız bedenleri ağaca asılırken, büyük bir coşkuyla işine dalmış olan kalabalığın kendisini fark etmemesinden yararlanarak, hâlâ kapalı olan Tol-Hek'e doğru gittiğini belirtebiliriz.

“Ah! Bayım,” diye haykırdı kapıcı, “anahtarı getirdiniz mi?”

“Evet dostum, işte burada.”

“Ah! Bu anahtarı bana yarım saat önce getirmemeniz ne büyük bir felaket,” dedi kapıcı iç çekerek.

“Ama neden?” diye sordu genç adam.

“Çünkü Witt kardeşlere kapıyı açabilirdim. Oysa kapı kapalı olduğu için geri dönüp kendilerini izleyenlerin eline düştüler.”

“Kapı! Kapı!” diye haykırdı acelesi olan bir adamın sesi. Arkasını dönen prens Albay van Deken'i gördü.

“Siz misiniz, albay?” dedi. “Henüz Lahey'den çıkmadınız mı? Bu, emrimi yerine getirmekte geciktiğiniz anlamına geliyor.”

“Efendim,” diye karşılık verdi albay, “burası geldiğim üçüncü kapı, diğer ikisi kapalıydı.”

“Tamam o zaman, bu yürekli adam bize kapıyı açacak. Aç dostum,” dedi prens, Albay van Deken'in, kendisiyle bu kadar içtenlikle konuşan bu soluk yüzlü gence *efendim* diye hitap etmesine şaşırان kapıcıya.

Bunun üzerine, hatasını telafi etmek üzere Tol-Hek'e koşup topuk demiri üzerinde gıcırdayan kapıyı açtı.

“Altesleri atımı almak isterler mi?” diye sordu albay, Willem'e.

“Teşekkürler albay, beni biraz ileride bekleyen bir at olmalı.”

Ve o dönemde uşakları çağırmaya yarayan altın düdüğü cebinden çıkarıp tiz bir sesle uzun uzun çaldı; birazdan elinde ikinci bir atın dizginini tutan bir seyis dörtmala geldi.

Üzengisine basmadan bindiği atını mahmuzlayan Willem, Laiden yolunu tuttu.

Laiden yoluna girdiğinde geriye döndü.

Albay onu bir at boyu geriden izliyordu.

Prens yanına gelmesini işaret etti.

“Biliyor musunuz?” dedi atını durdurmadan, “Bu alçaklar Cornelis gibi Bay Johan de Witt'i de öldürdüler.”

“Ah! Efendim,” dedi albay kederli bir ifadeyle, “Hollandada prensi olmanız için aşılması gereken bu iki güçlü engelin sağ kalınmalarını isterdim.”

“Kuşkusuz, ben de bu olayların yaşanmasını istemedim,” dedi genç adam. “Ama olan oldu ve bunun sebebi biz değiliz. Hızlı gidelim albay, Eyaletler'in mesajı karargâha ulaşmadan önce Alphen'e varmalıyız.”

Öne doğru eğilen albay prensin önden gitmesine izin vererek, konuşmadan önceki gibi bir at boyu geri çekildi.

“Ah!” diye mırıldandı, kaşlarını çatıp dudaklarını ısırırken atını mahmuzlayan Willem van Oranje, “iyi dostları Witt kardeşlere nasıl muamele edildiğini öğrendiğinde, güneş kralı Louis'nin yüzünü görmek isterdim! Hey! Güneş, güneş, benim adım Suskun Willem'se, ışınlarına dikkat et.”

Ve büyük kralın azılı rakibi olan bu genç prens atıyla yoluna dörtmala devam etti. Düne kadar kendini pek güçlü hissetmese de, Laheyli burjuvaların, Tanrı ve insan önünde iki soylu prens olarak kabul edilen Johan ve Cornelis'in ce-

setlerini kendisine basamak yapmalarının verdiği yeni bir güçle donandığını duyumsuyordu.

V

Lale Meraklısı ve Komşusu

Lahey burjuvaları Johan ve Cornelis'in cesetlerini parçalarlarken, Willem van Oranje iki muhalifinin öldüğünden emin bir halde Laiden yolunda dörtnala ilerliyordu. Kendisini izleyen Albay van Deken'i, kendisine bundan böyle eskisi kadar güvenmeyecek kadar merhametli bulmuştu. Güçlü bir atla yolculuk eden ve yola çıkışından beri gelişen korkunç olaylardan haberdar olmayan sadık hizmetkâr Craeke ise şehirden ve komşu köylerden uzaklaşana dek iki yanı ağaçlarla çevrili yolları son sürat katetmiş, artık güvende olduğunu hissettiğinde, şüphe çekmemek için atını bir ahıra bırakıp Dordrecht'e aktarmalı vapurlarla gitmeye karar vermişti. Bu gemiler kıyıları söğütler, sazlıklar ve semirmiş hayvan sürülerinin tembel tembel otladığı çiçekli çimenliklerle kaplı adaları, nemli okşayışlarıyla kucaklayan nehrin kıvrımlı kollarını en kısa yollardan katediyorlardı.

Craeke uzaktan, değirmenlerle kaplı tepelerin etrafına kurulmuş, güleç Dordrecht şehrini tanıdı. Tuğladan temelleri, nehrin sularında yıkanan kırmızı evlerin beyaz bir hat üzerinde sıralandığı görülüyordu. Açık balkonlarda üzerlerine altın renkli çiçekler işlenmiş ipekten muhteşem Hint ve Çin halıları dalgalanıyordu ve halıların yanında, mutfaklardan nehre akan atıksuların çektiği açgözlü yılanbalıkları için hazırlanmış tuzak oltalar belirliyordu.

Craeke teknenin güvertesinden, tepenin eteğinde değirmenlerin dönen kanatları arasından seçilen ve pusulayı teslim edeceği pembeli beyazlı evi görebiliyordu. Çatısının çıkıntısı kavak ağaçlarının sarımtırak yaprakları arasın-

da kayboluyor, gerisinde karaağaç ormanının oluşturduğu koyu gölgeler seçiliyordu. Ev öyle ilginç bir yere inşa edilmişti ki, üzerine bir huninin içindeymiş gibi vuran güneş ışınları, yeşilliklerden oluşan seti tüm engellemelerine rağmen aşan nehir esintisinin her sabah ve her akşam getirdiği sis bulutlarını kurutuyor, ıltıyor, hatta onlara bereket veriyordu.

Şehrin her zamanki karmaşasının ortasında gemiden inen Craeke, hemen okurlarımıza mecburen tasvir edeceğimiz eve yöneldi.

Duvarlarının görünmeyen bölümleri, görünenlere oranla daha iyi yıkanmış, daha iyi boyanmış bu beyaz, temiz ve gözalıcı evde mutlu bir ölümlü oturuyordu.

Iuvenalis'in dediği gibi, nadir rastlanan bu mutlu ölümlü Cornelis'in vaftiz oğlu van Baerle'ydi. Çocukluğundan beri ,soylu Dordrecht şehrinin soylu tüccarlarından olan büyükbabası ve babasının doğduğu bu evde oturuyordu.

Baba van Baerle Hindistan'la yaptığı ticarete dört yüz bin florin kazanmış, bu para 1668'de sevgili ebeveynleri öldüğünde oğul van Baerle'ye miras olarak kalmıştı. Florinlerin bir kısmının üzerinde 1640, bir kısmının üzerinde de 1610 tarihlerinin bulunması, bu servetin içinde dede van Baerle'nin payının olduğunu da gösteriyordu; hemen söyleyelim ki, bu dört yüz bin florin taşradaki mülklerinden on bin florin gelir sağlayan bu hikâyenin kahramanı Cornelis van Baerle için ancak bir cep harçlığıydı.

Cornelis'in babası saygıdeğer yurttaş van Baerle, hayat yolunu kolaylaştırdığı gibi ölüm yolunu da kolaylaştırmak istermişçesine önden giden karısının cenazesinden üç ay sonra ölüm döşegindeyken, oğluna son bir kez sarılıp ona şunları söylemişti:

“Gerçek anlamda yaşamak istiyorsan ye, iç, keyfine göre para harca, çünkü hayat bir laboratuvarın ya da bir dükkânın tahta iskemlesinde ya da deri koltuğunda çalışmaktan ibaret değil. Sen de zamanı geldiğinde bu dünyadan

göçeceksin ve bir oğul sahibi olmanın mutluluğuna erişemezsen, soyumuz sürüp gitmeyecek ve bu durumda, babamdan, benden ve darphane dökümcüsünden başka kimsenin eli değmemiş florinlerimin yolunu şaşırp hiç tanımadığımız birinin cebine girmesine neden olacaksın. Özellikle de mesleklerin en nankörü olan siyasete giren ve sonu kötü görünen vaftiz baban Cornelis de Witt'in izinden gitme."

Sonra bu saygıdeğer van Baerle florinleri değil, babasını çok seven Cornelis'i derin kederler içinde bırakarak ölmüştü.

O günden sonra Cornelis bu büyük evde tek başına yaşadı.

Vaftiz babası Cornelis'in ona kamu alanında görevler önermesi boşunaydı; yine vaftiz babasının isteğini yerine getirmek ve zafer duygusunu tatmak için, İngiltere ve Fransa ittifakına karşı *Yedi Eyaletler* gemisiyle ünlü General Ruyter'in kumandası altındaki yüz otuz dokuz gemiyle yola çıkması da boşunaydı. Kılavuz Leger'nin öncülüğündeki gemisinin güvertesinde, İngiliz kralının kardeşi York dükünün komutasındaki *Prince* gemisiyle bir tüfek menzili mesafede karşı karşıya geldiğinde; Ruyter'in ani ve ustaca saldırısı sonrası gemisinin ele geçirileceğini hisseden York dükü Saint-Michel'e çekildiğinde; Hollanda gülleleriyle yerle bir olmuş Saint-Michel şehrinin haritadan silinecek hale geldiğini gördüğünde; *Comte de Sandwich* gemisinin havaya uçmasına, dalgaların ve alevlerin arasında kalan dört yüz tayfanın ölümüne tanık olduğunda; nihayet tüm bunların sonunda, yirmi geminin paramparça olduğu, üç bin askerin öldüğü, beş bininin yaralandığı bu muharebeden hiçbir sonuç çıkarılmadan herkesin zaferi kendisine mal ettiğini ve her şeyin yeniden başlayıp savaşlar listesine Southwood Körfezi adının eklendiğini gördüğünde; yaşlıları kendi aralarında çarpışırken bile düşünmekten vazgeçmeyen bir adam olarak gözlerini kör, kulaklarını sağır eden bu savaşlarda kaybettiği zamanı hesap ettiğinde, Ruyter'e, Cornelis de Witt'e ve zafere veda eden Cornelis, derin bir saygı beslediği başbakanın dizlerini öptükten sonra

Dordrecht'teki evine döndü. Dört yüz bin florinlik bir serveti ve on bin florinlik bir geliri olan yirmi sekiz yaşındaki bu sağlıklı adam geleceğe umutla bakıyor, Tanrı'nın insana, mutlu olmak için çok şey verdiğine ya da en azından mutsuz olmayacak kadarını verdiğine inanıyordu.

Böylece kendi tarzında bir mutluluk arayan Cornelis bitkiler ve böcekler üzerinde çalışmaya başladı; adaların bitki örtüsünün tamamını toplayıp sınıflandırdı, bölgedeki tüm böcek türlerini toplayıp kendi eliyle resimlerini çizdiği bir kitap hazırladı ve nihayet zamanını ve özellikle ürkütücü bir şekilde artan parasını ne yapacağını bilemediği için ülkesinin ve yaşadığı dönemin çılgınlıkları arasından en zarif ve en pahalı olanı seçti.

Kendisini lalelere verecekti.

Bilindiği gibi o dönemde bu tür bahçıvanlık işlerine çok düşkün olan Flamanlar ve Portekizliler laleyi, âdeta ilahî bir çiçek olarak görüyor ve doğudan gelen bu bitki üzerinde, doğabilimcinin Tanrı'yı kışkırtma korkusuyla insan türüne yapmaya cesaret edemediği şeyleri deniyorlardı.

Kısa süre içinde, Dordrecht'ten Mons'a kadar sayın van Baerle'nin lalelerini duymayan kalmamıştı ve tarhları, kurutma odaları, çiçek soğanları, tıpkı bir zamanlar Romalı ünlü yolcuların ziyaret ettikleri İskenderiye'nin dehlizleri ve kütüphaneleri gibi herkes tarafından ziyaret ediliyordu.

İşini kurmak için önce yıllık gelirini harcayan, sonra da eserini mükemmelleştirmek için baba sermayesinin bir bölümünü kullanan Cornelis'in bu çabaları nihayet muhteşem bir başarıyla sonuçlandı: Annesi *Jeanne*'in, babası *Baerle*'nin, vaftiz babası *Cornelis*'in adını verdiği üç türün yanı sıra isimlerini bilemediğimiz ama meraklıların o dönemin arşivlerinde bulabilecekleri iki tür lale elde etti.

1672 yılının başlarında, Cornelis de Witt eski aile evinde üç ay kalmak üzere Dordrecht'e gelmişti; bilindiği gibi yalnızca Cornelis değil, ataları da bu şehirde doğmuşlardı.

Willem van Oranje'nin söylediğine göre, Cornelis de Witt daha o zamanlar halkın gözünden düşmeye başlamıştı. Yine de, Dordrecht'in iyi niyetli sakinleri tarafından henüz asılması gereken bir alçak olarak görülüyordu ve biraz fazla cumhuriyetçi olmasından pek hoşlanmasalar da, kişisel erdemlerinden gurur duydukları hemşehrileri şehre girdiğinde kendisine şarap ikram etmek istemişlerdi.

Hemşehrilerine teşekkür ettikten sonra, eski babaevine giden Cornelis de Witt, karısı ve çocukları gelmeden önce, onarımla ilgili bazı talimatlar vermişti.

Sonra, belki de Dordrecht'e geldiğini bilmeyen tek kişi olan vaftiz oğlunun evine gitmişti.

Cornelis de Witt siyasi tutkular olarak adlandırılan kötülük tohumlarını ekerek nefretleri üzerine çekse de, siyasetten uzak durup kendini lale ekimine veren van Baerle, tam tersine, büyük bir sempati toplamıştı.

Bu yüzden uşakları ve işçileri tarafından çok sevilen van Baerle, dünyada bir insanın başka bir insana kötülük yapabileceğini düşünemiyordu.

Yine de insanlığın utancı adına söylemek gerekir ki, Cornelis van Baerle'nin bilmediği, gaddar, acımasız, uzlaşmaz bir düşmanı vardı, öyle ki Cornelis ve kardeşi, dünyadaki ve ölümden sonraki hayran olunası bağlılıklarından nefret eden en azılı Willem yandaşlarının bile böyle bir kin besleyeceğini düşünememişlerdi.

Cornelis'in lale ekimine girişip yıllık gelirini ve babasının servetinin bir bölümünü bu işe yatırdığı sırada, Dordrecht'te, kapı komşusu olan Isaac Boxtel adlı bir burjuva yaşıyordu. Bu adam kendisini bildiği günden beri aynı amaç için yaşamış ve hayatını, bu çiçek konusunda en derin bilgilere sahip olan Fransız çiçekçinin de söylediği gibi, Seylan dilinde "lale" anlamına gelen *tulban* sözcüğüne adanmıştı.

Cornelis kadar zengin olmayan Boxtel, bu yüzden büyük bir çaba ve sabırla evinin bahçesini ekime uygun hale

getirmiş, toprağının katmanlarının sıcaklığını ve serinliğini bahçıvanlar kodeksine göre hazırlamıştı.

Isaac, tarhlarının ısını bir derecenin yirmide biri hassasiyetine kadar biliyordu. Rüzgârın önemini de biliyor ve onu çiçeklerinin saplarının dengeyle salınacakları şekilde yönlendiriyordu. Böylece giderek güzelleşen ürünleri kulaktan kulağa yayılmaya başlıyor, birçok meraklı Boxtel'in lalelerini ziyarete geliyordu. Sonunda Boxtel kendi ismindeki bir laleyle Linnelerin ve Tournefortların arasına katılmıştı. Giderek ünlenen bu lale Fransa sınırlarını aşip İspanya'ya, Portekiz'e kadar ulaşmıştı, hatta o sırada Lizbon'dan Terceira Adası'na sürgüne gönderilmiş olan ve büyük Condé gibi karanfil sulamakla olmasa da lale ekmekle oyalanan Kral VI. Afonso, yukarıda adı geçen *Boxtel* lalesini gördüğünde, "HİÇ DE FENA DEĞİL," demişti.

Araştırmalarının sonunda, lale tutkusu ağır basan Cornelis van Baerle, Boxtel'in bitişiğindeki evinde bazı değişiklikler yapmış, avlusunda ısıyı yarım derece azaltan, dolayısıyla Boxtel'in bahçesini yarım derece soğutan, bunun yanı sıra rüzgârın yönünü değiştirip komşusunun tüm hesaplarını altüst eden tek katlı bir bina inşa etmişti.

Bu bina Boxtel için sadece felaket demekti. Van Baerle bir ressamdı, yani doğanın harikalarını çirkinleştirerek tuvalin üzerine aktarmaktan başka bir işe yaramayan bir tür deliydi. Ressamın ışıktan daha iyi yararlanmak için tek katlı bir atölye yapma hakkı vardı. Boxtel nasıl laleciyse, van Baerle de ressamdı; tabloları için güneşe ihtiyacı vardı, ama bu durum lalelerini yarım derece düşük ısıda yetiştirmesine neden olacaktı.

Yasalar van Baerle'den yanaydı. *Bene sit.*³

Zaten, Boxtel fazla güneşin lalelere zarar verdiğini ve bu çiçeğin öğlenin kavurucu güneşi yerine sabahın ve akşamın ılık güneşinde yetiştirildiğinde daha güzel ve daha renkli olduğunu öğrenmişti.

3 Lat. İyi olsun. (e.n.)

Bu durumda Cornelis van Baerle'ye kendisine bedava bir güneşlik inşa ettiği için minnet duyabilirdi.

Belki de bu tam anlamıyla doğru değildi ve Boxtel'in komşusu hakkında dile getirdiği düşüncelerinin tamamını ifade etmiyordu. Ama felsefeye göre, soylu yürekler en büyük felaketlerde bile inanılmaz olanaklara kavuşabilirlerdi.

Ama ne yazık ki bahtsız Boxtel, yeni inşa edilen evin camlarında soğanları ve çiçek sürgünlerini, yerlere dağılmış, saksılara dikilmiş laleleri ve nihayet kendini işine adanmış bir lale üreticisinin tüm gereksinimlerini gördüğünde neye uğradığını şaşırmişti.

Her yanda etiketli paketler, sepetler, üzerlerinde hava almalarına imkân sağlasa da, soğanı iki bin franklık lalelere meraklı olan sıçanlara, bitki bitlerine, yediuyurlara ve tarlafarelerine geçit vermeyen demir ızgaralar bulunan bölmeli kutular vardı.

Bu malzemeleri gördüğünde şaşkına dönen Boxtel, henüz başına gelen felaketin ne kadar büyük olduğunu anlamamıştı. Van Baerle'nin göze hoş gelen her şeyin dostu olduğu biliniyordu. Hocası Gerard Dow ve dostu de Mieris'ten esinlenerek yaptığı tabloları için doğayı tüm ayrıntılarıyla araştırırdı. Yeni atölyesine bu aksesuarları doldurmasının nedeni bir lale bahçesini resmetmek olamaz mıydı?

Bununla birlikte, kendisini bu aldatıcı düşünceye kaptırmış olmasına rağmen, merakı Boxtel'in içini kemiriyordu. Hava kararınca, ortak duvarlarına merdiven dayayıp komşusu van Baerle'nin bahçesine baktığında, havalandırılmış, evleklere ve nehrin çamuruyla karışmış gübrelerin döküldüğü tarhlara ayrılmış toprağa farklı bitkilerin ekildiğini görmüştü. Lale yetiştirmek için çok elverişli olan bu tablo yer kaymasına engel olmak için yerleştirilen kenar taşlarıyla sağlamlaştırılmıştı. Bunun yanı sıra, doğuda ve batıda öğle güneşini hafifletmek için gölgelikler düzenlen-

mişti, su boldu, güney-güneydoğu istikameti güneşe açık bırakılmıştı; kısacası, tüm koşullar sadece başarıyı değil, ileriye dönük önemli yatırımları da işaret ediyordu. Van Baerle'nin lale üreticisi olduğuna hiç şüphe yoktu.

Serveti dört yüz bin, yıllık geliri on bin florin olan bu bilge adamın maddi ve manevi kaynaklarını lale üretimine adanmış olduğunu anlayan Boxtel, komşusunun belirsiz ama yakın bir gelecekteki başarısını görür gibi oldu ve bu başarının kederiyle elleri gevşeyip dizleri çözülünce, merdivenden aşağı yuvarlandı.

Demek van Baerle, bahçesinin ısını lale resmi yapmak için değil, lale üretmek için yarım derece soğutmuştu. Demek van Baerle, güneşten en verimli şekilde yararlanacaktı, üstelik çiçek soğanlarını ve sürgünlerini koruyacak aydınlık, havadar, geniş bir odası da vardı; oysa kendisi bu iş için yatak odasını ayırmıştı ve çiçek soğanlarını ve yumrularını hayvanların tehdidinden korumak için tavan arasında yatıyordu.

Demek kapıları yan yana, duvarları bitişik olan komşusu onun için artık bir meslektaş, bir rakip olacak ve belki de lale üreticiliğinde kendisini geride bırakacaktı; üstelik bu rakip sıradan, tanınmamış bir bahçıvan değil, Cornelis de Witt'in vaftiz oğluydu; yani karşısında ünlü bir kişilik vardı!

Boxtel, İskender'e ünlü olduğu için yenildiğini düşünen Porus kadar gelişkin bir zekâyâ sahip değildi.

Gerçekten de, van Baerle bir gün, *Cornelis* adını vereceği bir lale bulduktan sonra bir ikincisine de *Johan de Witt* ismini koyarsa hali ne olacaktı? Öfkeden kuduracaktı.

Boxtel, felaketine neden olacak bu kıskanç öngörüsüyle başına neler geleceğini tahmin edebiliyordu.

Bu yüzden Boxtel, komşusunun bahçesini gördükten sonra, tahayyül edilemeyecek kadar huzursuz bir gece geçirmişti.

VI Lale Üreticisinin Kini

O andan itibaren Boxtel'in endişelerinin yerini korkular almıştı. Komşusunun kendisine vereceği zararı mırıldanıp duran Boxtel, bedenin ve ruhun çabalarına güç ve soyluluk katan akılcı düşünceyi kaybetmişti.

Doğanın kendisine bahşettiği parlak zekâsını bu işe yoğunlaştıran van Baerle, tahmin edilebileceği gibi, kısa süre sonra en güzel laleleri yetiştirmeyi başarmıştı.

Haarlem'in ve Laiden'in ılıman iklimi ve bereketli topraklarında bile, kendisinininkiler kadar güzel laleler yetişmeyen Cornelis renkleri çeşitlemeyi, biçimlerle oynamayı, türleri çoğaltmayı başarıyordu.

Yedinci yüzyıldaki düsturu 1653'te yandaşlarından biri tarafından şu şekilde geliştirilen o dâhiyane ve naif okulun mensuplarındandı:

“Çiçekleri horgörmek Tanrı'ya karşı gelmektir.”

Okulların en katısı olan laleciler okulu 1653'te bu düsturdan şöyle bir çıkarım yapmıştı:

“Çiçekleri horgörmek Tanrı'ya karşı gelmektir. Çiçek ne kadar güzelse, onu horgörmekle Tanrı'ya daha çok karşı gelir.”

Lale tüm çiçekler içinde en güzeldir.

Yani laleyi horgören, Tanrı'ya ölçüsüzce karşı gelmiş demektir.”

Görüldüğü gibi bu akıl yürütme sayesinde, biraz kötü niyetli olunursa, Seylan, Çin ve Hindistan'dakileri saymazsak, Hollanda, Fransa ve Portekiz'deki dört beş bin lalecinin beyanları doğrultusunda, laleden pek hoşlanmayan yüz milyonlarca insan sapkın, bölücü ve ölmeye layık olarak kabul edilebilirdi.

Boxtel'in böyle bir dava uğrunda, ölümcül düşmanı olsa da, van Baerle'yle aynı bayrak altında yürüyeceğinden hiç şüphe yoktu.

Van Baerle çok sayıda başarıya imza atarak kendisinden söz ettirmeye devam ederken, Boxtel, Hollanda'nın saygın lale üreticileri listesinden siliniyordu; artık Dordrecht laleciliği mütevazı ve kendi halinde bilge Cornelis van Baerle tarafından temsil ediliyordu.

Demek aşı en küçük daldan en kibirli filizleri fışkırtabiliyor, dört taç yapraklı renksiz yabangülünü mis gibi kokan gonca güllere dönüştürebiliyordu. Böylece kraliyet salonları bazen bir oduncunun samandan kulübesinden, bir balıkçının viranesinden doğuyordu.

Kendini ekim, dikim ve ürün toplama çalışmalarına vererek Avrupa lale üreticilerinin takdirini kazanan van Baerle, hemen yakınında, tahtından indirdiği bir bahtsızın olduğundan haberdar değildi. Deneylerine devam edip zaferler kazanırken, iki yılın sonunda tarhlarını, Tanrı'dan sonra Shakespeare ve Rubens dışında kimsenin yaratamayacağı harikalarla doldurmuştu.

Bu arada, Dante tarafından unutulmuş bir düşünceyi kullanabilmek için Boxtel'in neler yaptığına bir göz atmak gerekiyordu. Van Baerle tarhlarını çapalar, nemlendirir, düzenlerken, çimenlerin üzerinde diz çökmüş bir halde, çiçeklenen lalelerin her damarına bakıp yapacağı değişiklikleri, uygulayacağı renk çaprazlamalarını düşünürken, Boxtel öfkeli bakışları ve köpürmüş ağzıyla, arkasına gizlenmek için duvarın kenarına diktiği yalancı çınardan komşusunun her adımını, her hareketini izliyor, dudaklarında bir gülümseme, gözlerinde bir mutluluk parıltısı gördüğünde, ona lanet okuyor ve öfke dolu tehditler sıralıyordu; öyle ki bu kıskançlık ve öfke dolu solukların çiçek saplarının gelişimini olumsuz etkileyeceği, hatta belki de ölmelerine yol açabileceği düşünülebilirdi.

Kötülük insan ruhunu ele geçirdiğinde çok hızlı yol alıyordu. Kısa süre sonra Boxtel yalnızca van Baerle'yi değil çiçeklerini de görmeye karar verdi. Ne de olsa yüreğinin de-

rinliklerinde bir sanatçı yatıyor, rakibinin başyapıtını merak ediyordu.

Satın aldığı teleskop sayesinde, yalnızca komşusunu değil, bir çiçeğin ilk yıl sonunda solgun tomurcuğunu toprağın dışına verişini, beş yıllık bir dönemin ardından soylu ve görkemli silindirini genişletişini, silindirin üzerinde belirmeye başlayan taç yaprakların hafifçe renklenişini ve çeneğin gizli hazinelerinin ortaya çıkmaya başlayışını izleyebiliyordu.

Ah! Merdivenin üzerinden sarkan bu bahtsız kıskanç, van Baerle'nin tarhlarında güzellikleriyle gözlerini kamaştıran, mükemmellikleriyle soluğunu kesen o laleleri kimbilir kaç kez izlemişti!

Onları bastıramadığı bir hayranlıkla seyrettikten sonra, içini kemiren ve yüreğini binlerce küçük yılanın birbirini yediği bir kaya oyuğuna dönüştüren öfkesi ve kıskançlığı kabarıyordu.

Boxtel, tasvir edilmesi mümkün olmayan bu işkencelelerin ortasında, birçok kez geceleyin komşusunun bahçesine dalmayı, çiçekleri altüst etmeyi, çiçek soğanlarını dişleriyle koparmayı ve sahibi lalelerini savunmaya kalkışırsa, öfkesini ondan çıkarmayı düşünmüştü.

Ama bir laleyi öldürmek gerçek bir bahçıvan için korkunç bir suçtu.

Bir insanı öldürmek bile bundan daha kolay bağışlanabilirdi.

Yine de, van Baerle âdeta içgüdüsel yöntemlerle çiçeklerini her geçen gün daha da kusursuzlaştırdığı için öfkesinin doruğuna varan Boxtel, komşusunun lalelerinin üzerine taşlar, sopalar fırlatmayı düşünüyordu.

Ama ertesi sabah bu talanı görecektir olan van Baerle bahçesinin caddeden oldukça uzak olduğunu düşünecek ve XVII. yüzyılda, Amalek'in yaşadığı dönemdeki gibi gökten taş yağmayacağına göre, olayın faili ortaya çıkacak ve suçlu yalnızca yasa tarafından cezalandırılmakla kalmayıp

Avrupa'nın tüm lale üreticilerinin gözünde itibarını kaybedecekti. Bu yüzden öfkelerini kurnazca bir girişimle bastırmak isteyen Boxtel, kendisini tehlikeye atmayacak bir yöntem düşünmeye başlamış ve uzun süre aradıktan sonra sonunda çareyi bulmuştu.

Bir akşam, iki kedinin arka patilerini on ayak uzunluğunda bir iple bağlayarak, onları, yalnızca *Cornelis de Witt*'in değil, sütbeyazı, erguvan kırmızısı ve kırmızı *Brabançonne*'un, Rotre'nun gri, kırmızı, koyu pembe *Marbree*'sinin ve Haarlem'in koyu ve açık güvercin boynu rengindeki *Merveille*'inin, koyu renkli *Colombin*'in, açık donuk renkli lalenin bulunduğu prenlere, krallara layık tarhların ortasına attı.

Duvardan aşağı düştüklerinde paniğe kapılan hayvanlar önce her biri bir yana kaçmaya çalışarak tarhlara yöneldiler, ama onları birbirine bağlayan ip gerildiğinde daha uzağa gitmelerinin imkânsız olduğunu hissederek, korkunç miyavlamalarla, ortasında çırpındıkları çiçekleri iplerleriyle ezerek sağa sola koşturmaya başladılar; nihayet on beş dakikalık amansız bir mücadeleden sonra ipi koparmayı başarıp gözden kayboldular.

Yalancı çınarın arkasına saklanan Boxtel, gece karanlığından dolayı hiçbir şey göremese de, kedilerin öfkeli çığlıklarından ne olup bittiğini tahmin ediyor, yüreğindeki kin sönerken, içi mutlulukla doluyordu.

Boxtel'in zararı bir an önce görebilme arzusu öyle büyüktü ki, kedilerin komşusunun tarhlarına verdiği zararı görmenin mutluluğunu yaşamak için gün doğana kadar bulunduğu yerden ayrılmadı.

Sabah sisinin dondurucu soğuğuna rağmen üşümüyor, intikam hırsı onu sıcak tutuyordu. Rakibinin yıkımı tüm acılarını unutturacaktı.

Güneşin ilk ışıklarıyla beyaz evin kapısında beliren van Baerle geceyi mutlu düşlerle geçirmişçesine gülümseyerek tarhlarına doğru ilerledi.

Aniden, daha dün ayna gibi olan bu toprağın üzerinde tepecikler belirdiğini, düzenli lale dizilerinin, ortasına top güllesi düşmüş bir tabur gibi darmadağın olduklarını gördü.

Rengi solarak koştu.

Boxtel sevinçten titriyordu.

Parça parça olmuş on beş yirmi lalenin bir kısmı yere doğru eğiliyor, bir kısmı ise şimdiden solmuş bir halde yerde yatıyordu; yaralarından van Baerle'nin tekrar yerine koymak için kendi kanını feda edeceği o değerli özsuları akıyordu.

Ama dört lale, van Baerle'yi sevinçten uçuracak ve Boxtel'i tarifsiz kederlere boğacak şekilde saldırıda hiçbir hasar görmemişti. Soylu başlarını arkadaşlarının cesetleri üzerinden gururla kaldırıyorlardı. Bu görüntü van Baerle'nin teselli bulması, girişiminin boşa gittiğini görerek saçlarını yolan Boxtel'in ise öfkesinin yeniden kabarması için yeterliydi.

Başına gelen ve Tanrı'nın merhameti sayesinde verebileceğinden çok daha az hasar vermiş olan bu felakete üzülen van Baerle olan bitenlerin nedenini anlayamıyordu. Tüm gece korkunç miyavlamalar duyulduğunu öğrenmişti. Zaten birazdan kedilerin geçtikleri yerlerdeki tırmık izlerini, savaş alanındaki tüyleri ve çiyin duyarsız damlalarının kırılmış bir çiçeğin yaprakları üzerinde titreştiklerini gördü. Bunun üzerine, böyle bir felaketin bir daha tekrarlanmaması için bahçıvan yamaklarından birine, her gece bahçede, tarhların yanındaki bekçi kulübesinde yatacağını söyledi.

Bu talimatı duyan Boxtel, aynı gün bekçi kulübesinin inşa edildiğini gördü; kendisinden şüphelenilmediğine sevinse de, mutlu lale üreticisine her zamankinden daha fazla kin bilettiği için daha elverişli koşulların gelişmesini beklemeye karar verdi.

O günlerde, Haarlem'deki Çiçek Üreticileri Derneği iri, lekesiz, siyah bir lale üretmek için bir yarışma düzenliyordu. O dönemde koyu esmer renkli lale bile üretilemediği için bu işi başarmak mümkün görünmüyordu.

Herkes siyah lale üretmeyi imkânsız olarak kabul ettiği için, derneğin yüz bin yerine iki milyon florinlik bir ödül koyabileceğini söylüyordu.

Lale üreticilerini en büyüğünden en küçüğüne kadar derin bir heyecan dalgası sarmıştı.

Bazı amatörler bu işi başaracaklarına inanmasalar da, yarışa katılmaya karar vermişlerdi; bahçıvanların hayal güçleri öylesine genişti ki işi baştan kaybettiklerini bilseler de, Horatius'un siyah kuğusu ve Fransız geleneğinin beyaz incisi gibi büyümlü olan siyah laleyi üretme hayalleri kuruyorlardı.

Siyah lale üretmeyi Boxtel gibi hafife almayan van Baerle dâhiyane ve kavrayışlı zihniyle ekimlere, o güne dek ektiği laleleri kırmızıdan kahverengiye ve kahverengiden koyu kahverengiye dönüştürürken uyguladığı yöntemleri değerlendirmeye başlamıştı.

Bir sonraki yıl, hayli koyu renkte mükemmel ürünler elde etti; van Baerle'nin tarhlarındaki laleleri gören Boxtel ise henüz açık kahverengiye yeni ulaşabilmişti.

Belki de okuyuculara lalenin rengini doğal ürünlere borçlu olduğunu kanıtlayan güzel teorilerden söz etmek yerinde olacaktı ve belki de sabrını ve zekâsını kullanarak, güneşin ısisından, suyun saflığından, toprağın öz suyundan ve hava akımlarından yararlanmayı bilen bir bahçıvan için hiçbir şeyin imkânsız olmayacağını açıklamamız nedeniyle bize minnet duyulacaktı. Ancak genel olarak lalelerin değil, içlerinden yalnız bir tanesinin hikâyesini anlatacağımız için ona yoğunlaşacağız ve ne kadar çekici görünürlerse görünsünler diğerlerinden uzak duracağız.

Rakibinin üstünlüğünü bir kez daha kabul edip çılgına dönen Boxtel, ekim işinden vazgeçip kendini tamamıyla Cornelis'i gözetlemeye verdi.

Rakibinin evi gözetlenmeye elverişliydi. Bahçe güneş alıyordu, teleskop çalışma odasının camlarından, içerdeki sepetlere, dolaplara, kutulara ve etiketlere kolayca ulaşabili-

yordu. Çiçek soğanlarını çürümeye bırakan, tarhlardaki lalerini ölüme terk eden Boxtel artık her anını van Baerle'nin bahçesinde ve çalışma odasında neler olup bittiğini gözetlemekle geçiriyordu; lalelerin saplarıyla soluk alıp veriyor, susuzluğunu onlara verilen suyla gideriyor, karnını komşusunun bereketli soğanlarına serptiği yumuşak ve elenmiş toprakla doyuruyordu.

Ama çalışmaların en önemli evreleri bahçede gerçekleşmiyordu.

Van Baerle, gecenin ilerlemiş saatlerinde, teleskobun kolayca içine süzülebildiği camekânlı çalışma odasındaki laboratuvara çıkıyor, Boxtel, şamdanların ve ardından gün ışığının aydınlattığı odada rakibinin dehasıyla neler yaptığını görebiliyordu.

Tohumlarını ayıklayışını, onları dönüşüme uğratacak ya da renklendirecek sıvılarla ıslatışını, bazı tohumları ısıttıktan sonra nemlendirişini ve aşlamayı andıran bir yöntemle diğer tohumlarla karıştırışını izliyor, bu işlemlerin titizlik ve büyük bir beceriyle yapıldığını görüyordu. Cornelis siyah rengi verecek tohumları karanlıkta saklıyor, kırmızı rengi verecekleri güneşe ya da lambanın ışığına tutuyor, beyaz renk elde edeceği tohumları ise suyun sonsuz yansımalarına bırakıyordu.

Çocuksu düşlerin ve ergin zekâsının meyvesi olan bu masum büyü, Boxtel'in baş edemeyeceği bu sabırlı çabalar, kıskancın tüm hayatını, tüm düşüncesini, tüm umutlarını teleskobuna bağlamasına neden oluyordu.

Ne gariptir ki, bunca çaba, sanat adına bunca özveri Isaac'ın vahşi kıskançlık duygularını, içindeki intikam ateşini bastıramıyordu. Bazen van Baerle'ye yönelttiği teleskobunu hedefini şaşmaz bir tüfek gibi görüyor, onu öldürecek mermiyi göndermek için çekeceği tetiği arıyordu; ama artık bilim ve casuslukla ilgili bu uğraşları Cornelis de Witt'in doğduğu kenti ziyaretiyle ilişkilendirme zamanının geldiğini düşünüyoruz.

VII

Mutlu Adam Felaketle Tanışıyor

Ailesiyle ilgili işlerini tamamlayan Cornelis de Witt, 1672'nin ocak ayında, vaftiz oğlu Cornelis van Baerle'nin evine geldiğinde hava kararıyordu.

Bahçıvanlıkla ve sanatla pek ilgisi olmasa da, atölyeden seralara kadar tüm evi gezen Cornelis tabloları ve laleleri inceledi. Vaftiz oğluna, amiral gemisi *Yedi Eyaletler* ile Southwood Körfezi savaşına katıldığı ve o mükemmel laleye kendi adını verdiği için teşekkür ederken ona bir babanın içtenliği ve sevecenliğiyle yaklaşıyordu. O van Baerle'nin hazinelerini gözlemlerken merak ve saygı dolu bir kalabalık mutlu adamın kapısında bekliyordu.

Bu gürültü, şöminenin yanında bir şeyler atıştıran Boxtel'in ilgisini çekti.

Neler olup bittiğini öğrendikten sonra laboratuvarına çıktı.

Ve soğuğa rağmen gözünü teleskobuna dayadı.

Bu teleskop 1671 sonbaharından beri işine fazla yaramamıştı. Doğu'nun kızları gibi çabuk üşüyen laleler, kışın topraktan evin içine alınıyor ve orada sobanın sıcak okşayışları altında, çekmecelerin yumuşak yataklarında uyuyorlardı. Bu yüzden Cornelis kış günlerini laboratuvarında, kitaplarının ve tablolarının arasında geçiriyordu. Nadiren görülen güneşli günlerde çiçek soğanlarının bulunduğu odaya gidiyor ve ışınların içeri girmesi için camı aralıyordu.

O akşam, Cornelis de Witt ve Cornelis van Baerle, beraberlerindeki uşaklarla evin bölmelerini gezdikten sonra:

“Oğlum,” dedi Cornelis alçak sesle van Baerle'ye, “biraz yalnız kalabilmemiz için hizmetkârlarınızı uzaklaştırın.”

Cornelis başını itaat edercesine öne eğdi.

Sonra yüksek sesle:

“Lale kurutma odamı görmek ister misiniz?” dedi.

Lale üreticiliğinin en kutsal sırlarının saklandığı bu mabede girmek, tıpkı bir zamanlar inançsızların Delfi'ye girmeleri gibi yasaklanmıştı.

O dönemde ismi yeni yeni duyulan Racine'in de söylediği gibi, hiçbir uşak oraya ayak basmaya cesaret edemezdi. Cornelis oraya yalnızca sütannesi olan yaşlı bir hizmetkârın zararsız süpürgesinin girmesine izin veriyordu; zaten yaşlı kadın da lale üretimine başladığından beri sütevladının kalbini kırmamak için yahnilere soğan katmaya cesaret edemiyordu.

Bu yüzden, *kurutma odası* sözlerini duyan hizmetkârlar ellerindeki şamdanlarla geri çekildiler. En öndeki uşağın elindeki mumu alan Cornelis vaftiz babasına yol göstermek için önden gitti.

Şunu da ilave edelim ki, kurutma odası dediğimiz yer, Boxtel'in hiç durmadan teleskobunu yönelttiği camekânlı çalışma odasıydı.

Kıskanç, her zamankinden daha dikkatli bir şekilde görevinin başındaydı.

Duvarların ve camların aydınlanmasının ardından, iki gölgenin belirmediğini gördü.

Soylu, görkemli, sert bir yüz ifadesi olan adam, Cornelis'in şamdanını üzerine bıraktığı masanın yanına oturdu.

Bu yarı aydınlıkta, Boxtel, önden ayrılmış saçları omuzlarına dökülen Cornelis de Witt'in solgun yüzünü tanıdı.

Bay Witt, Cornelis'e kıskanç adamın dudaklarından okuyamadığı birkaç şey söyledikten sonra, göğsünden özenle damgalanmış beyaz bir zarf çıkardı. Boxtel, Cornelis'in alıp titizlikle bir dolaba yerleştirdiği bu zarfın içinde önemli bir şey olduğunu tahmin etti.

Önce, bu zarfın içinde Bengal'den ya da Seylan'dan yeni gelmiş çiçek soğanları bulunduğunu düşündü, ama hemen ardından aklına Cornelis de Witt'in lalelerle değil, sadece görülmesi pek hoş olmayan ve özellikle çiçek açması çok zor olan insanlarla uğraştığı geldi.

O zaman bu zarfın içinde sadece ve sadece siyasi belgeler olabileceğini düşündü.

Ama siyasi değer taşıyan bu belgeler neden Cornelis'e verilmişti? Neticede siyaset denen, kendince simyadan daha karanlık bulduğu o sanattan uzak olmakla övünen biriydi.

Hiç kuşku yok ki halkın gözünde itibarını kaybetmeye başlayan Cornelis de Witt, vaftiz oğlu van Baerle'ye bu zarfı emanet ediyordu, tüm entrikalardan uzak duran Cornelis'in evini aramak kimsenin aklına gelmeyeceği için bunun dâhiyane bir buluş olduğu söylenebilirdi.

Zaten Boxtel komşusunu iyi tanıyordu; içinde çiçek soğanları olsa, Cornelis hemen kendisine sunulan hediye'nin değerini ölçmek için zarfı açardı.

Oysa Cornelis zarfı saygıyla almış ve onu yine saygılı bir ifadeyle, öncelikle görülmemesi ve ardından çiçek soğanlarına ayrılmış bu bölmede fazla yer kaplamaması için bir çekmecenin dibine yerleştirmişti.

Zarfı çekmeceye koyan Cornelis de Witt ayağa kalktı, vaftiz oğlunun elini sıktıktan sonra kapıya yöneldi.

Hemen şamdanı alan Cornelis yolu aydınlatmak için ön-den gitti.

O zaman çalışma odasında azalan ışık önce merdivenlere, sonra hole, ardından da insanların Witt'in arabaya bindiğini görmek için beklediği caddeye yayıldı.

Kıskanç adam tahminlerinde yanılmamıştı. Cornelis'in vaftiz oğluna bıraktığı ve onun da özenle sakladığı bu emanet Johan ve Mösyö Louvois arasındaki yazışmalardan başka bir şey değildi.

Yalnızca, Cornelis de Witt'in kardeşine de söylediği gibi, bu emanet Cornelis'e zarftakilerin siyasi açıdan ne denli önemli olduğu hiç sezdirilmeden verilmişti.

Cornelis de Witt zarfı bırakırken sadece kendi talimatı olmadan bu emaneti kimseye vermemesini söylemişti.

Ve Cornelis de gördüğümüz gibi zarfı nadir bulunan çiçek soğanlarının arasına yerleştirmişti.

Cornelis de Witt gidince gürültü azaldı, ışıklar söndü. Cornelis bu zarfı hiç önemsemese de, Boxtel usta bir kılavuz gibi, bu zarfın içinde, şu an uzakta ve görülmez olsalar da yaklaştıkça büyüyecek fırtına bulutları olduğunu görüyordu.

Ve şimdi Dordrecht'ten Lahey'e uzanan kaygan yola hikâyemizin tüm mihenk taşlarını döşedik. Gelecek bölümlerde isteyen onları izleyebilir; bize gelince, Cornelis ve Johan de Witt'in Hollanda'nın her yerindeki düşmanlarının, Isaac Boxtel'in van Baerle'ye beslediği kadar büyük bir kin besleyemeyeceğini kanıtlayarak sözümüzü tutmuş olduk.

Yine de, hiçbir şeyden haberi olmayan lale üreticisi, Haarlem derneğinin düzenlediği yarışmada ödüle yaklaşmış, koyu esmer laleden yanık kahverengi bir lale elde etmişti. Lahey'de, anlattığımız büyük olayların yaşandığı o güne dönersek, onu öğleden sonra birde, meyve vermesi ve çiçeklenmesi 1673 yılının ilkbaharını bulacak olsa da, tarhtan Haarlem derneğinin istediği iri ve siyah laleye dönüşecek olan soğanlarını toplarken bulacağız.

20 Ağustos 1672 günü, öğleden sonra saat birde, Cornelis çalışma odasında, ayaklarını masanın ayaklarına, dirseklerini de haliya yaslamış bir halde oturmuş, büyük bir keyifle üç çiçek soğanını izliyordu. Bilimin ve doğanın en harika ürünlerinin elde edilmesi için en gerekli nitelikler soğanlarının saf, mükemmel ve pürüzsüz olmasıydı ve bu özelliklerin bir arada bulunması Cornelis van Baerle isminin sonsuza dek unutulmaması anlamına gelecekti.

“Bu soğanları iri, siyah bir laleye dönüştüreceğim,” diyordu kendi kendine. “Yüz bin florinlik ödülü alıp Dordrecht'in yoksullarına dağıtacağım; böylece iç savaşlarda, fakirlerin zenginlere besledikleri kin yatışacak, Cumhuriyetçilerden de Willem yandaşlarından da korkmadan tarhlarımda ihtişamlı lalelerimi yetiştirmeye devam edeceğim. Bir

soğana iki üç yüz florin verdiğimi duyup beni alçak sesle tehdit eden Dordrechtli tezgâhtarların ve liman işçilerinin, bir ayaklanma sırasında, ailelerini doyurmak için bahçeme girip soğanlarımı koparmalarına engel olmuş olacağım. Kararımı verdim, Haarlem'in ödül olarak vereceği yüz bin florini yoksullara dağıtacağım. Yine de..."

Ve bu *yine de*'nin ardından Cornelis van Baerle bir an için durup içini çekti.

"Yine de," diye devam etti, "bu yüz bin florini bahçemi genişletmek ya da güzel çiçeklerin bulunduğu doğuya yolculuk etmek için kullanabilirdim. Ama ne yazık! Artık bunları düşünmemek gerekiyor; tüfekler, bayraklar, trampetler ve bildirgeler; şu an koşullar böyle."

Van Baerle gözlerini gökyüzüne doğru kaldırıp iç çekti.

Sonra, gözlerini zihninde, sıradan bir kişi için önemli olan bu tüfekler, bu bayraklar, bu trampetler, bu bildirgelerden daha önemli olan soğanlarına çevirdi.

"Şunlara bak, ne muhteşemler, ne kadar kayganlar, lalemin abanoz siyahı rengini müjdelercesine ne kadar melankolik görünüyorlar! Damarları çıplak gözle görünmüyor bile! Hiç kuşku yok ki çiçeğimin yas elbisesini kirletecek tek bir leke bile olmayacak... Uykusuz gecelerimin, çabalarımın, kafa yormalarımın ürünü olan bu kızın ismi ne olacak? *Tulipa nigra Baerlensis*."

"Evet, *Baerlensis*; güzel bir isim. 'SİYAH LALE BULUNDU!' söylentileri dört bir yana yayıldığında, Avrupa'nın tüm lale üreticileri, Avrupa'nın tüm bilim adamları titreyecek, meraklılar 'İsmi neymiş?' diye soracak. *Tulipa nigra Baerlensis*. 'Neden *Baerlensis*?' 'Çünkü bulan kişinin ismi van Baerle.' 'Bu van Baerle de kimmiş?' 'Şimdiye kadar aralarında *Jeanne*, *Johan de Witt* ve *Cornelis de Witt*'in de bulunduğu beş yeni lale türünü bulan kişi.' İşte bütün isteğim bu. Kimsenin gözyaşlarına mal olmayacak. Ve belki de soylu siyasetçi vafiz babamın ismi yalnızca ismini verdiğim laleyle anılırken herkes hâlâ *Tulipa nigra Baerlensis*'ten söz edecek."

“Göz kamaştırıcı soğanlar!”

“Lalem çiçeklendiğinde, Hollanda huzura kavuşursa, yoksullara elli bin florin vermek istiyorum; ne de olsa hiçbir şeyi olmayanlar için elli bin florin büyük para. Sonra geri kalan elli bin florinle deneyler yapacağım. Bu elli bin florinle laleyi parfümlendirmeye çalışacağım. Laleye gülün veya karanfilin kokusunu verebilsem ya da daha da iyisi ona yepyeni bir koku kazandırabilsem, çiçeklerin kraliçesine Avrupa’daki tahtına oturmak üzere gelirken kaybettiği Hindistan yarımadasındaki, Goa’daki, Bombay’daki, Madras’taki ve özellikle bir zamanlar dünya cenneti olduğu söylenen Seylan’daki kokusunu yeniden kazandırabilirsem ne büyük bir zafer olacak! O zaman, Cornelis van Baerle olmayı, İskender, Sezar ya da Maximilian olmaya tercih edeceğim.”

“Gözü alıcı soğanlar!”

Cornelis soğanlarını hayranlıkla izlerken tatlı düşlere dalıyordu.

Aniden çalışma odasının ziline her zamankinden daha ısrarcı bir şekilde çalındığını duydu.

İçi ürperen Cornelis elini soğanlarına doğru uzatıp geri döndü.

“Kim o?” diye sordu.

“Efendim, Lahey’den bir haberci geldi,” diye yanıtladı hizmetkâr.

“Lahey’den haberci mi geldi? Ne istiyormuş?”

“Efendim, gelen kişinin adı Craeke.”

“Craeke, Bay Johan de Witt’in en güvendiği uşağı. Tamam! Beklesin.”

“Bekleyemem,” diye karşılık verdi koridordan gelen biri. Emre itaat etmeyen Craeke o anda çalışma odasına girdi.

Cornelis, evin alışkanlıklarını ihlal eden bu davranış karşısında, Craeke izin almadan odasına girmişti, istemsiz bir hareketle değerli soğanlarından birini büyük masanın yanındaki bir masanın altına, diğerini de şömineye düşürdü.

“Lanet olsun!” dedi soğanlarının peşinden giden Cornelis, “Ne var Craeke?”

“Bayım,” dedi elindeki kâğıdı üçüncü soğanın hareketsiz durduğu büyük masanın üzerine bırakan Craeke, “hiç vakit kaybetmeden bu kâğıtta yazılanları okumanız isteniyor.”

Ve Dordrecht’te de Lahey’dekine benzer uğultular yükselmeye başladığını fark eden Craeke kafasını bile çevirmeden dışarı çıktı.

“Tamam! Tamam! Sevgili Craeke,” dedi Cornelis değerli soğanı almak için elini masanın altına uzatırken; “kâğıdın okunacak.”

Sonra soğanı avcunun içine alarak incelemeye başladı.

“Güzel!” dedi, “Hiç zedelenmemiş. Lanet olası Craeke, odama böyle nasıl girebildi ki? Şimdi ötekine bakalım.”

Ve elindeki soğanı bırakmadan şömineye doğru ilerleyip dizleri üzerine çöktü ve parmaklarının ucuyla ne mutlu ki soğumuş olan külleri yoklamaya başladı.

Birkaç saniye sonra, ikinci soğanı hissetti.

“Tamam, işte burada.”

Ve soğanını neredeyse babalara özgü bir dikkatle inceledi.

“Bu da zedelenmemiş,” dedi.

Kapı şiddetle sarsılarak açıldı, diz çökmüş bir halde ikinci soğanı inceleyen Cornelis, öfke adı verilen insanı, kötü yola sevk eden o alevin yanaklarına, kulaklarına yükseldiğini hissetti.

“Yine ne var?” diye sordu, “Burada herkes delirmeye başladı galiba?”

“Efendim! Efendim!” diye haykırdı Craeke’dan daha solgun ve ürkmüş görünen bir uşak.

“Ne var?” diye sordu, tüm kuralların ikinci kez çiğnenmesinden bir felaket yaşandığını tahmin eden Cornelis.

“Ah! Efendim kaçın, çabuk kaçın!”

“Kaçmak mı, ama neden?”

“Efendim, ev muhafızlarla doldu.”

“Ne istiyorlarmış?”

“Sizi arıyorlar.”

“Niçin?”

“Sizi tutuklamaya gelmişler.”

“Tutuklamak mı, beni mi?”

“Evet efendim, başlarında da bir yargıç var.”

“Bu ne anlama geliyor?” diye sordu iki soğanı elinde sırkarken, ürkmüş gözlerle merdivenlere bakan van Baerle.

“Çıkıyorlar, çıkıyorlar!” diye bağırdı hizmetkâr.

“Ah! Sevgili evladım, saygıdeğer efendim,” diye haykırdı çalışma odasına giren sütanne. “Altınlarınızı, mücevherlerinizi alıp hemen kaçın!”

“Ama nereden kaçacağım?” diye sordu van Baerle.

“Pencereden atlayın.”

“Yirmi beş ayak yüksekten!”

“Yumuşak toprağın üzerine düşeceksiniz.”

“Evet, lalelerimin üstüne.”

“Önemi yok, atlayın.”

Üçüncü soğanı da alan Cornelis pencereyi açtı, ama düşmesinin dışında, yürümesi gereken alanı görüp çiçeklerine vereceği zararı fark ettiğinde:

“Asla!” dedi.

Ve bir adım geri attı.

O sırada, merdivenin parmaklıkları arasından askerlerin baltalı mızrakları belirdi.

Sütanne ellerini gökyüzüne kaldırdı.

Cornelis van Baerle’ye gelince, övgüyle söylemek gerekir ki, bir insandan çok lale üreticisi olarak paha biçilmez soğanlarından başka bir şey düşünmüyordu.

Onları saklayacak bir kâğıt ararken, Craeke’ın masanın üzerine bıraktığı *Kutsal Kitap*’tan koparılmış kâğıdı gördü, kafası çok karışık olduğu için nereden geldiğini bile hatırlamadan soğanlarını içine sarıp göğsüne yerleştirdi.

Aynı anda, askerler önlerinden yürüyen yargıçla birlikte içeri girdi.

“Doktor Cornelis van Baerle siz misiniz?” diye sordu yargıç, genç adamı çok iyi tanısa da, davanın ciddiyetini göstermek istercesine, adaletin kurallarını yerine getirerek.

“Benim, üstat van Spenser,” diye yanıtladı yargıcı saygıyla selamlayan Cornelis, “bunu siz de çok iyi biliyorsunuz.”

“O zaman, evinizde sakladığınız o ihanet belgelerini bize verin!”

“İhanet belgeleri mi?” diye haykırdı bu suçlamayla şaşkına dönen Cornelis.

“Şaşırmış gibi davranmayın.”

“Üstat van Spenser, sizi temin ederim ki, ne demek istediğinizi hiç anlamıyorum.”

“O zaman, size daha açık bir şekilde anlatayım,” dedi yargıç; “hain Cornelis de Witt’in geçen ocakta size emanet ettiği kâğıtları bize verin.”

Cornelis’in zihninde bir şimşek çaktı.

“Evet,” diye devam etti van Spenser, “işte hatırlamaya başladınız, öyle değil mi?”

“Hiç kuşkusuz; ama ihanet belgelerinden söz ediyorsunuz, bende böyle bir şey yok.”

“Ah! Demek inkâr ediyorsunuz?”

“Elbette.”

Arkasını dönen yargıç odayı gözden geçirdi.

“Kurutma odanız neresi?” diye sordu.

“Burası, üstat van Spenser.”

Yargıç elindeki kâğıtların en üstüne yazılmış olan küçük bir nota göz attı.

“Tamam,” dedi kararlı bir ifadeyle.

Sonra Cornelis’e döndü.

“Bana o kâğıtları verir misiniz?”

“Ama bunu yapamam. O kâğıtlar benim değil, bana emanet edildi, bilirsiniz, emanet kutsaldır.”

“Doktor Cornelis,” dedi yargıç, “Eyaletler adına size şu çekmeceyi açıp içindeki kâğıtları bana vermenizi emre diyorum.”

Ve yargıç parmağıyla şöminenin yanındaki üçüncü çekmeceyi gösteriyordu.

Gerçekten de, Cornelis de Witt’in vaftiz oğluna emanet ettiği kâğıtlar o çekmecedeydi, bu durum polisin ne kadar iyi haber aldığını gösteriyordu.

“Ah! Demek kabul etmiyorsunuz, öyle mi?” dedi Cornelis’in şaşkın bir halde hiç kımıldamadan durduğunu gören van Spenser. “O zaman ben de kendim alırım.”

Ve çekmeceyi açan yargıç önce özenle yerleştirilmiş ve etiketlenmiş soğanları, ardından da, bahtsız Cornelis de Witt’in vaftiz oğluna verdiği günden beri aynı şekilde duran belgeleri gördü.

Mührü söküp zarfı yırtan van Spenser ilk sayfaları yutarcasına gözden geçirdikten sonra korkunç bir sesle haykırdı:

“Ah! Adalet yanlış bilgilendirilmemiş!”

“Nasıl!” dedi Cornelis, “Neler oluyor?”

“Ah! Bilmiyormuş gibi davranmayın,” diye karşılık verdi yargıç, “ve bizi izleyin.”

“Nasıl! Sizi mi izleyeyim?” diye haykırdı van Baerle.

“Evet, çünkü Eyaletler adına sizi tutukluyorum.”

İktidara geçeli çok olmadığı için, henüz *Willem van Oranje adına* denemiyordu.

“Beni tutuklamak mı?” diye haykırdı Cornelis: “Ama ben ne yaptım?”

“Bu beni hiç ilgilendirmiyor, ne yaptığınızı yargıçlarınıza açıklarsınız.”

“Ama nerede?”

“Lahey’de.”

Şaşkına dönen Cornelis bayılmak üzere olan sütannesini kucaklayıp gözyaşlarına boğulan uşaklarının ellerini sıktıktan sonra yargıcı izledi; birazdan, bir suçlu gibi bindirildiği araba onu dörtnala Lahey’e götürüyordu.

VIII

Bir İstila

Tahmin edileceği gibi, bu olaylar Isaac Boxtel'in şeytani girişiminden dolayı yaşanmıştı.

Hatırlanacağı gibi, teleskobuyla Cornelis de Witt'in vaf-tiz oğluyla yaptığı görüşmenin hiçbir ayrıntısını kaçırmamış, hiçbir şey duymasa da her şeyi görmüştü.

Hatırlanacağı gibi, komşusunun vaftiz babasının emane-t ettiği belgeleri büyük bir titizlikle en değerli soğanlarını sakladığı çekmeceye yerleştirdiğini görünce, bu kâğıtların ne kadar önemli olduğunu tahmin etmişti.

Siyasetle komşusu Cornelis'ten daha çok ilgilenen Box-tel, Cornelis de Witt'in vatana ihanet suçuyla tutuklandığını öğrendiğinde, vaftiz babasını ve vaftiz oğlunu suçlamak için tek bir ihbarın yeterli olacağını düşünmüştü.

Yine de, yüreğindeki sevince rağmen, bir adamı ihbar edip darağacına göndermek düşüncesiyle içi ürperdi.

Ama kötü fikirlerin ürkütücü yanı, şeytani zihinlerle ya-vaş yavaş yakınlaşmalarıydı.

Zaten Isaac Boxtel şu akıl yürütmelerle kendisini cesaret-lendirmeye çalışıyordu.

“Vatana ihanetle suçlanıp tutuklanan Cornelis de Witt kötü bir yurttaştır.”

“Bense hiçbir şeyle suçlanmayıp hava kadar özgür oldu-ğuma göre iyi bir yurttaşım.”

“Vatana ihanetle suçlanıp tutuklanan Cornelis Witt kötü bir yurttaş olduğuna göre, suç ortağı Cornelis van Baerle de en az onun kadar kötü bir yurttaştır.”

“Kötü bir yurttaşı ihbar etmek iyi bir yurttaşın görevi olduğuna göre, Isaac Boxtel, van Baerle'yi ihbar ederek yurt-taşlık görevini yapmış olacaktır.”

Ama kıskançlık tanrısı açgözlülük tanrısıyla aynı fikirde olmasa, içine tam anlamıyla sinmeyen bu akıl yürütme, basit bir intikam arzusunu tatmin etmesine belki de yetmeyecekti.

Boxtel, van Baerle'nin siyah lale ile ilgili araştırmalarında hangi noktaya vardığını bilmiyordu.

Dr. Cornelis ne kadar mütevazı olursa olsun, yakın dostlarına, 1673'te Haarlem Çiçek Üreticileri Derneği'nin verdiği yüz bin florinlik ödülü almasının neredeyse kesin olduğunu söylüyordu.

Bu ihtimal Isaac Boxtel'in yüreğini kemiriyordu.

Cornelis'in tutuklanmasının evde büyük bir karmaşaya yol açacağı kesindi. Akşam olduğunda kimse bahçedeki laleri gözlemeyi aklına getirmeyecekti.

O gece Boxtel bahçe duvarından atlayıp siyah laleyi verecek olan soğanın nerede olduğunu bildiği için onu yerinden sökecek, soğanı bahçesine ektikten sonra Cornelis'in yüz bin florinlik ödülünü kendisi alacaktı; üstelik laleye yalnızca intikamını almasını değil, açgözlülüğünü de tatmin etmesini sağlayacak şekilde, *Tulipa nigra Buxtellensis* adını verecekti.

Uyanırken siyah laleden başka bir şey düşünmüyor, uyduğunda rüyasında siyah laleyi görüyordu.

Nihayet, 19 Ağustos günü öğleden sonra ikide, içini kaplayan tutku karşı koyulmaz bir hale geldi.

Kesinliği sayesinde kabul görecektir imzasız bir ihbar mektubu yazıp postaya attı.

Hiçbir zehirli mektup etkisini bu kadar çabuk ve ürkütücü şekilde gösteremezdi.

Aynı akşam mektubu alan başyargıç, hemen meslektaşlarını sabah yapılacak toplantıya çağırttı. Ertesi sabah bir araya geldiklerinde, Cornelis'in tutuklanmasına ve bu emri yerine getirmek için üstat van Spenser'in görevlendirilmesine karar verdiler. Ve gördüğümüz gibi, van Spenser gerçek bir Hollandalı gibi görevini yerine getirmiş, Laheyli Willem yanlılarının, Cornelis ve John de Witt'in cesetlerinden parçaları ateşte çevirdiği saatte Cornelis van Baerle'yi tutuklamıştı.

Ama kâh utançtan, kâh da suçluluğun verdiği zafiyetten dolayı, o gün Isaac Boxtel teleskobunu bahçeye, atölyeye ya da çalışma odasına çevirmeye cesaret edemedi.

Zavallı Cornelis'in evinde neler olup biteceğini bildiğinden bakmaya ihtiyaç duymadı. Kendisinin Cornelis'i kıskanması gibi, Cornelis'in uşaklarını amansızca kıskanan tek uşağı odasına girdiğinde ayağa bile kalkmadı.

"Bugün hastayım, yataktan çıkmayacağım," dedi.

Saat dokuza doğru, caddeden gelen uğultularla ürperdi; o anda gerçek bir hastadan daha solgundu, âdeta ateşlenmiş gibi tir tir titriyordu.

Uşağı içeri girdiğinde, Boxtel pikesinin altına saklandı.

"Ah efendim!" diye haykırdı van Baerle'nin başına gelenleri anlatarak efendisine müjde vermiş olacağından emin bir halde "Şu an neler olup bittiğini biliyor musunuz?"

"Nasıl bilebilirim ki?" diye karşılık verdi Boxtel neredeyse anlaşılmaz bir sesle.

"Şu anda, komşunuz Cornelis van Baerle vatana ihanet suçundan tutuklanıyor."

"Yok canım," diye mırıldandı Boxtel giderek zayıflayan bir sesle, "bu mümkün değil."

"Ama öyle! En azından öyle söyleniyor. Yargıç van Spenser ve askerlerin eve girdiklerini gördüm."

"Ah! Gördüysen o başka," dedi Boxtel.

"Yeniden bilgi alacağım; içiniz rahat olsun efendim, sizi durumdan haberdar edeceğim."

Boxtel uşağını gayrete getirecek bir jestle yetindi.

Uşak çıktı ve on beş dakika sonra geri geldi.

"Ah! Efendim, size söylediklerimin hepsi doğruymuş."

"Nasıl yani?"

"Tutuklanan van Baerle bir arabayla Lahey'e götürülüyor."

"Lahey!"

"Evet, söylenenler doğruysa, orada onu hiç de hoş şeyler beklemiyor."

"Neler söyleniyor ki?"

"Kesin olmasa da, burjuvaların şu sıralarda Cornelis ve Johan de Witt'i öldürmüş olmaları gerektiği söyleniyor."

“Ah!” diye mırıldandı ya da daha doğrusu hırladı, hayalinde beliren o görüntüyü görmekten kaçınmak istercesine gözlerini kapayarak.

“Vay canına!” dedi uşak dışarı çıkarken, “Isaac Boxtel böyle bir müjde üzerine yatağından fırlamıyorsa gerçekten hasta olmalı.”

Gerçekten de Isaac Boxtel kendisini, birini öldürmüş kadar kötü hissediyordu.

Ama bu adamı iki amaçla öldürmüştü; ilki gerçekleşmişti, şimdi sıra ikincisindeydi.

Akşam olduğunda Boxtel yatağından kalkıp yalancı çınar ağacına çıktı.

Tahminleri doğru çıkmıştı; kafaları karmakarışık olan uşaklar bahçede nöbet tutmayı akıl edememişlerdi.

Saatlerin onu, on biri ve gece yarısını çalmasını bekledi.

Gece yarısı olduğunda elleri titrerken yüreği yerinden çıkacak gibi çarpan Boxtel, solgun bir yüzle ağaçtan inip bir merdiven aldı, duvara yaslayıp sondan bir önceki basamağına çıkarak etrafı dinledi.

Bahçe çok sakindi. Gecenin sessizliğini bozan hiçbir gürültü yoktu.

Evde yalnızca sütannenin odasının ışığı yanıyordu.

Bu sessizlik ve karanlık Boxtel’in cesaretini artırdı.

Duvara çıkıp bir an bekledi; sonra korkacak bir şey olmadığından emin bir halde merdiveni kendi bahçesinden Cornelis’in bahçesine geçirip aşağıya indi.

Geleceğin siyah lalesini verecek olan soğanların nereye gömülü olduğunu bildiğinden o yöne doğru koştu. Yine de ayak izi bırakmamak için taş yoldan gidiyordu. Hedefine ulaştığında bir kaplanın coşkusuyla ellerini yumuşak toprağa daldırdı.

Hiçbir şey bulamayınca soğanların gömüldüğü yeri yanlış saptadığını düşündü.

Bu arada, alnını ter basmıştı.

Sağını, solunu, önünü, arkasını eşelese de boşunaydı.

Toprağın o sabah kazılmış olduğunu fark ettiğinde çılgına döndü.

Gerçekten de, Boxtel yatağındayken bahçeye inen Cornelis soğanı çıkarmış ve bildiğimiz gibi onu üç parçaya bölmüştü.

Oradan ayrılıp ayrılmamaya karar veremeyen Boxtel yaklaşık on metrekaresel bir alanı taradı.

Sonunda başına gelen felakete inanmak zorunda kaldı.

Öfkeden çılgına dönmüş bir halde merdivene çıkıp duvara tırmandı, merdiveni kendi bahçesine attıktan sonra kendi de aşağı atladı.

Aniden zihninde son bir umut belirdi.

Soğanlar çalışma odasında olabilirdi.

Kurutma odasına da tıpkı bahçeye girdiği gibi süzülecekti.

Onları orada bulacaktı.

Zaten bu hiç de zor değildi.

Çalışma odasının camları tıpkı bir seraninkiler gibi kolayca açılıyordu.

Üstelik Cornelis van Baerle onları sabah açık bırakmış, kimse de kapatmayı akıl etmemişti.

Tek yapması gereken üç dört metrelik bir merdiven yerine, altı yedi metrelik bir merdiven bulmaktı.

Boxtel oturduğu caddede, tadilat gören bir evin duvarında devasa bir merdiven görmüştü.

İşçiler götürmemişse o merdiven işini görebilirdi.

Eve doğru koştuğunda, merdivenin hâlâ orada olduğunu gördü.

Merdiveni alıp zar zor bahçeye götürdü ve onu Cornelis'in duvarına dayarken daha da zorlandı.

Merdiven ancak vasistası kadar ulaşıyordu.

Cebine yanan bir fener koyan Boxtel, merdiveni tırmanıp çalışma odasına girdi.

Bu kutsal mekâna ulaştığında, bir masaya yaslanarak durdu; dizleri çözülmüştü, yüreği yerinden fırlayacakmış gibi atıyordu. Burası bahçeden de kötüydü:

Açık hava evin saygınlığının hissedilmesine engel olmuştu sanki, öyle ki, bir çitin üstünden atlamak ya da bir duvara tırmanmak sorun değildi, ama bir odanın kapısında ya da penceresinde duraksıyordu.

Boxtel bahçede bir arakçıdan başka biri değildi, ama bu odada bir hırsızdı.

Yine de cesaretini topladı, buraya kadar eve elleri boş dönmek için gelmemişti.

Ama tüm çekmeceleri, hatta Cornelis'in başını belaya sokan o emaneti yerleştirdiği özel çekmeceyi araştırırsa da boşunaydı: Yalnızca bir bitki bahçesindeymiş gibi etiketlenmiş Joannis'i, Witt'i, koyu esmer laleyi, yanık kahverengi laleyi buldu, ama siyah lale ya da henüz yaprak aralarında uyuyan soğanlar ortada yoktu.

Bununla birlikte, van Baerle'nin Amsterdam'ın en saygıdeğer ticarethanelerindekilerden daha titiz bir şekilde tutulmuş kayıt defterinde Boxtel şu satırları okudu:

“Bugün 20 Ağustos 1672, siyah lalenin soğanını topraktan çıkarıp üç parçaya böldüm.”

“Soğanlar, soğanlar!” diye gürledi Boxtel, çalışma odasındaki her şeyi kırıp dökerken. “Onları nereye saklamış olabilir ki?”

Sonra akıllı başına gelmiş gibi alnına vurdu.

“Ah! Ne kadar ahmağım!” diye haykırdı. “Ah! Onun soğanlarından ayrılabilceğini nasıl düşündüm? Dordrecht'ten Lahey'e giderken onları burada bırakır mı? Soğanları olmadan, üstelik bu soğanlar siyah laleye aitse, yaşayabilir mi? Alçak, onları yanına alabilecek zamanı bulmuş olmalı! Onları Lahey'e götürdü!”

Bu düşünce Boxtel'e etrafı boş yere kırıp döktüğünü gösteriyordu.

Boxtel bir anda yıldırım çarpmış gibi, birkaç saat önce zavallı van Baerle'nin soğanlarını hayranlıkla uzun uzun seyrettiği masanın üzerine yığıldı.

“Olsun,” dedi kıskanç, solgun başını kaldırarak, “onları yanında götürdüyse de, sadece yaşadığı sürece saklayacak ve...”

Aklından geçen iğrenç düşüncenin geri kalanını ürkütücü bir gülümsemeyle dışa vurdu.

“Soğanlar Lahey’de olduğuna göre artık Dordrecht’te kalamam,” dedi. “Soğanlar için Lahey’e gitmeliyim!”

Ve zihni paha biçilmez bir zenginlikle meşgul olduğu için geride bıraktığı zenginliklere aldırmandan vasistastan dışarı çıkıp merdivenden aşağı indi, merdiveni aldığı yere bıraktıktan sonra vahşi bir aslan gibi kükreyerek evine döndü.

IX

Aile Hücresi

Bahtsız van Baerle, Buitenhof Hapishanesi’ne kapatıldığında saatler gece yarısına yaklaşıyordu.

Rosa’nın tahminleri doğru çıkmıştı. Cornelis de Witt’in odasını boş bulan kalabalık öyle öfkelenmişti ki, babası Gryphus halkın eline düşse, hiç kuşku yok ki, tutsağını elinden kaçırmanın bedelini pahalıya ödeyecekti.

Ama tedbirli davranan Willem şehrin kapılarını kapattırmıştı. Bu sayede Witt kardeşler yakalanmış ve bu öfke fazlasıyla yatışmıştı.

Bir süre sonra, merdivenlerdeki, gök gürültüsünü andıran korkunç uğultuların yerini sessizlik almıştı.

Bu durumu fark eden Rosa babasıyla birlikte saklandıkları yerden çıkmıştı.

Hapishane tamamen boşalmıştı; Tol-Hek’te Witt kardeşleri linç etmek varken, hapishanede ne yapacaklardı?

Gyrphus yürekli Rosa'nın ardından titreyerek dışarı çıktı. Büyük kapıyı iyi kötü kapatacaklardı; iyi kötü diyoruz çünkü kapı neredeyse parçalanmıştı. Buradan güçlü bir öfke selinin geçtiği anlaşıyordu.

Saat dörde doğru, geri dönenlerin gürültüsü duyuluyordu, ama bu gürültünün Gryphus ve kızı için kaygı verici bir yanı yoktu. Bu uğultular cesetleri her zamanki infaz yerine asmak isteyenlerden yükseliyordu.

Rosa bir kez daha saklandı, ama bu kez bunu, o korkunç sahneyi görmemek için yapıyordu.

Saatler gece yarısını çaldığında, Buitenhof'un kapısına ya da daha doğrusu, kapıyı andıran yığınağa vuruldu.

Getirilen kişi Cornelis van Baerle'ydi.

Zindancı Gryphus yeni konuğunu kabul ederken mahkûmun evraklarına göz attığında:

“Cornelis de Witt'in vaftiz oğlu,” diye mırıldandı zindancı, gülümseyerek; “Ah, genç adam, burada size ait bir aile odası var; onu size vereceğiz.”

Ve kaba Willemci yaptığı bu şakanın verdiği neşeyle, Cornelis'i bu sabah, Cornelis de Witt'in –siyaset bilimcilerin söylediği gibi, yalnızca ölülerin dönmediği– sürgüne gitmek üzere boşalttığı odaya götürmek için el fenerini ve anahtarlarını aldı.

Umutsuz laleci odaya ulaşmak üzere katettikleri yolda yalnızca bir köpeğin havladığını duydu ve sadece genç bir kızın yüzünü gördü.

Kalın zincirini sallayarak duvarın oyuğundan çıkan köpek, emir verildiğinde üzerine atlamak için Cornelis'i kokladı.

Tutuklu merdivenleri gıcırdatınca, genç kız kapı penceresini açtı, sağ elinde kalın bukleli sarı saçlarının çevrelediği pembe, çekici yüzünü aydınlatan bir lamba tutuyor, sol eliyle de Cornelis'in beklenmedik gelişiyi uykudan uyandığı için değiştiremediği beyaz geceliğin göğsünü örtüyordu.

Karamsar yüzlü zindancının feneriyle aydınlanan bu karanlık merdiven spirali Üstat Rembrandt'a yaraşır muhteşem bir tablo sergiliyordu: Zirvede Cornelis'in aşağıya bakmak için eğilmiş melankolik yüzü beliriyordu; biraz aşağıda, aydınlık pencere kapısında, dalgın ve hüznü bakışlarını genç kızın beyaz ve yuvarlak omuzlarına çevirmiş Cornelis, daha yukarıda durduğundan elini edeplice göğsüne götürmüş olan Rosa'nın güzel yüzü görülüyordu.

Daha da aşağıda, merdivenin, karanlığın ayrıntıların resmedilmesine izin vermediği bir noktada, salladığı zincirinin halkaları Rosa'nın lambası ve Gryphus'un el fenerinden yayılan çifte ışıktaki altın pullar gibi parlayan bekçi köpeğinin kırmızı yakut gözleri seçiliyordu.

Ama o büyük üstat bile tablosunda, bu solgun yüzü yakışıklı gencin, merdivenleri ağır ağır çıkarken babasının ağzından çıkan o meşum "Burada size ait bir aile odası var, onu size vereceğiz," sözleriyle nasıl yıkıldığını gören Rosa'nın yüzündeki kederli ifadeyi yansıtamazdı.

Bu bir anlık görüntü onu tasvir etmemizden daha kısa sürdü. Sonra Gryphus yoluna devam edince, Cornelis de onu izlemek zorunda kaldı ve beş dakika sonra, okuyucu daha önceden bildiği için tasvir gerektirmeyen zindana girdi.

Gryphus parmağıyla, o gün ruhunu Tanrı'ya teslim etmiş olan mahkûmun onca acılar çektiği yatağı işaret ettikten sonra, el fenerini alıp dışarı çıktı.

Odada tek başına kalan Cornelis'e gelince, yatağına uzansa da hiç uyumadı. Gözlerini odanın ışık alan tek yeri olan parmaklıklı pencereye sabitleyip gökyüzünün beyaz bir pelerin gibi yeryüzüne inmesine izin verdiği ilk ışıklarda ağaçların beyazlaşmaya başlamasını izledi.

Gece boyunca bazen Buitenhof'un önünden dörtnala geçen at sesleri duyulmuştu; devriyelerin ağır adımları meydanın yuvarlak, küçük kaldırımlarında yankılanırken, arkebüzlerin doğu rüzgârında aydınlanan fitilleri hapishanenin camlarına arkası kesilmeyen kıvılcımlar gönderiyordu.

Ama doğan güneş evlerin çatılarını gümüş rengine boyarken etrafta neler olup bittiğini görmek için sabırsızlanan Cornelis pencereye yaklaşıp hüzünlü bakışlarını meydanda gezdirdi.

Meydanın bir ucunda, soluk renkli evlerin ortasında, sabah sisiyle koyu mavi renge boyanmış siyahımtırak, şekilsiz bir kütle belirliyordu.

Cornelis bunun darağacı olduğunu anladı.

Bu darağacında, üzerlerindeki kan lekeleri hâlâ seçilebilen şekilsiz iki iskelet asılıydı.

Lahey'in minnet bilen halkı kurbanlarının etini delik deşik etmişler ve büyük bir pankarta iki bildirge yazmışlardı.

Cornelis yirmi sekiz yaşındaki gözleriyle pankartın üzerine bir boyacının kalın fırçasıyla yazılmış olan şu satırları okumayı başardı:

Burada Fransa kralının dostları olan iki büyük halk düşmanı büyük alçak Johan de Witt ve küçük sefil Cornelis de Witt'in bedenleri asılıdır.

Korku dolu bir çığlık atan Cornelis paniğe kapıldı, kapısını yumruklayıp tekmelemeye başladı. Darbeler öyle şiddetli öyle yoğundu ki, öfkeye kapılan Gryphus elindeki anahtar destesiyle koşmaya başladı.

Kendisini zamansız bir şekilde rahatsız eden mahkûma korkunç küfürler savurarak kapıyı açtı.

“Ah! Şuraya bakın! Bu Witt de kudurdu herhalde!” diye haykırdı, “demek bu yüreklerinde şeytan var!”

“Bayım, bayım,” dedi Cornelis, zindancıyı kolundan tutup pencereye doğru çekerken; “şurada gördüğüm nedir?”

“Nerede?”

“Şu pankartın üzerinde.”

Ve soluk soluğa kalmış bir halde titreyerek, ona meydanın bir ucundaki darağacına asılmış lanetli bildirgeyi gösterdi. Gryphus gülmeye başladı.

“Ah! Ah!” diye karşılık verdi. “Evet, okuduğunuz gibi... Ama ne bekliyordunuz ki sevgili bayım, işte Oranje prensinin düşmanlarıyla ilişkiye girmenin sonu bu.”

“Witt kardeşler katledildi!” diye mırıldandı, alnını ter basan ve kollarını sarkıtıp gözlerini kapatarak kendisini yatağının üzerine bırakan Cornelis.

“Witt kardeşler halkın adaletine maruz kaldı,” dedi Gryphus; “siz buna katliam mı diyorsunuz? Bence cezalarını buldular.”

Ardından, tutuklunun yalnızca sakinleştiğini değil, bayılmak üzere olduğunu görünce, odadan çıkıp kapıyı sertçe kapadı ve sürgüleri gürültüyle çekti.

Cornelis kendine geldiğinde, Gryphus’un ölüme giden uğursuz durağı belirtircesine aile odası olarak nitelendirdiği bu odada tek başına olduğunu fark etti.

Bunun üzerine, bir filozof ve bir Hristiyan olarak vaftiz babasının ve eski başbakanın ruhu için dua etmeye başladı, sonra içinden Tanrı’nın kendisi için uygun gördüğü tüm cezalara razı olduğunu söyledi.

Sonra gökten yere inip odasına geri döndüğünde, orada tek başına olup olmadığını kontrol edip göğsünden siyah lalenin soğanlarını çıkardı ve onları zindanın en karanlık köşesindeki testinin üzerine yerleştirilmiş olan kumtaşının arkasına sakladı.

Onca yılın çabası boşa gitmişti! Tatlı hayalleri suya düşmüştü! Keşfi de kendisi gibi ölüme mahkûm olmuştu! Bu hapisanede bir tutam ot, bir parça toprak yoktu; içeriye tek bir güneş ışını dahi sızılmıyordu.

Bu düşünceyle büyük bir umutsuzluğa kapılan Cornelis’in kendine gelebilmesi için olağanüstü bir olay gerekiyordu.

Bu olağanüstü olay neydi?

Bunu bir sonraki bölümde anlatacağız.

X

Zindancının Kızı

Aynı akşam mahkûmun tatsız tuzsuz yemeğini getiren Gryphus zindanın kapısını açtığında, nemli zeminin üzerinde kaydktan sonra dengesini bulmaya çalışsa da, elinin üzerine düşerek kolunu bileğinin üzerinden kırdı.

Cornelis ona doğru yaklaştığında, durumun ciddiyetini kavrayamayan zindancı:

“Önemli değil,” dedi, “yerinizde kalın.”

Ve kolundan destek alarak ayağa kalkmak istediğinde, kemik yerinden oynayınca acıyla çığlık attı.

Kolunun kırıldığını anladığında, bu güçlü adam bir anda kapının eşiğine yığıldı ve orada hiç kımıldamadan, buz kesmiş bir ölü gibi kalakaldı.

O sırada hücrenin kapısı açıldı ve Cornelis neredeyse özgür sayılırdı.

Ama bu kazadan yararlanmak aklından bile geçmedi; kemiğin yerinden oynama tarzından, çıkardığı sestten kırık olduğunu anlamıştı; sabahki ilk konuşmalarında ne kadar kötü niyetli olduğunu belli etse de acı çeken yaralıya yardım etmekten başka bir şey düşünmedi.

Gryphus’un düşerken çıkardığı gürültü üzerine, merdivende telaşlı ayak sesleri duyuldu; Cornelis’in attığı hafif bir çığlığa bir genç kızın çığlığı yanıt verdi.

Bu çığlığı atan, babasının yere serilmiş bir halde yattığını ve tutuklunun da ona doğru eğilmiş olduğunu görüp ne kadar kavgacı olduğunu bildiği babasıyla mahkûmun dövüş-tüklerini sanan güzel Frizliydi.

Cornelis genç kızın yüreğine dolan kuşkuları ve aklından neler geçtiğini hissetti.

Ama kız hemen gerçeği anlayıp aklından geçenlerden utanarak güzel nemli gözleriyle genç adama yaklaştı ve ona:

“Bağışlayın ve teşekkürler bayım,” dedi. “Aklımdan geçenler için beni bağışlayın ve yaptıklarınız için teşekkürler.” Cornelis kızardı.

“Bir dindaşıma yardım ederek Hristiyanlık görevimi yerine getiriyorum.”

“Evet, bu akşam ona yardım ederken, sabah size ettiği küfürleri unuttunuz. Bayım, bu insanlıktan, Hristiyanlıktan daha yüce bir şey.”

Böyle soylu ve merhamet dolu sözlerin sıradan bir halk kızının ağzından çıkmasına şaşırان Cornelis güzel kıza baktı. Ama şaşkınlığını belli etmenin zamanı değildi.

Kendine gelmeye başlayan Gryphus gözlerini açtı ve her zamanki kaballığıyla:

“Ah! Şu olanlara bakın,” dedi, “mahkûmun akşam yemeğini getirmek için acele edip hızla yürürken, düşüp kolumu kırıyorum ve sizin hücrenizden çıkmanıza izin veriyorum.”

“Sus baba, bu genç beyefendiye haksızlık ediyorsunuz, o size yardım etmeye çalışıyordu.”

“O mu?” dedi Gryphus kuşkulu bir ifadeyle.

“Bu doğru bayım ve size hâlâ yardım edebilirim.”

“Siz? Doktor musunuz?”

“Tıp eğitimi aldım.”

“Yani kolumu eski haline getirebilir misiniz?”

“Kesinlikle.”

“Bunun için size ne gerekiyor?”

“İki ahşap çivi ve sargı bezi.”

“Duyuyorsun ya Rosa,” dedi Gryphus, “mahkûm kolumu iyileştirecek; hadi, bana yardım et, çelik gibiyimdir.”

Yaralı sağlam kolunu genç kızın boynuna doladıktan sonra ayağa kalkmaya çalıştı ve bacaklarının üzerinde doğruldu; o sırada Cornelis yolunu kısaltmak için koltuğu ona yaklaştırdı.

Koltuğa oturan Gryphus kızına döndü.

“Söylediklerini duymadın mı? Gidip senden istenenleri getir.”

Aşağı inen Rosa birazdan iki fıçı tahtası ve sargı beziyle geri geldi.

Bu arada Cornelis zindancının ceketini çıkarıp gömleğinin kollarını kıvırmıştı.

“İstedikleriniz bunlar mı?” diye sordu Rosa.

“Evet matmazel,” dedi getirilen malzemelere bir göz atan Cornelis. “Şimdi ben babanızın koluna destek olurken, siz şu masayı itin.”

Kırık kolu düz durması için Rosa’nın ittiği masanın üzerine koyan Cornelis büyük bir ustalıkla kemiği yerine oturup kolu fıçı tahtaları ve bezlerle sardı.

Son düğümde zindancı ikinci kez bayıldı.

“Biraz sirke getirin matmazel,” dedi Cornelis, “şakaklarına sürdüğümüzde kendine gelecektir.”

Ama Rosa kendisine söyleneni yapmak yerine, babasının bayıldığından iyice emin olduktan sonra Cornelis’e doğru ilerledi.

“Bayım,” dedi, “iyiliğe karşı iyilik.”

“Bu da ne demek güzel çocuk?” diye sordu Cornelis.

“Yarın sizi sorgulamaya gelecek olan yargıç bugün bilgi almak için buraya geldi ve Bay Cornelis de Witt’in odasında kaldığınızı öğrendiğinde, sizin için iyi şeyler düşünmediğini belli edercesine uğursuz bir şekilde sırtıttı.”

“Ama bana ne yapabilirler ki?” diye sordu Cornelis.

“Buradan darağacını görebiliyorsunuz, değil mi?”

“Ama ben suçlu değilim ki.”

“Oraya asılıp paramparça edilenler suçlu muydu?”

“Bu doğru,” dedi yüzü asılan Cornelis.

“Zaten halk sizin suçlu bulunmanızı istiyor. Ama ister suçlu olun ister suçsuz, davanız yarın başlayacak ve öbür gün mahkûm edilmiş olacaksınız; böyle dönemlerde kararlar çabuk alınır.”

“Peki, matmazel tüm bunlardan nasıl bir sonuca varıyorsunuz?”

“Burada yalnızım, sizi engelleyecek gücüm yok, babam bayıldı, köpek tasmalı, yani sizi durduracak hiçbir şey yok. Kaçın, işte vardığım sonuç bu.”

“Siz neler söylüyorsunuz?”

“Cornelis ve Johan de Witt’i kurtarmayı başaramadığımı ama sizi kurtarmak istediğimi söylüyorum. Yalnız bu işi çabuk yapın; gördüğünüz gibi babam düzenli soluk alıp vermeye başladı, bir dakika içinde gözlerini açtığında çok geç olacak. Hâlâ tereddüt mü ediyorsunuz?”

Gerçekten de, Rosa’ya onu duymamış gibi bakan Cornelis hiç kımıldamıyordu.

“Anlamıyor musunuz?” dedi genç kız sabırsızlıkla.

“Elbette anlıyorum, ama...”

“Ama?”

“Kabul edemem, yoksa sizi suçlarlar.”

“Ne önemi var?” dedi Rosa kızarak.

“Teşekkürler matmazel,” diye karşılık verdi Cornelis, “ama burada kalıyorum.”

“Kalıyor musunuz? Tanrım! Tanrım! Ölüme mahkûm edileceğinizi, darağacına asılacağınızı ve belki de Cornelis ve Johan de Witt gibi linç edileceğinizi anlamıyor musunuz? Tanrı adına, beni düşünmeyin ve de Wittlere felaket getiren bu zindandan kaçın.”

“Hey!” diye haykırdı kendine gelen zindancı. “O alçak, sefil Wittlerden söz eden de kim?”

“Kendinizi zorlamayın yürekli dostum,” dedi Cornelis tatlı bir gülümsemeyle; “öfkelenmek kırıklara hiç iyi gelmez.”

Sonra alçak sesle Rosa’ya:

“Yargıçlarımı bir masumun sükûnetiyle bekleyeceğim,” dedi.

“Susun,” dedi Rosa.

“Susmak mı, ama neden?”

“Babamın konuştuğumuzdan şüphelenmemesi gerekiyor.”

“Ama bunda ne kötülük var?”

“Ne kötülük mü var? Bir daha buraya gelmeme izin ver-meyecek.”

Kızın içtenlikle sır vermesi karşısında Cornelis gülümsedi; bahtsızlığının üzerinde biraz da olsa mutluluk parıldıyordu.

“Hey! Siz ikiniz neler mırıldanıyorsunuz?” dedi, sağ ko-luna sol koluyla destek olarak ayağa kalkan Gryphus.

“Hiçbir şey,” diye karşılık verdi Rosa, “beyefendi bana uygulamanız gereken rejimden söz ediyordu.”

“Uygulamam gereken rejim mi? Uygulamam gereken re-jim, öyle mi? Sizin de uygulayacağınız bir rejim olacak, güzel kızım!”

“Nasıl yani?”

“Bir daha mahkûmların hücrelerine gelmeyeceksiniz ya da gelseniz bile mümkün oldukça çabuk çıkacaksınız, şimdi önüme düşün bakalım!”

Rosa ve Cornelis birbirlerine baktılar. Rosa bakışlarıyla “Gördünüz değil mi?” demek istiyordu.

Cornelis’in bakışlarında ise şu anlam yatıyordu:

“Tanrı böyle istiyorsa, elden ne gelir!”

XI

Cornelis van Baerle’nin Vasiyeti

Rosa tahminlerinde yanılmamıştı. Ertesi gün Buitenhof’a gelen yargıçlar Cornelis van Baerle’yi sorguya aldılar. Za-ten sorgulama uzun sürmedi; Witt kardeşlerin Fransızlarla yazıştığını kanıtlayan belgeleri Cornelis’in sakladığı kesindi.

Zaten o da bunu inkâr etmedi.

Yargıçlar yalnızca bu belgelerin kendisine bizzat vaftiz babası Cornelis de Witt tarafından emanet edilip edilmedi-ğinden şüpheleniyorlardı.

Çoktan iki kurban verilmişti, Cornelis van Baerle de hiçbir şeyi saklamaya gerek duymadı, yalnızca emanetin kendisine Cornelis de Witt tarafından verildiğini söylemekle kalmayıp emanetin hangi koşullarda nasıl verildiğini de anlattı.

Bu itiraf vaftiz oğlunun vaftiz babasıyla suç ortaklığı yaptığı anlamına geliyordu.

Bu itirafla yetinmeyen Cornelis onlara alışkanlıklarını, ilgi alanlarını da tüm gerçekliğiyle anlattı. Siyasete ilgi duymadığından, araştırmalara, sanata, bilime ve çiçeklere olan sevgisinden söz etti. Cornelis de Witt'in Dordrecht'e gelip kendisine bu emaneti teslim ettiği günden beri, bu belgelere dokunmadığını, hatta varlıklarını bile unuttuğunu söyledi.

Doğruyu söylemediği konusunda itiraz edenler oldu; belgeler her gün elleriyle açtığı ve içinde ne olduğunu gördüğü çekmecede değil miydi?

Cornelis bunun doğru olduğunu söyledi, ama çekmeceyi yalnızca soğanlarının kuruyup kurumadıklarını, tohumlanıp tohumlanmadıklarını görmek için açıyordu.

Belgeler konusundaki bu sözde ilgisizliğin mantıklı bir dayanağı olmadığı söylendi, çünkü vaftiz babasından böyle bir emanet almasına rağmen zarfın içindekilerin ne kadar önemli olduğunu anlamamış olması imkânsızdı.

Cornelis'in yanıtı, vaftiz babası Cornelis Witt'in kendisini çok sevdiği ve bu sırrı açarak belgelerin içeriğini açıklamanın emanetçiyi tedirgin etmekten başka bir işe yaramayacağını bildiği oldu.

Ona karşı çıkılarak, böyle yapsaydı Witt'in pakete her ihtimale karşı vaftiz oğlunun bu yazışmalardan haberdar olmadığını bildiren bir not ekleyeceği ya da duruşması sırasında, bunu doğrulamasını sağlayacak bir mektup göndereceği söylendi.

Cornelis, hiç kuşku yok ki vaftiz babasının van Baerle evinin bir mabet gibi kutsal sayılan bir odasında saklanan belgelerin bir tehlike oluşturmayacağını ve dolayısıyla

bir not yazmanın gereksiz olacağını düşündüğünü söyledi; mektuba gelince, tutuklanmasından biraz önce nadide soğanlarını hayranlıkla seyrederken, Johan de Witt'in uşağı çalışma odasına girmiş ve ona bir kâğıt teslim etmişti; ama tüm bunlar bir hayal gibi olup bitmişti zihninde; uşak ortadan kaybolmuştu ve o kâğıt iyi aranırsa belki de bulunurdu.

Hollanda'dan ayrıldığı için Craeke'ı bulmak imkânsızdı.

Kâğıda gelince, arama zahmetine katlanılmadığı için onun bulunması da mümkün görünmüyordu.

Bu mektup bulunduğunda kendisini suç ortaklığına karşı savunacak hiçbir şeyi kalmayacağını düşünen Cornelis de bu konuda fazla ısrar etmedi.

Cornelis'i kendisini daha iyi savunmaya teşvik eden yargıçlar, ona karşı kâh suçluyla ilgilenen bir mahkemenin, kâh da rakibini yerle bir ettiği için her şeye hâkim olduğunu düşünen ve onu daha fazla ezmek istemeyen bir galibin iyi niyetli sabrını gösterdiler.

Bu ikiyüzlü himayeye karşı çıkan Cornelis, acı çekmeyi kabullenen bir soylulukla ve bir masumun sükûnetiyle:

“Beyler,” dedi, “benden gerçeğin dışında yanıtlar vermemi istiyorsunuz. Oysa gerçek işte bu. Paket bana söylediğim şekilde ulaştırıldı. Tanrı'nın huzurunda söylüyorum ki, tutuklandığım güne kadar, bu emanetin eski başbakanın Louvois markiziyle yazışmalarını içerdiğini bilmiyordum. Ayrıca bu mektubun bende olduğunun nasıl öğrenildiğini, herkes tarafından tanınan bahtsız vaftiz babamın emanetini kabul ederek ne gibi bir suç işlediğimi anlamış değilim.”

Cornelis'in tüm savunması buydu. Yargıçlar biraz düşündükten sonra bir hükme vardılar.

Yurttaşlar arasında uyuşmazlık yaratan her şeyin zararlı olduğunu düşünerek, herkesin zararına olacak bir iç savaşı tetikleyecek tüm girişimleri önlemeye karar verdiler.

Çok derin gözlemci geçinen yargıçlardan biri, oldukça soğukkanlı görünen bu genç adamın buzdan pelerininin

altında Witt kardeşlerin intikamını almak arzusuyla yanıp tutuşan çok tehlikeli bir düşman bulunduğunu söyledi.

Bir diğeri lalelere olan düşkünlüğünün siyasetle tamamen uyumlu olduğunu ve tarihte birçok tehlikeli adamın yüreklerinin derinliklerinde başka şeyler düşünürken çiçeklerle uğraşır gibi yaptıklarının kanıtları olduğunu söyledi: Örnek olarak Gabies'de haşhaş ekerken Roma'ya nasıl döneceğini planlayan Tarquinius'u ve Vincennes Kalesi'nde karanfillerini sularken hapisten ne zaman çıkacağını düşünen Condé'yi gösterdi.

Yargıç şu ikilemle karar verdi:

Cornelis van Baerle ya laleleri ya da siyaseti çok seviyor, ama her iki durumda da bize yalan söyledi; öncelikle evinde bulunan mektuplar onun siyasetle ilgili olduğunu gösterdi, ardından soğanları onun lalelerle de ilgilendiğini kanıtladı. Nihayet –en bağışlanmaz suçu buydu– Cornelis van Baerle hem lalelerle hem de siyasetle ilgilendiği için melez bir adamdı, siyasete ve lalelere aynı tutkuyla bağlı olması onu kamu huzuru için büyük bir tehlike haline getiriyor ve az önce örnekleri verilen Tarquinius ve Condé'ye biraz ya da daha doğrusu fazlasıyla benzeyen kişilik özelliklerine sahip olduğunu gösteriyordu.

Bu akıl yürütmelerin sonucu, Hollanda prensinin, otoritesine karşı filizlenen en küçük düşmanlığı bile yok ederek, yedi eyalet üzerindeki yönetici görevlerini kolaylaştıran Lahay mahkemesine sonsuz minnet duyacağıydı.

Bu gerekçenin diğerlerine baskın çıkması üzerine, nifak tohumlarının tamamen yok edilebilmesi için, masum bir lale meraklısı görüntüsü altında, Witt kardeşlerin Hollanda ulusuna karşı giriştikleri iğrenç entrikalara, acımasız komplo-lara karışan ve Fransız düşmanlarla gizli ilişkiler kurduklarından haberdar olan Cornelis van Baerle, suçlu bulunmuş ve ölüm cezasına mahkûm edilmişti.

Kararda ayrıca adı geçen van Baerle'nin Buitenhof Hapishanesi'nden alınıp aynı adlı meydandaki darağacına

götürüleceği ve orada cellat tarafından boynunun vurulacağı da belirtiliyordu.

Bu ciddi kararın alınması yarım saat sürmüş, bu arada mahkûm yeniden hücrelerine götürülmüştü.

Mahkeme zabıt kâtibi kararı açıklamak için mahkûmun hücrelerine gelmişti.

Kırık kolunun acısı yüzünden yatağından çıkamayan üstat Gryphus'un anahtarlarını yardımcılarında biri almıştı; zabıt kâtibini hücreye götürürken, bir duvarın dibine gizlenen Rosa ağzına kapadığı mendiliyle iç çekişlerini ve hıçkırıklarını bastırıyordu.

Cornelis kararı hüzünlü olmaktan çok, şaşkın bir ifadeyle dinledi.

Kararı okuyan zabıt kâtibi ona söyleyeceği bir şey olup olmadığını sordu.

“İnanın, hayır,” diye yanıtladı. “Yalnızca tedbirli bir insanın öngörerek uzak duracağı ölüm nedenleri arasında böylesini tahmin edemezdim.”

Bu yanıt üzerine, zabıt kâtibi, bu tür görevlilerin her türden büyük suçlulara karşı yaptıkları gibi, Cornelis'i saygıyla selamladı.

Çıkmak üzereyken:

“Bu arada, bayım,” dedi Cornelis, “infazın ne zaman gerçekleşeceğini söyler misiniz?”

“Bugün,” diye yanıtladı, mahkûmun soğukkanlılığına biraz bozulmuş gibi görünen zabıt kâtibi.

Kapının arkasından bir hıçkırık sesi duyuldu.

Cornelis bu sesin kimden geldiğini anlamak için öne doğru eğilse de, bunu tahmin eden Rosa geri çekildi.

“Peki saat kaçta?” diye ekledi Cornelis.

“Öğle üzeri.”

“Lanet olsun! Yirmi dakika önce saatin onu vurduğunu duymuştum. Kaybedecek zamanım yok.”

“Evet,bayım, Tanrı’ya yakarmak için,” dedi onu yerlere kadar eğilerek selamlayan zabıt kâtibi, “ve dilediğiniz rahibi çağırabilirsiniz.”

Bu sözleri söylerken geri geri yürüyerek çekildi ve zindancı kapıyı kapatarak onu izleyecekti ki, titreyen beyaz bir kol bu ağır kapıyla adamın arasına girdi.

Cornelis, güzel Friz adalarına özgü beyaz dantel kulaklıklı altın şeritli başlıktan başka bir şey göremedi. Kapı penceresinin aralığından bir mırıltı geliyordu. Ağır anahtarları kendisine uzatılan beyaz ele bırakan zindancı birkaç basamak indikten sonra merdivenin ortasına oturdu; böylece kendisi yukarıda, köpek de aşağıda nöbet bekleyecekti.

Altın zırhlı başlık geri döndüğünde, Cornelis güzel Rosa’nın yaşla dolu iri mavi gözlerini ve ıslanmış yanaklarını gördü.

Genç kız iki elini sarsılan göğsünde birleştirerek Cornelis’e doğru ilerledi.

“Ah! Bayım, bayım!” dedi.

“Güzel çocuk,” diye karşılık verdi heyecanlanan Cornelis, “benden ne istiyorsunuz? Sizi uyarmak isterim, bu dünyada yapacak fazla şeyim kalmadı.”

“Bayım, sizden bir iyilik yapmanızı isteyeceğim,” dedi Rosa, ellerini biraz Cornelis’e biraz da gökyüzüne doğru kaldırarak.

“Böyle ağlamayın Rosa,” dedi mahkûm; “çünkü göz yaşlarınız beni kısa süre sonra ölecek olmamdan daha çok üzüyor. Ve bildiğiniz gibi, mahkûm ne kadar masumsa, din adına ölenler mertebesine ulaşacağı için ölüme o kadar huzurlu ve mutlu gider. Hadi, ağlamayın ve benden ne istediğinizi söyleyin.”

Genç kız dizlerinin üzerine çöktü.

“Babamı bağışlayın,” dedi.

“Babanızı mı?” dedi şaşırان Cornelis.

“Evet, size çok kaba davrandı! Ama yapısı öyle, herkese aynısını yapar.”

“Sevgili Rosa, başına gelen kazayla zaten cezasını buldu ve ben de onu bağışlıyorum.”

“Teşekkürler!” dedi Rosa. “Ve şimdi söyleyin bana, sizin için ne yapabilirim?”

“Güzel gözlerinizdeki yaşları silin,” diye karşılık verdi Cornelis tatlı gülümsemesiyle.

“Ama sizin için...”

“Ölmesine bir saat kalmış birinin hâlâ bir şeye ihtiyacı varsa keyfine çok düşkün demektir, sevgili Rosa.”

“Size sözünü ettikleri rahip...”

“Rosa, hayatım boyunca Tanrı’ya taptım, tüm eserlerini hayranlıkla izledim, iradesine şükrettim. Tanrı’nın beni bağışlamasını gerektirecek bir suç da işlemedim. Son düşüncem Tanrı’nın yüceliğini bir kez daha kanıtlamak. Bana bu son düşüncemi hayata geçirmekte yardım etmenizi istiyorum.”

“Ah! Bay Cornelis, söyleyin, söyleyin!” diye haykırdı gözleri yaşlarla dolan genç kız.

“Bana güzel elinizi verin ve gülmemeye söz verin.”

“Gülmek!” diye haykırdı Rosa ümitsizce, “Şu anda gülmek! Ama Bay Cornelis, ne halde olduğumu görmediniz mi?”

“Size hem bedenimin hem de ruhumun gözleriyle baktım, Rosa. Şimdiye kadar sizin kadar güzel, sizin kadar temiz yürekli bir kadın görmedim ve şu andan itibaren size bakmazsam beni bağışlayın, bunun nedeni bu dünyadan ayrılırken pişmanlık duyacağım hiçbir şey olmasını istememdir.”

Rosa’nın içi titredi. Mahkûm bu sözleri söylerken Buienhof gözetleme kulesinin saati on biri vuruyordu.

Cornelis durumu anladı.

“Evet, evet, acele edelim,” dedi, “haklısınız Rosa.”

O zaman, üzerini aramalarından endişelenmediği için, yeniden göğsüne sakladığı kâğıdı çıkardı.

“Güzel dostum,” dedi, “çiçekleri çok sevdim. Başka bir şeyin sevillebileceğini bilmediğim zamanlarda böyleydi. Ah!

Kızarmayın, yüzünüzü çevirmeyin Rosa size aşkımı ilan etsem de bunun hiçbir önemi olmayacak; orada Buitenhof Meydanı'nda altmış dakika sonra beni yalancı çıkaracak bir kılıç bekliyor. Dediğim gibi, çiçekleri severdim Rosa ve siyah lalenin ifşa edilemeyeceğine inanılan sırrını sanırım keşfetmiştim, bildiğiniz ya da bilmediğiniz gibi Haarlem Çiçek Üreticileri Derneği onun için yüz bin florinlik bir ödül koydu –Tanrı biliyor ki bu para için üzölmüyorum– ve bu yüz bin florin bu kâğıdın içindeki üç soğan sayesinde kazanılacak; bunu size veriyorum Rosa, alabilirsiniz.”

“Bay Cornelis!”

“Onları almakla kimseye haksızlık etmiş olmayacaksınız. Ben dünyada bir başınayım, annem, babam öldüler, kız ya da erkek kardeşim yok, kimseye bir aşkla bağlanmadım, beni seven olduysa da bundan hiç haberim olmadı. Zaten sizin de gördüğünüz gibi, şu saatte hücremde beni teselli eden bir tek siz varsınız.”

“Ama bayım, yüz bin florin.”

“Ah! Gerçekçi olalım, sevgili çocuk” dedi Cornelis. “Yüz bin florin sizin için güzel bir çeyiz anlamına gelecek, soğanlarıma güvendiğim için bu parayı alacağınıza inanıyorum. Buna karşılık sizden yalnızca seveceğiniz ve sizi de benim çiçekleri sevdiğim kadar sevecek yürekli bir delikanlıyla evlenmenizi istiyorum. Sözümü kesmeyin Rosa, yalnızca birkaç dakikam var...”

Cornelis hıçkırıklara boğulan genç kızın elini tuttu.

“Beni dinleyin,” diye devam etti. “Dordrecht'teki bahçemden toprak getirteceksiniz. Bahçıvanım Butruysheim'a 6 numaralı tarhtaki topraktan koymasını söyleyin; bu üç soğanı derin bir tahta kasaya dikeceksiniz, gelecek mayısta, yani dokuz ay sonra çiçek açacaklar, sapın üzerinde çiçeğin yükseldiğini gördüğünüzde onu geceleri rüzgârdan gündüzleri güneşten koruyacaksınız. Siyah olacağından eminim. O zaman, Haarlem derneğinin başkanına haber vereceksiniz.

O da heyetiyle birlikte gelip çiçeğin rengini saptayacak, ardından size yüz bin florin ödenecek.”

Rosa derin derin iç çekti.

“Şimdi,” diye devam etti, bu dünyadan ayrılacağından çok o muhteşem siyah laleyi göremeyeceği için gözkapığının ucunda beliren gözyaşını silen Cornelis, “tek isteğim çiçeğe *Rosa Baerlensis* adının verilmesi, bu benim ve sizin isimlerinizin bir araya gelmesi demek, Latince bilmediğiniz için unutabilirsiniz, bana kâğıt kalem verin, size ismi yazayım.”

Gözlerinden yaşlar boşanan Rosa hüznle üzerinde C.W. harfleri bulunan bir kitabı uzattı.

“Bu da ne?” diye sordu mahkûm.

“Ne yazık!” diye yanıtladı Rosa. “Bu, vaftiz babanız Cornelis de Witt’in *Kutsal Kitap*’ı. İşkencelere dayanmak, hakkında verilen kararı soğukkanlılıkla dinlemek için gücünü ondan aldı. Ölümünden sonra bu odada bulup onu kutsal bir emanet gibi sakladım; bugün onu size veriyorum, çünkü öyle sanıyorum ki bu kitap ona ilahî bir güç veriyordu. Tanrı’nın size zaten verdiği bu güce ihtiyacınız yok. Tanrı’ya şükür. Yazmak istediğinizi üzerine yazın Bay Cornelis, okumayı bilmesem de, istekleriniz harfiyen yerine getirilecektir.”

Cornelis *Kutsal Kitap*’ı alıp saygıyla öptü.

“Neyle yazacağım?” diye sordu.

“İçinde bir kalem vardı, onu sakladım.” Bu, Johan de Witt’in kardeşine verdiği ve geri almadığı kalemdi.

Tıpkı vaftiz babası gibi ölmek üzere olan Cornelis kalemi alıp en az onun kadar kararlı bir ifadeyle ikinci sayfaya –hatırlanacağı gibi birinci sayfa yırtılmıştı– şunları yazdı:

23 Ağustos 1672 günü suçsuz olduğum halde, ruhumu bir cellat kütüğünde Tanrı’ya teslim etmek üzereyken, tüm malvarlığıma el konulduğu için bu dünyadaki tek servetim olan üç soğanı Rosa Gryphus’a bırakıyorum, soğanlarım

gelecek mayıs ayında siyah laleyi verdiğiinde, Haarlem derneğinin koyduğu yüz bin florinlik ödülü de, benim yaşlarımda ,sevdiği bir delikanlıyla evlenmesi ve yeni bir umut yaratacak olan siyah laleye kendisinin ve benim ismimi bir araya getirecek olan “Rosa Baerlensis” adını vermesi koşuluyla Rosa Gryphus’a bırakıyorum.

Tanrı beni bağışlasın, ona da sağlıklı bir yaşam versin!

CORNELIS VAN BAERLE.

Sonra *Kutsal Kitap*’ı Rosa’ya verirken “Okuyun,” dedi.

“Size söylemiştim, ne yazık ki okuma yazma bilmiyorum,” diye karşılık verdi genç kız.

Bunun üzerine Cornelis yazmış olduğu vasiyetnameyi okudu.

Zavallı kızın hıçkırıkları daha da şiddetlendi.

“Koşullarımı kabul ediyor musunuz?” diye sordu mahkûm, hüznü bir gülümsemeyle güzel Frizlinin titreyen parmaklarının ucunu öperek.

“Ah! Bunu yapamam, bayım,” diye kekeledi Rosa.

“Yapamaz mısınız, ama neden?”

“Çünkü koşullardan birini yerine getiremeyeceğim.”

“Hangisini? Uygun bir vasiyet yazdığımı sanıyordum.”

“Bana yüz bin florini çeyizim için mi veriyorsunuz?”

“Evet.”

“Ve seveceğim bir adamla evlenmem için, öyle mi?”

“Elbette.”

“O zaman, bu parayı alamayacağım, bayım. Artık kimseyi sevmeyeceğim ve evlenmeyeceğim.”

Ve bu sözleri güçlkle tamamlayan Rosa, kederden bayılacak bir halde dizlerinin üzerine yığıldı.

Yüzünün böyle solduğunu ve iyice dermansızlaştığını görüp paniğe kapılan Cornelis onu kollarının arasına almak üzereydi ki, merdivenlerde köpeğin havlamalarına eşlik eden ağır adımlar yankılandı.

“Sizi almaya geliyorlar!” diye haykırdı Rosa kollarını bükerek. “Tanrım! Tanrım! Bana söyleyecek başka bir şeyiniz var mı?”

Ve başını ellerinin arasına alıp hıçkırıklar ve gözyaşları içinde dizlerinin üzerine düştü.

“Benim hatırım için bu üç soğanı özenle saklamanızı ve onları size verdiğim tavsiyelere göre yetiştirmenizi söyleyeceğim. Elveda Rosa.”

“Evet,” dedi, kafasını kaldırmadan, “Evet, evlenmek dışında söylediğiniz her şeyi yapacağım, çünkü bu benim için imkânsız bir şey.”

Ve Cornelis’in kıymetli hazinesini inip kalkan göğsüne soktu.

Cornelis ve Rosa’nın duydukları ayak sesleri, mahkûmu almaya gelen zabıt kâtibiyle beraberindeki cellat, muhafızlar ve hapishane meraklılarına aitti.

Ne bir zafiyet gösteren ne de sahte kahramanlık yapmaya kalkışan Cornelis, onları bir cellattan çok dost gibi karşıladı ve görevlerini yerine getirmeleri için kendilerine hiç zorluk çıkarmadı.

Sonra, parmaklıklı küçük pencereden meydana bir göz attığında, cellat kütüğünü ve yirmi adım gerisindeki darağacının dibinde Willem van Oranje’nin emriyle yere indirilmiş olan Witt kardeşlerin bedenlerinden geriye kalanları gördü.

Muhafızları izleyerek odadan çıkarken, gözleriyle Rosa’nın meleksi bakışlarını aradı; ama kılıçların ve baltalı mızrakların arasından ancak tahta bir bankın dibine yığılmış bir bedeni ve uzun saçların yarı yarıya örttüğü solgun bir yüz görebildi.

Ama Rosa baygın bir halde yere serilse de, dostunun dediklerini yerine getirmek için elini kadife korsesine dayamıştı ve bilincini kaybetmesine rağmen Cornelis’in kendisine verdiği değerli emaneti içgüdüsel olarak koruyordu.

Genç adam hücreğine son bir kez baktığında, Rosa'nın büzüşmüş parmaklarının arasında Cornelis de Witt'in büyük acılar çekerek güçlükle yazdığı ve okumuş olsa kendisinin ve lalesinin hayatını kurtaracak olan *Kutsal Kitap*'ın sarımtırak sayfasını gördü.

XII İnfaz

Hapishanenin kapısıyla cellat kütüğü arası üç yüz adımdı. Merdivenin dibinde, geçişini sakince izleyen köpeğe bakan Cornelis hayvanın gözlerinde şefkat dolu yumuşak bir ifade görür gibi oldu.

Belki de mahkûmları tanıyan bu bekçi köpeği yalnızca serbest kalıp dışarı çıkanları ısıırıyordu.

Hapishaneden cellat kütüğüne giden yol, kısa olduğu için şimdiden meraklı bir kalabalıkla dolmuştu.

Üç gün önce içtikleri kana rağmen susuzluklarını gide rememiş olan aynı meraklı topluluğu yeni bir kurban daha bekliyordu.

Bu yüzden, Cornelis hapishanenin kapısında belirttiği anda yükselen uğultular tüm meydana yayılıyor, cellat kütüğünde sonlanan ve tıka basa dolu farklı yönlerdeki sokaklara dağılıyordu.

Cellat kütüğü dört beş nehrin dalgalarıyla dövdüğü bir adaya benziyordu.

Cornelis bu tehditleri, uğultuları, haykırıışları duymamak için düşüncelere dalmıştı.

Ölmek üzere olan bu onurlu adam ne düşünüyordu?

Aklından geçenler düşmanları, yargıçları, cellatları değildi.

O gökyüzünden izleyeceği Seylan'daki, Bengal'deki ya da başka bir yerdeki laleleri düşünüyordu: Tanrı'nın huku-kuyla aklanmış masumlarla birlikte oturduğunda, Johan

ve Cornelis de Witt'in siyasetle, Cornelis van Baerle'ninse lalelerle çok ilgilendikleri için boğazlandıkları bu dünyaya acıyarak bakacaktı.

"Yalnızca bir kılıç darbesi," diyordu filozof, "sonra tatlı düşlerim başlayacak."

Bilinmesi gereken tek şey, celladın tıpkı Mösyö Chalais, Mösyö Thou ve büyük acılar çekerek can veren diğerlerinde olduğu gibi, birden fazla darbeye ihtiyaç duyarak zavallı laleciye daha fazla acı çektirip çektirmeyeceğiydi.

Van Baerle cellat kütüğüne giden basamakları da aynı kararlılıkla ve kibirli bir ifadeyle çıktı; ne de olsa, üç gün önce bu alçaklar topluluğunun paramparça ettiği ve yaktığı yüce Johan'ın ve soylu Cornelis de Witt'in dostuydu.

Diz çöküp duasını ettikten sonra, kafasını cellat kütüğüne yaslarken, bakışlarıyla son ana kadar Buitenhof'un parmaklıklı penceresini görebileceğini fark ederek sevindi.

Sonunda korkunç infaz anı geldiğinde, Cornelis çenesini nemli ve soğuk çeliğe yasladı. Ama o sırada istememesine rağmen, boynuna inip hayatına son verecek darbeye daha kararlı bir şekilde katlanabilmek için gözleri kapandı.

Cellat kütüğünün üzerinde celladın kaldırmaya başladığı kılıcı parıldıyordu.

Başka bir ışıkla aydınlanmış, başka bir renkle boyanmış yeni bir dünyada Tanrı'ya merhaba demek üzere siyah lalesine elveda dedi.

Üç kez kılıcın soğuk esintisini titreyen boynunda hissetti. Ama ne gariptir ki, ne acı ne de sarsıntı hissetti.

Hiçbir şey değişmemiş gibi görünüyordu.

Aniden kim tarafından olduğunu bilmesede, kollarından yavaşça tutularak kaldırıldığını hissetti ve birazdan kendisini ayakta bulduğunda hafifçe sendeledi.

Gözlerini yeniden açtığında, birinin, hemen yanında kırmızı balmumuyla mühürlenmiş büyük bir kâğıdı okuduğunu gördü.

Hollanda'ya özgü aynı sarı ve solgun güneş gökyüzünde parlıyor, aynı parmaklıklı pencere Buitenhof'un tepesinden ona bakıyor, aynı alçaklar ulumadan ama şaşkın bir halde meydanın altından kendisini izliyorlardı.

Gözlerini açıp etrafına baktıktan sonra söylenenleri dinlediğinde neler olup bittiğini anladı

Van Baerle'nin vücudundaki yaklaşık altı buçuk litrelik kanın, ilahî adaletin kupasını taşıyacağından korkan prens Willem onun masumiyetine inanırmış gibi görünüp merhamete gelmişti.

Sonuç itibarıyla, altesleri hayatını bağışlamıştı. İşte bu yüzden, kasvetli bir yansımayla havaya kalkan kılıç, Turnus'un üzerinde uçuşan uğursuz kuş gibi üç kez başının üzerinde inip kalkmıştı ama kafasını koparmamış, omurlarına hasar vermemişti.

İşte bu yüzden acı ve sarsıntı hissetmemişti. İşte bu yüzden vasat ama katlanılır güneş soluk mavi gökyüzünde gülmeye devam ediyordu.

Tanrı'sına kavuşmayı ve evrenin laleyi andıran panoramasını göreceğini uman Cornelis biraz hayal kırıklığına uğrasa da, vücudunun Yunanların *trachelos*, biz Fransızların ise mütevazı bir şekilde *boyun* dediği bölümünün kaslarını keyifle oynattı.

Üstelik Cornelis tamamen bağışlandığını ve özgürce Dordrecht'teki tarhlarına gitmesine izin verileceğini umuyordu.

Ama o dönemde Madam Sevigne'nin söylediği gibi yanıliyordu; kâğıdın altında bir dipnot vardı ve bu buyruğun en önemli kısmı bu dipnottu.

Willem dipnotta Cornelis'i müebbet hapse mahkûm ediyordu.

Ölüm için yeterince suçlu değildi ama özgürlük için fazlasıyla suçluydu.

Dipnotun okunmasını dinleyen Cornelis ilk başta hissettiği hayal kırıklığının verdiği hoşnutsuzluktan sonra:

“Olsun!” diye düşündü. “Bu müebbet hapistе yanımda Rosa olacak, üstelik siyah lalemin üç soğanı da elimde.”

Ama Cornelis, her birinde bir tane olmak üzere yedi eyalette toplam yedi hapishane olduğunu ve tayınının başka bir yerde, başkent Lahey’den daha ucuza geleceğini unutuyordu.

Van Baerle’yi Lahey’de besleyecek olanakları bulunmadığı anlaşılan Altes Willem müebbet hapis cezasını çekmek üzere onu Dordrecht’e daha yakın olsa da, çok uzak sayılan Loevestein Kalesi’ne gönderiyordu.

Çünkü Loevestein, coğrafyacılara söylediğine göre, Gorcum’un karşısında Wahal ve Meuse’ün oluşturdukları adanın burnunda bulunuyordu.

Van Baerle ülkesinin tarihini, Grotius’un, Barneveldt’in ölümünden sonra bu şatoya kapatıldığını anımsayacak kadar iyi biliyordu; Eyaletler bu ünlü diplomat, hukukçu, şair ve ilahiyatçıya cömert davranmış ve günlük tayın bedelini yirmi dört sent olarak belirlemişti.

“Ben Grotius kadar ünlü olmadığım için bana günde en fazla on iki sent verecekler, iyi koşullarda yaşamayacağım ama yine de yaşayacağım.”

Aniden aklına korkunç bir şey geldi:

“Ah!” diye haykırdı Cornelis, “Orası nemli ve bulutludur ve toprağı lalelere uygun değildir!” Üstelik Rosa, Loevestein’da olmayacak,” diye mırıldandı, az kalsın daha aşağılara düşecek olan başını göğsüne doğru indirerek.

XIII

O Sırada Bir İzleyicinin Kalbinden Geçenler

Cornelis bunları düşünürken bir araba darağacına doğru yaklaştı.

Cornelis kendisi için gelen bu arabaya bindi.

Pencerede Rosa'nın teselli bulmuş yüzünü görebilmek için son bir kez daha Buitenhof'a baksa da, arabaya koşulmuş olan güçlü atlar van Baerle'yi kısa süre içinde yüce gönüllü Willem için yükselen haykırıışların Witt kardeşlere ve ölümden kurtulan vaftiz oğullarına edilen küfürlere karıştığı meydandan uzaklaştırdı.

İzleyiciler şunları söylüyorlardı:

“O büyük alçak Johan ve o küçük sefil Cornelis'in cezalarını vermek için acele etmekle iyi etmişiz, yoksa alteslerinin merhameti bizi bugün olduğu gibi o zevkten de mahrum bırakacaktı!”

Van Baerle'nin infazını izlemek için Buitenhof'a toplananlar arasında, işlerin tersine dönmesinden dolayı en büyük hayal kırıklığını yaşayan temiz giyimli bir burjuva vardı. Sabahtan beri ellerini ve ayaklarını iyi kullanarak infaz aracını çevreleyen askerlerin önündeki ilk sıraya kadar gelmişti.

Birçokları suçlu Cornelis'in *hain* kanının aktığını görmek için can atıyorlardı, ama hiçbiri bu işle sözünü ettiğimiz burjuva kadar lanetli bir arzuyla ilgilenmiyordu.

En öfkeliiler iyi bir yer kapmak için güneş doğar doğmaz meydana gelmişlerdi; ama o, diğerlerini geride bırakarak geceyi hapishanenin kapısında geçirmiş ve demin de söylediğimiz gibi kimilerini okşayarak kimilerini de hırpalayarak en ön sıraya yerleşmişti.

Cellat, mahkûmu cellat kütüğüne getirdiğinde, daha iyi görmek ve görülmek için çeşmenin kenarına çıkan burjuva cellada “Anlaştık değil mi?” anlamına gelen bir işaret yapmıştı.

Cellat bu işarete “İçiniz rahat olsun,” anlamına gelen bir işaretle karşılık vermişti.

Cellatla arasının iyi olduğu anlaşılan bu burjuva kimdi ve bu işaretler ne anlama geliyordu?

Bundan daha doğal bir şey olamazdı; bu burjuva, Cornelis'in tutuklanmasıyla Lahey'e gelen ve siyah lalenin üç soğanına sahip olmak isteyen Isaac Boxtel'di.

Boxtel önce Gryphus ile anlaşmaya çalışmış, ama bir buldog gibi sadık ve güvensiz olan zindancı Boxtel'in kinini yanlış anlamış ve onun Cornelis'in, mahkûmu kaçırmanın bir yolunu bulmak için anlamsız şeyler söyleyen bir dostu olduğunu sanmıştı.

Bu yüzden Boxtel, Cornelis van Baerle'nin göğsünde ya da hücresinin bir köşesinde sakladığı soğanlardan söz eder söz etmez, Gryphus merdivendeki köpeğini okşayarak onu kapı dışarı etmişti.

Pantolonunun bir parçasının bekçi köpeğinin ağzında kalması Boxtel'in cesaretini kırmamıştı. Bir kez daha denemeye karar vermiş ama bu kez kolu kırık olan Gryphus yatağında olduğu için onu kabul etmemiş; o da Rosa'yla konuşarak üç soğanı getirmesi karşılığında, kendisine saf altından bir başlık teklif etmişti. Soylu genç kız çalması istenen şeyin bedelini henüz bilmemesine ve kendisine iyi bir bedel ödenmesine rağmen Boxtel'i yalnızca son yargıç değil, mahkûmun son mirasçısı olan cellada göndermişti.

Bu yönlendirme Boxtel'in aklına yeni bir şey getirmişti.

O sırada, karar açıklanmıştı ve kısa süre içinde infaz edilecekti, bu yüzden Isaac'ın kaybedecek vakti yoktu. Sonuç olarak Rosa'nın söylediği gibi celladı bulmaya karar verdi.

Isaac, Cornelis'in soğanlarıyla birlikte öleceğinden emindi.

Ancak Boxtel iki şeyi tahmin edemiyordu:

Rosa, yani aşk; Willem, yani bağışlayıcılık.

Rosa ve Willem olmasa, kiskancın planları başarılı olacaktı.

Willem olmasa, Cornelis ölecekti.

Rosa olmasa Cornelis soğanlarıyla birlikte ölecekti.

Cellatla buluşan Boxtel kendisini mahkûmun yakın bir dostu olarak tanıttıktan sonra altın ve gümüş takıları ona bırakarak, ceset ve üzerindeki giysiler için yüz florin gibi yüksek bir miktar önerdi.

Ama Haarlem derneğinin ödülünü alacağından emin görünen biri için yüz florinin ne önemi vardı?

Bu bire bin verecek bir yatırımdı ve doğrusu bu ya, çok kârlı bir pazarlıktı.

Celladın da kendi payına bu yüz florini kazanmak için fazla bir şey yapmasına yoktu. Sadece infaz bittiğinde, Boxtel'e dostundan geri kalanları almak için uşaklarıyla birlikte cellat kütüğüne çıkması için izin verecekti.

Zaten bu durum efendileri Buitenhof'ta ölen uşaklar için bir adetti.

Cornelis gibi bir fanatiğin, cesedi için yüz florin veren fanatik bir dostu olabilirdi.

Böylece cellat teklifi kabul etti. Ama tek bir şartı vardı, parayı peşin alacaktı.

Boxtel panayırları ziyarete gelen insanlar gibi memnun kalmayabilir çıkışta ödeme yapmak istemeyebilirdi.

Bu yüzden parayı peşin ödeyip beklemeye başladı.

Boxtel'in ne kadar heyecanlandığı, muhafızları, zabıt kâtibini, celladı nasıl gözlemlediği, van Baerle'nin hareketlerini nasıl endişeyle izlediği tahmin edilebilirdi. Cellat kütüğünün üzerine nasıl yerleşecekti? Bedeni yere nasıl yığılacaktı? Bu düşüş sırasında paha biçilmez soğanları hasar görecekti miydi? Onları en azından metallerin en sertisi olarak bilinen altından bir kutunun içine saklamış mıydı?

Bu saygıdeğer ölümünün infazın durdurulması kararından nasıl etkilendiğini tasvir etmeye kalkışmayacağız. Cellat kılıcını indirip kelleyi yere sereceği yerde neden onu havada sallayıp duruyordu? Ama mahkûmu elinden tutup ayağa kaldıran zabıt kâtibinin cebinden bir kâğıt çıkararak Willem'in bağışlama kararını açıkladığı anda, Boxtel artık bir insan değildi. Kaplanın, sırtlanın, yılanın öfkesi bir kıvılcım gibi gözlerine, çılgınlıklarına, hareketlerine yansıyor; van Baerle'nin yanında olsa, üzerine atlayıp onu öldürebilirdi.

Demek Cornelis yaşayacaktı, Loevestein'a gidecek ve orada uygun bir bahçe bulursa yanında götürdüğü soğanlarını ekip siyah laleyi yetiştirecekti.

Bazı felaketleri tasvir etmeye gücü yetmeyen bu zavallı yazar, bu işi olayın tüm sadeliğiyle okuyucularının hayalgücüne bırakıyor.

Kendinden geçmiş bir halde olayların gidişatından kendisi gibi memnun olmayan birkaç Willem yandaşının üzerine yığılan Boxtel, attığı çığlıkları bir sevinç belirtisi zanneden adamlar tarafından yumruklandı, öyle dövüldü ki böylesini kanalın karşı tarafında bile göremezdiniz.

Ama birkaç yumruk darbesinin Boxtel'in hissettiği acının yanında ne önemi vardı?

Bunun üzerine Cornelis'i ve soğanları taşıyan arabanın peşine düşmek istedi. Ama aceleyle giderken kaldırımı fark etmeyip sendeledi, dengesini kaybedip on adım ötede yere yığıldı, yeniden ayağa kalktığında Laheyli alçaklar topluluğunun tamamı çoktan sırtına basıp geçmişti.

Bir kez daha felaketin pençesine düşen Boxtel'in elbiseleri parçalanmış, sırtı ezilmiş, elleri sıyrıklar içinde kalmıştı.

Boxtel'in artık pes edeceği düşünülebilirdi.

Ama böyle düşünenler yanılacaklardı.

Ayağa kalkan Boxtel, yolabildiği kadar saçını yoldu ve onları Kıskançlık denen vahşi ve acımasız canavara adak olarak sundu.

Bu bağışın, mitolojinin başında saç yerine yılanlar bulunduğunu söylediği Tanrıça Medusa'nın hoşuna gideceği kesindi.

XIV

Dordrecht Güvercinleri

Cornelis van Baerle, bilgin Grotius'u ağırlayan hapishane-
de kalacak olmasından şimdiden büyük bir onur duyuyordu.

Ama hapishaneye vardığında kendisini daha büyük bir mutluluk bekliyordu. Prens merhameti laleci van Baerle'yi

Loevestein'a gönderdiğinde, Barneveldt'in ünlü dostunun kaldığı oda boştu.

Bay Grotius'un, karısının hayalgücü sayesinde, denetlenmeyen bir kitap sandığına gizlenip kaçtığı günden beri, bu odanın şatoda kötü bir ünü vardı.

Diğer yandan, bu odanın kendisine verilmesi, van Baerle'ye oldukça iyi niyetli bir yaklaşım gibi göründü, çünkü ona göre, hiçbir zindancı ilkinin kolayca kaçtığı bir kafese ikinci bir güvercini yerleştirmek istemezdi.

Odanın tarihi önemi vardı. Zamanımızı ayrıntılara girerek kaybetmeyeceğiz. Bayan Grotius için hazırlanmış bir yüklük dışında, diğerlerinden belki de biraz daha yüksek, sıradan bir hücreydi, yine de parmaklıklı pencerenin ötesinde gözalıcı bir manzara uzanıyordu.

Zaten hikâyemiz birkaç iç dekorasyon tasvirinden ibaret değil. van Baerle için hayat soluk alıp vermenin ötesinde bir şeydi. Zavallı mahkûm solunum sistemi dışında artık yalnızca özgürce gezinen düşüncelerinde sahip olabileceği iki şeyi seviyordu:

Bir çiçek ve bir kadın, her ikisini de sonsuza dek kaybetmişti.

Ne mutlu ki iyi yürekli van Baerle yanılıyordu! Cellat kütüğüne doğru yürürken onu bir babanın gülümsemesiyle izleyen Tanrı, Bay Grotius'un hücresinde ona bir lalecinin asla yaşamadığı maceralı bir hayat vaat ediyordu.

Bir sabah, penceresinde Wahal'dan yükselen temiz havayı içine çekip, uzakta bir baca ormanının ardında beliren memleketi Dordrecht'in değirmenlerini hayranlıkla izlerken, ufuk çizgisinin üzerinde sürü halinde uçarak yaklaşan ve güneşin altında titreşerek Loevetein'in çatılarına konan güvercinleri gördü.

"Bu güvercinler Dordrecht'ten geliyorlar," dedi van Baerle içinden "ve sonunda oraya geri dönecekler. Biri bu güvercinlerin kanadına bir pusula ilâştirse, Dordrecht'te kendisi için ağlayanları başına gelenler hakkında bilgilendirebilir."

Ardından bir an düşlere daldıktan sonra:

“Ve o kişi ben olacağım,” diye ekledi van Baerle.

Yirmi sekiz yaşında müebbet hapse mahkûm olduğunda, yani önünde hapiste geçecek yirmi iki, yirmi üç bin gün bulunduğunda insan sabırlı olmayı öğreniyordu.

Van Baerle üç soğanını düşünürken –çünkü bu düşünce tıpkı göğsünün derinliklerindeki yürek atışları gibi zihninin derinliklerinde çarpıyordu– güvercinlere tuzak hazırlıyordu. Onları günlük sekiz sente –on iki Fransız kuruşuna– gelen tayınıyla baştan çıkarmaya çalışıyordu, sonunda bir aylık başarısız girişimlerden sonra bir dişi yakaladı.

Sonraki iki ayı bir erkek yakalamak için harcadı ve ikisini bir arada tuttu, böylece 1673 yılının ilk ayında yumurtalar elde etti, kendisinin yerine kuluçkaya yatan erkeğine güvenen dişiye serbest bıraktı, o da kanadının altındaki bir pusulayla neşe içinde Dordrecht’e uçtu.

Güvercin akşam geri geldi.

Pusula kanadının altındaydı.

Van Baerle’yi önce büyük bir hayalkırıklığına uğratarak, sonra da büyük bir ümitsizliğe kapılmasına neden olarak on beş gün boyunca pusulayı kanadının altında getirip götürdü. On altıncı gün geri geldiğinde kanadının altı boştu.

Bu pusulayı yaşlı sütannesine yazan van Baerle, onu bulan iyiliksever insanlardan, bir an önce güvenli bir şekilde sahibine ulaştırmalarını rica ediyordu.

Sütannesine gönderdiği bu pusulanın içinde Rosa’ya yazılmış küçük bir pusula daha vardı.

Sarı şebboy tohumlarını soluğuyla eski şatoların duvarlarına gönderen ve orada biraz yağmurla çiçeklenmelerini sağlayan Tanrı, bu mektubun van Baerle’nin sütannesinin eline geçmesine izin vermişti.

Bunun nasıl olduğuna gelince:

Dordrecht’ten Lahey’e, Lahey’den Gorcum’a geçen Isaac Boxtel geride yalnızca evini, uşağını, gözetleme kulesini, teleskobunu değil, güvercinlerini de bırakmıştı.

Maaşı ödenmeyen uşak önce biriktirdiği parayı sonra da güvercinleri yemeye başlamıştı.

Bunu fark eden güvercinler Isaac Boxtel'in çatısından Cornelis van Baerle'nin çatısına taşınmışlardı.

Sütanne her zaman için bir şeyleri sevmeye ihtiyaç duyan iyi yürekli bir kadındı. Kendisine konuk olan güvercinlerle sıkı bir dostluk kurdu ve şimdiden on dört, on beş tanesini yemiş ve kalan on dört, on beş taneyi de yemeyi düşünen Isaac Boxtel'in uşağı onları istemeye geldiğinde, tanesine altı sent ödeyerek onları satın almak istediğini söyledi.

Bu güvercinlerin değerinin iki katıydı, uşak büyük bir sevinçle kabul etti.

Böylece sütanne kıskancın güvercinlerinin sahibi olmuştu. İşte bu güvercinler diğerlerinin arasına karışarak bir başka ülkenin buğdayını, tadı farklı bir başka kenevir tohumunu aramak için Lahey'e, Loevestein'a, Rotterdam'a yolculuk ediyorlardı.

Tesadüfler ya da daha doğrusu Tanrı'nın her yere uzanan eli Cornelis van Baerle'nin sütannesinin güvercinlerinden birini yakalamasını sağlamıştı.

Böylece kıskanç adam, rakibini izlemek için önce Lahey'e, sonra da Wahal ile Meuse arasındaki birleşme noktası dışında birbirlerinden hiç ayrılmadıkları için Gorcum ya da Loevestein adlarından hangisini istersek onu kullanacağımız bölgeye gitmek için Dordrecht'ten ayrılmış olmasaydı, van Baerle'nin pusulası sütannenin yerine kendi eline geçmiş olacaktı; bu durumda zavallı mahkûm, Romalı ayakkabı tamircisinin kargasında olduğu gibi, zamanını ve emeğini boşuna harcamış olacaktı, biz de kalemimizle rengârenk bir halıyı andıran olayları anlatmak yerine, gecenin pelerini gibi soluk, kederli ve karanlık geçecek günleri tasvir etmek zorunda kalacaktık.

Böylece pusula van Baerle'nin sütannesinin eline ulaşmıştı. Şubat ayının ilk günlerinde arkasında doğan yıldızları bırakan akşam karanlığı gökyüzünü kaplamaya başlarken,

Cornelis kulenin merdivenlerinde yüreğini titreten sesler duydu.

Elini yüreğine götürüp dinledi.

Bu, Rosa'nın tatlı ve melodik sesiydi.

İtiraf edelim ki, güvercinlerinden umutlu olmasa, şaşkınlıktan afallayacak, sevinçten çıldıracaktı. Güvercinin kanatlarını boş görmek onu ümitlendirmişti ve Rosa'yı iyi tanıdığı için pusula eline ulaşmışsa aşkından ve soğanlarından haberdar olacağını düşünerek her gün ondan haber bekliyordu.

Kulak kabartarak ayağa kalktı ve kapıya yöneldi.

Evet, bu Lahey'de kendisine tatlı bir heyecan veren aynı ses tonuydu.

Ama şimdi Lahey'den Loevestein'a gelip Cornelis'in nasıl olduğunu anlayamadan hapishaneye girmeyi başaran Rosa, aynı bahtiyarlıkla mahkûmun odasına ulaşabilecek miydi?

Cornelis bu konuda kafasını yorup bir endişelenip bir ümitlenirken hücrenin kapı penceresi açıldı ve Rosa belirdi, gözleri sevinçle parlıyordu ve beş aydır çektikleri yüzünden solmuş yanakları, yüzüne ayrı bir güzellik katmıştı. Başını Cornelis'in parmaklıklarına dayayarak:

“Bayım! İşte buradayım,” dedi.

Kollarını açıp gökyüzüne bakan Cornelis bir sevinç çığlığı attı.

“Ah! Rosa, Rosa!” diye haykırdı.

“Sessiz olun, alçak sesle konuşalım, babam arkamdan geliyor,” dedi genç kız.

“Babanız mı?”

“Evet, merdivenin altındaki avluda, müdürden talimatları alıyor, birazdan yukarı çıkacak.”

“Müdürden talimatları mı alıyor?”

“Dinleyin, size her şeyi birkaç kelimeyle anlatmaya çalışacağım. Alteslerinin Laiden'in bir fersah uzağında bir kır evi, büyük bir süthanesi var. Sütannesi olan teyzem bu çiftlikteki hayvanlarla ilgileniyor. Mektubunuzu aldığım da ne yazık ki okuyamadım! Ama sütanneniz bana yazdıklarınızı

okuduğunda, hemen teyzeme koştum ve prens gelene kadar süthanede kaldım ve geldiğinde, Lahey Hapishanesi başzindancısı olan babamın Loevestein Kalesi'ne tayin olmak istediğini söyledim. Amacımı bilseydi belki de reddedecekti ama tam tersine kabul etti.

“Yani artık buradasınız?”

“Gördüğünüz gibi.”

“Yani sizi her gün görebileceğim, öyle mi?”

“Mümkün olduğunca sık.”

“Ah Rosa! Güzel Rosa'm!” dedi Cornelis, “Beni biraz olsun seviyor musunuz?”

“Biraz mı! Bay Cornelis, pek kanaatkarsınız.”

Cornelis tutkuyla ellerini uzatsa da, parmaklıkların arasından yalnızca parmak uçları birbirlerine değdi.

“İşte, babam geliyor!” dedi genç kız.

Kapıdan hızla uzaklaşan Rosa merdivenin başında beliren yaşlı Gryphus'a doğru ilerledi.

XV

Kapı Penceresi

Gryphus'un arkasında bekçi köpeği vardı.

Zindancı zamanı geldiğinde mahkûmları tanıması için ona hücreleri gezdiriyordu.

“Baba,” dedi Rosa, “ünlü Grotius'un kaçtığı oda burası; onu tanıyor musunuz?”

“Evet, evet, o alçak Grotius, çocukluğumda infazını seyrettiğim o sefil Barneveldt'in yakın dostu. Grotius! Ah! Ah! Demek bu odadan kaçmış. Bundan böyle kimse buradan kaçamayacak.”

Kapıyı açarak, karanlıkta mahkûma söylevini çekmeye başladı.

Köpeğe gelince, zabıt kâtibi ile celladın arasında gördüğü mahkûma nasıl olup da ölmediğini sorarcasına hırlayarak baldırlarını kokluyordu.

Ama birazdan kendisine seslenen güzel Rosa'nın yanına gitti.

“Bayım,” dedi Gryphus, çevresini biraz aydınlatmak için elindeki feneri kaldırarak. “Ben yeni zindancınızım. Gardiyanların şefiyim ve tüm odalar benim gözetimim altında olacak. Kötü bir adam sayılmam ama disiplin konusunda çok katıyım.”

“Ama ben sizi tanıyorum sevgili Bay Gryphus,” dedi mahkûm lambanın yaydığı ışık çemberine girerek.

“Ah! Şuraya bakın, Bay van Baerle,” dedi Gryphus, “Ah! Demek sizsiniz, şuraya bakın, dünya ne kadar küçük!”

“Evet, sevgili Bay Gryphus, kolunuz iyileşmiş gibi görünüyor, baksanıza feneri o kolunuzla tutuyorsunuz.”

Gryphus kaşlarını çattı.

“Gördüğünüz gibi siyasette sık sık hata yapılıyor. Altesleri hayatınızı bağışladı, ben olsam bunu yapmazdım.”

“Vay canına!” dedi Cornelis, “Ama neden?”

“Çünkü yeniden komplolar çevireceksiniz; siz bilginler şeytanla iş birliği yaparsınız.”

“Ah! Üstat Gryphus, yoksa kolunuzu yerine yerleştirmemden ya da sizden istediğim ücretten memnun kalmadınız mı?” diye sordu Cornelis gülerek.

“Tam tersine,” diye homurdandı zindancı, “kolumu eskisi gibi yaptınız; bunun altında bir büyü olmalı: Altı hafta sonra kolumu sanki hiçbir şey olmamış gibi kullanabiliyordum. İşini çok iyi bilen bir adam olan Buitenhof'un doktoru, kuralına göre yeniden kaynaması için kolumu yeniden kırmayı önerdi ve bu kez kolumu üç ay kullanamayacağımı söyledi.”

“Ve siz de kabul etmediniz, öyle mi?”

“Ona hayır dedim. Bu kolumla haç çıkarabiliyorsam – Gryphus Katolik'ti– bu şeytanla alay etmem için yeterlidir.”

“Ama üstat Gryphus, şeytanla alay ediyorsanız bilginlerle hayda hayda alay edersiniz.”

“Ah! Bilginler, bilginler!” diye haykırdı Gryphus soruya karşılık vermeden “Bir bilgin yerine on askerle uğraşmayı tercih ederdim. Askerler tütün, alkol içip sarhoş olmayı bilirler; cin ya da şarap içtiklerinde kuzu gibi sakindirler. Ama bir bilginin tütün, alkol içtiği, sarhoş olduğu görülmüş müdür? Onlar yetinmeyi bilirler, para harcamazlar, dolap çevirmek için kafalarının ayık olmasını isterler. Ama size öncelikle söyleyeyim ki, burada dolap çevirmeniz kolay olmayacak. Kâğıt yok, kitap yok, özellikle de büyü kitabı hiç yok. Bay Grotius kitaplar sayesinde kaçmayı başarmıştı.”

“Üstat Gryphus, içiniz rahat olsun,” diye karşılık verdi van Baerle, “bir an için kaçmayı düşünsem de, artık bunu hiç aklımdan geçirmiyorum.”

“Bu güzel işte!” dedi Gryphus “Kendinize dikkat edin, ben de aynısını yapacağım. Evet, evet, altesleri büyük bir hata yaptı.”

“Kellemi vurdurtmayarak, öyle mi? Teşekkürler üstat Gryphus.”

“Elbette. Bakın Witt kardeşler şimdi nasıl uslu duruyorlar.”

“Bu söyledikleriniz çok korkunç,” dedi van Baerle, tiksintisini belli etmemek için kafasını çevirerek. “Unutmayın ki biri dostum, diğeri de ikinci babamdı.”

“Evet, ama her ikisinin de entrikacı olduğunu unutmu-yorum. Ve iyi niyetle konuşuyorum.”

“Ah! Gerçekten! Bunu biraz açar mısınız sevgili bayım, pek anlayamadım.”

“Evet. Üstat Harbruck’un cellat kütüğünde can versey-diniz...”

“Evet?”

“Fazla sıkıntı çekmeyecektiniz. Oysa burada hayatınızı katlanılmaz hale getirmek için her şeyi yapacağımı sizden gizlemiyorum.”

“Bu sözünüz için teşekkürler üstat Gryphus.”

Mahkûm zindancıya alaycı bir ifadeyle gülümserken, kapının arkasındaki Rosa ona meleksi bir teselli dolu bir gülüşle karşılık veriyordu.

Gryphus pencereye doğru yürüdü.

Hava hâlâ, grimtırak bulutlar arasında kaybolan uçsuz bucaksız ufkun seçilebileceği kadar aydınlıktı.

“Burası nereye bakıyor?” diye sordu zindancı.

“Çok güzel bir manzaraya,” dedi Cornelis, bakışlarını Rosa’ya yönelterek.

“Evet, çok geniş bir alan.”

O sırada bu yabancının görünümünden ve özellikle de sesinden ürken iki güvercin yuvalarından çıkarak sisin ortasında paniğe kapılmış bir halde gözden kayboldular.

“Ah! Bu da nesi?” diye sordu zindancı.

“Güvercinlerim,” diye karşılık verdi Cornelis.

“Güvercinlerim!” diye haykırdı zindancı “Güvercinlerim! Bir mahkûmun kendine ait bir şeyi olabilir mi?”

“Ama,” dedi Cornelis, “onları bana Tanrı gönderdi.”

“İşte daha şimdiden ihlal edilmiş bir kural,” diye karşılık verdi Gryphus, “güvercinler! Ah! Genç adam, genç adam, sizi temin ederim ki bu kuşlar en geç yarın tenceremde pişirilecekler.”

“Üstat Gryphus, önce onları yakalamanız gerekecek,” dedi van Baerle. “Güvercinlerim olmasını istemiyorsunuz, ama benim olmazlarsa, sizi temin ederim ki sizin de olmayacaklar.”

“Ertelemek ihmal etmek anlamına gelmez,” diye homurdandı Gryphus, “en geç yarın boyunlarını koparacağım.”

Bu çirkin tehdidin ardından zindancı pencereden dışarı doğru eğilerek yuvayı incelemeye koyuldu. Bu arada Van Baerle kapıya koşarak Rosa’nın ellerini tuttu.

“Bu akşam dokuzda,” dedi genç kız.

Ertesi gün söz verdiği gibi güvercinleri yakalayacağını düşünen Gryphus hiçbir şey görmedi, hiçbir şey duymadı; pencereyi kapattıktan sonra kızının koluna girip dışarı çıktı, anahtarı iki kez çevirip sürgüleri çekti ve aynı nasihatleri diğer mahkûmlara vermek üzere uzaklaştı.

Zindancı gözden kaybolur kaybolmaz, Cornelis giderek uzaklaşan ayak seslerini dinlemek için kapıya yaklaştı; sonra sesler kaybolunca, pencereye koşup güvercinlerin yuvasını yıktı.

Rosa'ya yeniden kavuşmasını sağlayan o nazik haber-cilerin ölümlerini izlemektense, onları sonsuza kadar özgür bırakmaya karar vermişti.

Zindancının kaba tehditleri ve aşırılığa kaçıldığında uygulanacak sıkı gözetim koşulları da dahil olmak üzere hiçbir şey, Cornelis'i tatlı düşüncelere dalmaktan alıkoyamıyor, Rosa'nın varlığı yüreğinde yeni bir umudu canlandırıyordu.

Loevestein kulesindeki saatin dokuzu çalmasını sabırsızlıkla bekledi.

Rosa, "Saat dokuzda beni bekleyin," demişti.

Saatin dokuzuncu vuruşu havada titreşirken, Cornelis dalgalı elbisesiyle gelen güzel Frizlinin merdivendeki hafif ayak seslerini duydu, kısa süre sonra kapının, Cornelis'in bakışlarını sabitlediği parmaklıkları aydınlandı.

Kapı penceresi dışarıdan açılıyordu.

"İşte buradayım," dedi merdivenleri çıktığı için soluk soluğa kalmış olan Rosa.

"Ah! İyi yürekli Rosa."

"Beni gördüğünüze sevindiniz mi?"

"Ah! Bunu bana mı soruyorsunuz! Ama söylesenize buraya nasıl geldiniz?"

"Dinleyin, babam her akşam, yemeğini yer yemez uyuyor; biraz daha ağır uyuması için kadehine biraz daha ar-dıç likörü ekliyorum; bunu kimseye söylemeyin, çünkü bu uyku sayesinde sizinle her akşam bir saatliğine görüşmeye gelebilirim."

“Ah! Teşekkürler Rosa, sevgili Rosa.”

Cornelis bu sözleri söylerken yüzünü parmaklıklara doğru yaklaştırdığında Rosa geri çekildi.

“Size lale soğanlarınızı getirdim.”

Cornelis’in yüreği yerinden çıkacakmış gibi oldu. Henüz Rosa’ya bıraktığı değerli emaneti ne yaptığını sormaya cesaret edememişti.

“Ah! Demek onları sakladınız?”

“Bana onların sizin için çok önemli olduklarını söylememiş miydiniz?”

“Evet ama onları size verdiğime göre artık size aitler.”

“Siz öldükten sonra benim olacaktı, ama ne mutlu ki ölmediniz. Ah! Alteslerine ne kadar şükrettim. Tanrı Prens Willem için dilediklerimi kabul ederse, Kral Willem yalnızca krallığının değil, dünyanın en mutlu adamı olacak. Yaşadığınız için, vaftiz babanız Cornelis’in *Kutsal Kitap*’ını saklayarak soğanlarınızı size getirmeye karar verdim, ama bunu nasıl yapacağımı bilemiyordum. Sütanne bana mektubunuzu getirdiğinde, prensten, babamı Loevestein’a atamasını istemeye karar vermiştim. Ah! Birlikte nasıl ağladık. Ama mektubunuz kararımı daha da pekiştirdi. O zaman Laiden’e doğru yola çıktım.”

“Nasıl yani, sevgili Rosa,” diye sordu Cornelis, “yanıma gelmeye mektubumu almadan önce mi karar verdiniz?”

“Bunu elbette düşünüyordum!” diye karşılık verdi, aşkı temkinliliğine ağır basan Rosa, “Hatta yalnızca bunu düşünüyordum.”

Rosa bu sözleri söylerken Cornelis’e öyle güzel göründü ki, genç adam hiç kuşku yok ki teşekkür etmek için, alnını ve dudaklarını ikinci kez parmaklıklara doğru uzattı.

Rosa ilk seferinde olduğu gibi geri çekildi.

“Aslında,” dedi her genç kızın yüreğinde yatan beğenilme arzusuyla, “okumayı bilmediğim için her zaman pişmanlık duymuşumdur, ama sütanneniz mektubunuzu getirdiğinde

bu pişmanlığı her zamankinden daha fazla hissettim; diğerleri için konuşan bu mektup benim gibi zavallı bir ahmak karşısında sessiz kalıyordu.”

“Okuma bilmediğinizden çok sık şikayet ediyorsunuz, bunun nedenini öğrenebilir miyim?”

“Elbette ki bana yazılan mektupları okumak için,” dedi genç kız gülerek.

“Mektup mu alıyordunuz?”

“Hem de yüzlerce.”

“Ama onları kimler yazıyordu?”

“Kimler mi yazıyordu? Öncelikle, Buitenhof’un misafirleri, sonra talimhaneye gelen tüm subaylar, komiler, hatta beni küçük pencereimde gören tüccarlar.”

“Peki o mektupları ne yapıyordunuz?”

“Eskiden onları dostlarıma okutuyordum,” diye yanıtladı Rosa, “ve çok da eğleniyordum; ama bir süreden beri o saçmalıklarla zaman kaybetmeyi anlamsız bulup onları yakıyorum.”

“Bir süreden beri!” diye haykırdı bakışları aşk ve mutlulukla parlayan Cornelis.

Rosa kızarak gözlerini indirdi.

Bu yüzden Cornelis’in, ne yazık ki yalnızca parmaklıklara kadar ulaşan ama bu engele rağmen genç kızın dudaklarına en ateşli öpücüğün sıcak nefesini bırakan dudaklarını fark edemedi.

Rosa dudaklarını yakan bu alev karşısında infaz günü Buitenhof’ta olduğu gibi soldu. Dertli dertli inledikten sonra gözlerini kapattı, yüreğinin çarpıntısını bastırmak için elini boşuna bir çabayla göğsüne bastırarak uzaklaştı.

Rosa’nın saçlarından yayılan tatlı kokuyu içine çekmek isteyen Cornelis bir süre parmaklıklardan ayrılamadı.

Rosa öyle aceleyle kaçmıştı ki, Cornelis’e siyah lalenin üç soğanını vermeyi unutmuştu.

XVI

Öğretmen ve Öğrenci

Görüldüğü gibi, yaşlı Gryphus, kızının Cornelis de Witt'in vaftiz oğluna gösterdiği iyi niyeti paylaşmıyordu.

Loevestein'da beş mahkûm olduğu için zindancının görevi hiç de zor değildi, bu onun yaşında bir adam için âdeta bir arpalıktı.

Ama işini bilen bir zindancı olarak hayalgücünden yararlanıyor ve görevini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışıyordu. Ona göre, ciddi bir suçtan dolayı orada bulunan Cornelis, mahkûmların en tehlikelisiydi. Her hareketini yakından izliyor, ona, merhametli prence karşı geldiğini hatırlatırcasına, öfkeli bir yüzle yaklaşıyordu.

Suçüstü yakalamak için günde üç kez odasına girse de, habercisi elinin altında olan van Baerle artık yazışmalara gerek duymuyordu. Hatta Cornelis özgürlüğüne kavuşsa ve dilediği yere gidebilme iznini alsa bile, Rosa'nın ve soğanlarının bulunduğu hapishaneden ayrılmayı tercih etmeyecekti.

Gerçekten de, Rosa her akşam dokuzda gelmeye söz vermiş ve gördüğümüz gibi, daha ilk akşamdan bu sözünü tutmuştu.

Ertesi akşam da, tıpkı bir önceki akşam olduğu gibi, önlemlerini alarak gizlice gelmişti. Yalnızca bu kez, yüzünü parmaklıklara yaklaştırmamaya dikkat ediyordu. Zaten sohbete van Baerle'nin zihnini meşgul eden bir konuyla başlamak için aynı kâğıda sarılmış üç soğanı parmaklıklardan uzattı.

Ama van Baerle, Rosa'yı hayretler içinde bırakan bir hareketle parmaklarının ucuyla genç kızın beyaz elini itti.

Genç adam her şeyi düşünmüştü.

“Beni dinleyin,” dedi, “tüm servetimizi aynı sepetin içine koyarsak çok şeyi riske atmış olacağız. Sevgili Rosa, başarılması şimdiye kadar imkânsız kabul edilmiş bir işe girdiğimi-

zi aklınızdan çıkarmayın. Söz konusu olan siyah laleyi elde etmek. Bu yüzden, başarısız olursak kendimizi suçlamamıza engel olacak tüm önlemleri alalım. Bakın, şimdi hedefimize ulaşabilmemiz için yapmamız gerekenleri anlatacağım.”

Rosa mahkûmun kendisine söyleyeceklerini dinlemek için tüm dikkatini topladı ve bunu bahtsız laleciye olduğu kadar kendine olan saygısından yaptı.

“İşte bu büyük davadaki iş birliğimiz için planladıklarım şöyle.”

“Dinliyorum,” dedi Rosa.

“Sanırım bu kalede küçük bir bahçeniz, bir avlunuz ya da bir terasınız vardır.”

“Wahal boyunca uzanan ve içinde birçok yaşlı, güzel ağaç bulunan harika bir bahçemiz var,” dedi Rosa.

“Sevgili Rosa, bir karara varabilmem için bu bahçeden bana biraz toprak getirebilir misiniz?”

“Yarın akşam.”

“Kuraklık ve nemlilik koşullarında toprağın kalitesini anlayabilmem için hem gölgeden, hem de güneşten alacaksınız.”

“İçiniz rahat olsun.”

“Soğanlarımızı üçe ayıracağız; birini gündüz vakti, seçeceğim toprağa ekeceksiniz; tavsiyelerimi yerine getirip ona özenle bakarsanız, hiç kuşku yok ki çiçek açacaktır.”

“Başından bir an olsun ayrılmayacağım.”

“İkinci soğanı odamda yetiştirmeye çalışacağım, bu uğraş sizi görmeden geçen uzun günlerde bana yardımcı olacak. Size itiraf edeyim ki onun için çok umutlu değilim ve şimdiden o bahtsız, bencilliğimin kurbanı olmuş gibi bakıyorum. Yine de odam günde birkaç saat güneş alıyor. Pipomun ateşi ve külleri de dahil olmak üzere her şeyden yararlanacağım. Nihayet ilk iki deneyimiz başarılı olmazsa, son umudumuz olacak üçüncü soğanı saklayacağız ya da daha doğrusu siz saklayacaksınız. Sevgili Rosa, bu şekilde çeyizi-

mizi düzeceğimiz yüz bin florini kazanmamız ve eserimizin başarıya ulaşmasını görmenin mutluluğunu yaşamamız kesin görünüyor.”

“Anladım,” dedi Rosa. “Yarın getireceğim topraktan benimkini ve sizinkini seçeceksiniz, ancak her seferinde az bir miktar getirebileceğim için sizinkini tamamlamamız günler alacak.”

“Ah! Sevgili Rosa, acelemiz yok; lalelerimizi dikmek için önümüzde koca bir ay var. Yani zaman sıkıntımız yok; ancak soğanınızı dikmek için tavsiyelerime uyacaksınız, öyle değil mi?”

“Size söz veriyorum.”

“Soğanı ektikten sonra, beni hava değişiklikleri ya da tarhtaki belirtiler gibi, çiçeğimizi yakından ilgilendiren tüm konularda bilgilendireceksiniz. Gece bahçede kedi olup olmadığına dikkat edeceksiniz. Bu yaramaz hayvanlardan ikisi Dordrecht’teki tarhlarımı talan etmişti.”

“Dikkat edeceğim.”

“Dolunay geceleri... Sevgili Rosa, odanızdan bahçeyi görebiliyor musunuz?”

“Yatak odamın penceresi bahçeye bakıyor.”

“Güzel. Dolunay gecelerinde farelerin duvarın deliklerinden çıkıp çıkmadıklarını gözleyeceksiniz. Fareler dehşet verici kemirgenlerdir; birçok bahtsız lalecinin Nuh’a, gemisine aldığı bir çift fareden dolayı lanet okuduklarına tanık oldum.”

“Kedilere ve farelere dikkat edeceğim.”

“Ve nihayet gözümüzü dört açmamız lazım,” dedi, hapse girdikten sonra daha da şüpheli olmaya başlayan Van Baerle, “çünkü kedilerden ve farelerden daha tehlikeli bir hayvan var!”

“Hangisi?”

“İnsan! Sevgili Rosa, anlayacağınız gibi, bir florin için hapse girmeyi göze alanlar var... Yüz bin florin değerindeki bir lale soğanını çalmayı deneyenler çıkabilir.”

“Bahçeye benden başka kimse girmeyecek.”

“Söz verir misiniz?”

“Size yemin ederim!”

“Teşekkürler sevgili Rosa! Ah! Demek tüm mutluluklar sizden gelecek!”

Van Baerle’nin dudaklarının bir gün önceki gibi ateşli bir şekilde yaklaştığını gören Rosa gitme zamanının geldiğini hatırlayarak başını geri çekti, sonra elini uzattı.

Genç kızın büyük bir özen gösterdiği bu güzel elin içinde soğan vardı.

Cornelis bu elin parmak uçlarını tutkuyla öptü. Bunu, bu elde siyah lalenin soğanları olduğu için mi yoksa Rosa’nın eli olduğu için mi yapmıştı?

Bunu tahmin etmek bizden daha çok bilenlere düşer.

Rosa diğer iki soğanı göğsüne bastırarak uzaklaştı.

Onları siyah lalenin soğanları olduğu için mi yoksa Cornelius van Baerle’ye ait oldukları için mi böyle özenle saklıyordu?

Sanırsız bu sorunun yanıtını tahmin etmek ilkinden daha kolaydı.

Ne olursa olsun, Rosa’nın kendisine soğanlardan birini vermesiyle hayat, mahkûm için daha dolu ve huzurlu geçmeye başlamıştı.

Rosa her akşam bahçeden, Cornelis’in mükemmel bulduğu toprağı avuç avuç getiriyordu.

Mahkûm ustaca kırarak elverişli bir derinlik elde ettiği testiyi yarısına kadar toprakla doldurduktan sonra üzerine Rosa’nın nehirden getirdiği ve gübre işlevini gören kurutulmuş çamuru ekledi.

Nisanın ilk günlerinde ilk soğanı ekti.

Cornelis’in, çalışmalarındaki coşkuyu Gyrphus’dan gizlemek için nasıl özen gösterdiğini, ne kurnazlıklar çevirdiğini anlatamayacağız. Yarım saat, filozof bir mahkûm için düşünmekle geçen bir asra bedeldi.

Rosa her akşam Cornelis'le sohbet etmeye geliyordu.

Rosa'nın sıkı bir eğitim aldığı lale ekimi sohbetlerinin anatemasını oluştursa da, her zaman lalelerden konuşulmuyordu.

O zaman başka şeylerden söz ediliyor, laleci de büyük bir şaşkınlıkla sohbetin ne kadar derinleştiğini fark ediyordu.

Ancak Rosa yüzünü kapı penceresinden altı parmak geride tutmayı alışkanlık haline getirmişti, çünkü güzel Frizli, mahkûmun soluğunun yüreğini nasıl yaktığını anladığı andan beri kendisine güvenip ona yaklaşmıyordu.

O günlerde lalecinin zihnini soğanları kadar meşgul eden bir sorunu vardı: O da Rosa'nın, babasına bağımlı olmasıydı.

Büyük bir olasılıkla, adını önceden *Rosa Baerlensis* olarak belirledikleri başyapıtı elde edecek olan bu bilge doktorun, bu hünerli ressamın hayatı ve daha da önemlisi mutluluğu, kafası pek çalışmayan, çevirdiği anahtardan daha akılsız, çektiği sürgünden daha sert, aşağılık bir zindancıya bağlıydı. Bu adam, *Fırtına*'daki Caliban gibi insan-hayvan arası bir yaratıktı.

Yani Cornelis'in mutluluğu bu adama bağlıydı; bu adam bir gün havasını, ardıç likörünü beğenmediği için Loevestein'dan sıkılıp kızıyla birlikte kaleden ayrılabilirdi ve o zaman Cornelis ve Rosa bir kez daha ayrı düşeceklerdi. Kulları için yaptıklarından yorulan Tanrı onları bir kez daha bir araya getirmeyebilirdi.

“Sevgili Rosa,” dedi bir akşam Cornelis, “yazdıklarımı okuyamayacağınıza, düşündüklerinizi bana aktaramayacağınıza göre, ayrı düştüğümüzde posta güvercinleri ne işe yarayacak?”

“O zaman her akşamki bir saatimizi iyi kullanalım,” diye karşılık verdi yüreğinin derinliklerinde ayrı kalma düşüncesinden Cornelis kadar korkan Rosa.

“Ama sanırım, bir saatimizi kötü kullanmıyoruz,” dedi Cornelis.

“Daha iyi kullanabiliriz,” dedi Rosa gülümseyerek. “Bana okumayı yazmayı öğretin; inanın derslerinizi can kulağıyla dinleyeceğim ve böylece kendi isteğimiz dışında hiç ayrılmamış olacağız.”

“Ah!” diye haykırdı Cornelis “O zaman sonsuza kadar birlikte olacağız.”

Rosa gülerek omuzlarını silkti.

“Hep hapiste mi kalacaksınız?” diye yanıtladı Rosa. “Hayatınızı bağışlayan altesleri bir gün size özgürlüğünüzü de geri vermeyecek mi? O zaman mallarınız iade edilmeyecek mi, yeniden zengin olmayacak mısınız? Özgür ve zengin olduğunuzda, atınız ya da arabanızla bir zindancının kızı olan zavallı Rosa’nın yanından geçerken ona bakmaya tenezzül edecek misiniz?”

Cornelis aşkla dolu bir yüreğin tüm içtenliğiyle karşı çıkacaktı ki genç kız devam etti:

“Laleniz nasıl?”

Lalelerden söz etmek Rosa’nın Cornelis’e her şeyi, hatta kendisini bile unutturmasının bir yoluydu.

“Oldukça iyi, zarı kararıyor, fermantasyon başladı, soğanın damarları canlanıp irileşiyor; bir hafta içinde belki de daha evvel filizlenme belirtileri görünecek... Ya sizinki nasıl Rosa?”

“Ah! Her şeyi talimatlarınız doğrultusunda yaptım.”

“Neler yaptığınızı anlatsanıza Rosa,” dedi Cornelis, gözleri geçen akşam Rosa’nın yüzünü yaktığı gibi parlak, soluğu da bir o kadar ateşliydi.

“Her şeyi söylediğiniz gibi özenle yaptım,” dedi Rosa gülümseyerek, çünkü yüreğinin derinliklerinde mahkûmun kendisine ve siyah laleye beslediği çifte aşkı gözlemlemeye engel olamıyordu. “Ağaçlardan ve duvarlardan uzak, biraz nemli, hafifçe kumlu bir toprak parçası hazırladım, sonra çakıltaşlarını ayırıp söylediğiniz gibi bir tarh oluşturdum.”

“Çok güzel, Rosa.”

“Toprak hazır, talimatlarınızı bekliyorum. Bana söyleyeceğiniz ilk güneşli günde soğanı ekeceğim; bildiğiniz gibi sizi beklemem gerek, açık hava, bol güneş ve toprağın özsuyu işimi kolaylaştıracak.”

“Bu doğru!” diye haykırdı Cornelis ellerini sevinçle çırparak “Üstelik siz iyi bir öğrencisiniz Rosa, yüz bin florinlik ödülü kazanacağınız kesin.”

“Böyle düşündüğünüze göre, öğrencinizin lale ekimin-den başka şeyler de öğrenmesi gerektiğini unutmayın,” dedi Rosa gülümseyerek.

“Evet, evet güzel Rosa, okumayı öğrenmeniz beni de en az sizin kadar ilgilendiriyor.”

“Ne zaman başlayacağız?”

“Hemen.”

“Hayır, yarın.”

“Neden yarın?”

“Çünkü bugünkü zamanımız doldu, artık yanınızdan ayrılmam lazım.”

“Şimdiden mi? Ama nereden okuyacağız?”

“Ah!” dedi Rosa, “Benim bir kitabım var, umarım bize mutluluk getirir.”

“O zaman yarın görüşürüz.”

“Yarın görüşürüz.”

Ertesi akşam Rosa elinde Cornelis de Witt’in kendisine verdiği *Kutsal Kitap*’la geldi.

XVII

İlk Soğan

Söylediğimiz gibi, ertesi akşam Rosa elinde Cornelis de Witt’in kendisine verdiği *Kutsal Kitap*’la geldi.

O zaman öğretmenle öğrenci arasında, romancının yazıya aktarmaktan çok mutlu olduğu o sevimli aşk sahneleri yaşanmaya başladı.

İki aşğın iletişim kurmalarını sağlayan kapı penceresi, şu ana dek birbirlerinin yüzlerini okumakla yetinen gençlerin, Rosa'nın getirdiği kitabı rahatça okumaları için fazlasıyla yüksekti.

Bu yüzden genç kız, başını eğmiş bir halde kapı penceresine yaslanarak kitabı sağ elinde tuttuğu lambanın ışığının hizasına getirdi, Cornelis işi kolaylaştırmak için lambayı bir mendille demir parmaklığa sabitledi. O andan itibaren Rosa, Cornelis'in okuduğu ve dikkatli öğrencisine parmaklığın arasından cetvel olarak kullandığı saman kamışla gösterdiği harfleri ve heceleri kitabın üzerinde parmağıyla takip edebiliyordu.

Lambanın ışığı Rosa'nın yüzünün renklerini, mavi ve derin gözlerini, Frizlilere özgü altın başlığının altındaki sarı saç örgülerini aydınlatıyordu. Havaya kaldırdığı parmakları, kan aşağıya hücum ettiğinden, teninin altında akıp giden gizemli yaşantıyı dışa vururcasına bir soluk bir pembe renk alıyordu.

Cornelis'in parlak zekâsı sayesinde Rosa'nın zihinsel yetileri hızla geliyordu ve aşılması zor gibi görünen bir güçlkle karşılaşıldığında bakışlarının birbirlerine sabitlenmesinden, kirpiklerinin ve saçlarının birbirlerine değmesiyle parlayan kıvılcım en derin karanlıkları bile aydınlatmaya yetiyordu.

Rosa odasına indiğinde, zihninde okuma dersini tekrarlar larken yüreğinde de aşkın itiraf edilmemiş derslerini sorguluyordu.

Bir akşam her zamankinden yarım saat geç geldi.

Yarım saatlik bir gecikme Cornelis için çok önemliydi, bu yüzden her şeyden önce neden geciktiğini sordu.

“Beni azarlamayın,” dedi genç kız, “bu benim hatam değil. Babam Lahey’de kendisini sık sık ziyaret etmek isteyen bir adamla yeniden görüşmeye başladı. İyi bir adamcağıza benziyor, birlikte içki içerlerken neşeli hikâyeler anlatıyor, üstelik eli de çok açık.”

“Onun hakkında başka bir şey bilmiyor musunuz?” diye sordu Cornelis şaşkınlıkla.

“Hayır,” diye yanıtladı genç kız, “babam kendisini düzenli bir şekilde ziyaret eden bu adamla sadece on beş günden beri görüşüyor.”

“Ah!” dedi kafasını endişeyle sallayan Cornelis, çünkü her yeni gelişme onun için bir felaketi haber veriyordu. “Mahkûmları ve gardiyanları birlikte denetlemek için kalelere gönderilen casuslardan biri olmalı.”

“Sanmıyorum,” dedi Rosa gülerek, “o adam birini gözetliyorsa, bu kesinlikle babam değil.”

“O zaman kimi gözlüyor olabilir ki?”

“Örneğin beni.”

“Sizi mi?”

“Neden olmasın?” dedi Rosa gülerek.

“Ah! Bu doğru,” dedi Cornelis iç çekerek, “taliplerinizi sonsuza dek eli boş gönderecek değilsiniz ya; bu adam kocanız olabilir.”

“Buna hayır diyemeyeceğim.”

“Peki bu sevinciniz neden kaynaklanıyor?”

“Buna korku diyebilirsiniz Bay Cornelis.”

“Teşekkürler Rosa, çünkü haklısınız; bu korku...”

“Neden kaynaklandığını anlatacağım...”

“Anlatın, sizi dinliyorum.”

“Bu adam, siz Lahey’de Buitenhof’ta tutulduğunuz sırada oraya sık sık geliyordu. Ben oradan ayrıldıktan sonra o da oradan ayrıldı, buraya geldim, o da buraya geldi. Lahey’de sizi görmeye geldiğini bahane ediyordu.”

“Beni görmeye mi?”

“Ah! Hiç kuşku yok ki bu bahanesiydi, yeniden babamın mahkûmu olduğunuz ya da daha doğrusu babam yeniden zindancınız olduğuna göre yeniden aynı gerekçeyi ileri sürebilirdi, ama artık sizden hiç söz etmiyor, hatta tam tersine dün babama sizi tanımadığını söylüyordu.”

“Devam edin Rosa, sizden rica ediyorum, bu adamın kim olduğunu ve ne istediğini anlamam gerek.”

“Bay Cornelis, onun dostlarınızdan biri olmadığına emin misiniz?”

“Benim hiç dostum yok Rosa, sizin de tanıdığınız sütan-nemden başka dostum yok. Ne yazık ki, o zavallı Zug gelecek olsa böyle oyunlara başvurmaz, babanıza ya da size, ‘Sevgili bayım ya da sevgili matmazel, çocuğum burada, ne kadar umutsuz olduğumu görüyorsunuz, onu bir saatliğine görmeme izin verirseniz, ömrüm boyunca size dua edeceğim,’ derdi. Hayır, iyi yürekli Zug dışında hiç dostum yok.”

“O zaman, tahminlerime geri dönüyorum... Dün akşam güneş batarken, soğanınızı ekeceğim tarhı düzenliyordum, yarı açık kapıdan mürver çiçeklerinin arasında süzülen bir gölge fark ettim. Görmemiş gibi yapsam da adamımız olduğunu anladım. Toprağı havalandırdığımı görünce gizlendi, hiç kuşku yok ki gözlediği kişi bendim. Bir şeyden şüphelenmemesi için tırmığımı kullanmadım, toprağa hiç dokunmadım.”

“Ah! Evet, evet, o bir âşık,” dedi Cornelis. “Genç mi, yakışıklı mı?”

Sorusunun yanıtını sabırsızlıkla beklerken delici bakışlarını Rosa’ya yöneltti.

“Genç ve yakışıklı!” diye haykırdı Rosa kahkahalar atarak. “İğrenç bir yüzü var, kamburu çıkmış, yaklaşık elli yaşlarında ve yüzüme bakmaya cesaret edemediği gibi, benimle yüksek sesle konuşmıyor.”

“İsmi nedir?”

“Jakob Gisels.”

“Onu tanımıyorum.”

“Gördüğünüz gibi buraya sizin için gelmiyor.”

“Her halükârda sizi sevmesi mümkün görünüyor Rosa, çünkü sizi görüp de sevmemek imkânsız, siz de onu seviyor musunuz?”

“Ah! Kesinlikle hayır!”

“Beni rahatlatmak için böyle söylüyorsunuz, öyle değil mi?”

“Size doğruyu söylüyorum.”

“Tamam o zaman! Artık okumayı bildiğinize göre, size kıskançlığın ve sevgiliden uzak olmanın acıları konusunda yazacağım her şeyi okuyacaksınız, değil mi?”

“Büyük harflerle yazarsanız okuyacağım.”

Sonra sohbetin gidişatından endişelenmeye başlayan Rosa: “Bu arada, laleniz nasıl?” diye sordu.

“Rosa, ne kadar sevinçli olduğumu anlayın. Bu sabah ona güneşte bakarken üzerini kaplayan toprak tabakasını hafifçe temizlediğimde ilk sürgünün filizlendiğini gördüm, ah! Bir sinek kanadının dokunmasıyla hasar görecektir olan, herkesin fark edemeyeceği o beyazımtırak tomurcuğu gördüğümde yüreğim nasıl sevinçle doldu, o algılanması güç yaşam belirtisi beni, alteslerinin Buitenhof’taki cellat kütüğünde kılıcın kafama inmesini engelleyen o fermanından daha çok heyecanlandırdı.”

“Demek umutlusunuz?” dedi Rosa gülerek.

“Ah! Evet, umutluyum!”

“Ben soğanımı ne zaman ekeceğim?”

“Size söyleyeceğim ilk güneşli günde; ama kimseden yardım istemeyin, özellikle sırrınızı kimseye açmayın; bir lale meraklısı bu soğanı görürse değerini kolayca anlayabilir. Sevgili Rosa özellikle size verdiğim üçüncü soğana gözünüz gibi bakın.”

“Bana verdiğiniz şekilde aynı kâğıdın içinde duruyor... Onu dolabıma, üzerinde fazla yük oluşturmaktan kuru kalmasını sağlayacak dantellerimin altına yerleştirdim. Ama şimdilik elveda.”

“Nasıl, hemen mi gidiyorsunuz?”

“Gitmem gerek.”

“Bu kadar geç geldiniz ve hemen gidiyorsunuz!”

“Babam geri dönmediğimi görerek sabırsızlanmaya başlayabilir, âşık da bir rakibi olduğundan şüphelenebilir.”

Aniden endişeyle kulak kabarttı.

“Neyiniz var?” diye sordu Cornelis.

“Bir ses duyar gibi oldum...”

“Ne gibi?”

“Merdivende gıcırdayan bir ayak sesine benziyordu.”

“Gerçekten de, ama bu gelen Gryphus olamaz, onun yürüyüşü çok uzaktan belli oluyor.”

“Hayır, babam değil, bundan eminim, ama...”

“Ama...”

“Bu Bay Jakob olabilir.”

Rosa merdivene yöneldi ve gerçekten de daha ilk on basamağı inmemiştiki ki bir kapının hızla kapandığı duyuldu.

Kaderin kötü bir oyun oynamadan önce, kurbanına, tıpkı rakibine gardını alacak zamanı veren kılıç ustasının yaptığı gibi bir uyarı göndermemesine nadir rastlanırdı.

İnsanın içinden gelen ya da sanıldığı kadar cansız olmayan nesnelerden yayılan bu uyarılar neredeyse her zaman ihmal edilirlerdi. Havada vızıldayarak yaklaşan mermi uyarısını yapmıştı; uyarılanın önleminin alınması gerekirdi.

Ertesi gün önemli bir olay yaşanmadı. Üç kere hücreye gelen Gryphus hiçbir şey bulamadı. Van Baerle zindancının geldiğini duyduğunda –Gryphus mahkûmun sırrını ortaya çıkarmak umuduyla hep farklı saatlerde geliyordu– çiftliklerde buğday çuvallarını indirip kaldırmaya yarayan düzeneğe benzer bir sistemin yardımıyla, testisini önce tüllerin saçaklarının altına, sonra da penceresinin altındaki taşların altına indiriyordu. Bu işlemi gerçekleştirirken kullandığı iplere gelince, onları da tüllerin üzerinde ve taşların oyuklarında oluşan yosunların arasına saklıyordu.

Böylece Gryphus hiçbir şey bulamıyordu.

İşler bir hafta boyunca yolunda gitti.

Ama bir sabah, soğanının üzerinde beliren küçük tomurcuğu hayranlıkla izleyen Cornelis ihtiyar Gryphus'un yukarı çıktığını duymamıştı –o gün şiddetli bir rüzgâr olduğu için kulenin her yanından çatırtılar yükseliyordu–, kapı aniden açıldı, Cornelis dizlerinin arasındaki tepsiyle yakalandı.

Hiç tanımadığı, dolayısıyla da yasak olması gereken nesneyi gören Gryphus avının üzerine hamle yapan bir şahinin çevikliğiyle atıldı.

Tesadüf ya da şeytanın bazen canilere verdiği o uğursuz yetenek, zindancının, bileğinin üzerinden kırıldığında Cornelis van Bearle'nin ustalıkla yerine yerleştirdiği nasırlı elinin ilk önce testinin tam ortasına, değerli soğanın bulunduğu bölüme girmesini sağlamıştı.

“Orada ne var?” diye haykırdı Gryphus. “Ah! Sizi yakaladım!”

Ve elini toprağın içine daldırdı.

“Ben mi? Ben hiçbir şey yapmadım!” diye haykırdı tüm bedeni titreyen Cornelis.

“Ah! Sizi yakaladım! Toprak bir testi! Altında suçlanmanıza neden olacak bir sır olmalı!”

“Sevgili Bay Gryphus!” diye yalvardı van Baerle, kuluçkadaki yavrularını orakçıya kaptırmış bir kekliğin endişesiyle.

Gerçekten de Gryphus eğri büğrü parmaklarıyla toprağı kazmaya devam ediyordu.

“Bayım, bayım! Dikkat edin!” diye haykırdı rengi solan Cornelis.

“Dikkat edeyim, öyle mi! Lanet olsun! Neye dikkat edeceğim ki?” diye gürledi zindancı.

“Dikkat edin, diyorum, ona zarar vereceksiniz!”

Ve umutsuz bir hamleyle atılıp zindancının elinden aldığı tepsiyi kollarının arasında sakladı.

Ama bir ihtiyara yakışacak şekilde inatçı olan ve giderek Prens Willem'e karşı çevrilen bir entrikayı ortaya çıkardığına

inanmaya başlayan Gryphus kaldırdığı sopasıyla mahkûma doğru koştu, ama mahkûmun saksısını korumak için gösterdiği kararlılığı gördüğünde, Cornelis'in testisine kellesinden daha fazla önem verdiğini fark etti.

O zaman testiye güç kullanarak almaya çalıştı.

“Ah!” diyordu zindancı öfkeyle, “Bana karşı geldiğinizin farkındasınız, değil mi?”

“Lalemi bana bırakın!” diye haykırıyordu van Baerle.

“Evet, evet lale,” diye karşılık veriyordu ihtiyar. “Mahkûmların çevirdiği dolapları iyi bilirim.”

“Ama size yemin ederim...”

“Onu bana verin,” diye tekrarlıyordu Gryphus ayağını yere vurarak; “onu bana verin, yoksa muhafızları çağırırım.”

“İstedığınızı çağırın, ama beni öldürmeden bu zavallı çiçeği alamayacaksınız.”

Elini ikinci kez büyük bir öfkeyle toprağın içine daldıran Gryphus bu kez siyah soğanı çekip aldı, elindeki testiye kurtardığını zanneden van Baerle, içindeki değerli soğanın gittiğini fark edememişti. Gryphus sertçe yere attığı soğanı geniş botlarıyla ezerek bir bulamaca çevirdi.

Cinayeti ve soğanın nemli kalıntılarını gören van Baerle, Gryphus'un vahşi sevincini fark ederek, birkaç yıl önce Pellisson'un örümceğini öldüren zindancının içini ürperten ümitsiz bir çığlık attı.

Aniden lalecinin zihninde bu alçak adamı öldürme düşüncesi bir şimşek gibi çaktı. Öfkeden gözü dönmüş bir halde iki eliyle içindeki işe yaramaz toprak parçası sayesinde oldukça ağır görünen testiye kaldırdı. Bir an daha geçse, testiye ihtiyar Gryphus'un kel kafasına indirmiş olacaktı.

Ama Rosa'nın kapı penceresinin parmaklıkları arkasından attığı kederli ve endişeli bir çığlık onu durdurdu. Yüzü solan Rosa ellerini gökyüzüne kaldırmış bir halde titreyerek babasının ve dostunun arasına girdi.

Cornelis'in elinden bıraktığı testi korkunç bir gürültüyle paramparça oldu.

O zaman ne büyük bir tehlike atlattığını anlayan Gryphus öfkeli tehditler savurdu.

“Ah!” dedi Cornelis, “Zavallı bir mahkûmu tek tesellisi olan bir lale soğanından mahrum bırakacak kadar alçak ve zalim bir adamsınız!”

“Evet baba,” diye ekledi Rosa, “büyük bir suç işlediniz.”

“Ah! Geveze kız, demek siz de buradasınız!” diye haykırdı, öfkeden köpürerek kızına dönen ihtiyar, “Siz kendi işinizle ilgilenin ve hemen aşağıya inin.”

“Zavallı soğanım! Zavallı soğanım!” diyordu ümitsizliğe kapılan Cornelis.

“Topu topu bir lale,” dedi biraz utanan Gryphus. “Ambarımda üç yüz lale var, istediğiniz kadarını size veririm.”

“Lalelerinizi şeytan götürsün!” diye haykırdı Cornelis. “Onlar da sizden farklı değildir. Yüz milyonum olsa az önce ezdiğiniz soğan için bu parayı verebilirdim.”

“Ah!” dedi Gryphus zafer kazanmış bir ifadeyle. “Anlaşıyor ki önem verdiğiniz şey lale değil. Bu sahte soğanın içinde büyülü bir şeyler olabilir, belki de sizi bağışlayan alteslerinin düşmanlarıyla fesat çevirmenin bir yolunu bulmuşsunuzdur. Dediğim gibi, kellenizi vurmamakla büyük hata yaptılar.”

“Baba! Baba!” diye haykırdı Rosa.

“Evet, çok güzel! Çok güzel!” diye tekrarladı yeniden canlanan Gryphus, “Onu ezdim! Bir daha denerseniz yine aynısını yapacağım! Ah! Sevgili dostum, size hayatı dar edeceğimi söylemiştim.”

“Lanet olsun! Lanet olsun!” diye gürledi titreyen parmaklarıyla onca sevincin ve umudun kaynağı olan soğanından arta kalanları toplayan Cornelis.

“Sevgili Bay Cornelis, diğerini yarın ekeceğiz,” dedi, lalenin derin kederini anlayan ve bu tatlı sözlerle kanayan yarasının üzerine merhem sürdüğünü bilen Rosa, alçak sesle.

XVIII Rosa'nın Âşığı

Rosa, Cornelis'e bu teselli sözcüklerini henüz söylemişti ki, merdivende yankılanan bir ses Gryphus'a neler olup bittiğini sordu.

“Baba,” dedi Rosa, “duyuyor musunuz?”

“Neyi?”

“Bay Jakob size sesleniyor. Endişelenmiş olmalı.”

“Çok gürültü çıktı,” dedi Gryphus. “Bu bilginin beni öldürdüğünü sanmışlardır! Ah! Bu bilginler insanın başına nasıl dert açıyorlar!”

Sonra Rosa'ya parmağıyla merdiveni göstererek:

“Önden yürüyün matmazel!” dedi.

Ardından kapıyı kaparken “Dostum Jakob, şimdi yanınıza geliyorum,” diye ekledi.

Rosa ile dışarı çıkan Gryphus'un, yalnızlığı ve acısıyla baş başa bıraktığı Cornelis mırıldanıyordu:

“Ah! Beni öldürdün yaşlı cellat. Buna katlanamayacağım.”

Gerçekten de, Tanrı'nın karşısına çıkardığı Rosa adlı melek olmasa zavallı mahkûm hasta düşecekti.

Akşam genç kız geri geldi.

Cornelis'e ilk önce babasının bundan böyle çiçek ekmesine karşı çıkmayacağını söyledi.

“Bunu nereden biliyorsunuz?” dedi mahkûm, yakınırcasına.

“Çünkü kendi söyledi.”

“Beni yanıltmak için söylemiş olamaz mı?”

“Hayır, yaptığından pişmanlık duyuyor.”

“Evet, ama çok geç.”

“Pişmanlık duymasının nedeni kendisi değil.”

“Kim peki ?”

“Dostunun onu nasıl azarladığını görmeliydiniz!”

“Ah! Bay Jakob, hiç yanınızdan ayrılmıyor mu?”

“Elinden geldiğince bizi yalnız bırakmamaya çalışıyor.”

Öyle garip bir şekilde gülümsedi ki, Cornelis’in alnını kıristıran kıskançlık bulutu ortadan kayboldu.

“Bunu nasıl başardı?”

“Babam akşam yemeğinde laleyi ya da daha doğrusu soğanı ezdiğini bir marifetmiş gibi anlattı.”

Cornelis inlemeyi andıran bir iç çekişle karşılık verdi.

“O anda, üstat Jakob’u görmeliydiniz!” diye devam etti Rosa. “Kaleyi ateşe vereceğini sandım, gözleri alev alev yanan bir meşale gibi parlarken saçları dikiliyor, elleri geriliyordu, bir an için babamı boğacağını düşündüm.

‘Demek bunu yaptınız,’ diye haykırdı, ‘soğanı ezdiniz öyle mi?’

‘Elbette,’ diye yanıtladı babam.

‘Bu alçakça bir davranış!’ diye devam etti, ‘Büyük bir suç işlemişsiniz!’

Babam afalladı.

‘Yoksa siz de mi delirdiniz?’ diye sordu dostuna.”

“Ah! Bu Jakob saygıdeğer bir adammış,” diye mırıldandı Cornelis, “onurlu bir yürek, seçkin bir ruh.”

“Doğrusu bu ya, babama bundan daha sert çıkamazdı,” diye ekledi Rosa, “kendi adına büyük bir hayal kırıklığına uğradığı anlaşılıyordu ve hiç durmadan ‘Soğan ezilmiş, Tanrım, soğan ezilmiş!’ diye tekrarlıyordu.’ Sonra bana dönerek ‘Ama elinde yalnızca tek bir soğan yoktu, öyle değil mi?’ diye sordu.”

“Bunu sordu mu?” dedi Cornelis irkilerek.

“Başka soğanların olduğunu mu düşünüyorsunuz?” diye sordu babam. ‘Tamam o zaman onları arayacağız. Onları arayıp bulacaksınız,’ diye haykırdı Jakob yakasına yapışarak. Ama sonra hemen bıraktı. Bana dönerek ‘Zavallı genç adam ne dedi?’ diye sordu.

Bana o soğana verdiğiniz önemi kimseye söylemememi tembihlediğiniz için ne söyleyeceğimi bilemedim. Ne mutlu ki babam beni bu sıkıntıdan kurtardı.

‘Ne mi söyledi? Çılgına döndü.’

Araya girdim.

‘Bunu yapmakta haklıydı,’ dedim, ‘ona öyle haksız öyle kaba davrandınız ki.’

‘Ah! Şuraya bakın! Ama siz de mi delirdiniz?’ diye haykırdı babam; ‘Bir lale soğanını ezmenin zevkini bir felakete çeviriyorsunuz! Gorcum pazarında yüzlercesini bir florine satıyorlar.’

‘Ama belki bu daha değerlidir,’ demek gafletinde bulundum.”

“Peki bu sözlere Jakob nasıl tepki verdi?” diye sordu Cornelis.

“Söylemem gerekir ki bu sözler üzerine Jakob’un gözünde bir şimşek çaktı.”

“Evet,” dedi Cornelis, “ama hepsi bu değil, bir şeyler de söyledi, öyle değil mi?”

“‘Güzel Rosa,’ dedi tatlı bir sesle, ‘demek bu soğanın değerli olduğunu düşünüyorsunuz?’ diye sordu.

Hata yaptığımı anlamıştım.

‘Ben lalelerden ne anlarım ki?’ diye yanıtladım umursamaz bir ifadeyle. ‘Burada tutuklularla birlikte yaşamaya mahkûm olduğumuzdan dolayı, bildiğim tek şey bir mahkûm için zaman geçirebileceği şeyin çok değerli olduğudur. Bu zavallı van Baerle bu soğanla avunuyordu. Onu bu eğlencesinden mahrum etmenin büyük bir acımasızlık olduğunu düşünüyorum.’

‘Ama bundan önce bu soğanı nasıl elde ettiğini öğrenmeli. Sanırım asıl bilinmesi gereken bu,’ dedi babam.

Babamın bakışlarından sakınmak için başımı çevirdiğimde Jakob’la göz göze geldim.

Bana sanki yüreğimin derinliklerinde neler olduğunu öğrenmek istercesine bakıyordu.

Bir jest çoğunlukla bir yanıtın yerini tutar, omuzlarımı silkip geri döndüm ve kapıya yöneldim.

Ama ne kadar alçak sesle söylenirse söylensin şu sözcükler üzerine olduğum yerde kalakaldım.

Jakob babama:

‘Bunu öğrenmek hiç de zor bir iş değil,’ diyordu.

‘Ama nasıl?’

‘Üstünü aramak gerek, başka soğanlar varsa, onları bulacağız, çünkü genellikle üç tane olurlar.’”

“Üç tane!” diye haykırdı Cornelis. “Üç soğanım olduğunu mu söyledi?”

“Evet, bu sözler üzerine afallamış bir halde geri döndüm.

İkisi de konuşmaya öyle dalmışlardı ki beni fark etmediler.

‘Ama,’ dedi babam, ‘belki de soğanlar üzerinde değildir.’

‘O zaman bir bahaneyle onu aşağı indirin, o arada ben odasını ararım.’”

“Ah! Ah!” dedi Cornelis. “Ama bu Jakob tam bir alçakmış.”

“Ondan korkuyorum.”

“Söylesenize Rosa,” dedi Cornelis düşünceli bir ifadeyle.

“Neyi?”

“Bana tarhınızı düzenlediğiniz gün bu adamın sizi izlediğini söylemiştiniz, öyle değil mi?”

“Evet.”

“Mürver çiçeklerinin arkasından bir gölge gibi süzülüyordu, değil mi?”

“Kesinlikle öyle.”

“Hareketlerinizin bir tekini bile gözden kaçırmamıştı?”

“Bir tekini bile.”

“Rosa,” dedi, rengi solan Cornelis.

“Evet.”

“O sizi izlemiyordu.”

“Ama ya kimi izliyordu?”

“O size âşık değil.”

“Peki o zaman kime âşık?”

“Soğanımı izliyordu ve laleme âşık.”

“Ah! Tabii ki! Bu mümkün,” diye haykırdı Rosa.

“Bundan emin olmak ister misiniz?”

“Bu nasıl olacak?”

“Ah! Çok basit.”

“Söyleyin!”

“Yarın, ilk seferde olduğu gibi Jakob’un sizi izleyeceğinden emin olduğunuz bir fırsatta bahçeye gidin ve soğanı ek-yormuş gibi yapın, bahçeden çıkıp kapının aralığından ona bakın; ne yaptığını göreceksiniz.”

“Peki, ya sonra?”

“Sonra, nasıl davranırsa biz de ona göre davranacağız.”

“Ah!” dedi Rosa iç çekerek, “Bay Cornelis, soğanlarınızı çok seviyorsunuz.”

“Doğrusu bu ya,” dedi mahkûm aynı şekilde iç çekerek, “babanız soğanımı ezdiğinden beri içimden bir şeylerin kop-tuğunu hissediyorum.”

“Söyleyin,” dedi Rosa, “başka bir şey denemek istiyor musunuz?”

“Ne gibi?”

“Babamın önerisini kabul edecek misiniz?”

“Hangi önerisini?”

“Size yüzlerce lale soğanı vereceğini söylemişti.”

“Bu doğru.”

“Ondan iki üç soğan isteyin, böylece onların arasında üçüncü soğanı yetiştirebilirsiniz.”

“Babanız yalnız olsaydı bu mümkündü,” dedi Cornelis kaşlarını çatarak, “ama Jakob da bizi gözlüyor...”

“Ah! Bu doğru! Yine de bir düşünün! Aksi takdirde bü-yük bir eğlenceden mahrum kalacaksınız.”

Bu sözleri hafif alaycı bir gülümsemeyle söylemişti.

Gerçekten de, Cornelis’in yüzünden büyük bir arzuyla mücadele ettiği anlaşıyordu.

“Hayır!” diye haykırdı erken dönem Stoacının ifadesiyle, “Bu büyük bir zayıflık, çılgınlık, alçaklık olurdu! Elimizde

kalan son kaynağı öfkenin ve kıskançlığın tuzaklarına kap-
tırırsam, kendimi asla bağışlayamam. Hayır Rosa, hayır!
Yarın laleniz hakkında bir karara varacağız; onu benim
talimatlarım doğrultusunda ekeceksiniz; ve üçüncü soğana
gelince –Cornelis derin derin iç çekti– onu dolabınızda sak-
layın! Onu tıpkı ilk ya da son altınını saklayan cimri gibi,
çocuğunu gözleyen bir anne gibi, kanını damarlarında tut-
maya çalışan bir yaralı gibi saklayın! İçimdeki ses onun tek
kurtuluşumuz, tek zenginliğimiz olduğunu söylüyor! Onu
iyi saklayın! Ve göğün ateşi Loevestein’in üzerine düşse, ya-
nınıza yüzüklerinizin, mücevherlerinizin, yüzünüzü çevre-
leyen o altın başlığınızın yerine, siyah laleyi verecek o son
soğanı alacağınıza yemin edin.”

“İçiniz rahat olsun Bay Cornelis,” dedi Rosa, biraz hü-
zünlü, biraz tumturaklı bir ifadeyle, “içiniz rahat olsun, is-
tekleriniz benim için emirdir.”

“Ve hatta,” diye devam etti giderek coşan genç adam,
“hareketlerinizin gözlendiğini, konuşmalarımızın babanı-
zın ve nefret ettiğim o korkunç Jakob’un şüphesini çektiğini
fark ederseniz, sizden başka kimseyi görmesem de, dünyada
sizden başka kimsem olmasa da, beni sizi görme mutlulu-
ğundan mahrum edin Rosa.”

Göğsünün daraldığını hisseden Rosa’nın gözlerinden
yaşlar boşaldı.

“Ne yazık!” dedi.

“Ne oldu?” diye sordu Cornelis.

“Bir şeyi anlıyorum.”

“Neyi anlıyorsunuz?”

“Laleleri yüreğinizde başka bir sevgiye yer kalmayacak
kadar çok sevdiğinizi anlıyorum,” dedi genç kız, hıçkırıklara
boğularak.

Ardından hemen oradan uzaklaştı.

Genç kızın gidişinden sonra, Cornelis hayatının en sıkın-
tılı gecelerinden birini geçirdi.

Rosa kendisine öfkelenmişti; haksız da sayılmazdı. Belki de bir daha kendisini görmeye gelmeyecek, ne ondan, ne de lalelerinden bir haber alamayacaktı.

Şimdi bu dünyada hâlâ var olan mükemmeliyetçi lalecilere özgü o ilginç kişiliği nasıl açıklayacağız?

Kahramanımızın ve bahçıvanların utancı adına itiraf etmeliyiz ki, Cornelis bu iki aşk arasında Rosa'nınki için daha büyük bir pişmanlık duydu... Gece üçte, yorgunluktan bitmiş, kaygılar ve vicdan azabıyla yıpranmış bir halde uyuduğunda, siyah lale, rüyasında, birinciliği sarışın Frizlinin güzel mavi gözlerine bıraktı.

XIX

Kadın ve Çiçek

Ama odasına kapanan zavallı Rosa, Cornelis'in rüyasında kimi ya da neyi gördüğünü bilemezdi.

Bu yüzden, söylediklerini dikkate alarak kendisinden çok lalesini düşlediğine inanmaya başlamıştı; yine de Rosa yanıliyordu.

Ama yanında yanıldığını söyleyecek kimse olmadığından, Cornelis'in, yüreğine zehir damlaları gibi düşen tedbirsiz sözleri Rosa'ya düş gördürmüyor, aksine onu ağlatıyordu.

Gerçekten de Rosa oldukça zeki, sağduyulu ve düşünceli olduğundan, manevi ve fiziki niteliklerini değil, toplumsal konumunu sorguluyordu.

Cornelis bir bilgindi, zengindi ya da en azından malına mülküne el konmadan önce öyleydi; Cornelis, caddeler boyu sıra sıra dükkânlarının tabelalarındaki armalardan, soyluların atalarından kalan unvanlarından daha fazla gurur duyan ticaret burjuvazisine mensuptu. Cornelis, Rosa ile gönlünü eğlendirebilirdi, ama iş yüreğini vermeye geldiğinde, tercihi ni sıradan bir zindancı kızı yerine, çiçeklerin en soylusu ve en kibirlisi olan laleden yana kullanacaktı.

Rosa, Cornelis'in kendisi yerine laleyi tercih etmesini anlıyordu, ama anlaması ümitsizliğini hafifletmiyordu.

Bu yüzden, uykusuz geçen bu korkunç gece sırasında, Rosa bir karara vardı.

Bu karar bir daha mahkûmun hücresinin kapısına gitmemekti.

Cornelis'in laleden gelecek haberleri alabilmek arzusuyla yanıp tutuştuğunu bilse de, ona karşı beslediği acıma hissi sempatiye dönüşen ve sonra da hızlı adımlarla aşka doğru yol alan genç kız, onunla görüşmek gibi riskli bir işi göze almamaya karar verdi; onu hayal kırıklığına uğratmamak için başladıkları okuma ve yazma derslerini kendi başına yürütecekti... Ne mutlu ki hocasının adı Cornelis olduğu için, derslerini bir öğretmene ihtiyaç duymadan halledebilecek kadar ilerlemişti.

Böylece Rosa büyük bir şevkle zavallı Cornelis de Witt'in *Kutsal Kitap*'ını okumaya başladı; birinci sayfa yırtılmış olduğu için onun yerini almış olan ikinci sayfanın üzerinde Cornelis van Baerle'nin yazdığı vasiyet vardı.

"Ah!" diye mırıldandı, berrak gözlerinden aşkın incisi olan gözyaşları damlamadan bu vasiyeti okumayı asla başaramayan Rosa, "Ah! O gün bir an için de olsa beni sevdiğini sanmıştım."

Zavallı Rosa yanılıyordu! Mahkûmun aşkı hiç şu anki kadar gerçek olmamıştı, çünkü biraz utanarak söylediğimiz gibi, yüce siyah lale Rosa ile girdiği mücadelede yenilmişti.

Ama tekrar edelim ki, Rosa siyah lalenin bozguna uğradığını bilmiyordu.

Bu yüzden büyük ilerlemeler kaydettiği okumasını bitirdiğinde, eline kalemını alıp aynı şevkle, zorlu yazma işlemine geçiyordu.

Ama Cornelis'in, yüreğinden geçenleri tedbirsizce anlattığı o gün, yeterince okunaklı yazabilen Rosa, yazma konusunda hızla ilerleyeceğinden umutlu olduğundan, en geç bir

hafta içinde mahkûma lalesiyle ilgili haberleri iletebileceğini düşünüyordu.

Cornelis'in verdiği tavsiyelerin tek birini bile unutmamıştı. Zaten Rosa, tavsiye biçiminde dile getirilmese bile, Cornelis'in söylediği tek bir sözü bile unutmuyordu.

Cornelis'in aşkı her zamankinden daha büyüktü, iyice alevlenmişti. Lale zihninde hâlâ canlı bir ışıltıyla parlıyordu, ama artık onu, uğrunda her şeyi, hatta Rosa'yı bile feda edebileceği bir hazine gibi görmüyordu; siyah lale Tanrı'nın, sevgilisinin korsesine uygun gördüğü, doğanın ve sanatın muhteşem bir kombinasyonuydu.

Bununla birlikte, bütün gün belli belirsiz bir kaygı hissetti. Zihinleri oldukça meşgul olduğu için, yakın gelecekte kendilerini bekleyen büyük tehlikeyi unutan adamlardan biriydi. Bu özellikteki kişiler kaygılarını bir kez bastırdıklarında, günlük yaşamlarına dönüyorlardı. Yalnızca ara sıra, unutulan bu tehlike aniden sivri dişleriyle yüreklerini kemiriyordu. O zaman içleri titrediğinde bunun nedenini kendilerine soruyor, sonra da unuttuklarını hatırlıyorlardı:

“Ah! Evet,” diyorlardı, iç çekerek, “Evet, yine o!”

Cornelis'in “O”su Rosa'nın o akşam her zamanki gibi gelip gelmeyeceğiydi. Gece ilerledikçe daha da artan, giderek daha canlı ve gerçekçi hale gelen bu kaygı nihayet Cornelis'in tüm bedenini ele geçirdi ve artık zihni sadece bu kaygıyla meşguldü.

Bu yüzden havanın kararmasını derin bir yürek çarpıntısıyla selamladı, karanlık bastırdıkça, dün akşam zavallı kızın yüreğini yaralayan sözleri zihninde daha canlı bir şekilde belirliyordu ve Rosa'yı görmek kendisi için yaşamsal bir ihtiyaç olmasına rağmen, tek teselli kaynağına, nasıl olup da lale için kendini feda etmesini, yani gerekirse kendisini görmeye gelmemesini söylediğini düşünüyordu.

Cornelis'in odasından kalenin saatinin sesi duyuluyordu. Saat yediyi, sekizi, sonunda da dokuzu vurdu. Saat do-

kuzun dokuzuncu tınısı bir yüreği hiç bu kadar derinden sarsmamıştı.

Sonra her yanı sessizlik kapladı. Yüreğinin çarpıntısını bastırmak için elini göğsüne koyan Cornelis kulak kabarttı.

Rosa'nın ayak sesini, elbisesinin merdivendeki hışırtısını o kadar iyi tanıyordu ki, daha ilk basamakta "Ah! İşte Rosa geliyor," diyordu.

O gece koridorun sessizliği hiç bozulmadı; saat dokuzu çeyrek geçeyi, sonra iki farklı tonla dokuz buçuğu, ardından da ona çeyrek kalayı vurdu ve en sonunda da yalnızca kale-nin konuklarına değil, Loevestein'in sakinlerine de gecenin onu olduğunu haber verdi.

Rosa'nın Cornelis'in yanından ayrıldığı saat gelmişti. Saat çalmış, ama Rosa hâlâ gelmemişti.

Bunun üzerine önsezilerinde yanılmadığını anladı; kendisine kırılmış olan Rosa odasından çıkmıyor, kendisini yalnız bırakıyordu.

"Ah! Bunu hak ettim," diyordu Cornelis. "Ah! Gelmeyecek ve gelmemekle de en iyisini yapacak; onun yerinde ol-sam ben de aynısını yapardım."

Buna rağmen, Cornelis hâlâ dinliyor, kulak kabartıyor ve ümidini kaybetmiyordu.

Bu şekilde gece yarısına kadar bekledikten sonra, umu-dunu yitirip elbiseleriyle yatağına gitti.

Uzun ve kederli bir gecenin ardından gün doğdu, ama gün, mahkûma hiçbir ümit getirmiyordu.

Sabah sekizde kapı açıldı; ama Cornelis kafasını bile çevirmedi. Koridorda Gryphus'un ağır adımlarını duymuş, ama bu adımların tek başlarına yaklaştığını anlamıştı.

Zindancıya dönüp bakmadı bile.

Yine de, ona Rosa'nın nasıl olduğunu sormak istedi. Ba-basına oldukça garip gelecek bu soruyu sormak üzereydi. Bencil, Gryphus'un kızının hasta olduğunu söylemesini ümit ediyordu.

Olağanüstü bir durum olmadıkça Rosa gündüzleri hiç gelmiyordu. Bu yüzden Cornelis gün boyunca onu hiç beklemedi. Yine de içinin aniden ürpermesinden, kapıdaki kulağından, kapı penceresini sorgulayan bakışlarla süzmesinden, içinde, Rosa'nın her zamanki alışkanlıklarının dışına çıkacağı konusunda hafif bir ümit beslediği anlaşılıyordu.

Gryphus'un ikinci gelişinde, Cornelis, öncekilerden farklı bir şekilde, büyük bir nezaketle sağlığı hakkında sorular sor-du; ama bir Spartalı gibi kısa ve öz konuşan Gryphus, onu şöyle yanıtlamakla yetindi:

“İyi.”

Üçüncü ziyarette Cornelis sorusunu değiştirdi.

“Loevestein'da hasta olan kimse var mı?”

“Yok!” diye yanıtladı ilk seferkinden daha kısa konuşan Gryphus, kapıyı mahkûmun yüzüne kapatarak.

Cornelis'in böyle nazik davranmasına hiç alışık olmayan Gryphus bunun çevireceği bir dolabın ilk hamlesi olduğunu düşündü.

Yalnız kalan Cornelis akşam yedide, daha önce tasvir etmeye çalıştığımız kaygıları daha yoğun bir şekilde hissetmeye başladı.

Ama dün akşam olduğu gibi, saatler geçse de, kapı penceresinden baktığında zavallı Cornelis'in hücrelerini aydınlatan ve gittiği zaman yokluğunda yetecek kadar ışık bırakan o tatlı görüntü belirmedi.

Van Baerle geceyi korkunç bir umutsuzluk içinde geçirdi. Gryphus ona her zamankinden daha çirkin, daha kaba ve daha umut kırıcı göründü; zihninden, daha doğrusu yüreğinden Rosa'nın gelmesini babasının engellediği geçtiğinde biraz ümitlendi.

Gryphus'u boğazlamak için vahşi bir arzu duydu; ama Gryphus'u boğazlaması halinde ilahî ve insani tüm yasalar bir daha Rosa'yı görmesine izin vermeyecekti.

Böylece, zindancı hiç farkında olmadan hayatının en büyük tehlikelerinden birini atlatmıştı.

Akşam olduğunda, hissettiği acıya zavallı lalesinin anıları da eklenen van Baerle'nin umutsuzluğu derin bir melankoliye dönüştü. Deneyimli bahçıvanların lale ekimi için en elverişli buldukları nisan gelmişti. Rosa'ya "Soğanı ekeceğiniz günü söyleyeceğim," demişti.

Bir sonraki akşam ekimin ertesi gün yapılacağını söyleyecekti. Hava, nemli olmasına rağmen, nisan güneşinin solgun ama yumuşak olan ilk ışınlarıyla ılıyordu. Ya Rosa ekim zamanını atlasaydı? Ya genç kızı görememenin acısına çok geç ekildiği ya da hiç ekilmediği için ölüp giden soğanının kederi de eklenseydi?

Bu iki acının birleşmesi insanı yemekten içmekten kesebilirdi.

Dördüncü gün yaşanan buydu.

Acıdan dilsizleşmiş, yemeden içmeden kesildiği için solan Cornelis'in, nisan güneşinin ilk ışıklarında genç kızı ya da laleyi görebilmek umuduyla, kafasını, parmaklıklardan geri çekememek pahasına pencereden dışarı uzatmış bir halde, Rosa'nın sözünü ettiği ve korkulukları nehrin sularıyla yıkanan küçük bahçeye baktığını görmek çok hüznü vericiydi.

Gryphus akşam yemeğini getirdiğinde öğle yemeğine neredeyse hiç dokunulmamış olduğunu fark etti.

Ertesi gün yemek olduğu gibi duruyordu; Gryphus el değmemiş tepsileri aşağı indirdi.

Cornelis gün boyunca yataktan hiç kalkmamıştı.

"Güzel," dedi son ziyaretten sonra aşağı inen Gryphus, "sanırım bilginden kurtulacağız."

Rosa ürperdi.

"Bu da ne demek?" diye sordu Jakob.

"Yiyip içmiyor, yataktan hiç çıkmıyor," dedi Gryphus. "O da tıpkı Bay Grotius gibi buradan bir sandığın içinde çıkacak, sadece bu kez sandık bir tabut olacak."

Rosa'nın rengi bir ölü gibi soldu.

“Ah!” diye mırıldandı, “Anlıyorum, lalesi için üzülüyor.”

Ardından yüreği sıkışmış bir halde kalkıp odasına döndü ve kâğıt kalem alarak gece boyunca bir şeyler yazmaya çalıştı.

Ertesi sabah pencereye doğru sürünmek için kalkan Cornelis kapının altından atılmış bir kâğıdı fark etti.

Kâğıdı alıp okudu, yedi gün içinde oldukça mükemmelleşmiş olan yazının Rosa'ya ait olduğunu güçlkle anladı:

“İçiniz rahat olsun, laleniz çok iyi.”

Bu birkaç sözcük Cornelis'in acılarının bir bölümünü yatıştırırsa da, hafif alaycı bir vurgunun varlığı hissedilebiliyordu. Yine de Rosa hasta değildi, yüreği yaralanmıştı ve Cornelis'ten yasaklandığı için değil, kendi istemediği için uzak duruyordu.

Demek Rosa davranışlarında özgürdü, demek Rosa iradesinde, kendisini göremediği için kederle kıvranan kişiyi görmeyecek gücü bulabiliyordu.

Cornelis'in elinde Rosa'nın getirdiği kalem ve kâğıt vardı. Genç kızın bir yanıt beklediğini anladı, ama bu yanıt almak için akşam gelecekti. Bunun üzerine kendisine gönderilene benzer bir kâğıdın üzerine şunları yazdı:

“Hasta düşmemim nedeni laleye dair kaygılarım değil, sizi görememenin verdiği kederdir.”

Gryphus'un günlük ziyaretlerini tamamlamasının ardından akşam olduğunda, Cornelis kâğıdı kapının altından attı ve etrafı dinlemeye başladı.

Ama ne kadar kulak kabartırsa kabartsın, ne bir ayak sesi ne de bir elbise hışırtısı duydu.

Yalnızca kapı penceresinin ardından, bir soluğu andıran ve bir okşayış kadar yumuşak bir ses duydu:

“Yarın.”

Yarın sekizinci gün olacaktı. Sekiz günden beri Rosa ve Cornelis birbirlerini görmemişlerdi.

XX

Sekiz Gün Boyunca Olup Bitenler

Gerçekten de, ertesi gün her zamanki saatte, van Baerle kapı penceresinde Rosa ile geçirdikleri güzel dostluk günlerindeki tıkırtıyı duydu.

Cornelis'in, uzun süredir kayıp olan o güzel yüzün yeniden belireceği kapı penceresinin fazla uzağında olmadığı tahmin edilebilirdi.

Elinde lambasıyla orada bekleyen Rosa mahkûmun hüznü ve solgun yüzünü gördüğünde şaşkınlığını gizlemedi.

“Bay Cornelis, acı mı çekiyorsunuz?” diye sordu.

“Evet matnazel,” diye yanıtladı Cornelis, “ruhum ve bedenim acı çekiyor.”

“Hiç yemek yemediğinizi biliyorum,” dedi Rosa, “babam yataktan da hiç çıkmadığınızı söyledi; bu yüzden kaygılarınızın değerli nesnesi konusunda sizi rahatlatmak için o pusulayı yazdım.”

“Ben de size cevap yazdım,” dedi Cornelis. “Geldiğinizi gördüğümde, pusulamı almış olduğunuzu sanmıştım.”

“Bu doğru, onu aldım.”

“Bu sefer okuma bilmediğinizi bahane edemeyeceksiniz. Sadece okuma değil, yazma konusunda da önemli gelişmeler kaydetmişsiniz.”

“Gerçekten de öyle, pusulanızı alıp okudum. Bu yüzden sizi sağlığınıza kavuşturmanın bir yolu olup olmadığını anlamak için buraya geldim.”

“Beni sağlığıma kavuşturmak mı?” diye haykırdı Cornelis “Yoksa bana müjde mi getirdiniz?”

Genç adam bu sözleri söylerken Rosa'ya umutla parlayan gözlerle bakıyordu.

Bu bakışa bir anlam veremese ya da vermek istemese de, genç kız ciddi bir ifadeyle yanıtladı:

“Size yalnızca kafanızı yoğun bir şekilde meşgul eden lalenizden söz edeceğim.”

Rosa bu kelimeleri Cornelis’in içini titreten bir soğuklukla söylemişti.

Acar laleci, bu kayıtsızlık maskesinin altında zavallı kızın siyah laleyle rekabetinin gizlendiğini anlayamıyordu.

“Ah!” diye mırıldandı Cornelis, “Yine mi? Yine mi? Tanrı aşkına Rosa, size yalnızca sizi düşündüğümü, sizi özlediğimi, yokluğunuzla beni havasız, ışıksız, soğukta bıraktığınızı, yaşamdan uzaklaştırdığınızı söylemedim mi?”

Rosa hüznü bir ifadeyle gülümsedi.

“Ah!” dedi, “Laleniz büyük bir tehlike atlattı.”

Cornelis elinde olmadan titredi... Eğer bu bir tuzaksa tuzığa düşmüştü.

“Büyük bir tehlike mi?” diye haykırdı titreyerek, “Tanrım, neler oldu?”

Ona şefkatle bakan Rosa, isteklerinin bu adamın gücünü aştığını ve onu bu zaafıyla kabul etmesi gerektiğini düşündü.

“Evet,” dedi, “tahminlerinizde haklıydınız, sözde âşık Jakob benim için gelmemiş.”

“Ya kim için gelmiş?” diye sordu Cornelis endişeyle.

“Lale için gelmiş.”

“Ya!” dedi bu haber karşısında yüzü, on beş gün önce Rosa’dan Jakob’un kendisi için geldiğini duyduğu andan itibaren daha fazla solan Cornelis.

Rosa bu korkuyu fark etti ve Cornelis de yüzünün ifadesinden genç kızın aklından yukarıda söylediklerimizin geçtiğini anladı.

“Ah! Beni bağışlayın Rosa,” dedi, “sizi tanıyorum, ne kadar iyi yürekli ve onurlu olduğunuzu biliyorum. Tanrı size düşünme ve karar verme yetisiyle kendinizi savunma gücü verdi, ama tehdit altındaki zavallı lalem bu niteliklerin hiçbirine sahip değil.”

Mahkûmun bu özüne karşılık vermeyen Rosa devam etti:

“Sizi endişelendiren bu adam bahçede takip ettiği günden beri beni de endişelendirmeye başladı. Ertesi gün söylediğinizi yaptım, sizi son kez görmeye geldim ve bana...”

Cornelis araya girdi.

“Sizden bir kez daha beni bağışlamanızı istiyorum Rosa,” diye haykırdı. “Size o sözleri söylemekle büyük bir hata yaptım. Sizden o lanet sözler yüzünden beni bağışlamanızı talep etmiştim. Şimdi bir kez daha bağışlamanızı talep ediyorum. Taleplerim hiçbir zaman karşılık bulmayacak mı?”

“Ertesi gün,” diye devam etti Rosa, “bu adamın beni mi yoksa laleyi mi izlediğini anlamak için bana söylediğiniz oyunu sahnelemeye karar verdim, bu iğrenç adam...”

“Evet, iğrenç, öyle değil mi?” diye araya girdi Cornelis, “bu adamdan nefret ediyorsunuz...”

“Evet, ondan nefret ediyorum, çünkü sekiz günden beri onun yüzünden acı çekiyorum!”

“Ah! Siz de mi acı çektiniz? Bu güzel sözcükten dolayı teşekkürler Rosa.”

“O talihsiz günün ertesi günü,” diye ekledi Rosa, “bahçeye indim, önceki seferde olduğu gibi izlenip izlenmediğimi anlamak için arkama bakarak laleyi ekeceğim tarha doğru ilerledim.”

“Sonra?” diye sordu Cornelis.

“Sonra, aynı gölge kapıyla duvar arasından süzülüp mürver çiçeklerinin arasında gözden kayboldu.”

“Onu fark etmemiş gibi yaptınız, değil mi?” diye sordu, Rosa’ya verdiği tavsiyelerin tüm ayrıntılarını hatırlayan Cornelis.

“Evet, tarha eğilip toprağı bir belle kazdıktan sonra laleyi ekiyormuş gibi yaptım.”

“Ya o, o sırada ne yapıyordu?”

“Dalların arasında bir kaplanın gözleri gibi alev alev parlayan gözlerini gördüm.”

“Görüyorsunuz, değil mi?” dedi Cornelis.

“Sonra işimi tamamlamış gibi yapıp eve çıktım.”

“Ama yalnızca bahçe kapısının arkasına gittiniz, değil mi? Böylece aralıktan ya da kapı deliğinden neler yaptığını görebilecektiniz.”

“Geri gelip gelmeyeceğimi anlamak için bir süre bekledi; sonra da sessiz adımlarla, saklandığı yerden çıkıp uzun bir dönemeci izleyerek tarha yaklaştı; hedefine ulaştığında, yani toprağın henüz yeni kazıldığı noktaya geldiğinde, kayıtsız bir ifadeyle durup, etrafına, bahçenin köşelerine, komşu evlerin pencerelerine, toprağa, gökyüzüne baktı; herkesin gözünden uzak, tek başına olduğunu zannettiğinde tarha eğilip, iki eli ni yumuşak toprağa daldırdı... Soğanın orada olup olmadığını anlamak için toprakla doldurduğu avcunu incelemeye başladı; aynı işlemi her seferinde daha ateşli bir şekilde üç kere daha tekrar etti; sonunda oyuna geldiğini anlayıp içinde kabaran öfkeyi bastırdı, toprağı geldiği zamanki haline getirmek için tırmıkla düzledi ve utanmış, süklüm püklüm bir halde, kendisine sıradan bir gezintiye çıkmış adamın masum ifadesini vererek kapıya yöneldi.”

“Ah! Sefil,” diye mırıldandı Cornelis, alnında biriken terleri silerken. “Sefil, bunu tahmin etmiştim. Ama ya soğan Rosa, onu ne yaptınız? Ne yazık! Ekim için artık biraz geç kaldık.”

“Soğan altı günden beri toprakta.”

“Nasıl?” diye haykırdı Cornelis.

“Aman Tanrım, bu ne tedbirsizlik! Nereye ektiniz, güneş alıyor mu? O alçak Jakob tarafından çalınma tehlikesiyle karşı karşıya mı?”

“Jakob odamın kapısını zorlamaya kalkışmazsa çalınma tehlikesi yok.”

“Ah, demek sizin odanızda,” dedi biraz yatışmış gibi görünen Cornelis. “Ama onu nasıl bir toprağın, nasıl bir kabın içine koydunuz? Onu otuz üç parça oksijen ve altmış altı parça hidrojenden oluştuğu için suyun toprağın yerini alacağı konusunda inat eden Haarlemli ve Dordrechtli kadınlar

gibi suyun içinde yetiştirmemeliydiniz... Ama Rosa, size ne demiştim?”

“Evet, bu açıklamalar benim için fazla bilimsel,” dedi genç kız gülümseyerek, “sizi sakinleştirmek için sadece soğanınızın suyun içinde olmadığını söylemekle yetineceğim.”

“Ah! Nihayet soluk alabiliyorum.”

“Sizin soğanınızı ektiğiniz testinin genişliğinde, çakıl toprağından bir kabın içinde. Dörtte üçü bahçenin en bereketli bölümünden, dörtte biri de caddeden alınmış toprağına ekildi. Sizden ve alçak olarak adlandırdığınız Jakob’dan dinlediklerimden sonra, bir lalenin nasıl bir toprağına ekileceğini Haarlem’in en usta bahçıvanı kadar iyi biliyorum.”

“Ah! Şimdi sıra güneşi nasıl aldığına.”

“Güneşli günlerde gün boyunca güneş alıyor. Ama topraktan çıkıp güneş ışınları daha da ısınınca, tıpkı sizin burada yaptığınız gibi onu sabah sekiz buçuktan on bire kadar doğuya bakan pencereye, öğleden sonra üçten beşe kadar batıya bakan pencereye yerleştireceğim.”

“Tamam! İşte bu, işte bu!” diye haykırdı Cornelis “Güzel Rosa’m, usta bir bahçıvan olmuştunuz. Ama sanırım lale tüm zamanınızı alıyor.”

“Evet, bu doğru,” dedi Rosa, “ama ne önemi var; laleniz benim kızım. Anne olsam çocuğıma ayıracağım zamanı ona ayırıyorum. Annesi olduğumu düşündüğümde,” diye ekledi Rosa gülerek, “onu rakibim gibi göremiyorum.”

“İyi yürekli sevgili Rosa!” diye mırıldandı, bir bahçıvan-dan çok bir âşığın bakışlarıyla süzdüğü genç kızı biraz olsun teselli ederek.

Cornelis’in, Rosa’nın parmaklıkların arasından kaçan ellerini aradığı bir anlık sessizlikten sonra:

“Demek soğanı toprağına ekmenizden üzerinden altı gün geçti?” diye sordu Cornelis.

“Evet, altı gün, Bay Cornelis.”

“Tomurcuk belirmeye başladı mı?”

“Hayır, ama sanırım yarın belirmeye başlayacak.”

“Yarın akşam, bana laleden ve kendinizden haberler getireceksiniz, değil mi? Az önce söylediğiniz gibi, kızıyla ilgili kaygılarım olsa da beni asıl anne ilgilendiriyor.”

“Yarın,” dedi Rosa, Cornelis’e yandan bakarak, “yarın gelebilir miyim bilmiyorum.”

“Ulu Tanrım!” dedi Cornelis “Yarın neden gelemeyecekmışsınız ki?”

“Bay Cornelis, yapacak çok işim var.”

“Oysa benim yapacak tek işim var,” diye mırıldandı Cornelis.

“Evet,” diye yanıtladı Rosa, “lalenizi sevmek.”

“Sizi sevmek Rosa.”

Rosa başını salladı.

Yeniden bir sessizlik yaşandı.

“Evet,” diye devam etti sessizliği bozan Cornelis, “doğada her şey değişiyor; ilkbahar çiçeklerinin ardından başka çiçekler yetişiyor ve menekşeleri ve şebboyları şefkatle okşayan arılar aynı tutkuyla hanımelilerin, güllerin, yaseminlerin, kasımpatıların ve sardunyaların üzerlerine konuyorlar.”

“Bu ne anlama geliyor?” diye sordu Rosa.

“Bu şu anlama geliyor matmazel... İlk başlarda sevinçlerimin ve kederlerimin öyküsünü dinlemek hoşunuza gitti; gençliklerimizin çiçeğini okşadınız, ama benimki ne yazık ki karanlıkta solmaya mahkûmdu. Bir tutsağın ümitlerinin ve neşelerinin bir mevsimlik bahçesi, açık havada bol güneş alan güzel bahçelere benzemez. Mayıs hasadı yapılp ürün toplandığında, sizin gibi narin halkalı, altın duyargalı, pırıltılı kanatlı arılar, soğuğu, yalnızlığı, hüznü parmaklıkların arasından terk ederek yeni kokuları, ılık ılık yayılan parfümleri ve nihayet mutluluğu bulmaya giderler!”

Rosa, Cornelis’e gülerek baksa da, o gözlerini havaya kaldırdığı için bunu göremiyordu.

İç çekerek devam etti:

“Matmazel Rosa, dört mevsimlik mutluluğunuz için beni terk ettiniz. Ama iyi yaptınız, bundan şikâyet etmiyorum, sizden sadakatinizi istemeye ne hakkım var?”

“Sadakatim mi?” diye haykırdı, gözleri yaşlarla dolan ve bu inci çiylerini Cornelis’ten saklamaya gerek duymayan Rosa “Sadakatim! Ben size sadık kalmadım mı?”

“Ne yazık ki hayır!” diye haykırdı Cornelis “Beni burada ölüme terk etmek sadık kalmak mıdır?”

“Ama Bay Cornelis,” dedi Rosa, “sizi mutlu etmek için elimden geleni yapmadım mı? Lalenizle ilgilenmedim mi?”

“Kederliyim Rosa, beni hayattaki tek mutluluğum nedeniyle suçluyorsunuz.”

“Sizi Buitenhof’ta ölüme mahkûm edildiğinizi öğrendiğimde, yaşadığım derin acıdan başka hiçbir şeyle suçlamıyorum.”

“Tatlı Rosa, çiçekleri sevmem hoşunuza gitmiyor, değil mi?”

“Bay Cornelis, hoşuma gitmeyen onları sevmeniz değil, onları benden bile çok sevmeniz.”

“Ah! Sevgili Rosa,” diye haykırdı Cornelis, “şu ellerimin nasıl titrediğine, alnımın ne kadar soluk olduğuna bakın, yüreğimin nasıl çarptığını dinleyin; bunun nedeni siyah lalemin bana gülümsemesi değil, hayır, bunlara neden olan şey sizin gülümsemeniz, alnınızı bana doğru uzatmanız, –doğru olup olmadığını bilmiyorum ama– benden kaçırdığınız ellerinizi aslında bana uzatmak istemeniz ve soğuk parmaklıkların arkasındaki sıcak yanaklarınız. Rosa, aşkım, dilerseniz siyah lalenin soğanını ezin; bu çiçekle ilgili umutlarımı yıkın; her gün görmeye alıştığım o temiz ve büyüleyici rüyanın tatlı ışığını söndürün; hepsini kabul ederim! Artık güzel giysili, ilahî kaprisli, çekici çiçekler yok, diğer çiçeklerin kışkandığı çiçek yok, beni tüm bunlardan mahrum bırakın, ama sesinizi, mimiklerinizi, ağır merdivenlerdeki adımlarınızı, karanlık koridoru aydınlatan bakışlarınızı, yüreğimi okşayan aşkını-

zı benden esirgemeyin; beni sevin Rosa, çünkü yalnızca sizi sevdiğimi hissediyorum.”

“Ama siyah laleden sonra,” diye iç çekti genç kız, ılık ve okşayıcı ellerini en sonunda demir parmaklıkların arasından Cornelis’in dudaklarına uzatarak.

“Her şeyden önce Rosa...”

“Size inanmalı mıyım?”

“Tanrı’ya inandığınız gibi.”

“Kabul, beni sevmek size bazı sorumluluklar yüklemiyor mu?”

“Fazla değil, sevgili Rosa, ama size bazı sorumluluklar yüklüyor.”

“Bana mı?” diye sordu Rosa: “Bana nasıl bir sorumluluk yükleyebilir ki?”

“Öncelikle birisiyle evlenmeme sorumluluğunu...”

Rosa gülümsedi.

“Ah! İşte siz de diğer tiranlar gibisiniz. Bir güzele âşık oluyor, yalnızca onu düşünüyor, rüyalarınızda yalnız onu görüyorsunuz... Ölüme mahkûm olduğunuzda, cellat kütüğüne doğru yürürken son nefesinizi ona adıyorsunuz ve benim gibi zavallı bir kızdan düşlerini, tutkularını feda etmesini istiyorsunuz.”

“Ama hangi güzelden söz ediyorsunuz Rosa?” dedi Cornelis, boşuna bir çabayla anılarında Rosa’nın ima ettiği kadını arayarak.

“Esmer güzelden bayım, beli bükülgen, ayakları narin esmer güzelden, çiçeğinizden söz ediyorum.”

Cornelis gülümsedi.

“Güzel hayalci Rosa’m, ama ya siz, âşışınızı, daha doğrusu âşışım Jakob’u saymasam da, etrafınız sizi çevreleyen yakışıklılarla dolu değil mi? Bana Lahey’deki öğrencilerden, subaylardan, işçilerden söz ettiğinizi hatırlıyor musunuz? Peki ya Loevestein’da işçiler, subaylar, öğrenciler yok mu?”

“Ah! Elbette, hatta belki daha da fazla,” dedi Rosa.

“Size yazıyorlar mı?”

“Yazıyorlar.”

“Üstelik şimdi okumayı da biliyorsunuz...”

Rosa’nın, aldığı aşk mektuplarını okuma ayrıcalığını kendisine borçlu olduğunu düşünen zavallı mahkûm iç çekti.

“Ama,” dedi Rosa, “sanırım bana yazılan mektupları okurken, karşıma çıkan yakışıklıları incelerken, yalnızca sizin tavsiyelerinize uyuyorum.”

“Nasıl? Benim tavsiyelerime mi?”

“Evet, sizin tavsiyelerinize,” diye devam etti Rosa iç çekerek “Bay Cornelis de Witt’in *Kutsal Kitap*’ına yazdığınız vasiyeti unuttunuz mu? Ben unutmadım, çünkü artık okumayı öğrendiğim için onu her gün iki kez okuyorum. Bu vasiyette bana, yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarında, yakışıklı bir adamı sevip onunla evlenmemi şart koşuyordunuz. Bu genç arıyorum, ama bütün günümü lalenize ayırdığıma göre, bana onu bulmam için geceleri izin verin.”

“Ah! Rosa, vasiyet ölmem halinde geçerliydi ve Tanrı sayesinde hâlâ yaşıyorum.”

“Tamam o zaman, yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarındaki o yakışıklı adamı aramayacağım ve sizi görmeye geleceğim.”

“Ah! Evet Rosa, gelin! Gelin!”

“Ama bir şartla.”

“Şimdiden kabul edildi.”

“Üç gün boyunca siyah laleden söz etmeyeceğiz.”

“İsterseniz sonsuza dek söz etmeyeceğiz Rosa.”

“Offf!” dedi genç kız “İmkânsız istememek lazım.”

Sonra da, dalgınlığa kapılmış gibi, pembe yanaklarını parmaklığa Cornelis’in dudaklarının erişebileceği bir mesafeye uzattı.

Hafif bir aşk çılgılığı atan Rosa hemen gözden kayboldu.

XXI

İkinci Soğan

Gece harika geçmişti, ertesi günse muhteşemdi.

Önceki günlerde, ağırlaşan, karanlıklaşan, tavanları alçalan hapishane mahkûmu tüm ağırlığıyla eziyordu. Duvarları kararmış, havası soğumuş, parmaklıkları gün ışığını geçiremeyecek kadar sıklaşmıştı.

Ama Cornelis uyandığında, sabah güneşinin parmaklıklarda dans ettiğini gördü, güvercinlerin bazıları geniş kanatlarıyla havayı yararken diğerleri henüz kapalı olan pencerenin komşusundaki çatıda aşkla ötüyorlardı.

Koşup pencereyi açtığında, hayatın, mutluluğun ve neredeyse özgürlüğün güneş ışıklarıyla birlikte bu karanlık odaya dolduğunu hissetti.

Aşk çiçekleniyor ve etrafındaki her şeyi de çiçeklendiriyordu: Aşk, dünyanın tüm çiçeklerinden daha parıltılı, daha hoş kokuluydu.

Gryphus mahkûmun odasına girdiğinde, onu önceki günlerdeki gibi kederli ve yatağına uzanmış bir halde bulmayı umarken, onun ayakta bir opera söylediğini gördü.

“Hey, şuraya bakın!” dedi.

“Bu sabah nasılsınız?” dedi Cornelis.

Gryphus ona ters ters baktı.

“Köpek, Bay Jakob ve güzel Rosa’mız, hepsi iyi mi?”

Gryphus dişlerini gıcırdattı.

“İşte yemeğiniz,” dedi.

“Teşekkürler dostum Cerberus,” dedi mahkûm, “tam zamanında geldi, çünkü çok açım.”

“Ah! Demek açsınız?” dedi Gryphus.

“Elbette, bunda şaşılacak ne var?” diye sordu van Baerle.

“Görünen o ki gizli işler çevirilmeye devam ediliyor,” dedi Gryphus.

“Hangi gizli işler?” diye sordu van Baerle.

“Tamam! Ne söylediğimi herkes biliyor, ama gözüm üzerinizde olacak Bay Bilgin, içiniz rahat olsun, gözüm üzerinizde olacak.”

“Öyle olsun dostum Gryphus!” dedi van Baerle, “bildiğiniz gibi yapın! Çevirdiğim gizli işler hizmetinize sunulacak.”

“Bunu öğleyin anlayacağız,” dedi Gryphus ve çıktı.

“Öğleyin,” diye tekrarladı Cornelis, “ne demek istiyor ki? Bakalım, öğleni bekleyelim, neler olduğunu anlayacağız.”

Cornelis için öğleni beklemek kolaydı, o asıl akşam dokuzu bekliyordu.

Öğle üzeri merdivenlerde yalnız Gryphus’un değil, kendisiyle birlikte çıkan üç dört askerin ayak sesleri duyuldu. Kapının açılmasıyla adamları içeri sokan Gryphus kapıyı arkalarından kapadı.

“Şimdi arayalım.”

Cornelis’in cepleri, ceketiyile yeğenin astarı, yeğeliyle gömleğinin arası, gömleğiyle etinin arası arandı, hiçbir şey bulunamadı.

Çarşaf, döşekler, ot minderler arandı, hiçbir şey bulunamadı.

O zaman Cornelis kendisini üçüncü soğanı kabul etmediği için kutladı. Gryphus onu nereye saklarsa saklasın bulacak ve soğanına ilkinde yaptığını yapacaktı.

Zaten daha önce hiçbir mahkûm hücresinde yapılan aramayı böylesine serinkanlılıkla karşılamamıştı.

Gryphus bu aramanın tek ganimeti olarak, Rosa’nın Cornelis’e vermiş olduğu kalemi ve birkaç yaprak kâğıdı götürdü.

Saat altıda Gryphus bu kez tek başına geldi; Cornelis onu yumuşatmak istese de, zindancı homurdanarak ağzının köşesindeki dişini gösterdi ve kendisine saldırılmasından korkan bir adam gibi geri geri yürüyerek dışarı çıktı.

Cornelis bir kahkaha attı.

Yazarları iyi tanıyan Gryphus ona parmaklıkların arasından bağırdı:

“Güzel, güzel; son gül en iyi gülecek.”

En azından o akşam için, son gül en Rosa’yı bekleyen Cornelis olacaktı.

Rosa saat dokuzda elinde lambası olmadan geldi. Okumayı bildiği için artık lambaya ihtiyacı yoktu.

Hem sonra, ışık, Jakob tarafından her zamankinden daha fazla gözetlenen Rosa’yı ele verebilirdi.

Dahası, ışıktaki Rosa’nın yüzünün kızardığı belli oluyordu.

O akşam iki genç nelerden konuştular? Fransa’da bir kapının eşiğinde, İspanya’da bir balkonun iki yanında, Doğu’da bir terasın altında ve üstünde âşık nelerden söz ettilerse, onlar da ondan söz ettiler.

Saatlerin ayağına kanat takan, zamanın kanatlarına tüyler ekleyen şeylerden konuştular.

Siyah lale dışında her şeyden konuştular.

Sonra, her zaman olduğu gibi saat onda birbirlerinden ayrıldılar.

Cornelis lalesinden söz edilmeyen bir laleci ne kadar mutlu olabilirse o kadar mutluydu.

Dünyanın tüm âşık neler gibi Rosa’yı güzel, iyi yürekli, sevecen ve çekici buluyordu.

Ama Rosa neden laleden söz edilmesini yasaklamıştı?

Bu Rosa’nın büyük bir kusuruydu.

Cornelis iç çekerek, kendi kendine, kadının mükemmel olmadığını söylüyordu.

Gecenin bir bölümünde, yani uyuyana kadar Rosa’yı ve bu hatasını düşündü.

Uykuya daldığında rüyasında onu gördü.

Ama rüyaların Rosa’sı gerçek Rosa’dan çok farklıydı. Siyah lale hakkında konuşmakla kalmıyor, muhteşem siyah laleyi bir Çin vazosunun içinde açmış bir halde Cornelis’e getiriyordu.

Sevinçten titreyerek uyanan Cornelis “Rosa, Rosa seni seviyorum,” diye mırıldandı.

Ardından da hava aydınlandığı için yeniden uyumaya gerek görmedi.

Gün boyunca rüyasında gördüklerini düşündü.

Ah! Rosa laleden söz etse, Cornelis onu Semiramis’e, Kleopatra’ya, Elizabeth’e, Anna Maria’ya, yani dünyanın en ünlü ve en güzel kraliçelerine tercih edecekti.

Ama Rosa bir daha onu görmeye hiç gelmeyeceği tehdidiyle, üç gün boyunca laleden söz edilmesini yasaklamıştı.

Âşığa verilen yetmiş iki saatlik bu mükâfat, bahçıvan için bir cezaydı.

Yine de, bu yetmiş iki saatin otuz altısı şimdiden geçmişti.

Kalan otuz altı saatin on sekizi bekleyerek, on sekizi de anılarla çabucak geçecekti.

Rosa her zamanki saatinde geldiğinde, Cornelis cezasına kahramanca katlandı. Kalburüstü bir Pythagorasçı olan Cornelis, kendisine günde bir kez lalesinin haberlerini sormasına izin verilse, beş yıl boyunca başka hiçbir şeyden söz etmemeye razı olacaktı.

Zaten bir yandan zorlandığında diğer yandan rahat bırakmak gerektiğini anlayan güzel ziyaretçi parmaklarını kapı penceresinden Cornelis’e bırakıyor, onun, parmaklıkların arasından saçlarını öpmesine izin veriyordu.

Zavallı genç kız! Bu aşk cilveleri onun için laleden konuşmaktan daha tehlikeliydi.

Alev alev yanakları, kuru dudakları ve nemli gözleriyle yüreği yerinden çıkacakmış gibi odasına döndüğünde bunu fark etmişti.

Bu yüzden ertesi akşam ilk sözcükler ve ilk okşayışlardan sonra Cornelis’i karanlıkta görülme de hissedilen bakışlarla süzdü.

“Topraktan çıktı!” dedi.

“Topraktan çıktı mı? Kim? Nasıl?” diye sordu, Rosa’nın cezanın süresini kısalttığına inanamayan Cornelis.

“Lale,” dedi Rosa.

“Nasıl?” diye haykırdı Cornelis “Demek izin veriyorsunuz?”

“Evet,” dedi Rosa, çocuğunu ödüllendiren şefkatli bir annenin ses tonuyla.

“Ah! Rosa!” dedi bir yanağa, bir ele, bir alna dokunmak umuduyla dudaklarını parmaklıklardan uzatan Cornelis.

Ama umduğundan fazlasını buldu, dudakları Rosa’nın yarı açık dudaklarına dokundu.

Rosa hafif bir çığlık attı.

Bu beklenmedik temasın Rosa’yı fazlasıyla ürküttüğünü hisseden Cornelis sohbete devam etmek için aceleci davranması gerektiğini anladı.

“Topraktan düz bir şekilde mi çıktı?”

“Bir Friz ipliği kadar düz.”

“Yüksekliği?”

“En az iki parmak boyunda.”

“Ah! Rosa, ona özen gösterirseniz, ne kadar çabuk büyüdüğünü göreceksiniz.”

“Daha fazla özen gösterebilir miyim?” dedi Rosa “Yalnızca onu düşünüyorum.”

“Yalnızca onu mu? Dikkat edin Rosa, bu sefer sizi kıskanan ben olacağım.”

“Onu düşünmenin sizi düşünmek anlamına geldiğini iyi biliyorsunuz. Onu gözümünden ayırmıyorum. Yatağımdan onu görebiliyorum; uyandığımda ilk gördüğüm, uyuduğumda son gördüğüm şey o. Gündüzleri yanına oturup çalışıyorum, çünkü odama geldiği günden beri odamdan hiç çıkmıyorum.”

“İyi yapıyorsunuz Rosa... Bildiğiniz gibi o sizin çeyiziniz.”

“Evet, onun sayesinde bir gün yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarında genç bir adamla evlenebileceğim.”

“Katı yürekli kız, susun.”

Cornelis’in genç kızın parmaklarını yakalamayı başar-masıyla, konu değişmese de bir süreliğine sessizlik oldu.

O akşam Cornelis erkeklerin en mutlusuydu. Rosa eli-ni dilediğince tutmasına izin vermiş, lalesinden istediği gibi söz etmişti.

O andan itibaren geçen her gün lalenin ve aşklarının ge-lişmesini sağlamıştı. Önce yapraklar açılmış, ardından da çiçekler belirmeye başlamıştı.

Bu müjdeyi alan Cornelis sevinçten çılgına döndü, zaten peş peşe gelen soruları, bu gelişmenin ne kadar önemli ol-duğunu belli ediyordu.

“Çiçekler belirmeye başladı!” diye haykırdı Cornelis.

“Çiçekler belirmeye başladı,” diye tekrarladı Rosa.

Sevinçle sendeleyeni Cornelis ayakta durabilmek için kapı penceresine tutunmak zorunda kaldı.

“Ah! Tanrım!” diye haykırdı şaşkınlıkla.

Sonra yeniden Rosa’ya döndü.

“Söbe düzenli mi? Silindir dolu mu? Uçları iyice yeşil mi?”

“Söbe yaklaşık bir parmak boyunda ve bir tığ gibi ince-lip uzuyor, silindirin yanları şişmeye başladı, uçları açmaya hazırlanıyor.”

O gece Cornelis çok az uyudu: Uçların açacağı an çok önemliydi.

İki gün sonra Rosa uçların aralandığını bildirdi.

“Aralandılar!” diye haykırdı Cornelis “Bürümler ara-landı! Ama bu durumda rengini ayırt edebilmek...”

Soluğu kesilen mahkûm daha fazla konuşamadı.

“Evet,” diye yanıtladı Rosa, “saç teli kadar ince bir renk dizisi seçilebiliyor.”

“Ya rengi?” diye sordu Cornelis sesi titreyerek.

“Ah!” diye karşılık verdi Rosa “Oldukça koyu.”

“Kahverengi mi?”

“Daha koyu.”

“Demek daha koyu sevgili Rosa, daha koyu! Teşekkürler. Abanoz gibi ya da...”

“Size yazdığım mürekkep kadar koyu.”

Sevinçten çılgına dönen Cornelis bir çığlık attı. Sonra aniden durarak:

“Ah!” dedi ellerini birleştirerek: “Sizinle yarışabilecek bir melek olabileceğini sanmıyorum.”

“Gerçekten mi?” dedi, bu coşkuyu gülümsemeyle karşılayan Rosa.

“Rosa, çok çaba harcadınız, benim için çok şey yaptınız; lalem siyah çiçek verecek! Rosa, Rosa, siz Tanrı’nın yarattığı en mükemmel canlısınız!”

“Ama siyah laleden sonra, öyle değil mi?”

“Ah! Susun, susun! Lütfen sevincime gölge düşürmeyin! Ama söylesenize Rosa, çiçek gelişmesinin bu evresindeyse, en geç iki üç gün içinde çiçeklenecek, öyle değil mi?”

“Evet, yarın ya da öbür gün.”

“Onu göremeyeceğim,” diye haykırdı Cornelis, geriye doğru çekilerek, “ve Tanrı’nın hayran olunası o harikasını tıpkı kapı penceresine tesadüfen yaklaşan elleriniz, saçlarınız ve yanaklarınız gibi öpemeyeceğim.”

Ardından Cornelis, Rosa’nın bu kez tesadüfen değil, isteyerek yaklaştırdığı yanağını hararetle öptü.

“Ama isterseniz onu koparıp size getirebilirim,” dedi Rosa.

“Ah! Hayır! Hayır! Çiçek açar açmaz onu gölgeye alın ve hemen Haarlem Çiçek Üreticileri Derneği’ne siyah lalenin çiçek verdiğini bildirin. Haarlem’in uzak olduğunu biliyorum, ama parayla bir haberci gönderebilirsiniz. Paranız var mı?”

Rosa gülümsedi.

“Evet,” dedi.

“Yeterli miktarda mı?”

“Üç yüz florinim var.”

“Üç yüz florininiz varsa, bir haberci tutmak yerine onu Haarlem’e bizzat siz götürmelisiniz.”

“Ama o sırada çiçek ne olacak?”

“Ah! Çiçeği de birlikte götüreceksiniz. Anlayacağınız gibi sizden bir an bile ayrılmamalı.”

“Ama ondan ayrılmadığımda sizden ayrılmış olacağım,” dedi Rosa hüzünlü bir ses tonuyla.

“Ah! Bu doğru tatlı ve sevgili Rosa. Tanrım! İnsanlar ne kadar kötü! Onlara beni özgürlüğümünden mahrum edecek ne yaptım ki? Haklısınız Rosa, sizensiz yaşayamam. O zaman Haarlem’e birini göndereceksiniz, bu mucize başkanın rahatsız edilmesine değecek kadar önemli... Laleyi görmek için Loevestein’a kendisi gelecektir.”

Sonra aniden durarak titreyen bir sesle “Rosa!” diye mırıldandı. “Rosa ya lale siyah değilse?”

“Bunu yarın ya da öbür akşam öğreneceksiniz.”

“Bunu öğrenmek için akşama kadar beklemek! Sabırsızlıktan öleceğim. Bana bir işaret gönderemez misiniz?”

“Daha iyisini yapacağım.”

“Ne yapacaksınız?”

“Gece açarsa gelip size haber vereceğim. Gündüz açarsa babamın birinci ve ikinci teftişleri arasında kapınızın önünden geçip size kapının altından ya da kapı penceresinin aralığında bir pusula bırakacağım.”

“Ah! Rosa, işte bu! Bu müjdeyi haber veren bir sözcüğünüzle çifte mutluluk yaşayacağım.”

“Saat on oldu,” dedi Rosa, “sizden ayrılmam lazım.”

“Evet! Evet!” dedi Cornelis “Gidin Rosa, gidin!”

Rosa biraz hüzünlü bir ifadeyle gitti.

Cornelis siyah laleyi gözlemesi için onu âdeta göndermişti.

XXII

Lale Açıyor

Gece Cornelis için oldukça keyifli ama bir o kadar da heyecanlı geçti.

Her an Rosa'nın tatlı sesini duyar gibi oluyor, sıçrayarak uyanıyordu, kapıya gidip parmaklıklara yaklaşıp da koridorun boş olduğunu görüyordu.

Hiç kuşku yok ki, Rosa da kendi payına nöbet bekliyordu, ama ne mutlu ki o siyah laleyi gözlüyor, o güne kadar kimsenin yetiştiremediği, hatta yetiştirilmesi imkânsız sanılan o harikalar harikası soylu çiçeğin başında bekliyordu.

Siyah lalenin yetiştirildiği ve onu bulanın mahkûm van Baerle olduğu haberi yayıldığında herkes ne diyecekti?

Lalesi karşılığında kendisine özgürlüğünü önermek için gelen bir adamı Cornelis nasıl geri çevirecekti!

Sabaha kadar hiçbir haber gelmediğine göre, lale henüz çiçek açmamıştı.

Gündüz de gece gibi hiçbir haber gelmeden geçti.

Akşam olduğunda bir kuş gibi hafif olan Rosa sevinçle geldi.

“Neler oldu?” diye sordu Cornelis.

“Her şey yolunda gidiyor. Laleniz bu gece çiçek açacak!”

“Çiçeği siyah mı olacak?”

“Kara kehribar gibi siyah.”

“Farklı renkten tek bir lekesi bile olmayacak mı?”

“Olmayacak.”

“Tanrı'nın lütfü! Rosa, tüm geceyi önce sizi düşleyerek...”

Rosa inanamazmış gibi göründü.

“Sonra da ne yapacağımızı düşünerek geçirdim.”

“Ve?”

“Ve işte şu karara vardım. Çiçek açıp renginin tamamıyla siyah olduğunu gördüğünüzde, bir haberci bulmanız gerekecek.”

“İş ona kalsın, habercim hazır.”

“Güvenilir bir haberci mi?”

“Âşıklarımdan biri, ona kefilim.”

“Umarım Jakob değildir?”

“Hayır, içiniz rahat olsun. Loevesteinli bir sandalcı, yirmi beş yirmi altı yaşlarında, gözü açık bir çocuk.”

“Lanet olsun!”

“Korkmayın,” dedi Rosa gülerek, “siz yirmi yedi yirmi sekiz olarak belirlediğiniz için henüz yaşı tutmuyor.”

“Bu adama güvenilebilir misiniz?”

“Kendime güvendiğim kadar, ona söylediğim anda gemisini Wahal’a ya da Meuse’e yöneltecek.”

“Bu çocuk on saat içinde Haarlem’e ulaşabilir, Rosa, bana bir kurşunkalem ve kâğıt vereceksiniz, hatta dolma-kalem olsa daha iyi, Çiçek Üreticileri Derneği’nin başkanına yazacağım, daha doğrusu siz yazacaksınız, çünkü babanız benim gibi zavallı bir mahkûmun bir entrika çevirdiğini düşünebilir; eminim başkan gelecektir.”

“Ama ya gecikirse?”

“Varsayın ki bir gün, iki gün gecikti, ama bu imkânsız, onun gibi bir lale meraklısı dünyanın sekizinci harikasını görebilmek için bir saat, bir dakika, bir saniye bile gecikmeyecektir. Ama söylediğim gibi, bir iki gün gecikse bile, lalemiz ihtişamlı görünümünü koruyacak. Başkan laleyi gördüğünde bir tutanak yazacak, siz de tutanağın bir nüshasını alıp laleyi ona vereceksiniz. Ah! Onu kendimiz götürebilseydik, Rosa, kollarımdan yalnız sizin kollarınıza gitmek için ayrılacaktı; ama bu düşünmemesi gereken bir hayal,” diye devam etti Cornelis iç çekerek, “çiçeklerini döktüğünü başka gözler görecek. Ah! Rosa, özellikle başkan görmeden önce onu kimseye göstermeyin. Tanrım! Siyah laleyi gören olursa, onu kesinlikle çalmak isteyecektir!”

“Ah!”

“Bana âşığınız Jakob’dan ne kadar korktuğunuzu kendiniz söylememiş miydiniz? Bir florin çalınıyorsa, yüz bin florin neden çalınmasın?”

“İçiniz rahat olsun, gözümü ondan ayırmayacağım.”

“Siz buradayken açarsa?”

“Şımarık, bunu yapabilir,” dedi Rosa.

“Döndüğünüzde çiçek açmışsa?”

“Evet?”

“Ah! Rosa, çiçeklerini açtığında bir an bile kaybetmeden başkana haber vermeniz gerektiğini unutmayın!”

“Ve size, evet anlıyorum.”

Rosa iç çekti, ama üzülüyor, bu zafiyete alışmasa da, onu anlamaya başlayan bir kadın gibi davranıyordu.

“Lalenin yanına dönüyorum Bay van Baerle ve çiçek açar açmaz size hemen haber vereceğim, ardından haberci yola çıkacak.”

“Rosa, Rosa, sizi Tanrı’nın hangi harikasıyla karşılaştırmabileceğimi bilemiyorum.”

“Siyah laleyle karşılaştırın Bay Cornelis... Ayrıca sizi temin ederim ki bununla gurur duyacağım; şimdi vedalaşma zamanı.”

“Bana ‘Yeniden görüşmek üzere dostum,’ deyin.”

“Yeniden görüşmek üzere dostum,” dedi biraz teselli bulmuş olan Rosa.

“Sevgilim deyin.”

“Dostum...”

“Sevgilim, Rosa, yalvarırım, *sevgilim* deyin, *sevgilim*, öyle değil misiniz?”

“Sevgilim, evet, sevgilim,” dedi titreyen Rosa mutluluktan sarhoş olmuş bir halde.

“Rosa, bana *sevgilim* dediğinize göre, bir erkeğin bundan daha mutlu olamayacağını da söyleyin. Yalnızca tek bir isteğim var.”

“Nedir?”

“Yanağınız, pembe, pürüzsüz yanağınız. Rosa, tesadüfen ya da dalgınlıkla değil, kendi isteğinizle Rosa.”

Mahkûm yakarışını bir iç çekişle sonlandırdı; genç kızın dudaklarını yüz yıl sonra Saint-Preux’nün dudakları Julie’ninkiyle birleşecekmiş gibi bir tesadüfün, bir şaşkınlığın eseri olmadan aradı.

Rosa kaçtı.

Cornelis yüzü kapı penceresine yaslanmış bir halde kalakaldı.

Yüreği mutlulukla taşan Cornelis penceresini açıp büyük bir coşkuyla bulutsuz gökyüzünün mavisini, tepelerin ötesinde akan ırmakları gümüş rengine boyayan ayı izledi. Ciğerlerini temiz ve cömert havayla, zihnini tatlı düşüncelerle, ruhunu minnet ve ilahî hayranlıkla doldurdu.

“Tanrım, hâlâ orada yukarıdasın!” diye haykırdı, dizlerini hafifçe büküp alev alev yanan gözlerini yıldızlara dikerek: “Son günlerde âdeta sizden şüphelendiğim için beni bağışlayın... Bulutların arasında saklandığınız için bir süre sizi görmedim, yüce Tanrı, ulu Tanrı, bağışlayıcı Tanrı! Ama bugün, bu akşam, bu gece, göklerdeki ve özellikle de yüreğimdeki aynada sizi çok açık bir şekilde görebiliyorum.”

Zavallı hasta iyileşmiş, zavallı mahkûm özgürleşmişti!

Gecenin bir bölümü boyunca, beş duyusunu tek ya da daha doğrusu iki duyuda yoğunlaştıran Cornelis, çevresini dikkatle dinleyip gözlemiş ve penceresinin parmaklıklarına yaslanmış bir halde beklemişti.

Gökyüzüne bakıyor, yeryüzünü dinliyordu.

Ara sıra bakışlarını koridora yöneltiyordu:

“Orada,” diyordu, “Rosa da benim gibi dakikaları sayarak nöbet tutuyor. Orada Rosa’nın gözleri aralanmaya, açmaya başlayan gizemli çiçeği izliyor; belki de şu anda Rosa zarif ve ılık parmakları arasında lalenin sapını tutuyordur. Ona yavaşça dokun Rosa. Belki de dudaklarını yarı açmış çeneğine dokunduruyordur. Ateşli dudaklarını ona özenle

değdir Rosa. Belki de şu anda Tanrı iki aşkımı bakışlarıyla okşuyordur.”

O sırada güneyde bir yıldız parladı ve kaleyi ufuktan ayıran boşluğu aşır Loevestein’in üzerinde gözden kayboldu.

Cornelis’in içi ürperdi.

“Ah!” dedi; “İşte Tanrı, çiçeğime ruhunu gönderiyor.”

Bunu öyle doğru tahmin etmişti ki, neredeyse aynı anda koridorda hava perisini andıran hafif ayak seslerini, bir elbisenin kanat çırpışını andıran hışırtısını ve tanıdık sesi duydu.

“Cornelis, dostum, sevgilim, gelin, çabuk gelin.”

Cornelis bir sıçrayışta kapı penceresine ulaştı. Dudakları Rosa’nın bir öpücükle kendisine mırıldanan dudaklarıyla bir kez daha karşılaştı:

“Siyah lale açtı. İşte burada!”

“Nasıl, burada mı!” diye haykırdı Cornelis, dudaklarını genç kızın dudaklarından geri çekerek.

“Evet, evet, büyük bir mutluluk yaşamak için küçük bir tehlikeyi göze almak gerekir, bakın, işte burada.”

Bir eliyle kapı penceresine doğru hafifçe yanan bir feneri kaldırırken diğer eliyle de mucizevi laleyi kaldırıyordu.

Bir çılgılık atan Cornelis bayılacak gibi oldu.

“Ah!” diye mırıldandı, “Tanrım! Tanrım! Bu iki çiçeği penceremde bana göstermekle suçsuzluğumu ve tutsaklığımı ödüllendiriyorsunuz.”

“Onu öpün,” dedi Rosa, “az önce ben de öptüm.”

Soluğunu tutan Cornelis dudaklarının ucunu çiçeğe değdirdi... Bir kadına, hatta bu Rosa bile olsa verilen bir öpücük yüreğini bu kadar derinden etkileyemezdi.

Lale güzel, gösterişli, muhteşemdi; sapı on sekiz parmaklık yüksekliğiyle, yeşil, kaygan ve mızrak demirleri kadar dik dört yaprağın arasında salınıyordu; çiçeği simsiyah ve kömür gibi parlaktı.

“Rosa,” dedi soluk soluğa kalan Cornelis, “Rosa, kaybedecek bir saniyemiz bile yok, mektubu yazmak lazım.”

“Sevgili Cornelis, mektup yazıldı,” dedi Rosa.

“Gerçekten mi?”

“Lale açmaya başladığında bir saniye bile kaybetmek istemediğim için mektubu yazdım. İşte burada, okuyup nasıl bulduğunuzu söyleyin.”

Cornelis mektubu alıp son aldığı küçük pusuladan beri daha da mükemmelleşmiş yazıyı okudu:

Sayın Başkan,

Siyah lale belki de on dakika içinde açmış olacak. Çiçek açar açmaz size onu görmek üzere Loevestein Kalesi’ne gelmenizi rica edecek bir haberci göndereceğim. Zindancı Gryphus’un en az mahkûmları kadar tutsak olan kızırım. Bu yüzden bu muhteşem çiçeği size kendim getiremiyorum ve size onu bizzat almaya gelmeniz için yalvarıyorum.

Ona Rosa Baerlensis adının verilmesini istiyorum.

Şimdi açtı, kusursuz bir siyah renge sahip... Gelin sayın başkan, gelin.

Sizin mütevazı hizmetkârımız olmaktan gurur duyuyorum.

ROSA Gryphus.

“İşte bu, sevgili Rosa. Mektup harika olmuş. Ben bile bu kadar sade bir dille yazamazdım. Heyete sizden istenen tüm bilgileri aktaracaksınız. Lalenin ne büyük özenle ve kaygıyla yetiştirildiğini öğrenecekler; ama şimdilik kaybedecek bir anımız bile yok... Haberci, haberci nerede?”

“Başkanın ismi nedir?”

“Verin, adresi yazayım. Ah! Çok tanınmış biridir. Haarlem Belediye Başkanı Sayın van Systemen... Verin Rosa, verin.”

Cornelis titreyen eliyle mektubun üzerine şunları yazdı:

“Belediye Başkanı ve Haarlem Çiçek Üreticileri Derneği Başkanı Sayın van Systemen’e.”

“Ve şimdi gidin Rosa,” dedi Cornelis “ve kendimizi şu ana kadar bizi koruyan Tanrı’ya emanet edelim.”

XXIII

Kıskanç Adam

Gerçekten de zavallı gençlerin Tanrı'nın doğrudan himayesine ihtiyaçları vardı.

Mutluluğun doruklarında olduklarına inandıkları o anda ümitsizliğe hiç bu kadar yakın olmamışlardı.

Okuyucumuzun Jakob'un aslında eski dostumuz ya da daha doğrusu eski düşmanımız Isaac Boxtel olduğunu anlayacak kadar kavrayışlı olduğuna hiç şüphemiz yok.

Bu yüzden okuyucu Boxtel'in aşkının ve nefretinin nesnesi olan siyah laleyi ve Cornelis van Baerle'yi Buitenhof'tan Loevestein'a kadar izlediğini tahmin etmiş olmalı.

Boxtel kıskançlığı sayesinde başka hiçbir ihtiraslı lalecinin keşfedemeyeceği bir şeyi, yani soğanların varlığını ve mahkûmun tutkusunu tahmin edebilmişti.

Isaac yerine kullandığı Jakob ismiyle talihi yaver gitmeye başlayan kıskanç laleci, Texel ve Anvers arasında üretilen en kaliteli ardıç likörü sayesinde birkaç ay boyunca Gryphus'un minnet ve konukseverlik duygularını kazanmıştı.

Oldukça şüpheli bir adam olduğunu gördüğümüz yaşlı Gryphus'un gururunu Rosa ile bir evlilik yapacağını ima ederek okşamış ve böylece onun kuşkularını yatıştırmıştı.

Babalık gururunu okşadıktan sonra, Gryphus'un kilit altında tuttuğu bilge mahkûmun en karanlık tablolarını çizip onun altesleri Oranje prensine zarar vermek için ruhunu şeytana sattığını söyleyerek zindancı içgüdülerini de tatmin etmişti.

Evlilikten ve çılgınca tutkulardan söz ederek, kendisine hiç de hoş duygular beslemeyen Rosa'da bile –Rosa, sayın Jakob'u hiç sevmemişti– ilk başlarda şüphe uyandırmamayı başarmıştı.

Ama gördüğümüz gibi, tedbirsiz davranarak bahçede Rosa'yı izlemesi niyetini ele vermiş ve Cornelis'in içgüdüsel

kaygıları iki genci bu adama karşı ihtiyatlı yaklaşmaya yöneltmişti.

Okuyucumuzun hatırlayacağı gibi, mahkûmun kaygıları, özellikle soğanın ezildiğini öğrendiği an Jakob'un Gryphus'a nasıl öfkelendiğini duyduğuunda daha da artmıştı.

O anda öyle büyük bir öfkeye kapılmıştı ki, ağzından Cornelis'in bir başka soğanı daha olabileceğini ama bundan emin olmadığını kaçırmıştı.

Bunun üzerine Rosa'yı yalnızca bahçede değil, koridorlarda da izlemeye başlamıştı.

Ancak bu işi artık gece karanlığuında ve çıplak ayaklarla yaptığı için Rosa'nın merdivende bir gölge görür gibi olduğuunu söylediği akşam dışında hiç fark edilmemişti.

Ama artık çok geçti: Boxtel mahkûmun ağzından ikinci bir soğanın varlığuını öğrenmişti.

Tarhı eşeler gibi yapan Rosa'nın oyununa geldiğuinde bu küçük komedinin, niyetini ortaya çıkarmak için düzenlendiğini anlayarak daha tedbirli davranmaya ve fark edilmeden gözetlemek için zihnindeki her türlü kurnazlığua başvurmaya karar vermişti.

Bir gün, Rosa'nın, babasının mutfağuından aldığı geniş çini bir saksıyı odasına götürdüğuünü, genç kızın mümkün olduğuunca iyi bir yatak hazırlamak için toprağuı yoğurduğu ellerini bol suyla yıkadığuını görmüştü.

Sonunda Rosa'nın penceresinin tam karşısında, çıplak gözle fark edilemeyecek ama teleskobuyla tıpkı Dordrecht'te Cornelis'in kurutma odasını gözlemlediği gibi, genç kızın odasında neler olup bittiğini rahatlıkla gözetleyeceğuı kadar yakın bir çatı katında küçük bir oda kiraladı.

Çatı katına yerleştikten üç gün sonra artık içinde en ufak bir şüphe dahi kalmamıştı.

Sabah güneş doğar doğmaz çini saksı penceredeki yerini alıyor, Rosa tıpkı Mieris ve Metzu'nun çekici kadınları gibi asmaların ve hanımelilerin yeşillenen ilk dallarıyla çevrelenmiş pencerede belirliyordu.

Rosa saksıya Boxtel'in içinde yetişen şeyin ne kadar değerli olduğunu anlayacağı şekilde dikkatle bakıyordu.

Demek saksıda ikinci soğan, yani mahkûmun en büyük umudu vardı.

Geceleri çok soğuk olduğunda Rosa saksıyı içeri alıyordu.

Bu durum Rosa'nın, soğanının donmasından korkan Cornelis'in talimatlarını yerine getirdiğini belli ediyordu.

Güneş ışınları yakıcı olduğunda, Rosa sabah on birden öğleden sonra ikiye kadar saksıyı içeri alıyordu.

Demek Cornelis toprağın kurummasından endişe ediyordu.

Ama çiçek filizlendiğinde Boxtel tamamıyla ikna olmuş gibiydi; teleskobu sayesinde filizin boyu daha bir parmağa ulaşmadan kiskancın hiç şüphesi kalmamıştı.

Cornelis'in iki soğanı vardı ve ikinci soğan Rosa'nın aşkına ve bakımına emanet edilmişti.

Anlaşılabacağı gibi, iki gencin aşkı Boxtel'in gözünden kaçmamıştı.

Bu durumda, ikinci soğanı Rosa'nın bakımından ve Cornelis'in aşkından uzaklaştırmak gerekiyordu.

Ancak bu kolay bir iş değildi.

Rosa laleye, tıpkı bir annenin çocuğuna, hatta dahası kulukaya yatan bir güvercinin yumurtalarına gösterdiği özeni gösteriyordu.

Rosa gün boyunca odasından çıkmıyor, daha da ilginç akşamları da odadan ayrılmıyordu.

Boxtel yedi gün boyunca Rosa'yı boşuna gözledi; genç kız odasından hiç çıkmadı.

Bu, Cornelis'in, Rosa'dan ve lalesinden haber alamadığı için hasta düştüğü yedi günlük dargınlık süresiydi.

Rosa, Cornelis'e sonsuza dek küs mü kalacaktı? Bu durum, hırsızlığı Isaac'ın ilk başlarda sandığından daha zor hale getirecekti.

Hırsızlık diyoruz, çünkü Boxtel bu işe sadece laleyi çalmak için girişmişti; büyük bir gizlilikle yetiştirilen ve iki

gencin varlığını herkesten gizledikleri çiçeği ele geçirdiğinde, bahçıvanlığın ayrıntılarından hiç haberdar olmayan bir genç kıza ya da vatana ihanet suçundan tutuklu ve sürekli gözetim altında tutulan bir mahkûma değil, tanınmış bir laleci olarak kendisine inanacaklardı; zaten taşınabilir mülkler kimin elindeyse ona ait olduğundan, laleyi ele geçirdiğinde ona sahip olacak ve Cornelis'in yerine ödülü alacaktı; lale ise *tulipa nigra Baerlensis* yerine, *tulipa nigra Boxtellensis* ya da *Boxtellea* adıyla anılacaktı.

Isaac henüz siyah laleye bu iki isimden hangisini vereceği konusunda bir karara varamamıştı; ama ikisi de aynı anlama geldiğinden bu önemli bir sorun değildi.

Asıl önemli olan laleyi çalmaktı.

Ama Boxtel'in laleyi çalabilmesi için Rosa'nın, odasından çıkması gerekiyordu.

İşte bu yüzden, akşamki alışıldık randevular yeniden başladığında Jakob ya da Isaac, nasıl isterseniz öyle deyin, büyük bir sevinç yaşamıştı.

Rosa'nın yokluğundan faydalanarak kapısını incelemeye başladı.

Kapı, sadece Rosa'da bulunan sıradan bir anahtarla iki kere kilitlenmişti.

Boxtel anahtarı Rosa'dan çalmayı düşündü, ama genç bir kızın cebini karıştırmak hiç de kolay bir iş olmadığı gibi, anahtarını kaybettiğini fark eden Rosa kilidi değiştirecek ve kilit değişmeden odadan çıkmayacağı için de Boxtel'in çabası boşa gidecekti.

En iyisi başka bir yol bulmaktı.

Boxtel bulabildiği tüm anahtarları bir araya topladı ve Rosa ile Cornelis hücre penceresinin kapısında mutlu anlar yaşarlarken anahtarların hepsini denedi.

İkisi kilide giriyordu, biri bir kez dönüyor ama ikincisi de takılıyordu.

Bu yüzden bu anahtarı kilide uydurmak için fazla uğraşmak gerekmiyordu.

Boxtel anahtarı hafif bir balmumu tabakasına daldırıp yeniden denedi.

Anahtarın ikinci dönüşte karşılaştığı engelin izi balmumunun üzerinde belirmişti.

Boxtel'in yapacağı tek şey bu izi ağzı bir bıçağınki kadar dar bir eğenin keskin yanıyla düzlemektir.

Boxtel iki günlük bir çalışmayla anahtarı istediği hale getirdi.

Rosa'nın kapısı, hiç zorlanmadan sessizce açtığında Boxtel kendini genç kızın odasında laleyle baş başa buldu.

Boxtel'in suçlanılacak ilk girişimi laleyi koparmak için bahçe duvarını aşmaktır; ikincisi açık pencereden Cornelis'in çalışma odasına girmek; üçüncüsü ise sahte bir anahtarla Rosa'nın odasına sızması.

Görüldüğü gibi, kıskançlık Boxtel'in, suç basamaklarını hızla tırmanmasını sağlıyordu.

Boxtel laleyle baş başaydı.

Sıradan bir hırsız saksıyı kolunun altına alıp dışarı çıkardı.

Ama Boxtel sıradan bir hırsız değildi, bu yüzden düşünmeye başladı.

Elindeki fenerin solgun ışığında laleye bakarak, büyük bir olasılıkla siyah lale açacağının belirtilerini göstermesine rağmen, henüz her şeyin kesin olmadığını düşündü.

Siyah çiçek açmazsa ya da üzerinde herhangi bir leke varsa hırsızlığının boşa gideceğini düşündü.

Hırsızlık söylentilerinin yayılacağını, hırsızdan şüphelenileceğini ve bahçedeki olaydan sonra araştırmalar yapıp ne kadar iyi saklarsa saklasın lalenin bulunabileceğini düşündü.

Laleyi bulunamayacak bir yere saklasa da, onu her taşıdığı anda başına bir felaket gelebileceğini düşündü.

Nihayet, Rosa'nın odasının anahtarı kendisinde olduğu için oraya ne zaman isterse girebileceğini, en iyisinin lalenin çiçek açmasını bekleyip çiçek açmadan bir saat önce ya da bir saat sonra onu çalmak olduğunu düşündü, sonra hiç

vakit kaybetmeden, dernek üyelerinin kendisini çağırmasına gerek kalmadan Haarlem'e gidecekti. Adam ya da kız hak iddia etmeye kalkarsa, Boxtel onu hırsızlıkla suçlayacaktı.

Bu iyi tasarlanmış plan, her açıdan kendisini tasarlayan kişiye layıktı.

Böylece Boxtel gençlerin hücrenin kapısında geçirdikleri mutlu dakikalarda, bekâretin mabedini lekelemek için değil, ama siyah lalenin çiçeklenme evrelerini izlemek için her akşam genç kızın odasına giriyordu.

O akşam yine her zamanki gibi Rosa'nın odasına girmek üzereyken, Cornelis, kısa bir sohbetin ardından Rosa'yı laleyi gözlemek için odasına göndermişti.

Rosa'nın çıktıktan on dakika sonra odasına döndüğünü gören Boxtel çiçeğin açtığını ya da açmak üzere olduğunu anlamıştı.

Demek asıl oyun o akşam oynanacaktı; bunun üzerine Boxtel, Gryphus'u her zamankinin iki katı bir armağanla, yani her iki cebinde birer şişe ardıç likörüyle ziyaret etti.

Gryphus sarhoş olduğunda, Boxtel hapishanenin neredeyse hâkimi olacaktı.

Saat on birde, Gryphus körkütük sarhoş oldu. Sabahın ikisinde, Boxtel, Rosa'nın odasından çıktığını gördü; ama elinde özenle sakladığı bir şey olduğu anlaşılıyordu.

Taşıdığı şey hiç kuşku yok ki yeni çiçek açan siyah laleydi. Ama Rosa onu ne yapacaktı?

Hemen laleyle birlikte Haarlem'e mi gidecekti?

Genç bir kızın bu saatte böyle bir yolculuğa çıkması imkânsızdı.

Laleyi yalnızca Cornelis'e göstermek için mi götürüyordu? Bu mümkündü.

Ayakkabılarını çıkarıp parmak uçlarına basarak Rosa'yı izledi.

Onun kapıya yaklaştığını gördü.

Cornelis'e seslendiğini duydu.

Lambanın solgun ışığında saklandığı karanlık kadar siyah olan laleyi gördü.

Cornelis ve Rosa'nın Haarlem'e bir haberci göndermek konusundaki planlarını duydu.

İki gencin dudaklarının birleşmesinin ardından, Cornelis'in Rosa'yı gönderdiğini duydu. Rosa'nın feneri söndürüp odasına döndüğünü gördü.

On dakika sonra, odasından çıkıp kapıyı özenle iki kere kilitlediğini gördü.

Bu kapıyı neden bu kadar özenle kapatıyordu? Çünkü kapının arkasında siyah lale vardı.

Rosa'nın aşağıya inmek için attığı her adımda, tüm bunları Rosa'nın odasının bir kat üstündeki sahanlıkta gizlenerek izleyen Boxtel de bir basamak iniyordu.

Böylece Rosa hafif adımlarını merdivenin son basamağına attığında, eliyle Rosa'nın kapısının kilidini yoklamaya başlamıştı.

Anlaşılabacağı gibi, bu elde Rosa'nın kapısını asıl anahtar gibi kolayca açan sahte anahtar vardı.

İşte, bölümün başında zavallı gençlerin Tanrı'nın doğrudan himayesine ihtiyaç duyacaklarını söylememizin nedeni buydu.

XXIV

Siyah Lale El Değiştiriyor

Boşuna bir çabayla bu iki mutluluğu taşımaya yetecek gücü toplamaya çalışan Cornelis hâlâ Rosa kendisinden ayrıldığında durduğu yerdeydi.

Yarım saat geçti.

Günün mavimtırak ve serin ilk ışınları Cornelis'in hücre penceresinin parmaklıkları arasından sızıyordu ki, aniden merdivenden çıkan birinin ayak sesleri ve yaklaşan çığlıklarla içi titredi.

Neredeyse aynı anda, karşısında Rosa'nın solgun ve panik içindeki yüzünü gördü.

Dehşetten rengi solarak geriledi.

“Cornelis! Cornelis!” diye haykırdı Rosa soluğu kesilmiş bir halde.

“Tanrım! Ne var?” diye sordu mahkûm.

“Cornelis! Lale...”

“Evet!”

“Bunu size nasıl söyleyeceğim?”

“Söyleyin, Rosa, söyleyin.”

“Onu çaldılar.”

“Onu çaldılar!” diye haykırdı Cornelis.

“Evet,” dedi Rosa, düşmemek için kapıya yaslanırken.

“Evet, onu çaldılar.”

Kendine hâkim olmaya çalışsa da, dizlerinin üzerine çöktü.

“Ama bu nasıl oldu?” diye sordu Cornelis. “Anlatın, açıklayın bana...”

“Ah, dostum, bu benim hatam değil.”

Zavallı Rosa! Artık *sevgilim* demeye cesaret edemiyordu.

“Onu tek başına bıraktınız!” dedi Cornelis inleyen bir sesle.

“Yalnızca bir an için, en fazla elli adım ötede Wahal kıyısında oturan haberciye çağırmaya gitmiştim.”

“Ve bu sırada tüm nasihatlerime rağmen anahtar kapının üzerinde bıraktınız!”

“Hayır, hayır, anahtar yanımdaydı; kaybedeceğimden korktuğum için onu sürekli elimle sıkıyordum.”

“Ama o zaman nasıl oldu?”

“Bunu biliyor muyum ki! Mektubu haberciye vermiştim; haberciyle birlikte geri döndüğümde kapı kapalıydı ve ortadan kaybolan lale dışında her şey yerli yerindeydi. Birinin odamın anahtarını ele geçirip aynısını yapmış olması gerek.”

Gözyaşlarına boğularak soluğu kesildi.

Olduğu yerde kalakalan Cornelis yüzü allak bullak olmuş bir halde, neredeyse hiçbir şey anlamadan dinliyor ve sürekli olarak aynı şeyi mırıldanıyordu:

“Lalem çalındı, lalem çalındı, mahvoldum!”

“Ah! Bay Cornelis, merhamet edin, merhamet edin,” diye haykırdı Rosa, “yoksa öleceğim.”

Rosa’nın bu tehdidi üzerine, Cornelis kapı penceresinin parmaklıklarını kavrayarak öfkeyle sıkarken:

“Rosa,” diye haykırdı, “lalemizi çaldılar, bu doğru, ama yenilgiyi kabul edecek miyiz? Hayır, felaket büyük, ama belki de, durumu düzeltebiliriz, ne de olsa hırsızı tanıyoruz.”

“Ama bunu size kesin olarak söyleyebilir miyim?”

“Ben size söyleyebilirim, bu işi yapan o alçak Jakob’dan başkası değil. Emegimizin, göz nurumuzun meyvesini Haarlem’e götürmesine izin verecek miyiz Rosa? Peşine düşüp onu yakalamak lazım.”

“Ama dostum, babamın haberi olmadan bunu nasıl yapabiliriz? Benim gibi güçsüz ve özgürlüğünden yoksun bir kadın, belki sizin bile beceremeyeceğiniz bir işin üstesinden nasıl gelir?”

“Rosa, Rosa, bana şu kapıyı açın, o zaman bu işi becerip beceremeyeceğimi göreceksiniz. Hırsızı yakalayacağımı, ona suçunu itiraf ettireceğimi, benden merhamet dileyecek duruma getireceğimi göreceksiniz.”

“Ne yazık!” dedi Rosa hıçkırıklara boğularak, “kapıyı açabilir miyim? Anahtarlar bende mi? Bende olsalardı, uzun zaman önce özgür kalmaz mıydınız?”

“Anahtarlar lalemin ilk soğanını ezen o alçak, o cellat babanızda. Ah sefil, sefil! Jakob’un suç ortağı.”

“Tanrı aşkına daha alçak sesle konuşun!”

“Kapıyı açmazsanız bu parmaklığı parçalayıp hapishanede bulunan herkesi katledeceğim,” diye haykırdı, öfkесinin doruğuna ulaşan Cornelis.

“Dostum, yalvarırım.”

“Size söylüyorum, Rosa, hücremde taş taş üstünde bırakmayacağım.”

Öfkeden gücü iki katına çıkmış olan bahtsız, sesinin yankılanmalarının, merdivenin akustik spiralinden aşağıya doğru ulaşacağına aldırmadan elleriyle kapıyı sarsıyordu.

Paniğe kapılan Rosa boşuna bir çabayla bu öfke kasırgasını yatıştırmaya çalışıyordu.

“Size o alçak Gryphus’u öldüreceğimi söylüyorum,” diye gürledi van Baerle, “size onun kanını dökeceğimi söylüyorum, tıpkı siyah lalemin kanını döktüğü gibi.”

Bahtsız iyice zıvanadan çıkmaya başlıyordu.

“Tamam o zaman,” dedi Rosa titreyerek, “evet, ama sakın olun, evet, anahtarları alıp size kapıyı açacağım, ama sakın olun Cornelis’im.”

Sözünü bitirmemişti ki bir hırlama, cümlesini yarıda kesti.

“Babam!” diye haykırdı Rosa.

Yaşlı Gryphus bu gürültünün ortasında fark edilmeden yukarı çıkmıştı.

Kızının bileğini sıkıca kavradı.

“Ah! Demek anahtarlarımı alacaktınız,” dedi öfkeden boğuk boğuk çıkan bir sesle. “Ah! Cornelis’iniz asılması gereken bir alçaktan, bir canavardan, bir fesatçıdan başkası değil! Ah! Demek mahkûmların suçuna iştirak ediliyor. Çok güzel!”

Rosa umutsuzlukla babasının ellerine vurdu.

“Ah!” diye devam etti Gryphus, sesindeki öfkenin yerini galibin soğuk, alaycı ifadesi almıştı. “Ah! Bay masum lalecî, Bay Nazik Bilgin, demek beni öldürüp kanımı içecektiniz! Çok güzel! Bu hiç önemli değil! Ve kızım la suç ortaklığı yaptınız! İsa aşkına! Demek haydutların arasına, hırsızların mağarasına düşmüşüm! Ah! Sayın vali ve altesleri yarın her şeyi öğrenecekler. Yasayı biliyoruz: ‘Her kim hapis hane de ayaklanma çıkarırsa,’ altıncı madde. Sayın bilgin sizi ikinci kez Buitenhof’a göndereceğiz. Evet, kafesteki ayı gibi par-

maklarınızı kemirin ve siz güzel bayan, gözlerinizle Cornelis'inizi yiyip bitirin. Sizi uyarıyorum kuzucuklarım, bir daha birlikte dolap çevirme mutluluğunu yaşayamayacaksınız. Hayırsız kız, aşağı iniyoruz. Ve siz Bay Bilgin içiniz rahat olsun, yeniden görüşeceğiz.”

Korkudan ve umutsuzluktan çılgına dönen Rosa dostuna bir öpücük gönderdi; sonra basamaklara doğru adım atarken ani bir düşünceyle yüzü aydınlandı:

“Henüz her şey bitmedi, Cornelis'im, bana güvenin.”

Babası homurdanarak onu izliyordu.

Zavallı laleciye gelince, çırpınan parmaklarıyla tuttuğu parmaklıkları yavaş yavaş bıraktı; başı ağırlaşmış, gözleri deliklerinde yuvarlanmış bir halde yavaşça odasının zeminine yığıldı.

“Çalındı! Lalem çalındı!” diye mırıldandı.

Bu arada, kaleden, Rosa'nın açık bıraktığı kapıdan çıkan Boxtel, siyah laleyi geniş pelerinin altına saklayıp kendisini Gorcum'da bekleyen arabaya binmiş ve tahmin edilebileceği gibi Gryphus'u bu ani yolculuktan haberdar etmemişti.

Ve şimdi arabasına yerleştiğini gördüğümüze göre, okuyucu razı olursa onu yolculuğunun sonuna kadar izleyeceğiz.

Dörtnala gitmek siyah laleye zarar verebileceği için yavaşça gitmesi gerekiyordu.

Ama bunu hesaba katan Boxtel, Haarlem'e vaktinde varamayacağını düşünerek Delft'de taze yosunla kaplı bir kutu yaptırmış, laleyi de içine yerleştirmişti; artık lale üstten hava alan bir kutunun içinde her yanından yumuşak bir şekilde sarılmıştı, bu durumda dörtnala gitmek ona hiçbir zarar veremezdi.

Ertesi sabah, yorgunluktan tükenmiş olsa da, zafer kazanmış bir edayla Haarlem'e vardı. Hırsızlığın tüm ipuçlarını ortadan kaldırmak için çini saksıyı kırıp parçalarını bir kanala attıktan sonra laleyi yeni bir saksıya ekte, Çiçek Üre-

ticileri Derneği'nin başkanına bir mektup yazıp Haarlem'e simsiyah bir laleyle geldiğini bildirdi, ardından da el değmemiş lalesiyle birlikte güzel bir hana yerleşti.

Ve orada beklemeye başladı.

XXV

Başkan van Systens

Rosa, Cornelis'in yanından ayrılırken kararını vermişti.

Ya Jakob'un çaldığı laleyi geri getirecek ya da onu bir daha görmeyecekti.

Zavallı mahkûmun ne derin bir ümitsizliğe kapıldığını görmüştü.

Gerçekten de, bir yandan Gryphus aşklarını ve buluşmalarını öğrendiği için bu, kaçınılmaz bir ayrılıktı.

Diğer yandan, Cornelis van Baerle'nin yedi yıldan beri beslediği umutlar sönmüştü.

Rosa çok önemsiz sayılabilecek bir konuda yılgınlığa kapılan ama büyük bir felaket karşısında onunla mücadele edebilecek gücü toplayabilen ya da koşulları düzeltecek olanakları yaratmayı başarabilen kadınlardandı.

Odasına döndüğünde, siyah lalenin gözünden kaçmış olabileceğini düşünerek etrafına son bir kez baktı. Ama çabaları boşunaydı, siyah lale çalınmıştı.

Gerekli eşyaları bir bohçaya yerleştiren Rosa tüm serveti olan birikmiş üç yüz florinini aldı ve ardından, dantellerinin altına sakladığı üçüncü soğanı özenle göğsüne yerleştirdi, kaçığının anlaşılmasını elinden geldiğince geciktirebilmek için kapıyı iki kez kilitledi, merdivenleri inip bir saat önce Boxtel'in geçtiği kapıdan çıktı ve bir araba kiralamak için menzile gitti.

Menzilin tek arabasını bir saat önce Delft'e doğru yola çıkan Boxtel kiralamıştı.

Delft yolu diyoruz, çünkü Loevestein'dan Haarlem'e gidebilmek için oldukça dolambaçlı yolların aşılması gerekiyordu, dosdoğru gidilebilse bu yolun uzunluğu yarı yarıya azalacaktı.

Ama nehirler, çaylar, ırmaklar, kanallar ve göller ülkesi olan Hollanda'da dosdoğru gidebilmek için kuş olmak gerekiyordu.

Bunun üzerine Rosa bir at kiralamaya karar verdi; menzil sahibi Rosa'nın zindancının kızı olduğunu bildiği için, bu iş hiç de zor olmadı.

Rosa'nın umudu kendisine rehberlik edip destek verecek olan iyi yürekli ve cesur habercisine yetişmekti.

Gerçekten de, daha bir fersah yol almamıştı ki, nehrin kıyısındaki gözalıcı yolda onun aceleyle ilerlediğini fark etti.

Atını tırısı kaldırıp ona yetişti.

Yürekli genç taşıdığı haberin önemini bilmese de, sanki biliyormuş gibi hızlı yolculuk etmiş, bir saat olmadan bir fersahlık bir yolu katetmişti.

Rosa artık bir işe yaramayan mektubu geri alıp ona kendisine nasıl yardımcı olabileceğini anlattı. Sandalcı, Rosa'ya elini atın sağırsına ya da omuz başına yaslamasına izin verirse, atla da araba kadar hızlı ilerleyebileceklerini söyledi.

Genç kız geç kalmamaları koşuluyla elini dilediği yere yaslamasına izin verdi.

İki yolcunun yola koyulmalarının üzerinden beş saat geçip şimdiden sekiz fersahlık bir yolu katettiklerinde, baba Gryphus genç kızın hapishaneden ayrıldığının hâlâ farkında değildi.

Zaten, kötü kalpli bir adam olan zindancı, kızında uyardığı derin korkunun keyfini çıkarıyordu.

Ama dostu Jakob'a böylesine ilginç bir hikâyeyi anlatmaya hazırlanırken onun Delft yolunda olduğunu bilmiyordu.

Jakob arabası sayesinde, Rosa'nın ve sandalcının dört fersah önünden gidiyordu.

Gryphus, Rosa'nın odasında titreyerek somurttuğunu düşünürken genç kız atla hedefine doğru ilerliyordu.

Gryphus mahkûm dışında hiç kimsenin nerede olduğunu bilmiyordu.

Rosa lalenin bakımını üstlendiğinden beri babasının yanına yalnızca öğle yemekleri için gidiyordu; Gryphus uzun süredir kızının yüzünün asık olduğunu, iştahının kesildiğini fark etmişti.

Kızını çağırmak için gönderdiği gardiyan arayıp bulamadığını söyleyerek aşağı indiğinde, onu aramaya kendisi gitti.

İşe önce Rosa'nın odasından başladı ama kapıyı vursa da içeriden yanıt gelmedi.

Hapishanenin çilingiri kapıyı açınca Gryphus Rosa'nın odasına girdi ama odada kimse yoktu.

Rosa o sırada Rotterdam'a giriyordu.

Gryphus onu odasında olduğu gibi mutfakta ve mutfakta olduğu gibi bahçede de bulamadı.

Kentin sokaklarını dolaşp kızının bir at kiraladığını ve tıpkı Bradamante ya da Clorinde gibi nereye gittiğini söylemeden gerçek bir maceraya atıldığını öğrendiğinde nasıl öfkелendiği tahmin edilebilirdi.

Öfkeden çılgına dönmüş bir halde van Baerle'nin yanına çıkan zindancı küfürler, tehditler yağdırıp, kendisini yer altı zindanına kapatacağını, aç bırakacağını, falakaya yatıracağını söyledi.

Gryphus'un küfürlerine, tehditlerine hiç aldırmayan Cornelis, tüm heyecanlara, korkulara duyarsız bir halde, hiç kımıldamadan, soğukkanlı bir şekilde bekliyordu.

Gryphus her yanda Rosa'yı aradıktan sonra, Jakob'u bulmaya çalıştı, ama kızı gibi o da ortada yoktu; o zaman kızını Jakob'un kaçırdığından şüphelenmeye başladı.

Bu arada, genç kız Rotterdam'da iki saat mola verdikten sonra yeniden yola koyulmuş, geceyi Delft'te geçirip ertesi gün, Boxtel'den dört saat sonra Haarlem'e varmıştı.

Rosa önce Çiçek Üreticileri Derneği'nin başkanı üstat van Systens'in yanına çıktı.

Saygıdeğer yurttaşı, tasvir etmezsek ressamlık ve tarihçilik görevimizi ihmal etmiş olacağımız bir halde buldu.

Başkan dernek yönetimine sunacağı raporu kaleme alıyordu.

Bu rapor başkanın güzel yazısıyla büyük bir kâğıda yazılıyordu.

Rosa kendisini sadece Rosa Gryphus ismiyle tanıttı, ama kulağa ne kadar ilginç gelirse gelsin, başkan bu ismi tanımadığı için içeri alınmasına izin vermedi. Mendireklerin ve su setlerinin ülkesi Hollanda'da talimatlara karşı çıkmak güçtü.

Ama Rosa geri adım atmadı; bir görevi üstlenmiş, kendi kendine terslemeler, sertlikler ve sövgüler karşısında yılgınlığa kapılmayacağına söz vermişti.

“Sayın başkana kendisiyle siyah lale hakkında görüşmek istediğimi bildirin,” dedi.

Ünlü *Binbir Gece Masalları*'ndaki *Açıl Susam Açıl* kadar etkileyici olan bu sözler ona kapıların açılmasını sağlamıştı. Bu sözler sayesinde kendisini kibarca karşılamaya gelen başkan van Systens'in çalışma odasına girdi.

Bu, narin yapılı ufak tefek bir adamdı: Gövdesi çiçeğin sapına, başı bir çeneğe, sarkık duran kolları lalenin boyu eninden uzun iki yaprağına benziyordu; hafifçe salınarak yürüyüşü rüzgârın esintisiyle boynunu eğen o çiçekle benzerliğini tamamlıyordu.

Adının van Systens olduğunu söylemiştik.

“Matmazel,” diye haykırdı, “siyah lale hakkında konuşmak istediğinizi mi söylediniz?”

Tulipa nigra, Çiçek Üreticileri Derneği'nin başkanı için, lalelerin kraliçesiydi ve ayağına elçiler gönderilebilirdi.

“Evet bayım,” diye yanıtladı Rosa, “en azından size ondan söz etmek için geldim.”

“Durumu nasıl?” dedi van Systens, şefkatli bir saygıyı yansıtan gülümsemesiyle.

“Ne yazık ki, bunu bilmiyorum bayım.”

“Nasıl, yoksa başına bir felaket mi geldi?”

“Onun başına değil ama benim başıma büyük bir felaket geldi bayım.”

“Nasıl yani?”

“Onu benden çaldılar.”

“Sizden siyah laleyi mi çaldılar?”

“Evet bayım.”

“Kimin çaldığını biliyor musunuz?”

“Ah! Birinden şüpheleniyorum, ama onu suçlamaya cesaret edemiyorum.”

“Bunu doğrulamak çok kolay.”

“Nasıl?”

“Onu çalan hırsız fazla uzakta olmamalı.”

“Neden?”

“Çünkü onu daha iki saat önce gördüm.”

“Siyah laleyi gördünüz mü?” diye haykırdı Rosa, Bay van Systens’e doğru ilerleyerek.

“Tıpkı sizi gördüğüm gibi.”

“Ama nerede?”

“Elbette ki efendinizin odasında.”

“Efendimin odasında mı?”

“Evet, siz Isaac Boxtel’in hizmetinde değil misiniz?”

“Ben mi?”

“Elbette siz.”

“Ama bayım, beni kim sandınız?”

“Ama siz beni kim sandınız?”

“Bayım, sizin Haarlem’in saygıdeğer belediye başkanı ve Çiçek Üreticileri Derneği’nin başkanı olduğunuzu sanıyorum.”

“Evet, bana ne söylemek istiyorsunuz?”

“Size lalemin çalındığını söylüyorum bayım.”

“O zaman laleniz Bay Boxtel’in lalesi olmalı. Kendinizi doğru ifade edemiyorsunuz çocuğum, sizin değil, Bay Boxtel’in lalesi çalındı.”

“Size tekrarlıyorum bayım, Bay Boxtel’in kim olduğunu bilmiyorum ve ismini ilk kez duyuyorum.”

“Bay Boxtel’in kim olduğunu bilmiyorsunuz ve sizin de bir siyah laleniz var, öyle mi?”

“Başka siyah lale daha mı var?” diye sordu Rosa titreyerek.

“Evet, Bay Boxtel’inki.”

“Nasıl görünüyor?”

“Elbette siyah!”

“Lekesiz mi?”

“Tek bir lekesi, üstünde tek bir nokta bile yok.”

“Lale buraya mı bırakıldı?”

“Hayır, ama ödül verilmeden önce yönetim kuruluna sunacağım için buraya getirilecek.”

“Bayım,” diye haykırdı Rosa, “siyah lalenin kendisine ait olduğunu söyleyen bu Bay Isaac Boxtel...”

“Evet, gerçekten de lale ona ait.”

“Bu zayıf bir adam değil mi?”

“Evet.”

“Saçları dökülmüş?”

“Evet.”

“Sert bakışlı?”

“Sanırım evet.”

“Endişeli, kamburu çıkmış, bacakları çarpık?”

“Gerçekten de, Bay Boxtel’in tam bir portresini çiziyorsunuz.”

“Bayım, lale, üç yüzü bir çiçek sepeti oluşturacak şekilde sarımtırak çiçek desenleriyle kaplı, mavi, beyaz çini bir saksının içinde miydi?”

“Ah! Bundan emin değilim, saksıdan çok çiçeğe baktım.”

“Bayım, o benim çalınan lalem, o benim, bayım onu sizden istemeye geldim.”

“Ah! Ah!” dedi van Systens Rosa’ya bakarak. “Nasıl, buraya Bay Boxtel’in lalesini istemeye mi geldiniz? Vay canına, siz bayağı pişkin bir kadınsınız.”

“Bayım,” dedi, bu niteleme karşısında biraz şaşırmış gibi görünen Rosa, “ben Bay Boxtel’inkini değil, kendi lalemi istiyorum.”

“Sizinki mi?”

“Evet, kendi ellerimle diktiğim, yetiştirdiğim lale.”

“O zaman, Beyaz Kuğu hanına gidip Bay Boxtel’i bulun, işinizi onunla halledersiniz; bana gelince, bu konuda karar vermek Kral Salomon’un önüne ateşin getirildiği davada olduğu kadar güç, bu yüzden raporumu hazırlamakla, siyah lalenin yetiştirildiğini saptamakla ve yüz bin florini üreticisine ödemekle yetineceğim. Hoşça kalın, kızım.”

“Ah! Bayım! Bayım!” diye ısrar etti Rosa.

“Şunu da eklemek isterim,” diye devam etti van Systens, “çok genç, çok güzelsiniz ve henüz kötü yola düşmemişsiniz, size bir nasihat vereyim. Bu konuda temkinli davranın, çünkü Haarlem’de bir mahkememiz ve hapishanemiz var, üstelik lalelerin onuru konusunda çok alınganızdır. Haydi kızım gidin, Isaac Boxtel Beyaz Kuğu hanında.”

Ve güzel kalemini eline alan van Systens yarıda kalan raporunu yazmaya devam etti.

XX

Çiçek Üreticileri Derneği’nin Bir Üyesi

Siyah laleyi yeniden bulduğu düşüncesiyle hem sevinçten hem de korkudan çılgına dönen Rosa, tek başına on Boxtel’in hakkından gelebilecek genç sandalcıyla birlikte Beyaz Kuğu hanının yolunu tuttu.

Yol boyunca Rosa'nın durumdan haberdar ettiği sandalcı kavgadan çekinmiyordu, olur da kavga etmek zorunda kalırsa, lalenin zarar görmemesine dikkat edecekti.

Ama Groote Markt'a geldiğinde Rosa aniden durdu; aklına tıpkı Homeros'un, öfkesine hâkim olamadığında Akhilleus'u saçlarından yakalayan Minerva'sı gibi kendisini frenleyen bir düşünce gelmişti.

"Tanrım," diye mırıldandı, "büyük bir hata yaptım, Cornelis'i, laleyi ve kendimi tehlikeye atıp kuşkuları üzerime çektim. Ben yalnızca bir kadını, bu adamlar bir olup üzerime gelirse, işim bitti demektir... Ah! Bana bir şey olması önemli değil, ama ya Cornelis, ya lale!"

Bir an için derin düşüncelere daldı.

"Boxtel'in yanına gidip onun bizim Jakob değil, siyah laleyi üreten bir meraklı olduğunu görürsem ya da lale şüphelendiğim kişiden bir başkası tarafından çalınmışsa ya da başka ellere geçmişse, adamı tanımadan laleyi tanırsam onun bana ait olduğunu nasıl kanıtlayabilirim? Öte yandan bu Boxtel, Jakob'un ta kendisiyse ona ne yapabilirim? Biz tartışırken lale ölecek! Ah, Aziz Meryem bana yol gösterin! Hayatım, şu an belki de ölmek üzere olan zavallı mahkûmun hayatı söz konusu."

Duasını tamamlayan Rosa huşu içinde Tanrı'nın yardımını bekledi.

O sırada Groote Markt'ın köşesinde bir uğultu yankılandı. İnsanlar koşuyor, kapılara, pencerelere üşüşüyorlardı; bu hareketliliğe duyarsız kalan bir tek Rosa'ydı.

"Başkanın yanına dönmek gerek," diye mırıldandı.

"Dönelim," dedi sandalcı.

Küçük Paille Sokağı'ndan başkanlık binasına vardıklarında van Systens inci gibi yazısı ve en güzel kalemikle raporunu hazırlamaya devam ediyordu.

Rosa geçtiği her yerde siyah laleden ve yüz bin florinlik ödül den bahsedildiğini duyuyordu; haber tüm şehre yayılmıştı.

Van System ilk seferde olduğu gibi, sihirli siyah lale sözleriyle heyecanlanmasa, Rosa'nın içeri girmesi hiç de kolay olmayacaktı.

Ama bir deli, hatta daha da beteri olduğunu düşündüğü Rosa'yı tanıdığında öfkelenip onu geri göndermek istedi.

Ama Rosa yüreklere işleyen bir dürüstlikle ellerini birleştirerek:

“Bayım,” dedi, “Tanrı aşkına beni geri çevirmeyin! Tam tersine beni dinleyin, adaleti yerine getiremeseniz bile, en azından bir gün Tanrı katında kötü bir hadiseye suç ortaklığı etmemiş olacaksınız.”

Van System büyük bir sabırsızlık içindeydi; Rosa, hem belediye başkanı, hem de Çiçek Üreticileri Derneği'nin başkanı olarak büyük bir özenle kaleme aldığı raporu ikinci kez yarıda kesiyordu.

“Ama siyah lale ile ilgili raporum ne olacak!” diye haykırdı.

“Bayım,” diye devam etti Rosa, masumiyetini ve gerçeği söylediğini belli eden bir kararlılıkla, “beni dinlemezseniz siyah lale ile ilgili raporunuzu bir hırsızlık olayına, yanlış bilgilere dayandıracaksınız. Size yalvarıyorum bayım, Bay Jakob olduğuna inandığım Bay Boxtel'i buraya çağırın ve Tanrı adına yemin ediyorum ki, laleyi ve sahibini tanımazsam hiçbir hak iddia etmeyeceğim.”

“Şuraya bakın, güzel bir peşinat!” dedi van System.

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Onları tanısanız bu neyi kanıtlayacak?”

“Ama,” dedi umutsuzluğa kapılan Rosa, “siz dürüst bir insansınız bayım. Bu durumda ödülü o adama, yalnızca yapmadığı bir esere değil, aynı zamanda çaldığı bir esere vereceksiniz.”

Belki de Rosa'nın içten konuşması van System'i biraz olsun ikna edecek ve zavallı kıza daha yumuşak bir tonla hitap edecekti ki, caddede büyük bir gürültü duyuldu; bu

haykırışlar Rosa'nın Groote Markt'ta duymasına rağmen onu duasından alıkoyamayan bağırışların daha da şiddetlenmiş haliydi.

Kulakları ınlatan haykırışlar başkanlık binasının içinde yankılandı.

Van System, Rosa için hiçbir anlamı olmayan ve şimdi sıradan bir gürültü haline dönüşen bu çığlıklara kulak kabarttı.

“Bu da nesi?” diye haykırdı belediye başkanı: “Bu da nesi, duyduklarım gerçek olabilir mi?”

Ve alışma odasında bıraktığı Rosa ile hiç ilgilenmeden bekleme odasına koştu.

Henüz bekleme odasına yeni girmişti ki, merdivenden avluya kadar uzanan manzarayı gören van System bir çığlık attı.

Gümüş sırmalı mor kadife elbiseli bir genç beraberindeki ya da daha doğrusu kendisini izleyen bir kalabalıkla birlikte, temizliği ve beyazlığı göz kamaştıran merdivenleri bir soylunun ağırlığıyla çıkıyordu.

Arkasından bir deniz, bir de süvari subayı geliyordu.

Paniğe kapılmış uşakların arasında duran van System bu gürültünün kaynağı olan konuğunun önünde yerlere kadar eğildi.

“Altesleri,” diye haykırdı, “Altesleri burada! Bu mütevazı belediye başkanlığı binası için ne büyük bir onur.”

“Sevgili Bay van System,” dedi Willem van Oranje, gülümsemesinin yerini dolduran bir içtenlikle, “ben gerçek bir Hollandalı gibi suyu, birayı, çiçekleri, hatta bazen de Fransızların tadına doyamadıkları peyniri severim; çiçekler arasında favorim, doğal olarak laledir. Laiden'de Haarlem'in nihayet siyah lalesine kavuştuğunu duydum ve inanılmaz gibi görünse de, bunun gerçek olduğunu öğrendince iek Üreticileri Derneği'nin başkanından yeni haberler almaya geldim.”

“Ah! Altesleri,” dedi van System, mutluluktan sarhoş olmuş bir halde, “Alteslerinin derneğın çalışmalarını takdir etmesi ne büyük bir gurur.”

“Çiçek burada mı?” diye sordu, hiç kuşku yok ki şimdi-den bu kadar çok konuştuğuna pişman olan prens.

“Ne yazık ki efendim, burada değil.”

“Ya nerede?”

“Sahibinde.”

“Sahibi kim?”

“Dordrechtli usta bir laleci.”

“Dordrechtli mi?”

“Evet.”

“İsmi nedir?”

“Boxtel.”

“Şu an nerede?”

“Beyaz Kuğu hanında; onu çağirtacağım ve bu arada altesleri bana salona geçme onurunu bahşederler mi? Laleci alteslerinin burada olduğunu duyunca lalesini getirmekte acele edecektir.”

“Tamam, onu çağirtın.”

“Evet altesleri. Yalnız...”

“Ne var?”

“Ah! Çok önemli sayılmaz efendim.”

“Bu dünyada her şey önemlidir Bay van System.”

“Tamam o zaman, altesleri, bir sorun var.”

“Nedir?”

“Yüz bin florinlik bir ödöl konduğı için şimdiden lale üzerinde hak iddia edenler var.”

“Gerçekten mi?”

“Evet efendim, bazı sahtekârlar, bazı dalavereciler var.”

“Ama Bay van System, bu bir suç.”

“Evet altesleri.”

“Elinizde bu suçun kanıtları var mı?”

“Hayır, suçlu...”

“Suçlu, bayım?”

“Yani çiçeğin kendisine ait olduğunu söyleyen bayan yan odada.”

“Orada! Peki siz ne düşünüyorsunuz Bay van System?”

“Sanırım yüz bin florinlik ödül başını döndürmüş olmalı.”

“Laleyi mi istiyor?”

“Evet, altesleri.”

“Ama kanıt olarak neyi gösteriyor?”

“Altesleri ben tam bu soruyu sormak üzereyken geldiler.”

“Bay van System, onu dinleyelim; ben ülkenin en yüksek yargı makamıyım; dinleyip karar vereceğim.”

“İşte Kral Salomon’umu buldum,” dedi öne doğru eğilip prene yol gösteren van System.

Ama prene, van System’in önüne geçmek için bir adım atacaktı ki, aniden durdu:

“Önden gidin,” dedi, “ve bana bayım diye hitap edin.”

Birlikte çalışma odasına girdiler.

Hâlâ aynı yerde duran Rosa pencereden bahçeyi seyrediyordu.

“Ah! Ah! Bir Frizli,” dedi altın başlığı ve Rosa’nın kırmızı yanaklarını fark eden prene.

Genç kız gürültü üzerine geri dönse de, odanın en karanlık köşesine çekilen prenen yüzünü tam olarak göremedi.

Anlaşılağı gibi, tüm dikkatini belediye başkanının ardından gelen ve büyük bir ihtimalle soylu olmayan o mütevazı yabancıya değil, van System’e vermişti.

Kütüphaneden bir kitap alan mütevazı yabancı van System’e sorgulamaya başlamasını işaret etti.

Mor giysili gencin daveti üzerine yerine oturan van System, kendisine önem verilmesinden gurur duymuştu.

“Kızım,” dedi, “bana bu lale ile ilgili gerçekleri anlatacınıza yemin eder misiniz?”

“Yemin ederim.”

“O zaman, Çiçek Üreticileri Derneği üyelerinden biri olan beyefendinin önünde konuşun.”

“Bayım,” dedi Rosa, “size daha önce söylediklerimden başka ne söyleyebilirim?”

“Evet, söylediklerinizi tekrar edin.”

“O zaman size az önceki ricamı yineleyeceğim.”

“Hangisini?”

“Boxtel’i lalesiyle birlikte buraya çağirtmanızı; onun benim lalem olmadığını anlarsam bunu açıkça söyleyeceğim, ama lale benimkiyse, alteslerinin huzuruna çıkmam gerekse de kanıtlarımı sunacağım.”

“Demek kanıtlarınız var?”

“Haklı olduğumu bilen Tanrı bana kanıtlarımı verecektir.”

Van System, daha Rosa’nın ilk sözlerinden itibaren, kulaklarına çarpan bu sesi ilk kez duymadığını düşünerek anılarını canlandırmaya çalışan prensle göz göze geldi.

Bir subayın Boxtel’i çağırmaya gönderilmesinin ardından van System sorgusuna devam etti.

“Siyah lalenin size ait olduğu iddiasını neye dayandırıyorunuz?”

“Ama bu çok basit, çünkü onu kendi ellerimle dikip odamda yetiştirdim.”

“Odanız mı, odanız neredeydi?”

“Loevestein’da.”

“Loevestein’da mı oturuyorsunuz?”

“Ben hapishanenin zindancısının kızıyım.”

Prens, “Ah! Şimdi hatırlıyorum,” demek istercesine hafifçe kıpırdandı.

Okurmuş gibi yaparken Rosa’ya az öncekinden daha dikkatli bir şekilde baktı.

“Demek çiçekleri seviyorsunuz?” diye devam etti van System.

“Evet, efendim.”

“Yani çiçekler konusunda uzmansınız?”

Bir an için tereddüt eden Rosa yüreğinin derinliklerinden gelen bir ses tonuyla:

“Baylar,” dedi, “onurlu insanlarla konuşuyorum, öyle değil mi?”

Sesi öyle inandırıcıydı ki, van Systems ve prens kafalarını aynı anda onaylarcasına salladılar.

“Tamam o zaman, hayır, ben çiçekler konusunda uzman değilim, hayır! Ben Friz bölgesinde yetişmiş sıradan bir köylü kızıyım, daha üç ay öncesine kadar okumayı yazmayı bile bilmiyordum. Hayır! Siyah laleyi üreten ben değilim.”

“Ama o zaman kim?”

“Loevestein’daki zavallı bir mahkûm.”

“Loevestein’daki bir mahkûm mu?” dedi prens.

Bu ses tonu üzerine bu kez Rosa’nın içi titredi.

“Demek vatana ihanet suçundan hüküm giymiş bir mahkûm, sanırım Loevestein’da yalnızca vatana ihanet suçundan hüküm giymiş olanlar bulunuyor?”

Ardından yeniden okumaya ya da okurmuş gibi yapmaya başladı.

“Evet,” diye mırıldandı Rosa titreyerek, “evet, vatana ihanet suçundan hüküm giymiş bir mahkûm.”

Böyle bir itirafın, böyle bir tanık önünde yapıldığını duyan van Systems’in rengi soldu.

“Devam edin,” dedi Willem soğuk bir ifadeyle Çiçek Üreticileri Derneği’nin başkanına.

“Ah! Bayım,” dedi Rosa, gerçek yargıcı olduğunu sandığı kişiye, “kendimi ciddi bir şekilde suçlu durumuna düşüreceğim.”

“Gerçekten de,” dedi van Systems, “vatana ihanet suçundan hüküm giymiş mahkûmlar kimseyle görüşmemeli.”

“Ne yazık! Bayım.”

“Söylediğinize göre, zindancının kızı olmanızdan yararlanarak onunla çiçek ekimi konusunda konuşmuşsunuz, öyle mi?”

“Evet bayım,” diye mırıldandı Rosa, kendini kaybetmiş bir halde; “evet, itiraf etmek zorundayım ki onunla her gün görüşüyordum.”

“Bahtsız!” diye haykırdı van Systemen.

Kafasını kaldıran prens Rosa’nın korkusunu, başkanın solan yüzünü gözlemledi.

“Bu lale üreticilerini ilgilendiren bir konu değil,” dedi tok ve kararlı bir ses tonuyla, “onlar siyah lale konusunda karar verecekler, siyasi suçlarla ilgili değil. Devam edin genç kız, devam edin.”

Van Systemen derneğin yeni üyesine laleler adına, anlamlı bakışlarla teşekkür etti.

Yabancıнын cesaretlendirmesiyle içi rahatlayan Rosa üç aydır olup biten her şeyi anlatıp Gryphus’un kabalıklarından, ilk soğanı ezdiğinde mahkûmun çektiği acılardan, ikinci soğanın iyi yetişmesi için alınan önlemlerden, mahkûmun sabrından ve bir haftalık ayrılıklarındaki endişelerinden, lalesinden haber alamadığı için açlıktan ölmeye niyetlenmesinden, yeniden bir araya geldiklerinde yaşadığı mutluluktan ve nihayet çiçeklendikten bir saat sonra lalenin çalındığını anladıklarında her ikisinin de ne büyük bir hayal kırıklığına uğradıklarından söz etti.

Tüm bunlar öyle inandırıcı bir ses tonuyla söylenmişti ki, prens soğukkanlılığını korur gibi görünse de, van Systemen’in oldukça etkilendiği anlaşıyordu.

“Ama,” dedi prens, “bu mahkûmu uzun süredir tanımıyorsunuz.”

Rosa iri gözlerini açarak bakışlarından kaçmak istercesine karanlığa gömülen yabancıya baktı.

“Bunu neden söylediniz, bayım?” diye sordu.

“Çünkü zindancı Gryphus ve kızı Loevestein’a gideli sadece dört ay oldu.”

“Bu doğru, bayım.”

“Babanızın görev yerinin değiştirilmesini Lahey’den Loevestein’a nakledilen bir mahkûmun peşinden gitmek için istemediyseniz...”

“Bayım!” dedi Rosa kızarak.

“Devam edin,” dedi Willem.

“İtiraf ediyorum, mahkûmu Lahey’de tanımıştım.”

“Şanslı mahkûm!” dedi Willem gülümseyerek.

O sırada, Boxtel’i almak için gönderilen subay, prence, çağırılan kişinin lalesiyle birlikte geldiğini bildiriyordu.

XXVII

Üçüncü Soğan

Geldiği henüz bildirilmişti ki, Boxtel değerli yükü bir kutu içinde taşıyan iki kişi ile birlikte van Systens’in salonuna girip laleyi bir masanın üzerine bıraktı.

Haberi alan prens çalışma odasından ayrılıp salona geçti ve laleyi hayranlık ve suskunlukla izledikten sonra sessizce geri dönerek odanın en karanlık köşesine yerleştirdiği koltuğuna oturdu.

Yüzü solan Rosa korku içinde titreyerek laleyi görmek için çağrılmayı bekliyordu.

Boxtel’in sesini duydu.

“Bu o!” diye haykırdı.

Prens ona yarı açık kapıdan salona geçerek laleye bakmasını işaret etti.

“Bu benim lalem,” diye haykırdı Rosa, “bu o, onu tanıyorum. Ah! Zavallı Cornelis’im.”

Ve gözyaşlarına boğuldu.

Ayağa kalkıp kapıya giden prens orada bir an için ışıktı kaldı.

Bakışlarını ona yönelten Rosa bu yabancıyı ilk kez görmediğinden emindi.

“Bay Boxtel,” dedi prens, “buraya gelin.”

Aceleyle ona doğru koşan Boxtel bir anda kendisini Willem van Oranje’nin karşısında buldu.

“Altesleri!” diye haykırdı geri çekilerek.

“Altesleri!” diye tekrarladı Rosa, afallamış bir halde.

Sol yanından gelen bu ses üzerine o tarafa dönen Boxtel, Rosa’yı fark etti.

Bu görüntü karşısında kiskancın tüm bedeni Volta’nın piline değmiş gibi titredi.

“Ah!” diye mırıldandı prens içinden, “altüst oldu.”

Ama Boxtel olağanüstü bir çaba harcayarak hemen kendisini topladı.

“Bay Boxtel,” dedi Willem, “siyah lalenin sırrını çözdüğünüzü söylüyorsunuz, öyle değil mi?”

“Evet altesleri,” diye yanıtladı Boxtel, hafif bir şaşkınlığı yansıtan ses tonuyla.

Yine de bu şaşkınlık Willem’in karşısında bulunmanın verdiği heyecana bağlanabilirdi.

“Ama,” dedi prens, “bu genç kız da bu sırrı çözdüğünü söylüyor.”

Küçümseyen bir ifadeyle gülen Boxtel omuzlarını silkti.

Willem tüm bu mimikleri ve jestleri büyük bir merakla izliyordu.

“Yani bu kızı tanımıyor musunuz?” diye sordu prens.

“Hayır efendim.”

“Ya siz genç hanım, Bay Boxtel’i tanıyor musunuz?”

“Hayır, Bay Boxtel’i tanımıyorum, ama Bay Jakob’u tanıyorum.”

“Ne söylemek istiyorsunuz?”

“Söylemek istediğim şu: Isaac Boxtel Loevestein’da kendisini Bay Jakob olarak tanıtmıştır.”

“Buna ne dersiniz Bay Boxtel?”

“Bu genç bayanın yalan söylediğini belirtmek isterim.”

“Loevestein’a gittiğinizi inkâr mı ediyorsunuz?”

Boxtel duraksadı; prensin buyurgan ve sorgulayıcı bakışlarını üzerine sabitlemesi yalan söylemesini engelledi.

“Loevestein’da olduğumu inkâr edemem altesleri, ama laleyi çaldığımı inkâr ediyorum.”

“Onu odamdan çaldınız!” diye haykırdı öfkelenen Rosa.

“Bunu inkâr ediyorum.”

“Dinleyin o zaman, laleyi ekeceğim tarhi hazırladığım gün bahçede beni izlediğinizi inkâr mı ediyorsunuz? Onu eker gibi yaptığımda bahçede beni gözetlediğinizi inkâr mı ediyorsunuz? O akşam ben çıktıktan sonra, soğanı ektiğim yere gidip toprağı ellerinizle kazdığınızı inkâr mı ediyorsunuz? Tanrı’ya şükür ki çabalarınız boşunaydı, çünkü bu, niyetinizin ne olduğunu anlamak için hazırlanmış bir tuzaktı. Söyleyin, tüm bunları inkâr mı ediyorsunuz?”

Boxtel önce bu sorulara yanıt verip vermemek konusunda kararsız kaldı. Ama sonra Rosa ile girdiği polemiği yarıda keserek prene döndü.

“Altesleri, yirmi yıldan beri Dordrecht’te lale üretirim; hatta bu alanda biraz ünlü olduğumu da söyleyebilirim: Melezlerimden biri kataloğa ünlü bir isim eklemiştir, o laleyi Portekiz kralına ithaf etmişim. Şimdi gerçekleri açıklayacağım. Siyah laleyi bulduğumu bilen bu genç kız Loevestein Kalesi’ndeki âşığıyla birlikte, adaletiniz sayesinde kazanacağımı umduğum yüz bin florinlik ödülü elimden almak için planlar yaptı.”

“Ah!” diye haykırdı öfkeden çılgına dönen Rosa.

“Susun,” dedi prens.

Sonra Boxtel’e dönerek:

“Peki bu genç kızın aşığı olduğunu söylediğiniz mahkûm kimdi?”

Rosa bayılacağını sandı, çünkü mahkûm prens tarafından büyük bir suçlu olarak görülüyordu.

Hiçbir şey Boxtel’e bu soru kadar keyif veremezdi.

“Bu mahkûm kimdi?” diye tekrarladı.

“Bu mahkûmun ismi bile alteslerinin dürüstlüğüne ne kadar güvenebileceğini kanıtlamaya yetecek. Bu mahkûm vatanı ihanet suçundan dolayı ölüm cezasına çarptırılmış biri.”

“Ve ismi?”

Rosa ümitsiz bir hareketle başını iki elinin arasına gizledi.

“O alçak Cornelis de Witt’in vaftiz oğlu Cornelis van Baerle,” diye karşılık verdi Boxtel.

İçti titreyen prensin durgun gözlerinde bir kıvılcım çaktı ve ölümün soğuğu yeniden ifadesiz yüzünü kapladı.

Rosa’nın yanına gidip parmağıyla, ellerini yüzünden uzaklaştırmasını işaret etti.

Rosa manyetik bir gücün etkisi altındaymış gibi itaat etti.

“Demek bu adamın peşinden gitmek için babanızı Laiden’e tayin etmemi istediniz?”

Başını öne eğen Rosa yıkılmış bir halde mırıldandı:

“Evet altesleri.”

“Devam edin,” dedi prens, Boxtel’e.

“Söyleyecek fazla bir şeyim yok,” diye devam etti Boxtel, “Altesleri her şeyi biliyor. İşte şimdi bu kızın nankörlüğünden dolayı yüzünün kızarmasını istemediğim için anlatmadıklarım. İşlerim olduğu için Loevestein’a geldim; orada yaşlı Gryphus’la tanışıp kızına âşık oldum, ona kendisiyle evlenmek istediğimi söyledim ve zengin olmadığım için tedbirsiz davranarak ona yüz bin florinlik ödülden bahsettim ve bu umudumu kanıtlamak için ona siyah laleyi gösterdim. Bunun üzerine, komplolarını gizlemek için Dordrecht’te lale üreticiliği yapmış gibi görünen âşığıyla birlikte beni mahvetmek için bir plan hazırladılar. Lale çiçek açmadan bir gün önce bu kız tarafından çalınıp odasına götürüldü. Ne mutlu ki, Çiçek Üreticileri Derneği üyelerine siyah laleyi bulduğunu bildirmek için göndereceği habercinin yanına gittiğinde lalemi geri aldım. Hiç kuşku yok ki laleyi odasında sakladığı birkaç saatte tanıklık edecek birkaç kişiye göstermiş olabilir. Ama ne mutlu ki, bu entrikaya ve tanıklara karşı siz buradasınız.”

“Ah! Tanrım! Tanrım! Alçak!” diye inledi gözyaşlarına boğularak kendisini prensin ayaklarının dibine atan Rosa.

Suçlu olduğuna kesin olarak inanan Willem bu korkunç endişeyi acımayla karşıladı.

“İyi yapmadınız genç bayan,” dedi, “üstelik âşığınız size böyle tavsiyelerde bulunduğu için cezalandırılacak; çünkü siz o kadar gençsiniz ve o kadar dürüst görünüyorsunuz ki, bu kötülüğün sizden değil, ondan kaynaklandığına inanmak istiyorum.”

“Altesleri! Altesleri!” diye haykırdı Rosa, “Cornelis suçlu değil.”

Willem istemsiz bir harekette bulundu.

“Size tavsiyede bulunduğu için suçlu değil demek istiyorsunuz, öyle değil mi?”

“Altesleri, ikinci suçlamada da ilki gibi masum olduğunu söylemek istiyorum.”

“İlki mi? Bu ilk suçun ne olduğunu biliyor musunuz? Neyle suçlandığını ve mahkûm edildiğini biliyor musunuz? Cornelis de Witt’in suç ortağı olarak Louvois markisiyle yapılan gizli yazışmaları sakladığını biliyor musunuz?”

“Altesleri, Cornelis kendisine emanet edilen o zarfın içinde ne olduğunu bilmiyordu. Tanrım! Bilse bunu bana söylerdi. O altın kalpte benden gizleyeceği bir sır olabilir mi? Hayır, efendim, öfkelenmenize neden olsa bile size tekrarlıyorum, Cornelis ilk suçlamada da ikincisi kadar masumdu. Ah! Altesleri, Cornelis’imi bir tanısaydınız!”

“Wittlerden biri!” diye haykırdı Boxtel. “Altesleri bir kez canını bağışladığına göre onu iyi tanıyor olmalı.”

“Susun,” dedi prens. “Daha önce de söylediğim gibi, devlet işleri Haarlem lale üreticilerinin ilgi alanına girmiyor.”

Sonra kaşlarını çatarak:

“Laleye gelince, içiniz rahat olsun Bay Boxtel, adalet gereğini yapacak.”

Yüreği sevinçle dolan Boxtel prensi selamlarken van Systems kendisine iltifatlar yağdırıyordu.

“Size gelince genç bayan, az kalsın bir suç işliyordunuz, bu yüzden sizi cezalandırmayacağım, ama gerçek suçlu bunun bedelini iki kez ödeyecek. O adam dolap çevirebilir, hat-ta ihanet bile edebilir... Ama hırsızlık yapmamalıydı.”

“Hırsızlık yapmak!” diye haykırdı Rosa, “Cornelis hırsızlık yapacak! Altesleri, dikkat edin, bu sözlerinizi duyarsa ölebilir! Bu sözleriniz ona Buitenhof’taki celladın kılıcından daha fazla zarar verebilir. Ortada bir hırsızlık varsa bunun faili karşınızdaki bu adamdır.”

“Bunu kanıtlasanıza,” dedi Boxtel soğuk bir ifadeyle.

“Evet, Tanrı’nın yardımıyla bunu kanıtlayacağım,” dedi Frizli, kararlılıkla.

Sonra Boxtel’e:

“Lale size ait miydi?” diye sordu.

“Evet.”

“Kaç soğanı vardı?”

Bir an için duraksayan Boxtel yalnızca iki soğan olsa genç kızın bu soruyu sormayacağını düşündü.

“Üç,” dedi.

“Bu soğanlara ne oldu?” diye sordu Rosa.

“Ne mi oldu? Biri ezildi, diğeri de siyah laleyi verdi.”

“Ya üçüncüsü?”

“Üçüncüsü mü?”

“Üçüncüsü nerede?”

“Üçüncüsü bende,” dedi şaşırmış gibi görünen Boxtel.

“Sizde mi? Nerede? Loevestein’da mı yoksa Dordrecht’te mi?”

“Dordrecht’te.”

“Yalan söylüyorsunuz,” diye haykırdı Rosa. “Altesleri,” dedi prence dönerek, “bu üç soğanın gerçek hikâyesini size ben anlatacağım. İlki babam tarafından mahkûmun hücre-sinde ezildi ve bu adam onu ele geçirmeye çalıştığı için bunu çok iyi biliyor, hayallerinin yıkıldığını gördüğünde neredey-se babamla kavga edecekti. Benim yetiştirdiğim ikinci soğan

siyah laleyi verdi ve üçüncü soğan ise –Rosa göğsünden soğanı çıkardı– işte burada, Cornelis’in cellat kütüğüne gitmeden önce bana emanet ettiği diğer iki soğanla birlikte aynı kâğıda sarılmış bir haldeydi. Alın altesleri, alın.”

Ve soğanı içinde bulunduğu kâğıttan çıkaran Rosa onu prence uzattı. Prens aldığı soğanı inceledi.

“Ama altesleri, bu kız lale gibi onu da çalmış olamaz mı?” diye kekeledi prensin soğanı, Rosa’nın da elleri arasında kalan kâğıtta yazan birkaç satırı ne büyük bir dikkatle incelediklerini görerek paniğe kapılan Boxtel.

Aniden gözleri parlayan genç kız bu esrarengiz kâğıdı bir kez daha soluk soluğa okuduktan sonra bir çığlık atarak kâğıdı prence uzattı.

“Ah! Okuyun efendim, Tanrı aşkına, okuyun!”

Üçüncü soğanı başkana veren prens kâğıdı alıp okumaya başladı.

Willem kâğıda henüz bir göz atmıştı ki sendeledi; eli kâğıdı düşürecekmiş gibi titredi; gözlerini acıma dolu korkunç bir ifade kapladı.

Rosa’nın kendisine verdiği bu kâğıt, Cornelis de Witt’in kardeşi Johan’ın habercisi Craeke aracılığıyla Dordrecht’e gönderdiği ve Cornelis’e Louvois markisiyle olan yazışmaları yakmasını bildiren *Kutsal Kitap* sayfasıydı.

Bu kâğıtta hatırlanacağı gibi şu satırlar yer alıyordu.

Sevgili vaftiz oğlum,

Sana emanet ettiğim mektupları içeriğini öğrenmeden yak. İçlerindeki sırlar emanet edilen kişinin hayatına mal olabilir. Onları yakarak Johan ve Cornelis’i kurtarmış olacaksın.

Elveda ve beni sev.

20 Ağustos 1672

CORNELIS WITT.

Bu kâğıt van Baerle'nin masumiyetini ve lale soğanları-
nın kendisine ait olduğunu kanıtlıyordu.

Rosa ve prens birbirlerine baktılar.

Rosa'nın bakışları "Görüyorsunuz!" diyordu.

Prensin bakışları "Sus ve bekle!" anlamına geliyordu.

Willem alnından yanağına akan soğuk ter damlasını sil-
di. Kâğıdı yavaşça katlarken düşünceli bakışları geçmişin
pişmanlığı ve utancı denilen o dipsiz uçuruma daldı.

Kısa süre sonra kafasını kaldırmak için çaba harcayarak
"Şimdi gidin Boxtel," dedi, "size söz verdiğim gibi adalet
gereğini yapacak."

Sonra başkana dönerek:

"Sevgili van Systems," diye ekledi, "genç kızı ve laleyi bu-
rada tutun. Hoşça kalın."

Herkes öne doğru eğilirken prens haykırıışların ortasında
iki büklüm olmuş bir halde dışarı çıktı.

Boxtel, Beyaz Kuğu hanına canı oldukça sıkkın bir halde
döndü. Willem'in Rosa'nın elinden alıp okuduğu ve sonra
katlayarak özenle cebine soktuğu o kâğıt onu endişelendi-
riyordu.

Laleye yaklaşıp onu huşu içinde öpen Rosa, kendisini
Tanrı'nın adaletine emanet ederek mırıldandı:

"Tanrım! Cornelis'in bana okumayı hangi amaçla öğret-
tiğini sen de biliyor muydun?"

Evet, insanları hak ettiklerine göre cezalandıran ve ödül-
lendiren Tanrı bunu biliyordu.

XXVIII

Çiçeklerin Şarkısı

Anlattığımız bu gelişmeler yaşanırken, Loevestein Hapis-
hanesi'ndeki hücresinde unutulmuş van Baerle, cella-
da dönüşmeye karar vermiş bir zindancının elinden gelebile-
cek tüm sıkıntıları çekiyordu.

Rosa ve Jakob'dan hiçbir haber alamayan Gryphus başına gelenlerin şeytanın dünyaya gönderdiği elçisi olan Doktor Cornelis van Baerle'den kaynaklandığına inanıyordu.

Bu yüzden, bir sabah –Jakob ve Rosa'nın ortadan kaybolmasının üstünden üç gün geçmişti– odasına her zamankinden daha öfkeli bir halde çıktı.

Dirseklerini penceresine, başını iki eline yaslamış, bakışları Dordrecht değirmenlerinin dönen kanatlarının belirlediği sisli ufukta kaybolmuş olan Cornelis, gözyaşlarını engellemek ve soğukkanlılığını kaybetmemek için havayı derin derin içine çekiyordu.

Güvercinler hâlâ orada olsa da umudu kaybolmuş, geleceği karanlığa gömülmüştü.

Ne yazık ki babasının gözetimi altındaki Rosa yanına gelemiyordu. Genç kız ona yazabilir miydi? Yazsa da mektuplarını ona ulaştırabilir miydi?

Hayır. Dün ve evvelsi gün yaşlı Gryphus'un gözlerinde gördüğü öfke ve kötü niyet kızını her an denetlediğinin kanıtıydı, dahası onu odasına kapatıp dünyadan yalıtmanın dışında ona daha berbat işkenceler uyguluyor muydu? Bu aşağılık ayyaş intikamını Yunan tiyatrosundaki babalar gibi alıyor olabilir miydi? Ardıç likörünün etkisiyle kendinden geçtiğinde, Cornelis'in yerine yerleştirdiği kolunu bir sopa gibi kullanıyor muydu?

Rosa'nın kötü muamele gördüğünü düşündüğünde Cornelis öfkeden çılgına dönüyordu.

O zaman güçsüz olduğunu, hiçbir işe yaramadığını hissediyor, kendi kendine, Tanrı'nın iki masum kulunun başına bunca felaket göndererek adil davranıp davranmadığını soruyordu. Ve hiç kuşku yok ki böyle anlarda inancından şüphe ediyordu. Felaketler insanın içindeki saflığı yok ediyordu.

Van Baerle, Rosa'ya yazmayı düşünmüştü. Ama Rosa neredeydi?

Lahey'e bir şikâyet mektubu yazıp Gryphus'un başına yeni felaket bulutları topladığını bildirmeyi de düşünmüştü.

Ama neyle yazacaktı? Gryphus kâğıdını kalemini almıştı. Zaten kalemi kâğıdı olsa da, mektubu Gryphus göndermeyecek miydi?

Bu yüzden Cornelis hiç durmadan mahkûmlar tarafından kullanılan küçük kurnazlıkları düşünüyordu.

Rosa'yı her gün görebildiğinde aklından hiç geçmeyen bir şeyi, kaçmayı da düşünmeye başlamıştı. Ama düşündükçe kaçmanın imkânsız olduğunu anlıyordu. O, sıradan insanları her yere götüren o büyük yola girmediği için hayatın güzel fırsatlarını kaçıran sıra dışı kişiliklerden biriydi.

“Bir zamanlar Bay Grotius'un kaçtığı Loevestein'dan kaçmayı nasıl başarabilirim?” diyordu kendi kendine. “O kaçıştan sonra pencere ve kapıların parmaklıkları iki-üç kat artırılmamış mıydı? Nöbetçiler görevlerini çok daha titiz bir şekilde yerine getirmiyorlar mıydı?”

“Kapıların, pencerelerin daha dayanıklı, nöbetlerin sıkılaşmasının dışında başımda nefret dolu bakışlarını üzerimden ayırmayan külyutmaz Argus yok mu?”

“Zaten Rosa'nın yokluğu elimi kolumu bağlamıyor mu? Hayatımın on yılını, parmaklıkları kesecek eğeyi, pencereden inmemi sağlayacak ipi ya da omuzlarıma yapıştırdığımda tıpkı Daidalus gibi uçmamı sağlayacak kanatları hazırlayarak geçirdiğimde... Ama talihimin yaver gitmediği günler geçiriyorum! Eğe körelecek, ip kopacak, kanatlarım güneşte eriyecek. Feci bir şekilde öleceğim. Beni bacaklarım, kollarım kırılmış bir halde bulacaklar. Beni, Lahey müzesinde Suskun Willem'in kanlı hırkasıyla Stavoren'de denizden kurtarılan denizci kadının mumyası arasına yerleştirecekler ve bu girişimim bana Hollanda'nın en garip olaylarından birini gerçekleştirmiş olmanın onurunu yaşamaktan başka bir şey kazandırmayacak.”

“Ama hayır, şöylesi daha iyi, günün birinde Gryphus bana kötü bir oyun oynayacak. Rosa’nın neşesini ve bana eşlik edişini, özellikle de lalelerimi kaybettiğim günden beri sabrım taşmaya başladı. Hiç kuşku yok ki, bugün yarın Gryphus bana onurumu, aşkımı, şahsi güvenliğimi tehdit edecek şekilde saldıracak. İnzivam başladığından beri içimde garip, karşı konulmaz, hırçın bir güç hissediyorum. Dövüşmek, yumruklar savurmak için dayanılmaz bir istek duyuyorum. Boynuna atılıp o yaşlı alçağı boğacağım!”

Bu sözlerden sonra, bakışları bir noktaya sabitlenmiş bir halde bir an için duran Cornelis’in dudakları büzüldü.

Bir düşünce zihninde sürekli olarak kendisine gülümsüyordu.

“Ama,” diye devam etti Cornelis, “Gryphus’u boğduktan sonra, neden üzerindeki anahtarları almayayım ki? Neden dünyanın en erdemli işini başarmış biri gibi merdivenlerden aşağı inmeyeyim ki? Neden Rosa’ya durumu anlatıp onunla birlikte penceresinden Wahal’a atlamayalım ki? Yüzmeyi, ikimizi de karşıya geçirecek kadar iyi biliyorum! Ama Tanrım, Gryphus onun babası; beni ne kadar severse sevsin, o acımasız babayı boğmamı asla onaylamayacaktır. O zaman bir tartışma çıkacak ve tartışma sona ermeden bir gardiyan gelecek ve Gryphus’u hâlâ hırlar ya da ölmüş bir halde bulduğunda beni enseleyecek... O zaman Buitenhof’a geri dönüp bu kez havada asılı kalmayıp boynuma inecek olan o acımasız kılıcın parıltısını bir kez daha göreceğim. Dostum Cornelis, bu iyi bir çözüm değil! Ama ne yapmalı? Rosa’yı nasıl bulmalı?”

İşte Rosa’dan ayrıldığı o uğursuz sahnenin üç gün sonrasında, okuyucuya penceresine yaslanmış bir halde tasvir ettiğimiz Cornelis’in aklından geçenler bunlardı.

O anda, gözleri aklından geçen kötü düşüncelerle parlayan, dudakları çirkin bir gülümsemeyle büzüşen, bedeni dengesizce salınan ve suskunluğuyla kötü niyetini dışa vuran Gryphus elinde kocaman bir sopa ile içeri girdi.

İstemedenden de olsa sabırlı ve mantıklı davranması gerektiğini düşünürken dalıp giden Cornelis, zindancının içeri girdiğini duysa da ona dönüp bakmadı.

Bu kez beraberinde Rosa ile gelmediğini biliyordu.

Burnundan soluyan insanlar için, bu öfkenin yönlendiği kişinin kendilerine aldırmaması kadar kötü bir şey olamazdı.

Gryphus'un kaynayan kanı beynine sıçramıştı ve bu kaynamanın bir öfke kasırgasına dönüşmesi için bir kıvılcım yeterdi.

Tüm dehasını kötü emelleri için kullanan gözü dönmüş alçaklar gibi rakibine şiddetli bir darbe indirmek istiyordu.

Bu yüzden, Cornelis'in hiç kımıldamadığını gören Gryphus varlığını boğazını temizleyerek belli etmeye karar verdi:

“Öhö, öhö!”

Cornelis dudaklarının arasından, çiçeklerin hüznü ama dokunaklı şarkısını söylemeye başladı.

*Bizler yeryüzünün damarlarında akan gizemli
Ateşin kızlarıyız,
Bizler tan kızılığının ve çiylelerin kızlarıyız,
Bizler havanın ve suyun kızlarıyız,
Ama her şeyden önce gökyüzünün kızlarıyız.*

Sakin ve yumuşak ezgisi melankolik bir dinginlik yayan bu şarkıya öfkelenen Gryphus sopasının ucuna vurarak haykırdı:

“Hey! Şarkıcı beyefendi, beni duymuyor musunuz?”

Cornelis başını ona doğru çevirdi.

“Günaydın,” dedi.

Ve şarkısına devam etti.

*Öldürüyor, lekeliyor insanlar bizi severken
Toprağa bağlıyız.*

*Kökümüz, yaşamımız anlamına gelen bir iple
Yine de kollarımızı kaldırırsak mümkün olduğunca
Gökyüzüne.*

“Ah! Lanet büyücü, sanırım benimle alay ediyorsun!”
diye haykırdı Gryphus.
Cornelis devam etti:

*Ruhumuz yani kokumuz oradan geldiğine göre
Dönecek gene o gökyüzündeki gerçek ülkemize.*

Gryphus mahkûma yaklaştı:

“Ama seni yola getirmek ve suçlarını itiraf ettirmek için
ne yapmaya karar verdiğimi biliyor musun?”

“Sevgili Bay Gryphus, çıldırdınız mı siz?” diye sordu geri
dönen Cornelis.

Bunları söylerken, yaşlı zindancının allak bullak olmuş
yüzünü, öfkeyle parlayan gözlerini, tükürük saçan ağzını
gördü.

“Lanet olsun,” dedi, “görünen o ki bu çılgınlıktan da
ötesi, bir öfke nöbeti.”

Gryphus hiç kımıldamadan sopasını döndürdü:

“Üstat Gryphus,” dedi van Baerle kollarını kavuştururak,
“beni tehdit etmeye mi çalışıyorsunuz?”

“Evet, seni tehdit ediyorum!” diye haykırdı zindancı.

“Peki ama neyle?”

“Önce elimde tuttuğum şeye bak.”

“Sanırım bu bir sopa,” dedi Cornelis sakın bir ifadeyle,
“hem de büyük bir sopa, ama beni bununla tehdit edeceğin
izi düşünmüyorum.”

“Ah! Demek bunu düşünmüyorsun! Ama neden?”

“Çünkü Loevestein yönetmeliklerine göre mahkûmlara
vuran her zindancı iki ceza alır; ilki, dokuzuncu madde:
Mahkûmlara el kaldıran zindancıların, müfettişlerin, gardi-
yanların işine son verilecektir.”

“El kaldıranlar,” dedi öfkeden çılgına dönen Gryphus; “Peki ya sopa? Ah! Yönetmelik ondan söz etmiyor.”

“İkincisi ise,” diye devam etti Cornelis, “yönetmelikte olmasa da *Kutsal Kitap*’ta yer alıyor: *Her kim kılıçla öldürürse, kılıçla öldürülecek*. ‘Her kim sopa darbesi indirirse, sopa darbesiyle cezalandırılacak.’”

Cornelis’in sakin ve kendine güvenen ifadesi karşısında iyice öfkelenen Gryphus sopasını salladı; ama onu havaya kaldırdığı anda üzerine atılan Cornelis sopayı elinden alıp koltuğunun altına koydu.

Gryphus öfkeyle inliyordu.

“Olduğunuz yerde kalın, yaşlı adam,” dedi Cornelis, “hareket etmeye kalkışmayın.”

“Ah! Büyücü, senin hesabını başka şekilde göreceğim!” diye kükredi Gryphus.

“Hah, işte böyle.”

“Ellerimin boş olduğunu görüyorsun, değil mi?”

“Evet, büyük bir memnuniyetle.”

“Ama sabahları merdivenleri çıkarken, genellikle ellerimin boş olmadığını biliyorsun.”

“Ah! Bu doğru, bana genellikle en yavan çorbayı ve akla gelebilecek en berbat karavanayı getiriyorsunuz. Ama bu benim için bir ceza sayılmaz; yalnızca ekmek yiyorum ve ekmek sana göre ne kadar berbatsa bana göre o kadar lezzetli.”

“Sana göre o kadar lezzetli mi?”

“Evet.”

“Ama neden?”

“Bu çok basit.”

“O zaman söyleyin.”

“Memnuniyetle o berbat ekmeği vererek bana eziyet ettiğini düşündüğünü biliyorum.”

“Alçak, tabii ki onu seni memnun etmek için vermiyorum.”

“Tamam işte! Senin de bildiğin gibi büyücü olduğum için o berbat ekmeğini pastadan daha lezzetli harika bir ekmeğe dönüştürüyorum ve o zaman bu işten çifte keyif alıp hem lezziz bir ekmeğin yemenin hem de seni öfkeden çılgına çevirmenin tadını çıkarıyorum.”

Gryphus öfkeyle hırladı.

“Ah! Demek büyücü olduğunu itiraf ediyorsun!” dedi.

“Elbette büyücüyüm! Yine de Gaufredy ya da Urbain Grandier gibi odun yığınının ortasında yanmamak için bunu herkesin önünde söylemiyorum; ama yalnız olduğumuz için bunu açıklamakta bir sakınca görmüyorum.”

“Güzel, çok güzel,” diye karşılık verdi Gryphus, “ama kara ekmekten beyaz ekmeğin yapabildiği bir büyücü hiç ekmeği olmazsa açlıktan ölmez mi?”

“Hey! Ne demek istiyorsun?” dedi Cornelis.

“Bu durumda artık sana ekmeğin getirmeyeceğim ve bir hafta içinde neler olacağını birlikte göreceğiz.”

Cornelis’in rengi soldu.

“Bugünden itibaren bu uygulamayı başlatıyorum,” diye devam etti Gryphus. “Madem iyi bir büyücüsün, odandaki mobilyaları ekmeğe dönüştür; bana gelince, her gün beslenmen için verilen on sekiz senti cebime atacağım.”

“Ama bu bir katliam!” diye haykırdı böyle korkunç bir ölümün anlaşılır dehşetine ilk tepkiyi veren Cornelis.

“Güzel,” diye devam etti Gryphus alaycı bir ifadeyle, “hünerli bir büyücü olduğuna göre her şeye rağmen yaşayacaksın.”

Yeniden yüzü gülen Cornelis omuzlarını silkerek:

“Dordrechtli güvercinleri buraya nasıl getirdiğimi görmedin mi?”

“Ne olmuş?”

“Güvercin kızartması güzel olur; her gün güvercin yiyen bir kişinin açlıktan ölmeyeceğini düşünüyorum.”

“Ya ateş?” diye sordu Gryphus.

“Ateş! Ama şeytanla anlaşmam olduğunu bilmiyor musun? Şeytanın beni sahip olduğu bu nimetten yoksun bırakacağını mı sanıyorsun?”

“Bir insan ne kadar güçlü olursa olsun her gün bir güvercin yiyemez. Bu konuda bahisler düzenlendiğini biliyorum, bahisçiler vazgeçmek zorunda kalmışlardı.”

“Tamam o zaman!” dedi Cornelis “Güvercinlerden bıktığımda Wahal ve Meuse’deki balıkları buraya getireceğim.”

Dehşete kapılan Gryphus’un gözleri fal taşı gibi açıldı.

“Balığı çok severim,” diye devam etti Cornelis, “ama sen bana hiç balık getirmiyorsun. Beni açlıktan öldürmek istiyorsun, ben de kendime balık ziyafeti çekeceğim.”

Gryphus öfkeden ve korkudan bayılacak gibi oldu.

Ama birden kararını değiştirdi.

“Tamam o zaman!” dedi elini cebine atarak “Madem beni buna zorluyorsun.”

Ve cebinden çıkardığı sustalıyı açtı.

“Ah! Demek bıçak çekiyorsun!” dedi elindeki sopayla savunmaya geçen Cornelis.

XXIIX

Van Baerle Loevenstein’den Ayrılmadan Önce Gryphus’la Hesabını Görüyor

Gryphus saldırmak, Cornelis de kendini savunmak üzere bir an bekledi.

Sonra bunun sonsuza dek uzayacağını düşünen Cornelis rakibine bu öfke nöbetinin nedenini sordu:

“Daha ne istiyorsunuz?”

“Ne istediğimi söyleyeceğim,” diye yanıtladı Gryphus. “Bana kızım Rosa’yı geri vermeni istiyorum.”

“Kızınız!” diye haykırdı Cornelis.

“Evet, kızım Rosa! Şeytanla iş birliği yapıp kaçırdığın Rosa. Şimdi, bana nerede olduğunu söyleyecek misin?”

Gryphus giderek daha tehditkâr bir tonla konuşuyordu.

“Rosa, Loevestein’da değil mi?” diye haykırdı Cornelis.

“Bunu iyi biliyorsun. Bir kez daha soruyorum, Rosa’yı bana geri verecek misin?”

“Anlıyorum,” dedi Cornelis, “bana bir tuzak kurmaya çalışıyorsun.”

“Son bir kez daha soruyorum, bana kızımın nerede olduğunu söyleyecek misin?”

“Bilmiyorsan tahmin et alçak.”

“Bekle, bekle,” diye homurdandı rengi solan ve beynini kaplayan kudurgan bir öfkeyle dudakları titremeye başlayan Gryphus. “Ah! Demek söylemek istemiyorsun? O zaman lafı dişlerinin arasından söke söke alacağım.”

Elinde parlayan bıçağı göstererek Cornelis’e doğru bir adım attı.

“Bu bıçağı görüyor musun?” dedi. “Bununla en az elli alçağı öldürdüm. Şimdi de tıpkı onlar gibi şeflerini, şeytanı öldüreceğim, bekle, bekle.”

“Seni sefil, demek beni gerçekten öldürmek istiyorsun!”

“Yüreğini söküp kızımı nerede sakladığını görmek için içine bakacağım!”

Cornelis, bu sözleri söylerken öfkeden kendini kaybetmiş bir halde üzerine saldıran Gryphus’un hamlesini savuşturmak için kendisini masanın arkasına atacak zamanı ancak buldu.

Gryphus elindeki uzun bıçağı sallayarak korkunç tehditler yağdırıyordu.

Zindancının elinin menzilinden uzak olsa da, bıçağın menziline olduğunu ve bıçağın boşluğu yararak göğsüne saplanabileceğini anlayan Cornelis hiç zaman kaybetmeden özenle sakladığı sopayı bıçağı tutan bileğe şiddetle indirdi ve ayağını yere düşen bıçağın üzerine koydu.

Ardından, sopa darbesinin acısı ve ikinci kez silahını kaybetmenin utancıyla kendisiyle amansız bir dövüşe girmeye

hazırlanıyormuş gibi görünen Gryphus'un yüz ifadesini fark ederek kararını verdi.

Her seferinde nereye indireceğini belirleyerek büyük bir soğukkanlılıkla sopasını kullanmaya başladı.

Gryphus aman dilemekte gecikmedi.

Ama aman dilemeden önce çok bağırmış, çığlıklarını duyan hapishane görevlileri harekete geçmişti. İki gardiyan, bir müfettiş ve üç dört muhafız hemen olay yerine gelip Cornelis'i elindeki sopası ve ayağının altındaki bıçakla suçüstü yakalamışlardı.

İşlediği suçun bu açık kanıtlarını ve o zamanlar hafifletici nedenlerin henüz bilinmiyor olmasını göz önünde bulunduran Cornelis işinin bittiğini hissetti.

Gerçekten de tüm kanıtlar onun aleyhineydi.

Cornelis'in sopası hemen elinden alındı. Destek verip ayağa kaldırdıkları Gryphus öfkeyle kükredi... Omzunda ve sırtında bir dağın doruklarını alacalayan tepecikleri andırarak şişen morluklar vardı.

Hemen bir tutanak düzenlendi, mahkûmun gardiyanına uyguladığı şiddet kaleme alındı, zaten Gryphus'un suçlamalarında ılımlılığa yer yoktu, bu saldırı uzun süreden beri planlanmış bir cinayet girişiminden, yani açık bir isyandan başka bir şey değildi.

Cornelis'in tutanağı için gerekli bilgileri verdikten sonra, sopa darbeleriyle iflahı kesilmiş olan Gryphus iki gardiyan eşliğinde, inleyerek hücreden ayrıldı.

Bu arada, Cornelis'in başında bekleyen muhafızlar, iyi niyetli bir yaklaşımla onu Loevestein'in gelenekleri hakkında bilgilendiriyorlardı, zaten mahkûm söylediklerinin birçoğunu en az onlar kadar iyi biliyordu; hapishaneye girerken okunan yönetmeliğin bazı maddelerini çok iyi hatırlıyordu.

Ona 1668'de, yani beş yıl önce, bu yönetmeliğin Cornelis'ten daha masumane bir ayaklanma girişiminde bulunmuş olan Mathias adlı mahkûm için nasıl uygulandığını anlatıyorlardı.

Çok sıcak bulduğu çorbasını başgardiyanın suratına fırlatmış ve adam bu saldırı karşısında yüzünü kurularken derisinin bir bölümünü feda etmek zorunda kalmıştı.

Saat on ikide hücrelerinden alınıp zindana götürülen Mathias'ın Loevestein'dan çıkışı yapılmış ve manzarası çok güzel olan on bir fersah genişliğindeki meydana götürülmüştü. Orada elleri bağlanıp gözleri bantlandıktan sonra kendisine üç dua okunmuştu.

Ardından diz çökmesi istenmiş, Loevestein'in on iki muhafızı bir teğmenin işareti üzerine tüfeklerindeki mermileri Mathias'ın bedenine boşaltmışlardı.

Mathias hemen o anda can vermişti.

Cornelis bu can sıkıcı öyküyü dikkatle dinledikten sonra "Ah! Ah!" dedi: "Demek saat on ikide, öyle mi?"

"Evet, henüz saat on iki bile olmamıştı," dedi öykücü.

"Teşekkürler," dedi Cornelis.

Muhafız öyküsünün sonuna geldiğini belirtircesine şefkatle gülümserken, merdivende bir ayak sesi yankılandı.

Basamakların yıpranmış, sivri köşelerinden mahmuz sesleri geliyordu. Muhafızlar bir subaya yol vermek için geri çekildiler.

Loevestein'in kâtibi tutanağını yazmaya devam ederken subay, Cornelis'in hücrelerine girdi.

"11 numaralı oda burası mı?" diye sordu.

"Evet albayım," diye yanıtladı bir astsubay.

"Yani burası mahkûm Cornelis van Baerle'nin odası mı?"

"Evet albayım."

"Mahkûm nerede?"

"Buradayım bayım," diye karşılık verdi, tüm cesaretini toplamasına rağmen rengi hafifçe solan Cornelis.

"Cornelis van Baerle siz misiniz?" dedi bu kez mahkûma hitap eden albay.

"Evet bayım."

"O zaman beni izleyin."

“Ah! Ah!” dedi ölümün ilk endişe belirtileriyle yüreği çarpmaya başlayan Cornelis, “Loevestein’da işler ne çabuk yürüyor, o ahmak bana saat on iki demişti.”

“Hey! Size ne demiştim?” dedi tarihçi muhafız mahkûma.

“Bana yalan söylediniz.”

“Nasıl?”

“Bana saat on iki demiştiniz.”

“Ah! Evet. Ama sizin için alteslerinin en yakınlarından biri olan yaveri van Deken gönderildi. Böyle bir onur zavallı Mathias’a bahşedilmemişti.”

“Tamam, tamam,” dedi ciğerlerine doldurabildiği kadar havayı içine çeken Cornelis, “bu adamlara Cornelis de Witt’in vaftiz evladı olan bir burjuvanın tüfeklerden çıkacak mermileri suratını hiç buruşturmadan nasıl karşılayacağını gösterelim.”

Ve kibirli bir ifadeyle, işi yarıda kaldığı için subaya şu sözleri söyleme cesaretini gösteren kâtibin önüne geçti:

“Ama Albay van Deken, henüz tutanağı tamamlamadım.”

“Bitirmeniz gerekmiyor,” diye yanıtladı subay.

“Tamam o zaman,” dedi kâtip kâğıtlarını ve kalemini soğukkanlı bir ifadeyle kirli ve yıpranmış evrak çantasına koyarken.

“Kaderime bu dünyada, bir çocuğa, bir çiçeğe ya da bir kitaba ismimi vereceğim yazılmamış,” diye düşündü zavallı Cornelis, “oysa Tanrı en sıradan kuluna bile bedeninin ve ruhunun yararlanması için bu üç nimetten birini veriyor.”

Ardından başını yukarı kaldırarak, subayı kararlı bir ifadeyle izledi.

Meydana inerken merdivenleri sayan Cornelis, muhafıza basamakların sayısını sormadığına pişman oldu, hiç kuşku yok ki o yardımsever dost bu sorusuna yanıt verecekti.

Son yolculuğu olduğuna kesinlikle inandığı bu yürüyüş sırasında mahkûmun canını en çok sıkıan Rosa’yı değil

Gryphus'u görmekti. Babanın yüzü ne büyük bir sevinçle parlayacak, kızın yüzü ne derin bir kederle kaplanacaktı!

Gryphus, Cornelis'in bir görev gibi yerine getirdiği bu haklı karşı çıkışın amansız intikamı olan bu infazı nasıl alkışlayacaktı!

Ama zavallı Rosa'yı göremezse, ona son bir öpücük veremezse ya da en azından ona son bir kez elveda diyemezse ve nihayet siyah laleden hiçbir haber alamazsa yukarıda, gökyüzünde uyandığında onları bulabilmek için gözlerini hangi tarafa çevirecekti?

Gerçekten de, böyle bir anda gözyaşlarına boğulmamak için zavallı lalecinin yüreğinin etrafında, Horatius'un en lanetli sığ kayalıkları ilk kez ziyaret etmeye gönderdiği sandalcınınkinden daha fazla zar olmalıydı.

Cornelis'in sağına soluna bakması boşunaydı, meydana vardığında, ne Rosa'yı ne de Gryphus'u görebilmişti.

Birinin yokluğunun kederi, diğerinin yokluğunun sevincini dengeliyordu.

Alana ulaşan Cornelis yürekli bir ifadeyle çevresine bakarak gözleriyle infazcı muhafızları aradı ve gerçekten de bir araya gelmiş on iki askerin sohbet ettiğini gördü, ama bir araya gelip sohbet etseler de bu askerlerin tüfekleri yoktu, üstelik sıraya girmemişlerdi, hatta sohbetten çok fısıldaştıkları söylenebilirdi; bu durum Cornelis'e askerlerin bu tür önemli olayların gerektirdiği ciddiyeti göstermediklerini düşündürdü.

Aniden, koltuk değneğine yaslanmış bir halde aksayarak gelen Gryphus hapishanenin kapısında belirdi. Yaşlı mavi gözleri ona nefretin ateşiyle parlayan son bir bakış gönderiyordu. Bir anda en ağır küfürleri savurmaya başlamasıyla Cornelis subaya döndü:

"Bayım," dedi! "Bu adamın bana böyle küfürler savurmasına izin vermeniz hiç de adil bir davranış değil, özellikle de böyle bir anda."

“Dinleyin,” dedi subay gülerek, “ona bunca darbe indirdikten sonra bu adamın size kızması çok doğal.”

“Ama bayım, bunu kendimi korumak için yaptım.”

“Eh!” dedi albay soğukkanlı bir ifadeyle omzunu silke- rek: “Bırakın söylesin. Artık ne önemi var?”

Özellikle prenze yakın bir subay için biraz kaba kaçan bu alaycılık karşısında Cornelis’in sırtından soğuk terler boşaldı.

Artık ne çaresi, ne de dostu kaldığını anlayan bahtsız, ka- derine boyun eğdi.

“Kabul,” diye mırıldandı başını öne eğerek; “İsa’ya da aynısını yaptılar ve ne kadar masum olursam olayım, kendi- mi onunla kıyaslayamam. İsa infazcısını dövmedi, tam tersi- ne kendisine işkence etmesine razı geldi.”

Sonra, hoşgörüyü daldığı düşüncelerden sıyrılmasını bek- leyen subaya döndü.

“Söylesenize bayım,” diye sordu, “nereye götürülüyo- rum?”

Subay ona aynı koşullar altında Buitenhof’ta karşısına çıkan arabayı hatırlatan dört at koşulmuş arabayı gösterdi.

“Arabaya binin,” dedi.

“Ah!” diye mırıldandı Cornelis, “Demek alanda infaz edilmeyecek!”

Ona yakın ilgi gösteren tarihçi de bu sözleri, muhafızın duyacağı kadar yüksek sesle söylemişti.

Tarihçi, Cornelis’e yeni bilgiler vermeyi bir ödev olarak gördüğü için subay bazı talimatlar verirken arabanın kapısı- na yaklaşp ona şunları söyledi:

“Bazı mahkûmları idamlarının daha büyük bir etki yarat- ması için yaşadıkları kente götürüp evinin kapısının önünde infaz ederler. Sizin için de bu geçerli olabilir.”

Cornelis teşekkür etmek için başını salladı.

Sonra kendi kendine:

“Hele şükür!” dedi, “İşte fırsat çıktığında beni teselli et- mekten geri durmayan bir çocuk. Dostum size minnettarım. Elveda!”

Araba yola koyuldu.

“Ah! Alçak! Ah! Haydut!” diye gürledi Gryphus, parmağını elinden kurtulan kurbanına sallayarak. “Bana kızımı geri vermeden gidiyor!”

“Dordrecht’e götürülüyorsam,” dedi Cornelis içinden, “evimin önünden geçerken zavallı tarhlarımın yağmalanıp yağmalanmadıklarını da görebileceğim.”

XXX

Cornelis van Baerle’ye Verilecek Ceza Konusunda Kafalar Karışıyor

Gün boyunca yol alan araba Dordrecht’i solunda bırakıp Rotterdam’ı geçtikten sonra akşam beşte Delft’e vardığında en az yirmi fersahlık bir yolu katetmişti.

Cornelis kendisine hem gözcülük yapan, hem de yol arkadaşlığı eden subaya birkaç temkinli soru yöneltse de hiçbir yanıt alamamanın sıkıntısını yaşadı.

Cornelis yanında ısrara gerek kalmadan her sorusunu hoşgörüyüyle yanıtlayan o muhafızın olmamasından üzüntü duydu.

Kuşkusuz bu üçüncü macerasında kendisine ilk ikisinde olduğu gibi ayrıntılı bilgiler verecek, kesin açıklamalar yapacaktı.

Geceyi arabada geçirdiler. Ertesi sabah gündoğumunda, Cornelis Kuzey Denizi’ni soluna, Haarlem Denizi’ni ise sağına alan arabanın Laiden’den geçtiğini gördü.

Üç saat sonra araba Haarlem’e giriyordu.

Haarlem’de neler olup bittiğini bilmeyen Cornelis’i, olayların içine girene kadar durumdan haberdar etmeyeceğiz.

Ama aynı şey, gelişmeleri kahramanımızdan bile önce öğrenen okuyucu için geçerli olmayacak.

Rosa ve lalenin Willem Oranje Prensi tarafından iki yetim kız kardeş gibi başkan van System's'e emanet edildiğini görmüştük.

Rosa prensle karşılaştığı günün akşamına kadar ondan bir haber alamamıştı.

Akşama doğru, van System's'in evine gelen bir subay, alteslerinin Rosa'yı belediye binasında beklediğini bildirdi.

Görüşmelerin yapıldığı büyük çalışma odasına girdiğinde, Rosa prensin bir şeyler yazdığını gördü.

Tek başınaydı ve ayaklarının dibinde bir insanın beceremeyeceği bir şeyi yapan, sahibinin aklından geçenleri okumak istercesine gözlerini ondan hiç ayırmayan sadık bir tazi vardı.

Willem bir süre daha yazmaya devam ettikten sonra, başını kaldırdı, kapının yanında ayakta duran Rosa'yı gördü.

"Gelin matmazel," dedi başını yeniden yazısına çevirerek.

Rosa masaya doğru birkaç adım attı.

"Altesleri," dedi durarak.

"Tamam," dedi prens. "Oturun."

Prens kendisine baktığı için Rosa itaat etti. Ama prens başını yeniden kâğıdına indirdiğinde utanarak geri çekildi.

Prens mektubunu bitiriyordu.

Bu arada Rosa'nın yanına giden tazi onu incelemiş ve yalamıştı.

"Ah! Ah!" dedi Willem köpeğine. "Burada bir yurttaş olduğunu iyi biliyorsun."

Sonra Rosa'ya dönüp donuk ve sorgulayıcı bakışlarını ona sabitledi.

"Evet kızım," dedi.

Prens henüz yirmi üç, Rosa da on dokuz yirmi yaşındaydı; prensin kendisine "kız kardeşim" diye hitap etmesi daha yerinde olacaktı.

"Kızım," dedi kendisine yaklaşanları donduran etkileyici bir ses tonuyla, "burada baş başayız, biraz sohbet edelim."

Rosa'nın tüm bedeni titrese de, prensin yüz ifadesi iyi niyetini yansıtıyordu.

“Altesleri,” diye kekeledi.

“Babanız Loevestein’da mı?”

“Evet efendim.”

“Onu sevmiyor musunuz?”

“En azından bir kızın babasını sevdiği kadar sevmiyorum.”

“Bir kızın babasını sevmemesi kötü bir şey, kızım, ama prensine yalan söylememek de iyi bir şey.”

Rosa gözlerini önüne eğdi.

“Peki babanızı sevmemenizin nedenini öğrenebilir miyim?”

“Babam kötü bir adam.”

“Bu kötülüğünü nasıl dışa vurduğunu anlatır mısınız?”

“Mahkûmlara kötü davranıyor.”

“Hepsine mi?”

“Hepsine.”

“Ama onu özellikle birine karşı kötü davranmakla suçlamıyor musunuz?”

“Babam özellikle Bay van Baerle’ye çok kötü davranıyor...”

“Âşığınız olan kişiye.”

Rosa bir adım geriledi.

“Sevdiğim kişiye altesleri,” diye yanıtladı kararlı bir ifadeyle.

“Uzun süreden beri mi?”

“Onu ilk gördüğüm günden beri.”

“Onu ne zaman gördünüz?”

“Eski başbakan Johan ve ağabeyi Cornelis’in acımasız bir şekilde katledildikleri günün ertesinde.”

Dudakları büzüşüp alını kırışan prens, bir an için saklanmak istercesine gözlerini kapattı. Bir müddet sustu, sonra devam etti:

“Ama ölene kadar hapiste kalacak bir adamı sevmenin size ne yararı olacak?”

“Hapishanede yaşar ve ölürse, yaşadığı sürece ona destek olmamı sağlayacak altesleri.”

“Yani bir mahkûmun karısı olmayı kabul edecektiniz?”

“Bay van Baerle’nin karısı olmak beni tüm insanların en bahtıyarı yapacak, ama...”

“Ama?”

“Söylemeye cesaret edemiyorum...”

“Ses tonunuzda bir umut belirtisi var; ne umuyorsunuz?”

Güzel, parıltılı gözlerindeki anlam dolu bakışlarını, bu karanlık yüreğin derinliklerinde bir ölü gibi uyuyan merhameti uyandırmak için prens sabitledi.

“Ah! Anlıyorum.”

Rosa ellerini kavuşturarak gülümsedi.

“Umudunuz benim,” dedi prens.

“Evet altesleri.”

“Hımmm!”

Yazdığı mektubu mühürleyen prens subaylarından birini çağırdı.

“Bay van Deken,” dedi, “bu mesajı Loevestein’a iletin, valiye emirlerimi bildirip görevinizi yerine getirin.”

Subayın selam verip çıkmasından biraz sonra odanın kubbe şeklindeki tavanında, dört nala giden bir atın nal sesleri yankılandı.

“Kızım,” diye devam etti prens, “öbür gün pazar, Lale Bayramı. Bu beş yüz florini güzel görünmek için harcayın, çünkü o günün sizin için büyük bir bayram olmasını istiyorum.”

“Nasıl? Altesleri yeni giysiler almamı mı istiyor?” diye mırıldandı Rosa.

“Friz’e özgü gelinliklerden alın,” dedi Willem, “size çok yakışacak.”

XXXI

Haarlem

Üç gün önce Rosa ile ve şimdi de mahkûmun ardından girdiğimiz Haarlem, Hollanda'nın en çok ağaç gölgeliğine sahip kentlerinden biri olmakla haklı olarak övünen şirin bir şehirdi.

Diğer kentler tüm çabalarını askerî fabrikalara, şantiyelere, mağazalara ve pazarlara yoğunlaştırırken, Haarlem gür karaağaçları, narin kavakları ve özellikle meşeler, ıhlamur ve kestane ağaçlarının bir kubbe gibi üzerini örttüğü gölgelik gezi alanlarıyla öne çıkıyordu.

Komşusu Laiden'in bilim yolunda, kraliçesi Amsterdam'ın ticaret yolunda önemli adımlar attığını gören Haarlem, bir tarım ya da daha doğrusu bahçecilik kenti olmayı yeğlemişti.

Gerçekten de korunaklı, güneşli ve havadar iklimi, denizden esen rüzgârı Haarlem'in bahçıvanlarına başka hiçbir kentin sunamayacağı olanaklar sağlıyordu.

İşte bu yüzden toprağa ve ürünlerine düşkün, sakin kişilikli insanlar Haarlem'de toplanırken, hareketli ve stresli bir yaşamı tercih eden, seyahati ve ticareti seven kişiler Rotterdam ve Amsterdam'a, siyaset adamları ve yüksek sosyete ise Lahey'e yerleşiyordu.

Laiden'in bilim adamlarının toplandığı bir kent olduğunu daha önce söylemiştik.

Haarlem'de ise müzikten, resimden, bahçelerden, gezi alanlarından, ormanlardan, meyveliklerden keyif alan, daha sakin insanlar yaşıyordu.

Haarlem çiçeklere, özellikle de lalelere çılgınca bir tutku besliyordu.

Haarlem lale ödülleri veriyordu; işte bu kez de 15 Mayıs 1673'te lekesiz ve pürüzsüz siyah lale için üreticisine yüz bin florinlik bir ödül verilecekti.

Savaşların ve ayaklanmaların hüküm sürdüğü bir dönemde genel olarak çiçeklere ve özellikle de lalelere olan düşkünlüğüyle öne çıkan Haarlem, hayallerinin gerçekleşmesi ve en mükemmel lalenin çiçek vermesinin büyük mutluluğunu yaşayan Haarlem, ağaçların ve güneşin, ışığın ve gölgeliklerin şirin kenti Haarlem bu ödül törenini insanların hafızasından asla silinmeyecek bir bayrama dönüştürmeye karar vermişti.

Bayramlar ülkesi Hollanda da bunu fazlasıyla hak ediyordu; Yedi Eyalet'in yurttaşları ne kadar tembel olurlarsa olsunlar, iş eğlenmeye geldiğinde onlar kadar bağırان, şarkı söyleyen, dans eden bir halka rastlanamazdı.

Bunu anlamak için Tenierlerin⁴ tablolarını görmek gerekirdi.

Haarlem üç sevinci, üç bayramı bir arada yaşıyordu: Siyah lale üretilmişti, Prens Willem gerçek bir Hollandalı olarak törene katılıyordu ve nihayet Eyaletler, 1672'deki bozgunundan sonra Fransızlara cumhuriyetin temelini ne kadar sağlam olduğunu göstermek için halkın donanma topları eşliğinde dans etmesinin kıvancını yaşıyordu.

Haarlem Çiçek Üreticileri Derneği bir lale soğanı için yüz bin florinlik bir ödül vererek lalelere ne kadar önem verdiğini göstermişti. Şehir de bu konuda onlardan geride kalmamış, bu ödülü bir bayrama dönüştürmek için yöneticilerine aynı miktarda bir bağışta bulunmuştu.

Böylece, törenin yapılacağı pazar günü halkta, her yerde ve her şeye gülen Fransızların bile alaycı gülümsemelerine rağmen hayranlıkla izleyecekleri bir coşku, bir hareketlilik yaşanıyordu; gerçekten de paralarını, ulusun onuru adına düşmanla savaşacak bir gemi inşa etmek için olduğu kadar yeni üretilen bir çiçeği ödüllendirmek ve ödül günü boyunca kadınları, bilim insanlarını ve meraklıları eğlendirmek

4 David Tenier ve oğlu David Ternier. Flaman baba oğul ressam. Tenier ailesi dört nesil ressam yetiştirmiştir. (e.n.)

için harcayan bu cömert Hollandalıları takdir etmemek imkânsızdı.

Çiçek Üreticileri Derneği üyelerinin, askerî ve mülki erkânın en önünde en güzel elbiselerini giymiş olan van Systemens yürüyordu.

Gözde çiçeği ile tam bir uyum sağlamak için büyük özen gösteren bu saygıdeğer adamın üzerinde, en sade ve en zarif giysileri vardı ve hemen söyleyelim ki bu gayretleri boşa gitmemişti.

Kömür siyahı kadife ceket, menekşe rengi ipekli yeleği ve bembeyaz gömleğiyle kortejin en önünde yürüyen başkânın elinde yüz yirmi bir yıl sonra Yüce Varlık Bayramı'nda Mösyö Robespierre'in taşıyacağına benzer büyük bir çiçek demeti vardı.

Ama bu saygın adamın göğsünde, Fransız meclisinin kinle kabarmış, kıskançlık duygularıyla dolup taşmış o yüreğinin yerine, elinde tuttuğu çiçek kadar masum bir yürek vardı.

İlkbahar kokuları saçan, bir çimenlik gibi alacalı bu kortejin arka sıralarında kentin bilim adamları, yargıçlar, askerler, soylular ve toprak sahipleri vardı.

Yedi Eyalet'in cumhuriyetçi beyefendilerinin kortejinde yerini alamayan halk, çevrelerine toplanmış, onları izliyordu.

Zaten burası görülesi, sahip olunası meydanların en güzeliydi.

Burası kalabalıkların ne söylemeleri, hatta bazen ne yapmaları gerektiğini öğrenebilmek için zafer törenlerini izledikleri meydandı.

Ama bu kez söz konusu olan Pompei ya da Sezar'ın zafe-i, Mithridate bozgunu ya da Galya'nın fethi değildi. Tören alayı yeryüzündeki bir koyun sürüsü gibi sakin, gökyüzündeki bir kuş sürüsü kadar zararsızdı.

Haarlem'in fatihleri bahçıvanlardan başkası değildi. Çiçeklere tapan Haarlem çiçekçilerini göklere çıkarıyordu.

Parfümler saçarak ilerleyen bu barışçıl kortejin ortasında, altın püsküllü kadifelerle kaplı bir sedyenin üzerinde siyah lale duruyordu. Tıpkı borazan sesleri ve halkın hayranlığı arasında Roma'ya giren Ana Tanrıça Kibele'yi taşıyanlar gibi dört adam sedyeyi dört kolundan tutmuştu.

Lalenin böyle sergilenmesi, bu kültürsüz ve zevksiz halkın Buitenhof'un çamurlu kaldırımlarında kanını dökmekten geri durmadığı ve bir süre sonra Hollanda'nın en güzel dikilitaşına adlarını yazdırmaktan çekinmeyeceği o ünlü liderlerinin zevklerine ve kültürlerine gösterdiği saygıydı.

Prensin yüz bin florinlik ödülü bizzat verecek olması herkesin ilgisini çekmişti, ama bir nutuk atacak olsa, bu yalnızca dostlarının ve düşmanlarının ilgisini çekerti.

Gerçekten de, dostlar ve düşmanlar, ne kadar sıradan olursa olsun siyasetçilerin nutuklarında kendi düşüncelerini yansıtan, kendilerine atıfta bulunulduğunu gösteren bir şeyler olduğuna inanmak isterlerdi.

Sanki siyasetçinin şapkası her tür aydınlığın önünü kesmeye yönelik bir şemsiye değildi.

Nihayet onca beklenen o büyük 15 Mayıs 1673 günü gelmiş ve dış mahalleleri de dâhil olmak üzere tüm Haarlem bu kez muzaffer askerleri ya da bilim insanlarını değil, doğayı, o bereketli anayı, o güne dek imkânsız kabul edilen şeye, siyah laleyi yetiştirmeye zorlayan lale üreticisini alkışlamak üzere görkemli ağaçların altında sıralanmıştı.

Ama herhangi bir şeyi alkışlamaya karar vermiş bir halk sınır tanımıyordu. Bir şehir alkışlıyorsa, tıpkı bir ıslık seli gibi, bunun ne zaman sona ereceği belli olmazdı.

Halk önce van Systens'i ve elindeki çiçek demetini, kortejdekileri, kendi kendini ve nihayet hakkını vererek itiraf edelim ki her molada cömertçe konserler veren şehir orkestrasını alkışladı.

Günün dişi kahramanı siyah laleden sonra, tüm gözler bu lalenin üreticisi olan erkek kahramanı aradı.

Van Systens'in özenle hazırladığı konuşmasının ardından takdim edilen bu kahraman prensten bile daha büyük bir ilgi topladı.

Ama bizim için günün asıl olayı van Systens'in tüm nezaketiyle yaptığı o anlamlı konuşma değildi; en şık elbiseleriyle iri çörekleri ktır ktır yiyen aristokratlar ya da yarı çıplak bir halde, vanilya çubuğunu andıran pişmiş yılanbalıklarını kemiren halk yığınları da bizi ilgilendirmiyordu. Söz konusu olan pembe tenli, beyaz göğüslü o güzel Hollandalı hanımlar, evlerinden hiç çıkmayan o kısa boylu, göbekli beyefendiler, Seylan'dan ya da Java'dan gelen cılız, sarı tenli yolcular ya da susuzluklarını bastırmak için salamura salatalık yutan ayaktakımı da değildi. Hayır, bizim için asıl önemli olan bunlar değildi.

Önemli olan canlı ve parlayan yüzü, kemerine astığı çiçekleri, taranmış saçları, siyah tüylerini ve sarı tenini açığa çıkaran lâl rengi giysisiyle Çiçek Üreticileri Derneği üyeleri arasında yürüyen o kişiydi.

Van Systens'in konuşmasını ve prensin varlığını gölgede bırakmanın onurunu yaşayan günün kahramanı Isaac Boxtel, zafer sarhoşluğu yaşarken, gözlerini bir önünde, tam sağında, kadife yastığının üzerinde ilerleyen sözde kızı siyah laleye, bir de solundaki büyük kesede şıkır şıkır parıldayan yüz bin florin değerindeki altınlara yöneltiyordu.

Ara sıra adımlarını sıklaştıran Boxtel'in dirseği van Systens'inkine değiyordu. Zafer ve servet uğruna Rosa'dan çaldığı lalenin üreticisi olduğunu kanıtlayabilmek için her adımını vakur bir adamın ifadesiyle atıyordu.

Zaten bir çeyrek saat sonra prens geldiğinde kortej tören alanının ortasında duracaktı. Lale, tahtının altına yerleştirildiğinde, halkın hayranlığı konusunda rakibesinin gölgesinde kalacak olan prens, üzerinde lalenin üreticisinin adının yazıldığı canlı renkli bir parşömen kâğıttan yüksek ve duyulabilir bir sesle bir mucizenin gerçekleştiğini, Hollanda'nın Boxtel sayesinde doğayı siyah bir lale vermeye zorladığını ve bu la-

lenin bundan böyle *tulipa nigra Boxtellea* olarak anılacağını bildirecekti.

Yine de, Boxtel ara sıra bakışlarını laleden ve keseden ayırıp çekingen bir ifadeyle kalabalığa yöneltiliyor, güzel Frizlinin solgun yüzünü göreceğinden endişeleniyordu.

Onu görmesi, tıpkı Macbeth'in şölenini berbat eden Banco'nun hayaleti gibi, her şeyi altüst edecekti.

Ayrıca, hemen şunu da ekleyelim ki, bir başkasının duvarını aşan, komşusunun evine girmek için bir pencereye tırmanan, sahte bir anahtarla Rosa'nın odasına girip bir adamın emeğini ve bir genç kızın çeyizini çalan bu sefil adama kimse hırsız gözüyle bakmıyordu.

Bu laleyi çok iyi gözlemlemişti... Onu Cornelis'in çalışma odasındaki çekmecedен Buitenhof'taki cellat kütüğüne, Buitenhof'tan Loevestein Hapishanesi'ne kadar izlemiş, Rosa'nın penceresinden doğduğunu ve büyüdüğünü görmüş, etrafındaki havayı defalarca soluğuyla ısıtmıştı; laleyi öylesine sahiplenmişti ki, onu şu an elinden almaya kalkacak birisini hırsız olarak suçlayacaktı.

Ama Rosa'yı göremedi.

Boxtel'in hevesi kursağında kalmamıştı.

Kortej gürültülü müziğin eşliğinde, heybetli ağaçların çiçekten taçlar ve çelenklerle süslendiği bir kavşakta durduğunda, Haarlemli genç kızlar laleye, alteslerin altın tahtının yanındaki yüksek kürsüye kadar eşlik ettiler.

Birazdan kibirli lale, minderinin üzerinde doğrulup kalabalığa tepeden baktığında, Haarlem'de bir alkış tufanı koptu.

XXXII

Son Bir Yakarış

Tören anında dört bir yanda alkışlar yankılanırken ormanın kenarındaki yolda bir araba, aceleyle tören alanına

ulaşmaya çalışan erkeklerin ve kadınların, ağaçların arasından yola iteledikleri çocuklara çarpmamak için yavaşça ilerliyordu.

Dingilleri üzerinde gıcırdayan bu tozlu ve yorgun arabanın içindeki bahtsız van Baerle, açık pencereden yavaş yavaş, az önce hiç kuşku yok ki okuyucularımıza tam anlamıyla tasvir edemediğimiz manzarayı izlemeye başlamıştı.

Bu kalabalık, bu gürültü, insani ve doğal ihtiyaşların bu görkemli yansıması, mahkûmun gözlerini, tıpkı hücresine dolan bir şimşek gibi kamaştırmıştı.

Yol arkadaşı nereye götürüldüğü ve akıbeti ile ilgili sorulara duyarsız kalsa da, şansını son bir kez deneyerek ilk bakışta bir anlam veremediği bu hareketliliğin neden kaynaklandığın sordu:

“Yalvarırım, neler olduğunu söyler misiniz teğmen?” diye sordu kendisine eşlik etmekle görevlendirilmiş subaya.

“Sizin de gördüğünüz gibi bayım, bir bayram kutlanıyor.”

“Ah! Bir bayram!” dedi Cornelis, uzun zamandır bu dünyanın mutluluklarından uzak kalmış bir adamın hüzünlü ve kayıtsız ses tonuyla.

Arabanın birkaç adım yol aldığı bir sessizlikten sonra “Haarlemli ek üreticilerinin bayramı mı?” diye sordu, “Her yerde ekler var.”

“Gerçekten de eklerin önemli bir rol üstlendikleri bir bayram bayım.”

“Ah! Ne hoş kokular yayılıyor! Ne canlı renkler!” diye haykırdı Cornelis.

“Beyefendinin görebilmesi için biraz durun,” dedi subay arabayı süren askere, yalnızca askerlere özgü sevecen bir merhametle.

“Bu iyiliğiniz için teşekkürler bayım,” diye karşılık verdi van Baerle hüzünlü bir ifadeyle; “ama bu benim için içinde büyük acılar barındıran bir mutluluk, lütfen beni bunları izlemekten mahrum edin.”

“Nasıl isterseniz, bana sorduklarınızdan çıkardım, çiçekleri, özellikle de bugün bayramla kutlanan çiçekleri sevdiğiniz anlaşıyor, o nedenle durulmasını emrettim.”

“Bugün hangi çiçeklerin bayramı kutlanıyor ki?”

“Lalelerin.”

“Lalelerin!” diye haykırdı van Baerle. “Bugün lalelerin bayramı mı?”

“Evet bayım, ama bu görüntüler hoşunuza gitmediyse yolumuza devam edelim.”

Ardından subay arabacıya yola koyulması için emir vermeye hazırlandı.

Ama Cornelis onu durdurdu; zihnini acı veren bir kuşku kaplamıştı.

“Bayım,” diye sordu titreyen bir sesle, “bugün ödül günü mü?”

“Evet, siyah lalenin ödülü veriliyor.”

Yanakları kıpkızıl olup tüm bedeni bir titremeye sarsılan Cornelis’in alnını ter bastı.

Sonra lalesinin ve kendisinin yokluğunda bayramın bir adam ve bir çiçekle taçlanamayacağını düşündü.

“Ne yazık!” dedi. “Tüm bu yiğit insanlar benim kadar bahtsız olacaklar, çünkü davet edildikleri bu törenin eksik bir şekilde sona erdiğine tanık olacaklar.”

“Ne demek istiyorsunuz bayım?”

“Tanıdığım bir kişi dışında, kimse siyah laleyi yetiştirmiş olamaz,” dedi Cornelis kendini koltuğuna bırakarak.

“O zaman bayım, tanıdığınız o kişi laleyi yetiştirmiş olmalı,” dedi subay, “çünkü şu sırada herkes yetiştirilemez dediğiniz o çiçeği hayranlıkla izliyor.”

“Siyah lale!” diye haykırdı van Baerle, vücudunun yarısını pencereden dışarı çıkararak. “Ama nerede? Nerede?”

“Orada, tahtın üzerinde, görüyor musunuz?”

“Görüyorum!”

“Hadi! Bayım,” dedi subay, “artık gitmemiz lazım.”

“Ah! Lütfen merhamet edin bayım,” dedi van Baerle: “Beni götürmeyin! Ona biraz daha bakmama izin verin! Nasıl olur, orada gördüğüm siyah lale mi... Bu mümkün mü?”

Ah! Bayım, onu gördünüz mü? Lekeli, kusurlu olmalı, yalnızca rengi siyah olmalı. Orada olsaydım, bunu söyleyebilirdim, bayım, yalvarırım onu yakından görmeme izin verin.”

“Çıldırıldınız mı siz? Bunu yapmam mümkün değil?”

“Size yalvarıyorum.”

“Ama bir mahkûm olduğunuzu unutuyor musunuz?”

“Mahkûm olduğum doğru ama onurlu bir insanım ve onurum üzerine yemin ediyorum ki kaçırmaya teşebbüs etmeyeceğim; yalnızca çiçeğe bakmama izin verin!”

“Aldığım talimatlar ne olacak bayım?”

Subay arabayı süren askere yola devam etmesi emrini vermeye hazırlandı.

Cornelis onu bir kez daha durdurdu.

“Ah! Biraz sabırlı olun, merhamet edin, tüm hayatım vereceğiniz karara bağlı. Ne yazık! Bayım, hayatım çok uzun sürmeyecek. Ah! Bayım nasıl acı çektiğimi, beynimdeki ve yüreğimdeki çatışmaları tahmin edemezsiniz, çünkü o lale, Rosa’dan çalınan lalem olabilir. Bayım, siyah laleyi yetiştirip bir an için onun mükemmel olduğunu gördükten, onun sanatın ve doğanın başyapıtı olduğuna karar verdikten sonra, onu sonsuza dek kaybetmenin ne anlama geldiğini bilir misiniz? Onu görmem lazım, isterseniz sonra beni öldürün, ama onu göreceğim, göreceğim.”

“Susun ve hemen arabaya dönün, çünkü karşıdan alteslerinin arabası geliyor, prens bir gariplik olduğunu fark ederse, ikimizin de işi biter.”

Kendisinden çok yol arkadaşı için endişelenen van Baerle hemen arabaya atlasa da ancak yarım dakika dayanabildi ve ilk yirmi süvari geçtiğinde pencereye çıkarak el kol hareketleriyle arabasıyla yanından geçen prene yalvardı.

Her zamanki soğuk ve kendi halinde olan Willem başkanlık görevini yerine getirmek için tören alanına gidiyordu. Elinde bu bayram gününde asası olarak kullanacağı, rulo halindeki ödül belgesi vardı.

El kol hareketleri yaparak kendisine yalvaran bu adamı görüp kendisine eşlik eden subayı tanıyan prens durulmasını emretti.

Aynı anda çelikten dizleri titreşen atlar arabasının penceresine çıkmış olan van Baerle'nin altı adım önünde durdular.

“Bu da nesi?” diye sordu prens, dur emrini verir vermez arabasından atlayıp kendisine saygıyla yaklaşan subaya.

“Altesleri,” dedi subay, “bu kişi emriniz üzerine Loevestein'dan Haarlem'e getirdiğim mahkûm.”

“Ne istiyor?”

“Israrla, bir an için burada durmamızı istiyor.”

“Siyah laleyi görmek için altesleri,” diye bağırdı van Baerle ellerini kavuşturarak “ve onu görüp öğrenmem gerekeni öğrendiğimde gerekirse öleceğim, ama ölürken, Tanrı'yla benim aramda aracılık eden, eserimin amacına ve zafere ulaşmasına izin veren merhametli altesleri için dua edeceğim.”

Her ikisi de muhafızlar tarafından çevrelenmiş bir halde arabalarının pencerelerinde duran, biri güçlü biri sefil, biri tahtına çıkmak üzereyken diğeri cellat kütüğüne gittiğini zanneden bu iki adamın görünüşleri gerçekten de çok ilginçti.

Cornelis'e soğuk bir ifadeyle bakan Willem bu ısrarlı yakarışı duymuştu.

Bunun üzerine subaya seslendi:

“Bu adam Loevestein'da celladını öldürmeye kalkışan isyankâr mahkûm mu?”

İç çekerek başını öne eğen Cornelis'in temiz ve onurlu yüzü aynı anda hem kızarıp hem soldu. Her şeyi bilen, gücü her şeye yeten bu ilahî varlık gizemli ve görünmez bir haberci sayesinde işlediği suçu şimdiden öğrenmişti, bu du-

rumda yalnızca cezalandırılmayı değil, geri çevrilmeyi de hak ediyordu.

Karşı çıkmaya ya da kendisini savunmaya kalkışmadan kendisini izleyen prensin yüce gönlünü ve keskin zekâsını etkileyip onu duygulandıran naif bir ümitsizlikle suskun kaldı.

“Mahkûmun arabadan inmesine ve en az bir kere görülme-yi hak eden siyah laleyi görmesine izin verin,” dedi prens.

“Ah!” diye haykırdı sevinçten bayılmak üzere olan Cornelis, arabanın basamağında sendeleyerek, “Altesleri!”

Ve soluğu kesildi; kendisine koluyla destek veren subay olmasa zavallı Cornelis, alteslerine dizlerinin üzerine çökmüş, alnı yere değer bir halde teşekkür edecekti.

İzni veren prens ağaçların arasına dizilmiş insanların coşkulu alkışları arasında yoluna devam etti.

Birazdan kerevetinin yanına vardığında ufkun derinliklerinde top sesleri yankılandı.

XXXIII

Sonuç

Kalabalığı yararak yol açan dört muhafızın eşliğinde ilerleyen van Baerle gözlerini alamadığı siyah laleye yaklaştıkça, bakışlarıyla çiçeği âdeta yiyordu.

Nihayet sıcakın, soğğun, ışığın, gölgenin gizemli bileşimleriyle bir daha ortadan kaybolmamak üzere yetişen laleyi gördü.

Altı adım öteden, bu soylu ve saf kraliçenin önünde onur nöbeti tutan genç kızların ardından çiçeğin kusursuzluğunu ve zarafetini izledi. Yine de çiçeğin eşsizliğini kendi gözleriyle inceledikçe yüreği parçalanıyordu. Etrafında bir şeyler sorabileceği birilerini aradı. Ama her yanda tanımadığı yüzler vardı ve herkes dikkatini prensin oturduğu tahta yöneltmişti.

Herkesin dikkatini üzerine çeken Willem gözlerini, sakın bir ifadeyle, kendinden geçmiş kalabalığın üzerinde gezdirdikten sonra, delici bakışlarını karşısındaki üçgenin farklı beklentiler içindeki üç köşesine yöneltti.

Bir köşede sabırsızlıkla titreyen Boxtel gözlerini prens-ten, florinlerden, siyah laleden ve Çiçek Üreticileri Derneği yöneticilerinden ayırmıyordu.

Diğer köşede bakışları, hayatı, aşkı siyah laleden ibaret olan Cornelis soluk soluğa kalmış bir halde sessizce bekliyordu.

Nihayet üçüncü köşede Haarlemli bakirelerin arasında bir basamakta ayakta duran güzel Rosa gümüş işlemeli kırmızı ince yünden elbisesi, altın başlığından dalgalar halinde dökülen dantelleriyle, gücü tükenmiş, bakışları dalmış bir halde Willem'in subaylarından birinin koluna yaslanıyordu.

Dinleyicilerin hazır olduğunu görüp elindeki parşömen kâğıt ruloyu yavaşça açan prens sakın, duru ve zayıf olsa da solukları dudaklarına kenetlenmiş elli bin izleyicinin gömüldüğü huşu dolu sessizlik sayesinde tek hecesi bile kaçırılmayan bir ses tonuyla söze başladı:

“Burada hangi amaçla toplandığınızı biliyorsunuz.

Siyah laleyi üretecek kişiye yüz bin florinlik bir ödül vaat edilmişti.

Siyah lale! Hollanda'nın bu mucizesi gözlerinizin önünde sergilendi, siyah lale Haarlem Çiçek Üreticileri Derneği'nin öne sürdüğü koşullar doğrultusunda üretildi.

Üretilişinin öyküsü ve yaratıcısının ismi kentin şeref defterine kaydedildi.

Siyah laleyi üreten kişiyi buraya getirin.”

Ve prens bu sözleri söylerken yaratacakları etkiyi anlamak için bakışlarını üçgenin üç köşesinde gezdirdi.

Boxtel'in yerinden kalktığını, Cornelis'in istemsiz bir hareket yaptığını gördü.

Rosa'nın yanındaki subayın yardımıyla tahta doğru getirildiğini, daha doğrusu sürüklendiğini gördü.

Aynı anda prensin sağında ve solunda iki çığlık yankılandı.

Yıldırım çarpmışa dönen Boxtel ve kendini kaybeden Cornelis aynı anda haykırmışlardı:

“Rosa! Rosa!”

“Genç bayan, bu çiçek size ait, öyle değil mi?” dedi prens.

“Evet altesleri!” diye kekeledi, kalabalıktan gelen mırıldanmaların etkileyici güzelliğini selamladığı Rosa.

“Ah!” diye mırıldandı Cornelis: “Demek çiçeğin çalındığını söylerken yalan söylüyordu. Demek Loevestein'dan bu yüzden ayrıldı! En iyi dostum sandığım kişi tarafından ihanete uğradım!”

“Ah!” diye inledi Boxtel de kendi payına “İşim bitti!”

“Bu lale,” diye devam etti prens, “üreticisinin ismini taşıyacak ve bundan böyle bu genç kızın taşıyacağı van Baerle isminden dolayı çiçek kataloğuna *tulipa nigra Rosa Baerlen-sis* olarak geçecek.”

Aynı anda Willem, Rosa'nın elini alıp tahtın kenarında solmuş, afallamış, sevinçten kendini kaybetmiş bir halde bekleyen genç adamın ellerinin arasına bıraktı; Cornelis sırasıyla prensini, nişanlısını ve mavi gökyüzünün derinliklerinden bu iki mutlu yüreğe gülümseyerek bakan Tanrı'yı selamlıyordu.

Aynı anda bambaşka duygularla hayal kırıklığına uğramış bir adam, Başkan van System's'in ayaklarının dibine yığıldı.

Umutsuzlukla hüsrana uğradığını anlayan Boxtel bayılmıştı.

Ayağa kaldırılıp nabızı yoklandığında öldüğü anlaşıldı.

Görünen o ki ne başkan, ne de prens aldırış etmişti, bu olay bayramın gidişatını olumsuz etkilemedi.

Hırsız sahte Jakob'un, saf yüreği yüzünden asla şüphelenmediği komşusu Isaac Boxtel olduğunu gören Cornelis afallamış bir halde geriledi.

Zaten böyle ani bir beyin kanaması geçirip ölerек guru-runu ve açgözlülüğünü incitecek olayları daha fazla görmekten kurtulması Tanrı'nın bir lütfuydu.

Ardından, Boxtel'in ölmesi ve zafer kazanan Cornelis ve Rosa'nın el ele yürümesi dışında hiçbir değişikliğe uğramayan kortej trompet sesleri eşliğinde yeniden tören yürüyüşüne geçti.

Belediye başkanlığına dönüldüğünde prens, Cornelis'e parmağıyla yüz bin florinlik keseyi göstererek "Bu ödülü sizin mi yoksa Rosa'nın mı kazandığı pek belli değil," dedi, "çünkü siyah laleyi siz bulduysanız da, onu yetiştiren ve çiçeklendiren Rosa oldu; bu yüzden bu parayı ona çeyizi olarak sunmamak haksızlık olur. Zaten bu Haarlem şehrinin lale için yaptığı bir bağış."

Cornelis prensin nereye varmak istediğini anlamaya çalışırken Willem devam etti:

"Bu yüz bin florini hak ettiği için Rosa'ya veriyorum; dilerse sizinle paylaşabilir; bu onun aşkının, cesaretinin, dürüstlüğünün ödülü. Size gelince bayım, yine masumiyetinizin kanıtını getiren Rosa sayesinde (ve bu sözleri söylerken prens Cornelis'e, Cornelis de Witt'in üzerine son mektubunu yazdığı ve Cornelis'in üçüncü soğanı sarmak için kullandığı ünlü *Kutsal Kitap* sayfasını uzattı) işlemediğiniz bir suçtan dolayı mahkûm edildiğiniz anlaşıldı. Size yalnızca özgür olduğunuzu değil, masum bir adamın mallarına el konamayacağını da söylemek isterim. Mallarınızın tamamı sizindir. Bay van Baerle, siz Bay Cornelis de Witt'in vaftiz oğlu, Bay Johan'ın dostusunuz. Vaftiz babanızın verdiği isme ve değerinin dostluğuna yaraşır bir şekilde yaşayın. Her ikisinin de değerli miraslarına sahip çıkın, çünkü halkın bir yanılsama anında yanlış bir şekilde yargılayıp yanlış bir şekilde ceza-

landırdığı Witt kardeşler bugün Hollanda'nın gururla andığı iki büyük yurttaştır.”

Bu son sözleri her zamanki alışkanlığının aksine büyük bir heyecanla söyleyen prens, yanında diz çöken çifte öpmeleri için elini uzattı.

Sonra derin bir iç çekerek:

“Ne yazık!” dedi, “Siz belki de Hollanda'nın gerçek zaferini ve özellikle de gerçek mutluluğunu düşleyerek çok mutlu oluyorsunuz... Laleleri yeni renklere kavuşturmanın yollarını bulmaya çalışın.”

Ardından da, âdeta yeni bulutların toplandığı Fransa yönüne doğru bir göz attıktan sonra arabasına binip yola çıktı.

Cornelis de aynı gün Rosa ile birlikte Dordrecht'e gitti; genç kız yaşlı Zug'u babasını olup bitenden haberdar etmek için elçi olarak göndermişti.

Yaptığımız tasvirlerden yaşlı Gryphus'un karakterini tanımış olanlar zindancının damadıyla barışmasının kolay olmadığını anlayacaklardır. Yine de aldığı sopa darbelerinin açtığı yaraların saymakla bitmediğini söylese de, sonunda alteslerinden daha katı görünmemek için ılımlı davranmaya karar vermişti.

İnsan zindancılığından sonra, Hollanda'nın şimdiye kadar gördüğü en dikkatli çiçek gardiyanlığına soyunmuştu. Onu tehlikeli kelebekleri gözetlerken, tarla farelerini öldürürken ve acıkmış arıları kovalarken görmek gerekiyordu.

Boxtel'in hikâyesini öğrenip sahte Jakob'un oyununa geldiğini anladığında, kiskancın yalancı çınar ağacının arkasındaki gözetleme kulesini yıkan o olmuştu, çünkü Boxtel'in açık artırmayla satışa çıkarılan bahçesi, artık Dordrecht'in tüm teleskoplarına meydan okurcasına genişleyen Cornelis'in topraklarına dâhildi.

Giderek güzelleşen ve bilgi birikimini artıran Rosa evlendikten iki yıl sonra okuma ve yazmayı öylesine iyi öğrenmişti ki, 1674 ve 1675 yılı mayıs aylarında doğan iki güzel

çocuğunun eğitimini tek başına verebiliyordu, siyah lale sayesinde, dünyaya gelen bu iki bebeği yetiştirmek genç kadını ünlü çiçek kadar zorlamıyordu.

Biri erkek biri kız olan bu iki çocuğun ilkinde Cornelis ikincisine de Rosa isminin verildiğini söylemeye gerek yoktu.

Laleleri gibi Rosa'ya da sadık kalan Cornelis hayatı boyunca karısının ve çiçeklerinin mutluluğu için çalıştı ve bu çabaları sayesinde Hollanda çiçek kataloğuna giren pek çok yeni tür yetiştirmeyi başardı.

Salonunun duvarını Cornelis de Witt'in *Kutsal Kitap*'ının altın çerçeveye kaplanmış iki sayfası süslüyordu, hatırlanacağı gibi bunlardan ilki vaftiz babasının, Louvois markisiyle yazışmalarını yakmasını istediği pusulaydı, diğeri ise siyah lalenin soğanını ve alacağı yüz bin florinlik ödülü yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarında seveceği ve sevileceği yakışıklı bir gençle evlenmesi koşuluyla Rosa'ya miras bıraktığını bildirdiği vasiyet mektubuydu; zaten Cornelis ölmediği için bu koşul da hakkıyla yerine getirilmişti.

Nihayet, gelecekte Tanrı'nın tıpkı Isaac Boxtel'de olduğu gibi, vakti olmadığından engelleyemeyeceği kıskanç adamlar için kapısının üzerine, Grotius'un kaçtığı gün hapishanesinin duvarına yazdığı şu sözleri kazımişti:

Bazen insan kendisinde çok mutluyum deme hakkını asla bulamayacak kadar çok acı çeker.